

Destin bucovinean

FÂNTÂNA ALBĂ GOLGOTA NEAMULUI

Destin bucovinean

— 1 —

FÂNTÂNA ALBĂ GOLGOTA NEAMULUI

TEXTE DE ION DOMINTE, VASILE ILICA, NICOLAE ȘAPCĂ,
MARIA TOACĂ-ANDRIEȘ, FELICIA NICHITA-TOMA, PETRU GRIOR.
VOLUM ÎNGRIJIT DE ACAD. ALEXANDRINA CERNOV

*Apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Pimen,
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților*

EDITURA NICODIM CALIGRAFUL
MĂNĂSTIREA PUTNA, 2018

100
DE ANI DE LA
MAREA
UNIRE

1918–2018

Coperta 1: *Imposibila întoarcere*, fotografie de Constantin Flondor, 1980

Argument

Această carte de mărturii despre masacrul de la Fântâna Albă apare cu prilejul sfințirii Portalului Memorial Golgota Neamului – „Fântâna Albă”.

El este închinat jertfei românilor de pretutindeni și din toate timpurile pentru libertate, independență și demnitate națională și, în mod special, românilor care au fost uciși în masacrul de la Fântâna Albă, din nordul Bucovinei, la 1 aprilie 1941, pentru dorința lor de a trăi în România.

Portalul a fost sfințit pe 2 iulie 2018, de sărbătoarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, ca parte a manifestărilor dedicate Centenarului Marii Uniri, pentru a cinsti memoria celor care au avut o singură vină: aceea de a-și fi iubit neamul, credința și patria.

În anul 2011, ziua de 1 aprilie a fost declarată prin lege „Ziua națională de cinstire a memoriei românilor – victime ale masacrelor de la Fântâna Albă și alte zone, ale deportărilor, ale foametei și altor forme de represiune organizate de regimul totalitar sovietic în Ținutul Herța, nordul Bucovinei și întreaga Basarabie”.

La 1 aprilie 2011, Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, în colaborare cu Stăreția Mănăstirii Putna, a ridicat pe aleea de intrare în Mănăstirea Putna o troiță de lemn închinată românilor care au murit la Fântâna Albă, realizându-se astfel un spațiu memorial.

În ultimii ani, evenimentul tragic de la Fântâna Albă a devenit tot mai cunoscut. Având în vedere dorința din ce în ce mai mare a românilor de a avea un loc unde să poată fi cinstiți acești eroi și faptul că poiana de la Fântâna Albă este greu accesibilă, fiindcă se află dincolo de graniță, în Ucraina, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, spațiul memorial a fost reamenajat ca Portal Memorial Golgota Neamului – „Fântâna Albă”.

Ansamblul este sculptat în piatră de Podeni și de Vratza și cuprinde o poartă monumentală, o troiță de piatră, spații pentru depunerea de flori și aprinderea de lumânări, inscripții cu numele satelor de unde au pornit spre România cei uciși la Fântâna Albă și o cișmea, simbol al vieții care izvorăște din jertfa lor. Poarta este locul de trecere. Troița, crucea este simbolul jertfei. Ea marchează locul jertfei și, așezată înaintea porții, arată că cei uciși atunci au căzut în fața graniței, în fața locului de trecere în România cea iubită.

Numele tuturor celor care au murit în 1941 la Fântâna Albă sunt cunoscute doar de Dumnezeu, la fel ca numelor majorității celor morți în prigoana comunistă. Cu toții au urcat Golgota jertfirii vieții pentru ca poporul român să aibă parte de bucuria învierii.

Jertfa lor dă viață și ne înnoiește ca popor, așa cum jertfa lui Hristos ne înnoiește. Și în Decembrie 1989 se striga în Piața Revoluției „vom muri și vom fi liberi”. Cum poți să mori și să fii liber? Nu altfel decât în Dumnezeu.

De aceea, credem că Dumnezeu i-a rânduit între martirii neamului și i-a așezat împreună cu sfinții noștri strămoși.

Neuitarea lor și ruga pentru ei sunt datorია noastră sufletească față de cei datorită cărora purtăm cu demnitate numele de români.

Îi pomenim și îi vom pomeni, ne rugăm și ne vom ruga, pentru că atunci când vom uita de ei înseamnă că nu mai știm să ne jertfim, că nu mai știm să prețuim pe cei care ne-au înălțat, ne-au apropiat de Dumnezeu. Când nu îi vom aminti și nu îi vom pomeni, înseamnă că ne-am pierdut conștiința cea bună, că nu mai știm să apreciem jertfa, pacea și libertatea.

Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, primește jertfa lor și dă acestui neam gând bun și inimă curată ca să împlinească voia Ta, pentru a se bucura împreună cu sfinții lui în Împărăția cerurilor!

Veșnică să le fie pomenirea!

Mulțumim doamnei academician Alexandrina Cernov, care s-a ostenit și a selectat mărturiile cuprinse în acest volum, și nădăduim că vor mai urma și alte volume în colecția *Destin bucovinean*, despre martiriul suferit de românii din nordul Bucovinei în timpul prigoanei comuniste conduse de Uniunea Sovietică.

ARHIMANDRIT MELCHISEDEC VELNIC,
STAREȚUL MĂNĂSTIRII PUTNA

2 iulie 2018, pomenirea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare,
în Anul Centenar al Marii Uniri

Introducere

Anii 1940–1941, primii ani ai ocupației sovietice, sau cum se scrie în manualele falsificate de istorie – de „eliberare” de sub „ocupație” românească, au însemnat pentru românii din nordul Bucovinei începutul suferințelor: masacre, deportări, foamea artificială din perioada colectivizării și strămutarea populației în locuri cât mai îndepărtate de baștină.

Începând cu anul 1942, ziariștii au început să-i caute și să înregistreze poveștile cutremurătoare ale oamenilor care, nemai-putând răbda fărădelegile noilor stăpâni, au cerut să li se dea voie să se retragă în România, precum li s-a dat voie nemților și polonezilor să se întoarcă în țările lor. Nu vom găsi în manualele de istorie nimic despre aceste evenimente, însă ele fac parte din istoria românilor bucovineni și basarabeni.

În proiectul *Destin bucovinean*, care va fi alcătuit din câteva volume, vor fi incluse materiale de arhivă, articole, mărturii, fragmente culese și publicate în presa vremii – ziare și reviste. Ceea ce nu a fost posibil de cercetat în arhivele secretizate despre victimele represaliilor în primii ani ai perioadei sovietice, s-a aflat din mărturiile supraviețuitorilor. Astfel, vom încerca să restituim adevărul istoric și în baza materialelor vrednicilor ziariști. Cartea de față include fragmente despre cele întâmplate la Fântâna Albă, publicate după 1991, anul când, pentru prima dată, au fost comemorate victimele masacrelor de la Fântâna Albă, Lunca și alte localități

din nordul Bucovinei. După masacrul de la Fântâna Albă au urmat închisorile, deportările și condamnările la moarte ale celor care erau bănuți că au participat la marșul către Fântâna Albă.

Nimeni nu cunoaște numărul celor masacrați. Fiecare sursă indică altă cifră. Oficial, cifra este infimă. Astfel, în raportul comandantului pichetului de grăniceri de la 1 aprilie 1941 se spune laconic: „Au fost aplicate măsuri de forță”, iar în raportul adresat de către Nichita Hrușciiov lui Stalin despre incidentul de la granița cu România se menționa:

„O parte din locuitorii celor mai apropiate sate ale raionului Hliboca a regiunii Cernăuți s-au îndreptat în centrul raional Hliboca, cerând să fie lăsați să treacă în România. Mulțimea era de vreo mie de oameni, preponderent bărbați. Pe la amiaza zilei de 1 aprilie mulțimea a intrat în Hliboca, s-a apropiat de clădirea secției raionale a NKVD-ului, unii purtau cruci, era un steag alb (acesta, potrivit spuselor participanților la marș, simboliza caracterul lui pașnic). Pe una din cruci era lipită o inscripție: «Uitați-vă, fraților, acestea sunt crucile de care și-au bătut joc ostașii Armatei Roșii». Nu s-a constatat ca în mulțime să fie arme. După ce, lângă clădirea secției raionale a NKVD-ului, li s-a lămurit despre nelegitimitatea unei asemenea adunări în zona de frontieră și s-a cerut ca mulțimea să se disperseze, aceasta a dispărut.

Șeful direcției Securității Statului a ordonat să fie arestați agitatorii, ceea ce s-a și făcut azi. Cu două zile în urmă câteva grupuri de săteni au venit cu revendicări analogice la comitetul executiv raional al raionului de frontieră Storojineț. S-a clarificat că ei erau îndemnați de chiaburi și gardiști (membri ai organizației fasciste «Garda de fier»). Agitatorii din raionul Storojineț descoperiți au fost arestați.

În jurul orei 19 a zilei de 1 aprilie o mulțime de 500–600 de oameni a încercat în raionul Hliboca să treacă în România. Grănicerii au deschis focul asupra lor. În rezultat au fost uciși și răniți circa 50 de oameni, ceilalți au luat-o la fugă. Peste graniță n-a trecut nimeni”¹.

¹ Petro Chirstiuc, *Ghiocei însângerați*, Cernăuți, 2011, p. 171–173.

Din aceeași carte, *Ghiocei însângerați*, cităm nota autorului:
 „Ziua de 1 aprilie 1941 a fost marcată de tragism pentru sute de familii de bucovineni. Era primăvară, înfrunzeau copacii, iar în pădurea de la Varnița ghioceii au făcut un adevărat covor, răspândind o mireasmă îmbătătoare. Era o frumusețe de rai...

O coloană de **patru mii de oameni** se îndrepta spre graniță. Erau zâmbitori, voioși. Încă puțin și se vor întâlni cu rudele lor, vor vedea cum o duc acolo. Dar nimeni nu-și închipuia că peste vreo 15–20 de minute vor fugi în disperare, cu țipete prin pădure, strivind florile plâpânde și lăsând pe ele stropi de sânge.

Peste o jumătate de oră din covorul de ghiocei n-a rămas nimic. Doar pe lângă trunchiurile arborilor, sub grămezile de vreascuri, unde n-a călcat picior de om, s-au mai păstrat câteva fire.

Au trecut mulți ani de atunci, dar ghioceii înfloresc în continuare, încântând privirea celor care vin aici să omagieze amintirea victimelor masacrului. Fiecare floare de pe potecă este un suflet coborât pe pământ și care se încălzește la soare”².

După 50 de ani de la masacrul de la Fântâna Albă s-a fondat Societatea „Golgota”. Aceasta a primit din partea Comitetului Regional de Partid o adeverință din arhiva grănicerilor despre aceea că, la 1 aprilie 1941, „în timpul încercării de a trece nelegal granița au fost ucise **24 de persoane**”³. Petru Grior, primul președinte al Societății „Golgota”, directorul Centrului de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți, își propune să reconstituie adevărul despre masacrul de la Fântâna Albă și din alte zone în baza datelor găsite în arhivele din Cernăuți, Rădăuți, Suceava, Câmpulung și Botoșani. Rezultatele acestor cercetări de arhivă au fost publicate în cele șase volume intitulate *Cartea durerii. Martirii României*, la Cernăuți (2011–2016). Prima constatare a autorului este că în primăvara anului 1941, după masacrele de la Lunca din ianuarie–februarie, au fost lansate zvonuri care au fost

² *Ibidem*, p. 108.

³ *Ibidem*, p. 133.

primite cu încredere de către români, dornici să plece în România. Petru Grior a constatat că acestea au fost provocări organizate minuțios și cu scopuri bine definite:

„Zvonul a fost lansat de către reprezentanții Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne (NKVD) al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste cu scopul de a scoate la iveală atitudinea băștinașilor față de regimul stalinist, instaurat pe meleagurile carpatine.

Locuitorii din ținut, care nu cunoșteau rusa și ucraineana, s-au adresat președinților și secretarilor consiliilor sătești cu rugămintea de a-i ajuta la scrierea cererilor pentru plecarea în România. Conducătorii localităților românești – înscăunați de puterea sovietică dintre foștii participanți la mișcarea subversivă din ținut în perioada interbelică – îndeplineau, contra sumei de cinci ruble, rugămintea băștinașilor care se săturaseră de «marea fericire» adusă din Kremlin⁴.

Mai întâi, românii din localitățile storojințene „s-au adunat în orașul Storojineț, înaintând organelor raionale de resort cererile de plecare în Patria-Mamă. Autoritățile staliniste au refuzat să primească cererile, clasificând adunarea drept o manifestare antisovietică, oamenii împrăștiindu-se pe la casele lor. În dimineața zilei de 1 aprilie 1941, peste **1500 de locuitori** din satele Pătrăuții de Sus, Cupca, Pătrăuții de Jos și Suceveni, în rândul cărora se aflau bărbați, femei și copii, s-au adunat în curtea bisericii din Suceveni, cu scopul să pornească spre centrul raional Hliboca pentru a înainta organelor locale ale puterii bolșevice cererile lor. Din lăcașul sfânt al satului sunt scoase trei cruci, la care vor fi atârinate ștergare albe, demonstrând prin aceasta că viitoarea procesiune poartă un caracter pașnic. Apoi, cu toții au îngenuncheat în curtea bisericii și, susținuți de sunetele pline de jale ale clopotelor de aramă, au adresat o fierbinte rugăciune către Domnul, pentru ca El să-i aibă sub ocrotirea sa⁵.

⁴ Petru Grior, *Cartea Durerii*, vol. V, Cernăuți, 2016, p. 9.

⁵ *Ibidem*, p. 9–10

Către Hliboca s-au îndreptat și alți locuitori din satele de pe Valea Siretului. Până au ajuns la Hliboca numărul lor a crescut până la **cinci mii**. „Cu sufletele pline de credință și cu chipul Mântuitorului pe crucile sfinte – scrie Petru Grior – mulțimea a pornit la drum”

Acest episod îl vom regăsi și în mărturiile participanților la marș. La Hliboca, oamenilor nu li s-a făcut dreptate. Cererile le-au fost refuzate. Mulțimea, indignată, „purtând prapurile și crucile cu chipul Mântuitorului pe ele, scoase din lăcașurile sfinte, intona *Imnul României*, scandând *Trăiască Regele Mihai, Trăiască mareșalul dezrobitor!*” Oamenii nu mai doreau „să trăiască în «raiul» bolșevic, unde birurile, pe care trebuie să le plătească țărani, sunt imposibil de suportat și unde teroarea era ridicată la rang de principiu”⁶.

Spre poiana Varniței, lângă satul Fântâna Albă, unde-i aștepta canonada mitralierelor, au fost însoțiți de grăniceri. La o depărtare de numai 2 km de România, țara mult râvnită, coloana a fost încolțită din trei părți de mitralierele bolșevicilor. Până astăzi, nu cunoaștem numărul victimelor de la Fântâna Albă. Cercetătorul Petru Grior este de părere „că trebuie întreprinse acțiuni de deshumare a martirilor”. Dar cine îi va număra pe oamenii care, îngroziți, fugeau prin pădure fiind împușcați de soldații călări, pe cei întemnițați și împușcați după „interogatorii bestiale”, căutați prin sate și deportați împreună cu familiile lor, fiind calificați ca „trădători ai patriei socialiste”. Mărturiile supraviețuitorilor acestei tragedii numesc mai multe amănunte, mai dureroase, decât cele din rapoartele oficiale, păstrate în arhive.

Un alt autor, martor al acelor evenimente, este Vasile Ilica. Originar din satul Broscăuții Vechi, raionul Storojineț, veteran de război, membru al Asociației „Pro Basarabia și Bucovina” și al Societății „Mihai Eminescu” din Cernăuți, în acei ani sângeroși, fusese elev la Liceul Regele Ferdinand din Storojineț.

⁶ *Ibidem*, p. 11.

După anul 1989 el se întoarce la locurile de baștină, unde începe investigații istorice importante despre acei ani de restriște, analizează evenimentele istorice care au precedat tragediilor, cercetează materiale de arhivă, culege mărturiile supraviețuitorilor masacrelor de la Lunca și Fântâna Albă. Lui îi aparțin două lucrări prețioase pentru istoria românilor bucovineni: *Bucovina abandonată*, Oradea, 2010, și *Martiri și mărturii din nordul Bucovinei (Fântâna Albă-Suceveni-Lunca-Crasna-Igeși)*, Oradea, 2003.

Un merit deosebit la refacerea drumului spre Fântâna Albă le aparține scriitorilor și ziariștilor care, începând cu anul 1991, au participat la comemorările de la Fântâna Albă, la conferințele dedicate acestor evenimente, înregistrând date importante de la cei ce au mai rămas în viață. Dintre ziariști, amintim pe: Maria Toacă-Andrieș și Felicia Toma, care au publicat în ziarul „Zorile Bucovinei”, Dumitru Covalciuc, neobositul redactor al Almanahului „Țara Fagilor”.

În ultimul deceniu au apărut la Cernăuți mai multe monografii ale satelor, în care au fost inserate tragicele evenimente și numiți martirii lor. S-au ridicat monumente în memoria lor.

Volumul I din proiectul *Destin bucovinean*, numit *Fântâna Albă – Golgota neamului*, reproduce multe din mărturiile participanților la acest marș al curajului și demnității.

ALEXANDRINA CERNOV,
MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE

Un zvon străbate Bucovina

ION DOMINTE

NOI VREM PATRIA NOASTRĂ ROMÂNEASCĂ ȘI BISERICA NOASTRĂ STRĂMOȘEASCĂ⁷

Anchetă ce s-a făcut la data de 10 mai 1942 în școala din Suceveni, unde au fost adunați locuitorii din Suceveni, Cupca, Pătrăuții de Sus, Carapciu, Pătrăuții de Jos, Iordănești, Corcești, Trestiana, Prisăcăreni, Mihuceni etc.

Declarațiile cetățenilor care au luat parte la evenimente s-au făcut în prezența părintelui Simion Ivaniuc – preotul din Suceveni și a domnului Vasile Hrinco – președintele Tribunalului din Cernăuți.

În dimineața acelei zile [1 aprilie 1941], s-au adunat grupuri de oameni din satele Cupca, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, ce au pornit grupuri, grupuri, coborând pe drumul ce duce spre Suceveni. Aici s-au întâlnit cu alte grupuri ce au venit din Carapciu, Iordănești, Ropcea, Mihuceni, Trestiana și Petriceni. Coloana de oameni se întindea pe o distanță de aproape 2 km, apreciindu-se că ar fi fost vorba de 3.000–3.500⁸ de oameni. La Suceveni s-au alăturat mulți localnici ce au pătruns în biserică și au ridicat, cu știrea preotului Simion Ivaniuc, un număr de trei cruci pe care le-au dat unor oameni mai tineri ce se găseau în fruntea coloanei, unde se mai găsea un steag alb, care să arate caracterul pașnic al demonstrației, și un steag în trei culori, care avea menirea să semnaleze grănicerilor români că este vorba de un grup de români ce dorește să se repatrieze în România.

Deci, toți demonștrânții erau hotărâți să-și părăsească satele și locuințele spre a se duce spre frontieră în vederea trecerii în România, unde sperau să-și găsească un rost, nemaiputând

⁷ Anchetă ziaristului Ion Dominte, ziarul „Bucovina”, nr. 258, 259, Cernăuți, mai 1942.

⁸ Considerăm că numărul de 3.000–3.500 de participanți la demonstrație este exagerat. Înclinăm să credem că cifra indicată de ziaristul Micola Rubaneț, cea de 2.000–2.500 de participanți, este mai aproape de adevăr. [n. Vasile Ilica].

suporta greutățile, robotele, impunerile în bani și în natură la care erau supuși de autoritățile sovietice.

Au plecat de la casele lor familii întregi, cu bătrâni, părinți, tineri și tinere și multe femei aveau copii în brațe. Nădejdea plecării le-a fost întărită de faptul că, cu puține luni înainte, s-au repatriat nemții și polonezii și între timp s-a lansat zvonul că a venit și rândul românilor să se repatrieze, scop în care mulți au depus cereri la autoritățile raionale.

Rugăciunea

Înainte de a se pune coloana în mișcare, de la Suceveni spre Hliboca (Adâncata), unde era reședința raională și unde se găseau Comandamentul Grănicerilor și al NKVD-ului raional, toată adunarea s-a așezat în genunchi, iar țăranul Timeș Vasile din Cupca a rostit cu glas tare următoarea rugăciune ce era repetată de toți cei prezenți:

„Doamne Dumnezeu nostru, Ființă Preainaltă, nefăcută, neînchipuită, fără de început și fără de sfârșit; Tu, Cel ce ai zis și ai făcut toată făptura și dai viață zidurilor Tale, prin ale Cărui puteri se mișcă libere toate vietățile de pe pământ și le hrănești până în crăpăturile pietrelor, nu întoarce Fața Ta de la noi, păcătoșii, ci ridică sabia mâniei Tale de peste noi și ne mântuiește, că Tu ne-ai zidit și numai Tu ne poți mântui. Ascultă, Atotputernice, lacrimile noastre și ne ajută ca să scăpăm de stăpânirea păgână care ne chinuiește și ne distruge biserica Ta. Nădejdea noastră este Tatăl, scăparea noastră este Fiul, acoperământul nostru este Sfântul Duh, Treime Sfântă, slavă Ție. Amin!”

Toți cei prezenți erau convinși de faptul că s-au angajat într-o acțiune riscantă și la așa un moment de grea cumpănă era normal ca cei prezenți să ceară sprijinul Dumnezeului Cel Atotputernic.

Încetul cu încetul, toți s-au încolonat și au pornit spre Hliboca, unde sperau să găsească o oarecare înțelegere. Pe drum au început să cânte diferite cântece patriotice: *Deșteaptă-te române*, *Trei culori*, *Trăiască Regele* și o serie de cântece religioase.

Trecerea podului peste Siret

Autoritățile raionale, fiind înștiințate că spre Hliboca se îndreaptă o coloană de oameni, au trimis în întâmpinarea lor o grupă de milițieni și 12 ostași grăniceri călări, care s-au postat pe podul de peste Siret cu scopul de a nu-i lăsa să meargă mai departe. Dar mulțimea era așa de îndârjită și de hotărâtă încât a pus pe fugă grupa de milițieni, dar grupul de ostași călări ce se găseau la celălalt capăt al podului au încercat să oprească cu forța coloana manifestanților. Și cum cei cu crucile și cu steagurile erau în față, au fost atacați cu săbiile de ostașii călări.

Minunea dătătoare de speranță

Unul din soldații călări a scos sabia și a lovit o cruce ce era purtată de Ilie Șcrobanet din Suceveni, ce se găsea chiar în rândurile din față. Sabia soldatului a alunecat pe partea lemnoasă a crucii și l-a rănit la mână pe purtătorul ei. Mulțimea s-a înfuriat și a vrut să-l linșeze pe soldatul respectiv, dar în acel moment de grea încercare s-a auzit vocea tunătoare a țăranelui Frătăuceanu Ioan, care a strigat cât îl ținea gura: „Oameni buni, nu scoateți sabia, că cine scoate sabia, de sabie va pieri”, vorbă ce a mai liniștit spiritele ce se aprinseseră. Dar în momentul respectiv se săvârșește o adevărată minune, căci calul soldatului, care a atacat crucea din fața coloanei, s-a speriat, a sărit în lături, iar soldatul, nepuținându-l stăpâni, a căzut de pe cal și s-a lovit cu capul de bordura de beton din marginea drumului și a rămas mort în șanț. Acest fapt a descumpănit restul soldaților, care au bătut în retragere și au descălecat spre a vedea ce s-a întâmplat cu camaradul lor, dar în același timp a constituit un puternic sprijin moral pentru mulțimea de oameni care a înțeles că s-a petrecut o minune și că ei vor fi protejați și în continuare.

Confruntarea cu autoritățile raionale din Hliboca

Astfel, coloana manifestanților ajunge la Hliboca și se așază în jurul fostei case parohiale, unde se găseau sediile miliției, al

NKVD-ului și Comandamentul de grăniceri. Cei câțiva ofițeri ce au ieșit de prin birouri au început să lămurească oamenii ca să se întoarcă la casele lor, dar oamenii au venit pregătiți de plecare, cu cereri făcute în acest scop, pe care le întindeau ofițerilor, dar aceștia refuzau să le primească. Atunci lumea a început să vocifereze, iar din acea învălmășeală de voci se auzeau unele apostrofări: „Noi nu v-am chemat aici și nici nu v-am votat la alegerile voastre. Acestea sunt pământurile noastre lăsate moștenire de Marele Ștefan, așa că ori plecați, ori lăsați-ne să plecăm noi peste graniță și vă lăsăm gospodăriile noastre cu vite cu tot! Noi vrem Patria noastră românească și Biserica noastră strămoșească, de care voi vă bateți joc! Noi nu putem schimba libertatea noastră pe jugul vostru de oțel!”

Aceste cuvinte grele și apostrofări rostite din mii de piepturi străbăteau prin vacarmul general, iar din când în când se mai auzeau strigăte ca: „Jos URSS-ul, jos bolșevismul! Trăiască Regele Mihai și mareșalul Antonescu!” Protestul din miile de guri se auzea la mari depărtări, iar entuziasmul și hotărârea neînduplecată de a trăi liber erau așa de puternice, încât toată această mulțime de oameni prefera să moară decât să renunțe la hotărârea de a pleca spre graniță și a trece în România.

Un evreu ce reprezenta autoritatea raională s-a adresat cu amenințări mulțimii de oameni ce era adunată acolo, fapt ce a înfuriat în așa măsură oamenii, încât aceștia erau gata să-l linșeze, obligându-l să-și scoată pălăria din cap în fața crucilor și a steagurilor ce se găseau în față.

Cineva din mulțime l-ar fi apostrofat: „Tu, trădătorule, care ne-ai înșelat o viață întregă, vii acuma să ne dai învățături și să ne tragi la răspundere!” Grupul de ofițeri NKVD, cărora li se traducea tot ceea ce striga mulțimea, se zice că ar fi exclamat: „Așa popor, dacă ar dispune de arme, ar putea pune în pericol întreaga Rusie”...

Mulțimea, văzând că nu sunt șanse de a primi vreo aprobare din partea autorităților, a strigat: „Spre graniță, că aicea nu mai avem ce sta! – ori viață, ori moarte! – ori libertate, ori mormânt!”

Mulțimea de oameni s-a încolonat și a pornit încet spre Suceveni, cântând cântece patriotice, așa cum a făcut-o și la venire.

Întoarcerea spre Suceveni

În timp ce mulțimea de oameni se întorcea spre Suceveni, autoritățile raionale au dat telefonic dispoziție primăriei și postului de Miliție din Suceveni ca să ia urgent măsuri pentru demontarea suprastructurii podului mare din lemn de peste Siret, pentru ca demonstrații să nu poată trece apa Siretului care era destul de mare din cauza zăpezilor ce se topeau la munte.

Primăria și postul de Miliție, desigur, s-au conformat și au mobilizat niște oameni care au și venit să înceapă desfacerea podinei de deasupra podului. Între timp, mulțimea de oameni s-a întors de la Hliboca și, văzând că li se pun noi piedici la traversarea podului de peste Siret, s-a repezit furioasă spre pod, punând pe fugă echipa ce începuse demontarea podinei și pe milițienii ce erau cu ei. Astfel, coloana demonstrațiilor a putut să-și urmeze nestingherit drumul spre frontieră la punctul cel mai apropiat de la Fântâna Albă, ce se găsea la o depărtare de 12,5 km de Suceveni. La Suceveni s-a mai făcut o încercare de a convinge oamenii să plece la casele lor, de către ofițerii de grăniceri, care l-au obligat pe părintele Simion Ivaniuc să le vorbească oamenilor în acest sens. Dar mulțimea, furioasă că a pierdut atâta timp degeaba și că trecuse de ora prânzului, având de parcurs prin pădure un drum atât de lung, nu a mai stat să asculte sfaturile și predicile ce li se făceau și a pornit-o în continuare spre frontieră.

Autoritățile raionale, care urmăreau de aproape mișcarea coloanei demonstrațiilor, după ce au aflat că aceștia nu au putut fi opriți la Suceveni, au luat următoarele măsuri:

– l-au somat pe părintele Simion Ivaniuc, pe care-l bănuiau de complicitate cu demonstrații, să se prezinte imediat la raion la Hliboca pentru a-l interoga și a-l trage la răspundere de ce a permis să se ia cruci din biserica din Suceveni, cruci care pentru demonstrații reprezentau un adevărat simbol al biruinței în acțiunea lor;

– au dat dispoziție unităților de grăniceri de la frontieră de a se concentra în punctul Poiana Camencei, care se găsea la circa 3,5 km de punctul de trecere de la Fântâna Albă și de a face uz de armamentul din dotare în vederea zădărnirii intenției manifestanților de a forța trecerea frontierei.

Între timp, au început să sosească în zonă camioane încărcate cu soldați grăniceri mobilizați de la subunitățile de grăniceri din localitățile învecinate. De asemenea, au apărut unități de grăniceri călări, ce au primit sarcina de a urmări coloana demonstrațiilor la o distanță de 1–1,5 km pe tot parcursul traseului din pădurea Camencei.

Părintele Ivaniuc, care trebuia să se prezinte la autoritățile raionale din Hliboca, a fost sfătuit de către săteni să nu se grăbească a merge cu căruța și cei doi cai pe șosea și, respectiv, pe podul de peste Siret, unde era plin de armată și de milițieni, ci s-o ia pe scurtătură și să treacă prin vadul apei și să continue a merge pe drum de țară.

Dar apele Siretului erau mult crescute, iar vadul nu se prea distingea unde ar putea fi cu precizie, așa că atât căruța, cât și caii, după ce au ajuns pe firul apei, au fost împinși mai la vale unde apa era mult mai adâncă și astfel, atât caii cât și căruța, au devenit niște jucării în valurile învolburate ale Siretului. La strigătul disperat al părintelui Ivaniuc, au apărut doi săteni, ce se găseau prin apropiere și care s-au aruncat în apă, au dezlegat caii și au tras cu chiu cu vai căruța la mal.

Astfel, părintele Ivaniuc, printr-o adevărată minune, a putut să-și continue drumul spre Adâncata – de unde s-a întors spre seară, deoarece cei ce îl chemaseră nu mai erau acolo, fiind plecați să supravegheze desfășurarea evenimentelor din teren.

Masacrul din Poiana Camencei

Drumul forestier ce iese din Suceveni și șerpuiește prin pădure circa 9 km dă într-o poiană de formă aproape dreptunghiulară ce este mărginită pe trei laturi tot de pădure, iar singura latură liberă este aceea prin care accede drumul forestier în poiana respectivă.

Poiana Camencei, care era un punct obligatoriu de trecere, a fost aleasă de grăniceri pentru a stopa înaintarea coloanei de demonstrații.

De aceea, grănicerii au săpat din timp tranșee pe cele trei laturi ale poienei (tranșee ale căror urme se văd și astăzi) și și-au pregătit armamentul din dotare, adică puști și puști mitraliere.

Demonstrații, pe măsură ce înaintau pe drumul forestier, au început să fie stăpâniți de un sentiment de neliniște, văzându-se urmăriți de la oarecare distanță de o unitate de soldați călări.

Coloana demonstrațiilor se deplasa destul de încet, întrucât drumul forestier prezenta un urcuș continuu, astfel că au ajuns la capătul celălalt al pădurii, respectiv în Poiana Camencei, la lăsarea serii. Oamenii chiar au început să dea semne de bucurie că au traversat pădurea și le mai rămânea foarte puțin ca să parcurgă distanța ce îi despărțea de frontieră (circa 3,5 km).

Odată ajunși în poiana cu pricina, s-au văzut înconjurați pe trei laturi de tranșee în care stăteau soldați pregătiți cu armele și puștile mitraliere ațintite asupra lor.

În materialul publicat nu se specifică dacă au fost sau nu au fost somați să se oprească. Dar chiar dacă cei din fața coloanei, purtătorii de steaguri și cruci, au avut intenția de a se opri, nu puteau să facă acest lucru deoarece erau împinși și îndemnați de cei din spate care susțineau sus și tare că grănicerii nu au dreptul să tragă în grupuri organizate și pașnice.

Nu se prea cunosc detalii cu privire la acest moment, căci cei ce erau în față și ar fi putut relata cum s-au petrecut lucrurile au fost seceși de gloanțe și au căzut pe loc. Cei ce erau pe la mijlocul coloanei, care se găseau încă în pădure, auzind țipete și împușcături, au început să se răspândească prin pădure, căutând să se adăpostească de prăpădul în care au intrat, dar s-au văzut înconjurați de soldații călări care veneau în urma coloanei și care mitraliau pe toți cei ce căutau să iasă din coloană și să fugă în pădure, protejându-se de copaci și de relieful abrupt al pădurii din zonă. Primii care au căzut au fost cei ce purtau steagurile și

crucile. Astfel a căzut Ilie Șcrobanеț, cel ce a fost lovit cu sabia de un soldat călare la trecerea podului de peste Siret, despre care s-a relatat mai sus, a mai căzut printre primii țăranul Țugui Mihai din satul Cupca și, de asemenea, Ilie Mihailovici, ce purta cea de-a treia cruce și a cărui țeastă a fost sfărâmată de o rafală de mitralieră. Toți cei ce erau în rândurile din față au fost secerate de focul încrucișat al puștilor mitraliere ce trăgeau din cele trei direcții. În poiana Varniței s-a creat o situație de coșmar și adâncă disperare din cauza împușcăturilor, a strigătelor celor răniți precum și a celor rămași ce nu cutezau să fugă, neputând lăsa părinții sau frații împușcați ce se zvârcoleau în ghearele morții. S-a instalat o atmosferă de teamă, de neputință și de disperare ca urmare a coșmarului provocat de intervenția armată a grănicerilor ce se găseau în tranșeele proaspăt săpate în jurul acelei pășuni blestemate ce se chema Varnița Camencei.

La venirea soldaților călări au fost somați și culeși toți aceia ce se puteau deplasa pe propriile picioare, iar morții și răniții ne-transportabili au rămas pe teren, fără ca cineva să se mai ocupe de ei. S-au format grupuri de 30–40 de persoane ce erau escortate de grănicerii călări pe drumul de întoarcere spre Suceveni. După plecarea arestaților, răniții rămași ce se văitau și cereau ajutor au fost și ei lichidați sumar spre a nu perturba liniștea nopții ce se instalase între timp.

AICI NICI SĂ NE RUGĂM NU PUTEM⁹

A doua zi după masacrul din poiana Varnița Camencei, asupra satelor din Valea Siretului Mic s-au năpustit echipe formate din activiști de partid, învățători ucraineni și ruși ce cunoșteau lumea satelor și din militari grăniceri și agenți NKVD care aveau

⁹ Anchete și percheziții după 1 aprilie 1941. Materiale publicate de Ion Dominte în ziarul „Bucovina”, nr. 259, 22 mai 1942.

sarcina să depisteze pe toți aceia ce au scăpat de la masacru, fie răniți, fie sănătoși, fie pe aceia ce au avut vreo legătură cu evenimentul respectiv.

Astfel că în zonă era un continuu dute-vino de mașini și căruțe ce transportau răniți și arestați, ce erau dirijați la Cernăuți, unde NKVD-ul a eliberat mai multe pivnițe spre a putea „plasa” marele număr de arestați.

La Spitalul din Cernăuți, secția de chirurgie era sub un adevărat asediu, căci saloanele erau pline de răniți, iar coridoarele pline de soldați ce păzeau pe cei răniți ca nu cumva să scape vreunul.

Tot în acele zile a venit în zonă o comisie de anchetă guvernamentală în frunte cu generalul Jukov și cu deputatul Hrușevski. Se făceau adunări cu țăranii din fiecare comună și li se cerea să spună sincer tot ce au pe suflet ca să se poată lua măsuri de la nivel central de eliminare a unor cauze ce produc nemulțumiri și tensiuni.

La adunarea ce a avut loc în satul Cupca, a luat cuvântul un țăran foarte dârz și care nu a menajat regimul sovietic și nici pe cei ce-l reprezentau acolo, adică comisia de anchetă.

Astfel, el a zis că țăranii nu mai pot suporta toate vexațiunile și persecuțiile regimului sovietic și că lor nu le-a rămas altceva de făcut decât să-și părăsească gospodăriile și să dorească să ajungă cât mai repede în România, că acolo oamenii sunt liberi și nimeni nu se bagă în curtea gospodarului ca să-l ușureze de munca lui și de bruma de grâne necesară întreținerii animalelor și familiei. Acest demers a încurajat și alți țărani să-și declare neîncrederea în regimul sovietic și în metodele diabolice de exploatare ale acestuia.

Din cauza tonului vehement folosit la ședința de la Cupca, țăranul respectiv a fost arestat imediat și pe urmă nu s-a mai știut nimic despre el. În schimb, adunarea din satul Suceveni, care se bucura în ochii autorităților de o reputație și mai proastă, a decurs mult mai pașnic datorită țăranului *Răileanu Ioan*, care a luat primul cuvântul și a zis:

„Domnule General, stăpânirile sunt date de Dumnezeu, că așa ne învață biserica noastră. Dar nu vă supărați că

Dumneavoastră îndată ce ați venit aici ne-ați luat pâinea de la gura copiilor, ați silit poporul să facă tot felul de prestații gratuite cu utilaje și animale, sustrăgându-le de la munca câmpului, ne-ați pus sarcini peste puterile noastre, ați pus biruri mari pe case, pe vite, pe oi, pe preot, pe biserică, ne-ați măsurat până și gardurile și cotețele din gospodărie. Noi nu avem nimica cu Statul Sovietic, dar nu mai avem ce face, că am ajuns muritori de foame, deși cred că de fiecare dată ne-am făcut datoria așa cum s-a cerut de la noi”.

La remarca generalului Jukov că de ce nu se înscriu în colhoz ca să scape odată de necazuri, țăranul i-a spus:

„Domnule General, noi nu știm ce este acela colhoz, dar dacă vom vedea în alte părți cum merge treaba în colhoz, și de-o fi bine, noi ne-om înscrie și în colhoz, că de bine nu fuge nimeni”.

S-a mai ridicat la cuvânt și *Veronica Amariei*, care a spus:

– Domnule General, eu îs femeie și nu mă bag în treaba bărbaților, dar pe mine mă doare că ne-ați luat credința.

– Adică cum v-am luat credința? întreabă generalul.

– Iată cum – ați pus pe biserică un bir de 3.500 de ruble, iar preotului i-ați luat tot pământul parohiei, i-ați golit podul de grâne și i-ați mai pus un bir de 10.000 de ruble. El și-a vândut cinci vite mari și acareturi și tot nu-i ajunge să-și plătească impozitul, dar la anul ce va mai vinde?

– Dar de ce îți pasă așa de mult de preot?

– Iacă, că îmi pasă, că dacă el nu poate plăti impozitul, o să ne închideți biserica, iar noi l-am oprit pe preot să nu plece în Germania, unde a avut aprobare, ci să rămână cu noi, iar noi fără biserică și fără credință nu rămânem, ci o să plecăm de aici chiar dacă ne omorâți, că altă ieșire nu avem. Și apoi nu înțelegem de ce-l prigoniți pe preot și-l purtați mereu pe la raion, că dacă îl prigoniți pe el înseamnă că prigoniți biserica și ne prigoniți pe noi.

Apoi, în casa parohială Primăria vrea să facă club, iar noi nu putem îngădui una ca asta, pentru că noi am construit casa respectivă pentru preot și nu pentru club.

De asemenea, ne dați tot felul de ordine ca în duminici și sărbători să ieșim cu animalele la lucru, iar învățătorii voștri spun copiilor să sărbătorească sâmbăta, iar Duminica să vină la școală ca evreii, și-i învață că nu este Dumnezeu și alte multe care nu sunt în folosul lor. Acestea sunt pricinile pentru care căutăm altă țară în care să putem fi liberi și să trăim creștinește așa cum am fost obișnuiți din moși strămoși. Că aici nici să ne rugăm nu putem.

– Ei bine, zice generalul în încheiere, de-acuma înainte nu o să plătiți bir nici pentru preot, nici pentru biserică, iar pe pământ o să puteți semăna cele de trebuință și nu veți mai fi obligați să semănați mei, cicoare, sfeclă etc., ce vi se planifica până în prezent.

Și astfel, au plecat cele șase turisme cu delegația guvernamentală și toată suita de funcționari, comisari și ofițeri, fără ca cei rămași să poată afla ecoul celor constatate de comisie în urma masacrului ce a avut loc la 1 aprilie 1941. Cu toate cele ce s-au afirmat de comisie la ședința respectivă, autoritățile locale au dat ordin chiar de a doua zi ca toate lucrările agricole să se desfășoare potrivit programului prestabilit. Deci, comisiile vin, comisiile pleacă, dar programul cu repartizarea sarcinilor agricole a rămas neclintit.

PREOTUL DIN SUCEVENI¹⁰

Cu prilejul anchetei făcute la Suceveni și în satele învecinate de Ion Dominte referitoare la evenimentul de la 1 aprilie 1941, prilej oferit de slujba de parastas în memoria celor căzuți la Fântâna Albă și la Suceveni, ziaristul a luat un interviu părintelui Simion Ivaniuc, singurul preot care a rămas cu sătenii lui, asigurând, cu mari riscuri, slujirea bisericii și a credinței străbune în acele vremuri de grea încercare.

Eu nu m-am putut refugia în primele zile după venirea trupelor sovietice, considerând că nu pot lăsa de izbeliște parohia

¹⁰ Ziarul „Bucovina”, nr. 261, 24 mai 1942.

și pe acei minunați credincioși din satul Suceveni și nici să-mi părăsesc gospodăria, rezultatul muncii mele de atâția ani. Mulți preoți care, ca și mine, nu și-au putut părăsi parohiile au realizat, în foarte puțin timp, că rămânerea lor ar pune în pericol existența lor fizică și că datorită întreruperii oricăror contacte cu România, refugiarea în România era exclusă. Singura scăpare era ca să apeleăm la comisiile germane ce au început să funcționeze în nordul Bucovinei în vederea repatrierii etnicilor germani.

După mai multe demersuri făcute de mine și de alți preoți la o asemenea comisie ce funcționa la Hliboca (Adâncata) ni s-a luat în considerare cererea și în scurt timp am și primit actele de repatriere, fixându-mi-se și termenul de plecare în Germania, împreună cu soția mea, Olimpia. Între timp, am lichidat o bună parte din gospodărie, vite, acareturi etc., anunțând pe credincioși la slujba bisericească despre hotărârea ce am luat-o. A doua zi după ce am făcut acest anunț, m-am trezit cu o delegație a credincioșilor, care au venit la mine să mă roage să renunț la plecare. Enoriașii au căzut în genunchi și cu lacrimi în ochi mi-au spus: „Sfinția-ta pleci! Dumneavoastră scăpați doi oameni, dar pe noi în seama cui ne lăsați? Ce ne facem noi sub stăpânirea dușmană fără preot și fără biserică? Noi unde să ne ducem și încotro s-o apucăm?” Un gospodar mai în vârstă îmi spune cu lacrimi în ochi, dar cu toată blândețea: „Părinte, în Evanghelia după Ioan, Mântuitorul nostru spune limpede: *Eu sunt Păstorul cel bun, Care sufletul Său și-L pune pentru turma Sa. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu. Nu ne părăsi părinte, că faci păcate grele!*”

Aceste cuvinte le-am simțit ca o palmă peste obraz, ca cea mai aspră muștrare și așa fi dorit să se deschidă pământul și să mă înghită, din cauza muștrărilor de conștiință ce au pus stăpânire pe mine. Cu un sentiment de vădită jenă le-am cerut credincioșilor să-mi dea un răgaz spre a mă gândi la propunerea lor.

Hotărârea de a rămâne

Așa tulburat cum eram, m-am dus în biserică pentru a mă putea reculege în liniște. În biserică era o frumoasă icoană a Mântuitorului, lucrată în ulei, dăruită bisericii de domnul Vasile Hrinco – președintele Tribunalului din Cernăuți –, originar din Suceveni.

Această icoană a fost sfințită anume pentru a aduce alinare bolnavilor și luminarea cugetului celor întunecați, precum și să dea putere și izbândă celor cu inimă curată.

Am stat în genunchi mai multă vreme și m-am rugat, cerând Mântuitorului să-mi dea gândul cel bun. La un moment dat, am perceput că se întâmplă ceva neobișnuit cu mine. Un simțământ ce nu l-am mai încercat în viața mea. Am simțit că parcă cineva mă ia de umeri și mă ridică în picioare. Totul s-a luminat în fața mea, totul a devenit clar, am simțit în acel moment că s-a revărsat o mare forță în toate mădulele mele și am devenit sănătos și puternic, gata să înfrunt orice greutate ce mi s-ar ivi în cale, ca și Domnul Hristos, Stăpânul meu, când Se ruga în grădina Ghetsimani, scenă ce era reprezentată de icoana din fața mea.

Cu această revelație în suflet m-am îndreptat vesel spre casa parohială, unde mă aștepta delegația credincioșilor din Suceveni, căreia i-am comunicat hotărârea mea de a rămâne ca să împart binele și răul cu ei. Desigur că ei mă așteptau cu inima strânsă, crezând că nu voi renunța la opțiunea mea de a pleca în Germania.

Enoriașii, auzind că hotărârea mea de a rămâne este irevocabilă, cu lacrimi în ochi s-au așezat în genunchi, mulțumind Celui de sus Care m-a ajutat să iau această curajoasă hotărâre și mi-au promis că atâta timp cât voi sta la Suceveni, ei îmi garantează securitatea mea, a soției și a gospodăriei mele.

Și într-adevăr, ei s-au ținut de cuvânt, astfel că în decursul aceluia an de ocupație sovietică viața și casa mea au fost păzite zi și noapte, fără întreruperi, de șase străjeri, în timpul zilei și de doisprezece străjeri în cursul nopții, așa că nu se putea apropia nimeni de casa parohială fără a se da alarma în tot satul.

Relațiile cu autoritățile locale

La începutul ocupației sovietice a fost numit primar în sat Gherasim Zelghin, cizmar de meserie, un om cumsecade și cu respect față de biserică și față de mine personal, așa că nu am avut a mă plânge de relații proaste cu Primăria.

Dar într-o bună zi, întâmplarea a făcut să mă întâlnesc cu primarul chiar în fața Primăriei, și acesta, potrivit obiceiului, s-a închinat și mi-a sărutat mâna, lucru ce a fost observat de un comisar activist evreu ce se găsea în primărie și care a fost așa de indignat de gestul primarului, că a propus imediata lui destituire, lucru ce s-a și întâmplat peste câteva zile. În locul lui a fost numit un țăran sărac din sat, dar și acesta era un credincios cu frica lui Dumnezeu. Confruntat cu greutățile serviciului de la primărie și cu poruncile draconice ce le primea zilnic în legătură cu aplicarea măsurilor de constrângere a oamenilor și aplicarea principiilor luptei de clasă, repede s-a saturat de primărie, așa că a venit într-o zi la mine să plătească o slujbă ca Dumnezeu să-l scape de Primărie. Politicienii și activiștii raionali, știindu-l credincios, duceau o continuă muncă de lămurire cu el, căutând să-l convingă de inutilitatea religiei și de inexistența lui Dumnezeu. Ei spuneau sus și tare că nu există Dumnezeu, iar singurul dumnezeu pentru ei este Stalin. Primarul, care nu era lipsit de simțul umorului, le-a replicat că dacă moare Stalin, Rusia o să rămână fără Dumnezeu și probabil se va sfărâma.

O asemenea replică și altele de genul acesta i-au făcut pe activiștii de partid să-și piardă încrederea în noul primar, așa că au propus destituirea lui. Se pare că slujba făcută de mine și-a făcut efectul destul de repede.

După aceasta, activiștii de partid au renunțat la gândul de a mai găsi un primar din sat și au adus unul de al lor din Hliboca, ce se numea Ion Lutic, care a chinuit mult populația satului Suceveni, făcând exces de zel în aplicarea tuturor directivelor și a sfaturilor ce le primea de la politrucii raionali.

Pentru isprăvile și atitudinea primarului față de săteni, aceștia din urmă l-au blestemat de multe ori, așa că în iulie 1941, când a

revenit Armata Română, primarul Lutic, cu conștiința încărcată despre relele făcute, a găsit de cuviință că nu avea altă ieșire decât să-și puie capăt zilelor, spânzurându-se.

Relația cu Biserica Rusă

Într-o bună zi, se prezintă la parohia din Suceveni un preot din Basarabia pe nume Romaniuc, care-mi arată o delegație scrisă din partea Episcopului Alexei al Basarabiei ca să discute cu mine aderarea parohiei din Suceveni cu Episcopia Basarabiei și respectiv cu Patriarhia Moscovei. La care eu i-am spus că așa ceva nu se poate, că eu sunt preot român și toți enoriașii mei sunt români, iar noi avem Episcop la Suceava și Patriarhia la București.

– Dar cum poți depinde Sfinția-ta de eparhia din țară străină? Întrebă părintele Romaniuc.

– Foarte bine, răspund eu, cum pot depinde zeci de mii de lipoveni de Episcopia de la Fântâna Albă din România sau toți catolicii din întreaga lume de Papa de la Roma. Eu consider că dacă Patriarhia de la Moscova dorește să mă alătur ei, atunci ar trebui să înceapă imediat negocieri cu Patriarhia din București și dacă aceasta din urmă îmi va da dezlegarea necesară ca să trec sub autoritatea Patriarhiei de la Moscova, atunci mie nu-mi rămâne decât să mă supun acestei hotărâri.

Astfel că părintele Romaniuc a trebuit să plece fără niciun rezultat și probabil că m-a descris superiorilor săi cu aprecieri deloc măgulitoare pentru mine.

Altădată, am fost chemat și interogat de autoritățile raionale de ce la slujbele religioase pomenesc de Mitropolitul Tit și pe voievozii Ștefan cel Mare și Alexandru cel Bun, fapt ce era interpretat ca un afront dușmănos la autoritatea statului sovietic. Le-am răspuns că eu respect dogma Bisericii Ortodoxe Române și dacă nu pot pomeni numele Mitropolitului nostru Tit, atunci înseamnă că nu voi putea săvârși nici Sfânta Slujbă bisericească, iar în legătură cu pomenirea Voievozilor, la fel, canoanele bisericii noastre

prevăd pomenirea Voievozilor ctitori de mănăstiri și biserici pe teritoriul Bucovinei. Dar cum activiștii și politicienii de la Raion nu erau pregătiți de a interpreta asemenea probleme fără ordin de mai sus, s-au lăsat păgubași, dar nu au încetat să mă considere un dușman notoriu al orânduiri sovietice.

Activitatea religioasă și de cult depusă în satele vecine

Eu am rămas singurul preot în funcțiune în satele situate pe valea Siretului Mic – Cupca, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Carapciu, Mihuceni, Prisăcăreni etc.

Așa că zilnic eram chemat pentru împlinirea unor atribuții bisericești ca: botezuri, înmormântări, cununii, iar slujbele de duminică se făceau prin rotație la bisericile principale, la care veneau credincioșii din satele aparținătoare. În toate deplasările mele eram însoțit de străjerii mei din Suceveni, ce mă urmau cu căruța cu cai oriunde mergeam.

La slujbele respective pomeneam, potrivit obiceiului, pe toți regii României întregitori de Țară, și de asemenea l-am pomenit pe Regele Mihai I cu prilejul încoronării sale, dar am avut parte de credincioși de caracter care niciodată nu m-au trădat. Nu o să uit niciodată lacrimile vărsate de credincioși la pomenirea Mitropolitului și Patriarhului nostru și îi auzeam spunând: „Dacă preotul pomenește pe Patriarh, pe Mitropolit și pe regii noștri, asta înseamnă că România nu ne-a uitat și va veni înapoi”.

La hramuri și la slujbe mai importante, când se aduna mare strânsură de credincioși, eram asistat de corul bisericesc din Cupca, condus cu pricepere de țăranul Silvestru Frătăceanu.

Relațiile cu autoritățile militare de frontieră

Fiind vorba de localități situate în imediata apropiere de frontiera cu România, în aceste localități erau dispersate diferite subunități de grăniceri ce aveau comandamentul la Hliboca. În legătură cu raporturile cu ofițerii și soldații acestor unități mi-au rămas în minte o serie de întâmplări pe care le consider demne de a fi relatate.

Biserica din Suceveni este situată în zona centrală a satului și de câte ori aveam câte o înmormântare, drumul de la biserică spre cimitir trecea pe la o răscruce unde se găsea o cazarmă grănicerească și, potrivit obiceiului, opream cu prohodul la răscruce pentru citirea Eangheliei și a rugăciunilor de rigoare. De câte ori ne opream în fața cazărmii, soldații erau curioși să vadă prohodul, lucru care nu convenea politrucilor care răspundeau de educația ateistă a soldaților. Așa că am fost chemat la primărie și întrebat că de ce mă opresc ostentativ cu prohodul în fața cazărmii grănicerilor? Desigur, am răspuns că, potrivit canoanelor și tradiției bisericești, prohodul cu mortul trebuie să oprească la toate răscrucile de drumuri, unde se citesc Evanghelia și rugăciunile prevăzute în tipicul bisericesc. Desfășurarea prohodului se face la fel de când este biserică în sat și nu văd de ce ar trebui să schimbăm desfășurarea slujbei legată de înmormântare și, mai mult, că pe noi nu ne deranjează existența cazărmii în locul respectiv. Urmarea acestei discuții a fost că după puțin timp cazarma respectivă, ce era de fapt o baracă din lemn, a fost mutată de acolo.

În altă zi, a venit la mine la biserică un ofițer rus îmbrăcat în haine civile și m-a rugat să-l împărtășesc. În timpul spovedaniei, care a durat mai bine de o oră, mi-a spus că drama poporului rus este că a ajuns rob în mâinile francmasoneriei evreiești. Mi-a mulțumit și a plecat la Cupca, unde se găsea unitatea ce o comanda. Aici a adunat trupa și a spus: „Tovarăși ostași! Se apropie războiul, iar eu vă ordon ca să nu trageți nici în români și nici în nemți, că sunt creștini și frați cu noi și cu toții avem același Dumnezeu în ceruri!” Pe urmă a scos revolverul și s-a împușcat în fața trupei.

Desigur, ceilalți ofițeri și, în special, politrucii, au fost cutremurați de acest gest „antipatriotic”, așa că au venit cu baionetele și i-au ciopârțit trupul ofițerului și au declarat trupei că așa va păți orice trădător ce va da ascultare îndemnului făcut de ofițer. Acest caz este bine-cunoscut de locuitorii satului Cupca.

Altădată, m-am trezit cu vizita unui căpitan din Armata Sovietică ce era însoțit de un civil. Desigur, i-am poftit în casă și am acceptat să discutăm diverse lucruri, așa la întâmplare.

La un moment dat, căpitanul se scoală și spune că ar bea un pahar cu apă și se îndreaptă spre bucătărie, urmat de soția mea care voia să-l servească.

Ajuns în bucătărie, căpitanul scoate dintr-un tiv al hainei o cruciuliță foarte frumoasă și spune soției: „Vă rog să aveți încredere în mine, că eu sunt creștin ca și dumneavoastră, dar băgați de seamă ce vorbiți cu acest evreu, care este un aprig comunist și a venit cu mine să vă provoace cu vorba și să vă piardă, avându-mă pe mine martor. Eu nu vă cunosc, dar el susține că sunteți aici o mare piedică pentru stăpânirea sovietică”. Desigur că activistul evreu nu a reușit să-și ducă la bun sfârșit misiunea ce o avea de a mă provoca la o eventuală autoacuzare.

Postul negru

După instalarea autorităților sovietice și după introducerea noilor rânduiri care vizau mai întâi sărăcirea țăranilor prin impuneri de cote obligatorii în bani și în natură și introducerea abuzivă a tot felul de prestații de muncă obligatorie la drumuri, poduri, amenajări de păduri etc., țăranii au venit la mine să se sfătuiască ce este de făcut, că ei nu mai sunt în stare să facă față la atâtea obligații care îi sustrag de la munca câmpului și de la preocupările lor închinată asigurării existenței. Știam că trupele sovietice au intrat la noi într-o zi de vineri, înainte de sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel, așa că mi-au venit în minte cuvintele Mântuitorului Hristos Care spunea că asemenea fel de necaz sau boală se poate vindeca numai prin post și rugăciune. Așa că am hotărât cu enoriașii mei ca în fiecare vineri să se țină de către toată suflarea satului – tineri, bătrâni, copii – post negru, iar ziua de vineri a fost declarată zi de doliu național cu ținerea de slujbe religioase corespunzătoare. În fiecare vineri, dimineața, biserica era plină de oameni, indiferent de vreme, ploaie sau ger cât de mare, că nu lipsea nimeni de la

această slujbă. Mai mult chiar, și animalele erau obligate la post, dându-li-se numai apă. Atâta credință câtă am văzut la acești oameni cu virtuți de aur, care m-au făcut să cred că și munții se vor putea muta, că și apele își vor întoarce cursul, că fiarele se vor îmblânzi și păgânătatea se va spulbera!

Legat de ținerea postului negru am să relatez câteva întâmplări ce merită reținute. Într-una din zile, gospodarul nostru Mihailovici Ion a fost trimis cu căruța cu cai să transporte pământ la șantierul aeroportului din Hliboca, împreună cu alți țărani din alte sate.

Sosind ora mesei, țăranul nu s-a așezat să mănânce și nici la animale nu le-a dat să mănânce, așa cum au făcut ceilalți.

Unul din nacialnicii responsabili, ce trecea pe acolo, l-a întrebat de ce nu dă cailor de mâncare? La care țăranul a răspuns foarte franc: „Postim și noi și animalele ca să scăpăm de robia voastră, pentru că ne chinuiți ca pe niște robi”. Auzind aceasta, nacialnicul respectiv a dat dispoziție ca să nu se mai aducă atelaje din Suceveni, ca obiceiul postului să nu fie preluat și de alți țărani.

Altădată, apare în curtea gospodarului Ioan Șcrobanеț un maior de grăniceri cerând să i se dea caii și căruța pentru a face ceva transporturi în unitatea de grăniceri.

Gospodarul nu era acasă, dar soția acestuia s-a conformat ordinului primit de la primărie, a înhămat caii și i-a pus la căruța gata să plece. Maiorul, văzând căruța goală, spune femeii că a uitat să puie ceva furaje pentru cai, la care ea răspunde foarte hotărât:

– Nu, nu am uitat, dar astăzi este vineri și în sat la noi nu mănâcăm nici noi și nici vitele.

– Dar de ce? întrebă maiorul.

– Ca să scăpăm de voi, că ne chinuiți prea mult! Răspunde scurt femeia. La care maiorul a făcut ochii mari, s-a uitat chiorâș la femeie și a plecat, renunțând la cai și căruță.

Întâmplări de la alegeri

Era în ianuarie 1941, se apropiau alegerile de deputați. Satele erau în continuu vizitate de diferiți propagandiști care țineau

tot felul de prelegeri. Într-una din zile cu ger puternic, apare la Suceveni un comisar foarte bine îmbrăcat cu cojoc și șubă și cu pâslari în picioare. Dar cum la club s-a făcut o căldură mare, comisarul a scos pâslarii și șuba, a așezat-o pe un scaun undeva alături și s-a apucat să vorbească oamenilor despre constituția sovietică și despre bazele comunismului.

După terminarea prelegerii au început discuțiile. Între timp, țăranul Ilarie Amariei, care era cunoscut ca un mare șugubăț, se duce și se îmbracă cu șuba și pâslarii comisarului. Acesta, când îl observă, întrebă:

– Dar dumneata ce faci acolo?

– Eu, spune gospodarul, ce să fac, aplic constituția despre care ne-ai vorbit, că dumneata ai și cojoc și șubă, și bocanci și pâslari, iar eu nu am nici de unele, așa că mi se cuvine și mie una. Lumea a început să râdă, dar comisarul a înghițit în sec gluma gospodarului și nu a mai dat pe la Suceveni în propagandă electorală.

A venit și ziua de 12 ianuarie 1941, ziua alegerilor de deputați în forurile centrale și locale. Deoarece în sat erau și bătrâni bolnavi, ce nu puteau veni la secția de votare, a trebuit ca membrii comisiei de votare să se deplaseze cu urna mobilă la casele respective. Astfel, se prezintă o delegație cu urna de vot la Domnica Martiniuc, de 80 de ani, care ia buletinul de vot și scoate o bucată de cărbune și face niște semne pe buletin și îl introduce în urnă. Delegația o întreabă că de ce a făcut asta, că era suficient să-l împăturească și să-l introducă în urnă. Dar bătrâna le-a replicat foarte dârză: „Eu votez cu cine am apucat. Votez cu Regele nostru și dacă vă place și dacă nu vă place!” Desigur că delegația a considerat că bătrâna nu este întregă la minte. O altă bătrână, Zamfira Amariei, de 76 ani, era bolnavă și zăcea în pat. La venirea delegației ea spune că s-o lase în pace că ea nu știe să scrie. Dar cei din delegație i-au replicat că nici nu trebuie să scrie ceva, ci numai să împăturească buletinul că acolo este scris ce trebuie.

– Și, mă rog, ce scrie acolo?

– Păi sunt înscriși candidații propuși – generalul Jukov și Hrușevski – care trebuie aleși.

– Dar Regele Mihai și generalul Antonescu sunt trecuți acolo?

– Dar așa ceva nu se poate, că doar aici nu este România, îi explică delegatul.

– Ce umblați cu ticăloșii! spune femeia furioasă și se ridică din pat și dă să ia urna s-o arunce în cuptor, unde tocmai ardea un foc mare pentru copt pâine.

Și despre aceasta delegația a considerat că nu este în toate mințile.

La circumscripția electorală din Suceveni, la numărarea voturilor, s-a constatat:

– 16 voturi pentru, date de cei 16 evrei comuniști din comună;

– 543 voturi contra, ce erau voturile tuturor țăranilor din Suceveni. Pe multe voturi era scris: *Trăiască Regele Mihai! Trăiască generalul Antonescu! Afară cu bolșevicii!*

Bineînțeles că rezultatul trecut de comisie în procesul verbal era de 99,9% pentru deputații propuși. Cu prilejul acestor prime alegeri ce au avut loc la noi, oamenii au putut înregistra două triste învățăminte:

– că nu era vorba de alegeri cum știau că se făceau în România, ci de votări ce se rezumau la stabilirea prezenței la alegeri și introducerea în urnă a buletinului de vot ce conținea numele deputaților propuși de partid, deputați de care ei nici nu au auzit și nici nu știau cine sunt aceștia;

– că nu era important ce și cu cine votează, ci era foarte important cine numără voturile și ce raportează mai departe.

Evenimentul de la 1 aprilie 1941

În legătură cu tragedia populației din satele din Valea Siretului Mic ce a avut loc la Fântâna Albă, pot spune că am fost mai puțin implicat și aceasta pentru faptul că oamenii satului nu mi-au adus la cunoștință intenția lor de a forța trecerea frontierei în România, din simplul motiv că nu i-aș fi încurajat să facă acest lucru, cunoscând riscurile ce implicau un asemenea gest. Mai mult, cred că

oamenii nu mi-au spus nimic despre intențiile lor probabil spre a mă menaja ca să nu fiu implicat, că și așa autoritățile căutau de mult să găsească vreun motiv să mă aresteze și să mă deporteze.

Mai cred că nici nu exista un plan sigur stabilit dinainte de a se forța trecerea frontierei. Se pare că această hotărâre s-a luat chiar în dimineața zilei de 1 aprilie 1941, când oamenii au văzut că nu vor putea găsi niciun fel de înțelegere în această problemă din partea autorităților, așa că în disperare de cauză, în situația dată, au considerat că nu au o altă opțiune.

Desigur că toată această operațiune a fost rezultatul unei mari provocări pricinuite de lansarea zvonurilor că se vor face înscrieri pentru plecarea în România, zvonuri lansate de cei de la NKVD, cu scopul de a depista mai ușor pe cei ce nu sunt loiali regimului sovietic. Și care ar fi fost motivul mai sigur pentru o eventuală deportare, decât cererea personală prin care se exprima dorința scrisă de a pleca în România? Se pare că principala cauză care a grăbit organizarea deportărilor a fost faptul că diriguitorii statului sovietic cunoșteau că războiul cu Germania este iminent și, întrucât noile provincii anexate în 1940 urmau, după părerea lor, să devină principalul teatru de operații militare, au considerat că aceste teritorii trebuiau golite de acele elemente „trădătoare”, ce le-ar fi îngreuiat situația în aceste provincii.

Revenind la evenimentul din data de 1 aprilie 1941, eu am fost, vrând-nevrând, implicat prin faptul că oamenii ce au luat parte la această demonstrație au ridicat un număr de trei cruci din biserica din Suceveni unde slujeam ca preot. Dar lucrul respectiv s-a făcut fără ca eu să fi fost anunțat. Acest fapt a fost confirmat și la cercetări.

Pe urmă, am fost obligat de către comandanții grănicerilor și de către activiștii și comisarii raionali să mă adresez mulțimii, când s-a întors de la Hliboca la Suceveni cu hotărârea de a merge mai departe spre Fântâna Albă. Eu m-am adresat oamenilor în prezența comandanților de la grăniceri, a celor de la miliție și a comisarilor raionali ce se găseau acolo și i-am sfătuit să se împrăștie pe la casele lor, că se expun la un mare pericol. Dar oamenii au

înțeles că eu am fost obligat de autorități să iau cuvântul în fața lor și de aceea nici nu au dat ascultare sfaturilor mele.

Situația era așa de încordată, iar hotărârea oamenilor de a pleca era așa de puternică, încât nu se putea face nimica, așa că lucrurile și-au urmat cursul cu rezultatele tragice ce se cunosc.

CELE ÎNTÂMPLATE ÎN POIANA VARNIȚA AU AVUT ȘI ANTECEDENTE¹¹

Suceveanu Ioan din satul Suceveni declară că a fost trimis de către primăria din Suceveni la cererea grănicerilor de a recunoaște unele cadavre la care nu s-au găsit acte de identitate. De menționat că autoritățile sovietice încă nu apucaseră să elibereze la toți cetățenii noile acte de identitate, așa că unele identificări s-au făcut pe baza actelor românești aflate asupra lor. Ion Suceveanu declară că tot drumul de la poiana Camencei și până la Suceveni a fost plin de sânge, din cauză că majoritatea celor împușcați au fost transportați noaptea și duși în anumite locuri necunoscute, cum se bănuiește a fi cimitirul evreiesc din Hliboca, unde de asemenea au fost făcute gropi comune.

„Sosit la locul faptei cu alți delegați din satele învecinate am putut vedea o groapă mare acoperită cu pământ și o groapă mai mică unde zăceau trupurile neînsuflețite a nouă țărani împușcați. Erau goi, despuiați de haine și purtau urme de gloanțe trase în cap. Eu am recunoscut un număr de trei țărani ce erau din Suceveni; este vorba de Sucevean Constantin, Sidoreac Gheorghe și Mihailovici Ilie, ce purtau crucile din grupul din față al coloanei

¹¹ Cu prilejul hramului bisericii din satul Trestiana, raionul Hliboca, din 29 iunie 1942, ziaristul Ion Dominte a cules și alte mărturii despre cele întâmplare la 1 aprilie 1941, de la unii țărani ce au luat parte într-un fel sau altul la evenimentul respectiv, și le-a publicat în nr. 302, 14 iulie 1942, al ziarului „Bucovina”.

demonstranților. Alături de mormânt erau aruncate cele trei cruci găurite de gloanțe. Am cerut maiorului ce se găsea acolo să luăm crucile și să le ducem înapoi la biserică, dar nu ni s-a permis să ne atingem de ele.

Mai târziu, am aflat de la un pădurar care de asemenea a fost chemat cu prilejul reconstituirilor, că acele cruci au fost rupte și aruncate peste cadavrele morților și îngropate odată cu ei.

Tot cu acel prilej, grănicerii ne-au spus că în poiana de la Varnița nu au fost decât 20 de morți. Dar noi știam foarte bine că de acolo s-au transportat timp de două zile și două nopți, cu camioanele acoperite ale armatei, cadavre ce au fost secerate de gloanțe în Poiana Varnița Camencei și duse în locuri de ei știute”.

Holovalii Petru din satul Trestiana declară că a făcut parte din convoiul de demonstranți împreună cu alte vreo 200 de persoane, bărbați, femei, bătrâni și femei cu copii în brațe.

„Prima dată, la podul de peste Siret, s-a făcut o încercare de către milițieni și soldați grăniceri de a ne opri, dar toți am fost așa de hotărâți de a merge înainte încât nu am putut fi opriți. Ajunși în Poiana Varnița de lângă Fântâna Albă am fost întâmpinați cu foc de mitraliere, și deși cei din primele rânduri au început să cadă, lumea dădea năvală înainte strigând: „Trăiască România”, fără să-i pese că va muri. În tot acest vacarm de țipete de groază și durere se găseau unii ce strigau: „Cu Dumnezeu înainte, să nu ne oprim!” Eu m-am trântit la pământ unde am stat câtva timp până au mai încetat împușcăturile, mulți din cei ce fugeau înapoi, în pădure, au trecut peste mine crezându-mă mort. După ce m-am ridicat de la pământ am văzut că tot câmpul era plin de morți și răniți ce se văitau și țipau după ajutor. Mulți din ei au căzut unul peste altul ca niște snopi aruncați la întâmplare.

Eu am luat-o la fugă spre pădure de unde, însă, se auzeau strigăte și împușcăturile soldaților călări ce ne-au urmărit tot timpul.

Era pe înserate și în pădure întunericul se lasă mai repede; și cum fugeam spre vale mă trezesc că apare un rus cu pistolul

îndreptat spre mine; am ridicat mâinile și m-am predat, fiind dus la un grup de vreo 35 de persoane ce urmau să fie escortate spre Suceveni. Din acest grup s-a ales un număr de zece oameni care trebuiau să sape gropile pentru cei morți, iar răniții ce nu se puteau deplasa erau împușcați spre a nu se văita din cauza rănilor primite.

Pentru săpatul gropilor comune au mai fost aduși și 20 de lipoveni din Fântâna Albă, ce erau săpători de meserie.

Deci, restul din 26 de persoane din grupul nostru de arestați a fost transportat la Hliboca, la sediul unității de grăniceri și închiși în pivnițele fostului boier Stibinski.

În arestul din Hliboca, unul din arestați, Lastovețchi Adrian, ce a luat parte la săparea gropilor, mi-a spus că în Poiana Camencei au fost îngropați și oameni răniți ce mai trăiau.

De la Hliboca am fost transportați la Cernăuți și predați la NKVD, unde am fost anchetați, bătuți și amenințați cu moartea. Ni se luau câte 6–7 interogatorii pe zi, cerându-ni-se să declarăm cine au fost organizatorii manifestației și cine mai știm că a luat parte din satul respectiv la acest tragic eveniment. De fiecare dată am declarat cu consecvență că nu știu nimic și că am fost luat cu forța de pe drum de către cei din coloana de manifestați, așa că până la sfârșit mi-au dat drumul acasă”.

Amariei Lazăr declară că cele ce s-au întâmplat în 1 aprilie 1941 în poiana de la Varnița Camencei au avut și antecedente.

Sosirea neașteptată și nedorită a sovieticilor în nordul Bucovinei și blocarea oricăror căi de comunicare a acestei provincii cu țara a provocat frământări de un dramatism ieșit din comun. Astfel, o serie de familii erau despărțite; soții fiind recrutați sau concentrați în Armata Română despre care nu mai știau nimic, fiindcă poșta și telefoanele cu România nu funcționau. O serie de preoți, învățători, studenți ce nu au apucat să plece în primele zile au rămas și doreau să plece cu orice preț. De asemenea, o serie de proprietari și comercianți ce s-au convins repede că existența lor

era serios amenințată căutau, de asemenea, să plece în România cu orice preț. Fiind exclusă orice abordare legală de a se repatria în România, toți cei ce doreau cu ardoare repatrierea recurgeau la orice sacrificii, numai să poată ajunge în România.

Desigur, la început mulți au reușit să treacă în România cu ajutorul unor călăuze plătite, dar autoritățile grănicerești și cele ale NKVD-ului, văzând presiunea mare ce se face asupra noii frontiere cu România, au căutat să contracareze acest exod spre România, organizând o întregă rețea de „călăuze” în satele din zona frontierei. Acestea aveau sarcina să depisteze pe toți doritorii de a trece frontiera spre România și, în schimbul unor sume generoase, organizau grupuri de transfugi pe care le conduceau în zona de frontieră și le indicau noaptea un reper, un pom, o căpiță de fân etc., spunând că acolo este deja România. Nu mică era surpriza acestora când în locul respectiv se găsea de fiecare dată ascunsă o patrulă de grăniceri sovietici care îi somau, îi arestau, iar pe cei care încercau să fugă îi împușcau fără cruțare. Toți acești năpăstuiți ai soartei erau anchetați și judecați la ani grei, pe care îi ispășeau în lagărele de muncă din îndepărtata Siberie, din care s-au întors foarte puțini.

La un astfel de eveniment de forțare a trecerii frontierei spre România, ce a avut loc la data de 15 noiembrie 1940, se referă țăranul Amariei Lazăr, care a făcut parte din acest grup compus din 105 persoane, respectiv 40 de familii cu femei și copii, care declară:

„În grupul nostru erau vreo 40 de bărbați cu armata făcută și dispuneam de 20 de arme și muniția necesară pe care am cules-o după plecarea Armatei Române în iunie 1940. Deși s-au dat mai multe comunicate de către noile autorități sovietice de a se preda tot armamentul lăsat de Armata Română, noi nu ne-am conformat acestor dispoziții deoarece eram convinși că aceste arme ne vor fi de folos. În noaptea respectivă, la graniță, am fost așteptați de o grupă puternică de grăniceri ce erau așezați în linie de tragere și care au deschis focul la apariția grupului nostru. Dar nici

noi nu ne-am lăsat mai prejos și ne-am trântit la pământ și le-am răspuns pe măsură.

Această confruntare nocturnă s-a soldat cu 8 morți și mai mulți răniți din partea grănicerilor, iar din partea grupului nostru au căzut:

– Tatiana Lăpuștean, care era cu doi copii minori. Copiii au fost preluați de grăniceri și dați în supraveghere la o mătușă de-a lor, Fruzina Iluțan, și pe urmă deportați cu toții în Siberia.

– Raveica Sucevean și Constantin Șcrobanet, iar răniți au fost: Suceveanu I. Ștefan, Suceveanu Gh. Ștefan și Frătăucean Gheorghe, licențiat în drept și funcționar la Prefectura din Cernăuți, de asemenea Horobeț Dumitru și Sidoreac Nicolae. Frătăucean Gheorghe, care era invalid, și Constantin Șcrobanet care, deși rănit, căuta să-l ajute pe primul. Au căzut prizonieri, au fost duși în Siberia și nu s-au mai întors. Restul grupului și cei răniți am reușit să trecem în România și am ajuns la Rădăuți, unde am fost primiți cu deosebită atenție, iar răniții au fost internați imediat la spital.

Cei apți de armată am fost înrolați imediat în Armata Română, iar în 1942 am fost desconcentrați și am ajuns acasă la Suceveni. Desigur, acest eveniment nu a rămas fără urmări. A urmat o serie de cercetări, anchete și percheziții în satele din zona de frontieră în căutare de arme și bani românești. S-au găsit și arme și bani, iar cei în cauză arestați. De asemenea, au fost arestați și deportați toți aceia ce au avut vreo legătură sau erau rude apropiate ale celor din grupul celor 105 care au forțat frontiera în noiembrie 1940. Mulți săteni care aveau bani românești îi băgau în sticle și îi îngropau în pământ.

Mai multe percheziții s-au făcut și la părintele Simion Ivanciuc, din Suceveni, care dispunea de o importantă sumă de bani românești, căci și-a vândut acareturile și animalele din gospodărie cu gândul de a pleca în Germania, dar ca prin minune niciodată nu s-a găsit nimica la el”.

UN ZVON STRĂBATE BUCOVINA¹²

Un zvon străbate Bucovina

Zvонul lansat de NKVD, că românii doritori a pleca în România pot depune cereri de repatriere la organele raionale, a adunat peste 2000 de români cu jalbe care, în ziua de 1 aprilie 1941, s-au strâns la Suceveni, venind din satele Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Cupca, Corcești etc., au scos 3 cruci din biserica din Suceveni și au pornit spre Hliboca, unde era reședința NKVD și a Grănicerilor.

Trecerea pe podul de peste Siret

La trecerea peste Siret grupul de țărani demonstranți a fost întâmpinat de 13 soldați călări și un ofițer care i-au somat să se întoarcă. Oamenii au mers mai departe, neținând seamă de amenințările soldaților. Are loc o busculadă, un soldat își frânge sabia lovind o cruce și cade de pe cal, lovindu-se mortal de bordura drumului.

Acest moment a fost interpretat ca o minune venită în sprijinul manifestanților. Coloana a luat-o cu hotărâre spre Hliboca, cântând cântece românești: „Deșteaptă-te Române”, „Trăiască Regele”, „Pe al nostru steag” și din când în când se striga: „Trăiască Regele Mihai I și Mareșalul Ion Antonescu”.

Episodul de la Hliboca

Coloana ajunsă la Hliboca s-a îngroșat mult cu alți oameni veniți pe parcurs din satele Trestiana, Dimca, Petriceni, Corcești, Carapciu etc., ce au umplut centrul orașului Hliboca. Aici, un ofițer de miliție rus (probabil basarabean, că vorbea moldovenește) a întrebat ce doresc oamenii? Lumea striga în cor: „Nu mai putem suporta tratamentul la care suntem supuși și nici birurile și

¹² Mărturia lui Amariei I. Gheorghe, din satul Suceveni, consemnată de Ion Dominte și publicată în ziarul „Bucovina”, nr. 42, 2 aprilie 1943.

gloabele ce s-au pus pe capul nostru. Lumea s-a săturat de trăit sub regimul sovietic, așa că toți dorim să plecăm în România!”

Ofițerul le-a răspuns că cererea lor este copilărească, că așa ceva nu se poate și ce să caute ei în România, că această țară practic nu mai există și în curând nu vor exista nici alte țări (!?). Oamenii, văzând că nu primesc niciun rezultat la cererea lor și că nu li se primesc cererile de plecare, au hotărât să-și croiască singuri drumul spre frontieră, pe care erau hotărâți s-o treacă în orice chip. În vatra satului Suceveni coloana manifestanților a fost oprită din nou de un grup de ofițeri și soldați, care au pus pe preotul Simion Ivaniuc din Suceveni să le vorbească oamenilor și să-i convingă să se întoarcă acasă. Aceasta cu intenția de a întârzia deplasarea coloanei de demonstranți, în așteptarea sosirii de întăriri militare ce veneau din Cernăuți. Dar oamenii erau foarte hotărâți în intenția lor, așa că au plecat mai departe prin pădurea Petricenilor spre frontieră.

Măcelul

Pe înserate am ajuns în poiana Camenca (Poiana Lipovenilor), unde am fost întâmpinați cu foc de mitraliere. În acel moment de coșmar se părea că s-au dezlănțuit furiile iadului datorită țăcănitului mitralierelor. Țipetele răniților, gemetele muribunzilor, se amestecau cu răcnetele grănicerilor surescitați de sângele victimelor ce curgea din belșug și uda țărâna românească. Se auzea până departe un zgomot infernal, un haos lugubru și înfiorător ce răzbătea prin desișurile pădurii din jurul poienii de la Camenca-Petriceni. Pe pământul poienii de la Camenca și în pădurea de primprejur au rămas zeci de morți și răniți, din care cea mai mare parte au fost transportați în nopțile următoare, într-un loc necunoscut.

Parte din cei ce au reușit să scape din iadul ce s-a instalat în poiana Camencei, folosindu-se de întunericul nopții și desișul pădurii au fost urmăriți, împușcați sau luați prizonieri de unitățile călări ce urmăreau coloana manifestanților tot timpul deplasării acesteia spre Fântâna Albă.

*Martiri și mărturii
din nordul Bucovinei*

VASILE ILICA

DEMONSTRAȚIA DE LA STOROJINEȚ

Orașul Storojineț este o localitate situată în lunca Siretului și la acea dată nu avea mai mult de 6.000–8.000 de locuitori, cu cartierele mărginașe cu tot. Între cele două războaie fiind reședință de județ, a cunoscut o oarecare înflorire. Afară de organele administrative ca: prefectura, judecătoria, legiunea de jandarmi, un cinematograf, câteva școli și un liceu, mai erau o puzderie de prăvălii, care în mare parte erau proprietatea evreilor. În ce privește industria, existau două fabrici de cherestea, două mori, o fabrică de spirt și o fabrică de mobilă. Și aceste unități de producție erau proprietatea unor evrei ce s-au așezat aici încă din perioada ocupației austriece. Mai existau o serie de ateliere mai mari sau mai mici, dar toate aceste unități comerciale sau de producție și mai ales cele ce foloseau angajați au fost preluate de noile autorități și organizate în cooperative, iar atelierele fără angajați au mai lucrat câteva luni, însă au trebuit și ele să se închidă deoarece nu puteau face față impozitelor mari care le-au fost impuse. Așa, încetul cu încetul, s-a așezat sărăcia pe toate cartierele orașului, iar lumea a început să se așeze la cozi la pâine și la alte mărfuri sau produse ce se dădeau cu țărâita. Prăvăliile și diferite ateliere, care în marea majoritate erau deținute de evrei, au fost primele care au aderat și s-au înscris în sistemul cooperatist al statului, iar mulți dintre ei au ajuns tot felul de responsabili, deci nu mai făceau meserie ca până atunci, ci au devenit funcționari cu lefuri destul de bine plătite. Ucrainenii sau polonezii, din rândul cărora erau mulți meseriași, au rămas și mai departe să mândușcă ciocanul sau nicovala pe un salariu de nimica. După cum am mai spus, evreii erau preferați de autorități pentru tot felul de funcții în aparatul de stat, dar și aici trebuiește precizat un lucru. În rândul populației evreiești s-a produs o scindare: cei credincioși, habotnici, care continuau să poarte haine tradiționale, părul lung cu peiselă (perciuni) și umblau la sinagogă – aceștia nu erau admiși în serviciu și erau stigmatizați cu epitetele de reacționari și sioniști

și mai târziu mulți dintre ei au fost deportați, mai cu seamă aceia care au fost bogați sau au deținut proprietăți mai mari sau fabrici. Restul populației evreiești și mai ales tinerii erau cei care s-au grăbit să se înscrie în partidul comunist-bolșevic, procurându-și tot felul de acte și dovezi prin care arătau că au activat în celulele comuniste sau în așa numitele unități de „partizani” ce au avut misiunea să dezorganizeze și să dezarmeze unitățile militare române în retragere. După instalarea autorităților sovietice, numărul partizanilor s-a „îngroșat” foarte mult deoarece „majoritatea dintre evreii care urmăreau ocuparea unor funcții în aparatul de stat s-au declarat „activiști” în cadrul celulelor bolșevice ce s-au înființat cu mult înaintea datei de 28 iunie 1940. Desigur, ei au avut grijă să se susțină reciproc cu declarații și mărturii că, într-un fel sau altul, au luat parte la activități „insurecționale” premergătoare ocupației sovietice. Astfel, s-a ajuns că o celulă comunistă, care înainte de ocupație era formată din 2–3 persoane, după ocupație să se afle că avea în organizație 50–60 de persoane. La aceste efective „de șoc”, care aveau misiunea să depisteze toți „reacționarii”, chiaburii și tot felul de dușmani ai poporului, s-au adăugat evreii veniți din Moldova și din Ardealul de Nord, de curând ocupat de trupele lui Horthy Miklos. Toți acești „refugiați” erau tratați cu mare atenție, li se dădeau imediat locuințe și slujbe la stat. Îmi aduc aminte că, pe când frecventam școala generală din Storojineț, aveam colegi copii proveniți din familii care au fost aduse în interes de serviciu din „Marea Uniune”, precum și cei proveniți din familii de evrei refugiați din nordul Ardealului.

Tot aici s-ar cuveni să spun ceva despre populația germană, ce reprezenta o etnie importantă pe teritoriul Bucovinei. După ultimul recensământ, făcut de autoritățile austriece în 1910, deci cu puțin înainte de declanșarea Primului Război Mondial, existau în Bucovina 69.068 locuitori de origine germană (8,7%), în timp ce populația evreiască reprezenta aproape 13%. Populația germană locuia în cea mai mare parte la orașe, deoarece pe timpul ocupației austriece aceștia au fost aduși să ocupe funcții în administrație,

în învățământ și în aparatul de stat. Potrivit unor înțelegeri între URSS și reich-ul german, populația germană din nordul Bucovinei și sudul Basarabiei urma să fie evacuată complet în Germania în termen de 90 de zile. Astfel au apărut, imediat după intrarea trupelor sovietice, comisii mixte germane-sovietice, care au început să facă liste cu etnici germani ce urmau să plece în Germania.

În preajma datei de 1 noiembrie 1940, activitatea acestor comisii a încetat, iar operațiunea de evacuare a etnicilor germani a fost terminată. De notat că odată cu nemții au mai reușit să plece și unele familii de ucraineni, polonezi și români care aveau nume germane sau erau înrudiți cu familii germane. Această deplasare a etnicilor germani era convenabilă ambelor părți: Germania își sporea în felul acesta potențialul său uman necesar pentru industria de război și armată, iar URSS scăpa de o populație care, desigur, nu s-ar fi putut adapta ușor la intențiile acesteia din urmă de a trece în mare grabă la dezvoltarea „construcției socialiste” în noile provincii ocupate. Declanșarea unor conflicte cu populația germană din nordul Bucovinei și sudul Basarabiei, legat de aplicarea noilor programe sociale, desigur ar fi dăunat relațiilor dintre Germania și URSS.

După această paranteză referitoare la unele aspecte legate de mișcarea populației urbane în nordul Bucovinei, să revenim la momentul de la sfârșitul lunii martie 1941, în orașul Storojineț.

În ziua de **26 martie 1941**, s-a adunat foarte multă lume românească, venită aici, în reședința raională, care era orașelul Storojineț. Au venit cu sutele țărani români îmbrăcați în sumane, ițari și opinci, coborâți parcă din istoria Moldovei, și era o mândrie să-i privești pe acești descendenți ai plăieșilor lui Ștefan-Vodă. Acești oameni proveneau din comunele din sudul raionului, precum Ropcea, Cupca, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Ciudei, Budineț și chiar din împrejurimile orașului Storojineț. Dar care era motivul pentru care s-a adunat atâta lume în acea zi la reședința raională? După cum am spus mai înainte, imediat după desfășurarea alegerilor de deputați s-au lansat zvonuri că cine dorește să plece în

România este suficient să depună la raion o zaiavă (cerere) și în timp de câteva zile chiar s-au primit asemenea cereri la miliția raională; dar când au văzut că se depun mii de cereri, chiar și de unii locuitori care nu erau români, atunci autoritățile și-au dat seama că s-a îngroșat gluma și că oamenii, scârbiți de felul dur și lipsit de omenie în care erau tratați, fiind în mod sistematic deposedați de avutul lor, de munca lor și de identitatea lor, sunt gata să-și părăsească căminele, animalele și bruma de avere ce le-a mai rămas, și au oprit primirea de cereri de plecare în România.

Oamenii, revoltați de faptul că nu se mai primesc cereri de plecare și de ce s-au primit de la unii și nu se mai primesc de la restul populației doritoare de a pleca, au venit foarte revoltați, hotărâți să protesteze la conducerea raionului.

Astfel, în jurul orei 10.00 a.m., reședința raională, fosta prefectură, era înconjurată de câteva mii de oameni din care o parte au intrat în curtea reședinței raionale, iar restul erau masați pe străzile învecinate. Intrările în reședința raională erau păzite de soldați, iar în curtea reședinței raionale și pe străzi patrulau grupe de soldați înarmați. Oamenii au format o delegație care să meargă să discute cu secretarul raional, dar nu au fost lăsați să intre și li s-a spus în mod conciliator să aibă puțină răbdare că se așteaptă să vină din moment în moment un reprezentant de la Kiev, adică de la nivelul conducerii Republicii Ucraina.

În acest timp, oamenii s-au adunat grupuri-grupulețe, sfătuiindu-se ce să facă. Atunci s-a hotărât ca în primele rânduri să se ducă femeile și să strige în gura mare ca să le dea drumul să plece în România. De ce femeile? Pentru că ele se bucurau de mai multă trecere, în sensul că autoritățile și propagandiștii se lăudau că au „eliberat femeia de jugul burghez și au emancipat-o”.

Cu puțin înainte de ora 11.00 a apărut o mașină, limuzină neagră, care s-a oprit chiar în fața intrării principale și din ea a coborât un om roșcovan, mic și îndesat, care nu era altul decât Vasile Luca, deputatul „ales” în Sovietul Republicii Ucraina. Respectivul deputat, sub acest nume de împrumut, a venit în toamna anului

1940 dintr-o închisoare din Ardeal, eliberat cu puțin înainte de intrarea trupelor hortiste în Ardealul de Nord. Desigur, atunci nu se cunoștea identitatea acestui personaj și cu atât mai mult nu se bănuia că el va face parte din „troika” comunistă, Ana Pauker, Kișinevschi și Vasile Luca, care avea să conducă o bună perioadă destinele României după 23 august 1944. Imediat ce s-a dat jos din mașină a fost înconjurat de femei, care au început să strige în gura mare: „Tovarășe Luca, te rog să ne faci dreptate, că uite *nacealnicii* de la raion nu vor să ne primească cererile de plecare în România, că de la unii au primit și de la noi nu vor să primească și că noi nu vrem să mai stăm aici, că nu putem face față la dările, corvoadele și impozitele ce s-au pus pe capul nostru, așa că noi vă lăsăm casele, averea, vitele și tot ce avem și mergem în România, că aici nu mai putem trăi”. Nu știi ce a înțeles Luca din sporovăiala femeilor, dar el era de altfel bine informat despre starea de spirit a populației românești.

Abia ce s-a descotorosit de femei, deputatul a urcat cele câteva trepte din fața intrării și a ajuns pe o mică terasă, pe care îl așteptau în poziție de drepti mai-marii raionului, cu care a dat mâna și, după ce a schimbat câteva vorbe cu respectivii „nacialnici”, s-a întors spre mulțime și a început să vorbească cu o voce puțin răgușită: „Tovarășii! Frații români! Îmi dau seama că aici, pe plaiurile frumoase ale Bucovinei, circulă mulți spioni, dușmani și diversioniști care v-au băgat în cap povestea aceasta cu plecatul în România. Eu vă întreb ce vreți să faceți în România, țară care aproape că nu mai există și vă spun eu aicea că în curând nu va exista deloc!? Doriți să mergeți în România să munciți pentru boieri și burghezie? Ce, nu i-ați îngrășat destul? Vreți să se îngrașe și mai tare din munca voastră? Vreți să fiți exploatați în continuare, nu ați fost exploatați destul?” Dacă la primele fraze rostite de Vasile Luca s-a făcut liniște, că lumea era curioasă să audă ce va spune, când au văzut că acesta reia vechile „teze” ce le-au mai auzit ei de la diverși propagandiști, oamenii au început să murmure și încetul cu încetul acest murmur s-a transformat în huiduieli

ca: „Huo! Jos comuniștii, nu vrem să mai auzim de voi, lăsați-ne să plecăm în România că acolo așa exploatați, cum spuneți voi, noi vom trăi mai bine ca în *raiuul vostru*. Lăsați-ne să plecăm, că noi oricum vom pleca!” Vociferări și huiduieli se auzeau din toate părțile. S-a făcut o hărmălaie de nu se mai auzea nimica, lumea era furioasă și agitată, din loc în loc mai răsuna „Trăiască Regele Mihai! Trăiască mareșalul Antonescu!” În acest vacarm de huiduieli și vociferări, Vasile Luca și-a întrerupt „discursul” și a intrat împreună cu „nacialnicii” raionali în clădire. Lumea adunată acolo, după ce a huiduit și a tot vociferat, s-a mai liniștit, văzând că nimeni nu îi ascultă și toți așteptau să se întâmple, totuși, ceva. Și acest „ceva” s-a și întâmplat, că peste puțin timp a ieșit un funcționar de la raion și a comunicat în românește: „Oameni buni, aici la reședința raionului nu se mai primesc cereri, dar le puteți depune la Sovietul Orășenesc”.

Clădirea Sovietului Orășenesc, fosta primărie, se găsea pe altă stradă, mai în centrul orașului, la circa 150 m în linie dreaptă de reședința raională.

Oamenii, luând de bună aceea ce li s-a comunicat, au părăsit incinta fostei prefecturi și s-au îndreptat spre fosta primărie unde funcționa Sovietul Orășenesc. S-a desfășurat o coloană lungă de oameni ce a ocupat toate străzile ce duceau spre fosta primărie. Imediat ce oamenii au părăsit incinta reședinței raionale, s-au închis porțile și s-au așezat patrulile de militari ca să nu mai permită revenirea lor acolo. Coloana s-a pus în mișcare și a ajuns în apropierea fostei primării – reședința Sovietului Orășenesc, dar nu mică le-a fost mirarea când aici au dat peste cordoane de militari înarmați care le-au barat drumul și le-au comunicat că nu au voie să meargă mai departe. Atunci abia și-au dat seama oamenii că aceasta a fost numai o stratagemă de a-i scoate din incinta reședinței Sovietului Raional. În această situație, oamenii s-au adunat grupuri-grupuri și au început să se sfătuiască ce este de făcut. După mai multe deliberări au hotărât că nu vor mai apela la autorități pentru plecare, căci e zadarnic, și că pe data de

1 aprilie, cei ce sunt hotărâți să plece în România se vor întâlni în zona satului Suceveni și vor aduce cu ei cruci și prapori luate din biserici și vor porni în procesiune spre frontieră, că dacă vor fi așa de mulți nu vor îndrăzni să tragă în ei. Și cu aceasta, manifestația s-a terminat, oamenii s-au împrăștiat ducându-se fiecare la casele lor.

MAREA TRAGEDIE DE LÂNGĂ FÂNTÂNA ALBĂ

Potrivit celor stabilite cu câteva zile înainte la Storojineț, oamenii din satele Ropcea, Iordănești, Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Cupca, Ciudei, Corcești, Carapciu, Suceveni, Prisăcăreni, sate ce aparțineau raioanelor Storojineț și Hliboca, au hotărât să meargă la reședința raională din Hliboca, aici fiind cea mai apropiată unitate de grăniceri de la frontiera cu România, cu gândul că vor obține de aici încuviințarea de a merge în România. Argumentul lor era că așa cum au plecat nemții și pe urmă polonezii, de ce să nu aibă dreptul să plece și românii în România. Coloana de circa 2.500–3.000 de oameni, având în față purtători de cruci și prapori luați din biserici, a ajuns în fața sediului miliției raionale și al NKVD-ului (Securitatea), care se aflau în aceeași clădire. Mulți dintre supraviețuitori menționează titulatura de GPU, dar nu este adevărat, pentru că la acea oră Securitatea avea denumirea de NKVD (Comisariatul poporului pentru treburile interne). Din sediul NKVD au ieșit câțiva ofițeri mai tineri și au început să parleză cu oamenii, lămurindu-le că acțiunea lor nu este legală, că nu în felul acesta se poate trece o frontieră de stat și că ei trebuie să meargă la casele lor și autoritățile vor înștiința forurile superioare despre doleanțele lor și este posibil să se dea niște dispoziții corespunzătoare. Românii adunați acolo țineau una și bună, că ei nu mai stau niciun moment, că s-au săturat de minciunile autorităților, că nu mai pot trăi în aceste condiții și că au venit pregătiți să părăsească țara și pe noii lor stăpâni.

S-a creat un dialog al surzilor fără putință de a se ajunge la vreo înțelegere. În timpul acesta, a ieșit din clădire un ofițer superior, maior sau colonel (nu se precizează gradul, pentru simplul fapt că țărani nu se pricepeau la gradele și însemnele din Armata Sovietică). Acest ofițer, înainte de a ieși din clădire, a avut o convorbire telefonică cu superiorii lui, care probabil i-au dat indicații cum să procedeze. Desigur, ei ar fi putut să-i aresteze imediat pe demonstranții care nu au ascuns niciun moment intenția lor; dar ideea era ca aceștia să fie surprinși când vor forța trecerea frontierei. Ei nu au crezut până atunci că acești oameni vor avea curajul s-o facă. Astfel, când a venit în fața oamenilor, în primul rând, a dat ordin subordonaților săi să plece de acolo și să nu mai continue discuțiile cu oamenii, pe urmă s-a adresat oamenilor și i-a întrebat; „Ce doriți dumneavoastră?”

Oamenii au strigat în cor că ei nu vor să mai stea în această țară care îi dușmănește și vrea să-i distrugă și că ei lasă toată averea și munca lor statului sovietic și doresc să plece în România, unde speră să înceapă o nouă existență. La acestea, respectivul ofițer a răspuns: „Da, oameni buni, ce? vă ține cineva cu forța? dacă doriți să plecați, plecați, asta e treaba voastră!”

Oamenii, în naivitatea lor, au luat de bune aceste vorbe, considerând că asta înseamnă că au dezlegarea de a pleca. Lumea a izbucnit în urale, că să trăiască, să-i dea Dumnezeu sănătate, alții au îngenunchiat și au sărutat pământul, că li s-a luminat calea și pot să plece în România.

În felul acesta, oamenii, bucuroși că, în sfârșit, au primit încuviințarea de a pleca, s-au încolonat așezând în față purtătorii de cruci, de steaguri și prapori scoși din biserici și cu încetul s-au îndreptat spre frontieră.

Până la punctul cel mai apropiat de Fântâna Albă trebuiau să parcurgă 15–16 km, ceea ce înseamnă, având în vedere ritmul lent în care se deplasa coloana, că i-au trebuit circa 4–5 ore, așa că au ajuns în apropierea zonei numită Varnița Camencei cam pe înserate.

La puțin timp după ce au ieșit din Hliboca, cei din coloana de demonstranți, după euforia plecării, au fost cuprinși de un sentiment de neliniște văzându-se urmăriți la o distanță de 1–1,5 km de soldați călări, care au păstrat această distanță în tot timpul deplasărilor. Deci este clar că se urmărea surprinderea întregului grup în zona de frontieră spre a avea motiv de a-i aresta și judeca pentru tentativă organizată de trecere frauduloasă a frontierei.

După cum am spus, această deplasare a durat câteva ore, iar pe măsură ce se apropiau de zona de frontieră, îngrijorarea era tot mai mare, dar totuși nu se așteptau la „primirea” ce li se pregătea. Cred că nici grănicerii nu s-au așteptat ca o masă așa mare de oameni să dea năvală în zona de frontieră, dat fiind faptul că la sosirea coloanei de manifestanți ei nu terminaseră încă de săpat șanțurile în care să așeze puștile mitraliere, deci săpatul tranșeei a început, probabil, în urma telefonului ce s-a dat din Hliboca, telefon care a confirmat că întreaga coloană de manifestanți se îndreaptă spre frontieră.

Coloana de demonstranți, după ce a traversat o pădure mare pe o distanță de circa 8 km și a ieșit în câmp deschis, într-o poiană numită Varnița, au văzut la capătul acesteia o unitate de soldați. Erau grăniceri care săpau tranșee pe marginea cărora erau amplasate puști mitraliere în poziție de tragere. Când coloana s-a apropiat la 100–120 m de grupa de soldați, a ieșit în întâmpinarea demonstranților un ofițer care i-a somat pe oameni să se oprească. Dar oprirea coloanei era o problemă, căci degeaba se opreau cei din față, că erau împinși înainte de cei din spate. Coloana s-a oprit pentru câteva momente, timp în care au început parlamentările cu ofițerul de grăniceri. Oamenii susțineau sus și tare că ei au dezlegare de la NKVD-ul din Hliboca că pot merge în România. Ofițerul a ripostat tăios că așa ceva nu se poate și să se întoarcă imediat înapoi, că altfel se va trage în plin. Au început vociferările, iar careva, mai din spatele coloanei, a strigat: „Măi, dați-i drumul înainte că ei nu au voie să tragă în noi, că suntem mult mai mulți decât 20 de oameni!”

Nu se știe de unde a apărut această convingere că grănicerii nu au dreptul să tragă într-un grup organizat ce depășește 20 de persoane. Desigur, în asemenea momente de frică și panică prinde repede orice idee. Ofițerul, văzând că oamenii se pun din nou în mișcare, s-a retras și a dat dispoziție de tragere soldaților din subordine. La început, oamenii au crezut că se va trage în aer cu scop de intimidare, dar nu a fost așa, căci ordinul a fost să se tragă în plin. Tinerii care erau în față cu crucile și praporii din biserică au aruncat crucile și s-au împrăștiat; bineînțeles, aceia care nu au fost atinși de gloanțe au fugit spre pădurea din spate. O mulțime de oameni răniți sau muribunzi au căzut și strigau și se văitau. De reținut că acolo erau familii întregi, părinți, copii, băieți și fete ce se țineau unii de alții. Iar dacă unul din ei a fost rănit nu plecau, căutau să-i dea ajutor să-l scoată cumva din iadul în care au picat. Nu mică le-a fost surpriza acelor care, încă teferi fiind, au ajuns fugind în pădure, când au dat de ostași călări care trăgeau cu automatele după ei ca după iepuri. Pe pășunea Varniței era o jale de nedescris, se auzeau țipete de groază a celor răniți precum și acelor care le erau aparținători – fii, fiice, soții, fete etc. Pășunea era plină de morți și răniți, iar cei ce mai puteau umbla mergeau de colo-colo să-și caute părinții sau frații. Timpul era pe înserate și au apărut ostași călări care au adunat pe cei ce mai puteau merge și sub amenințarea armelor i-au mânat ca pe vite spre Hliboca. Astfel că pe drumul de întoarcere mergeau grupuri, grupuri, încadrați de soldați călări. Morții și răniții ce au rămas pe pășune nimeni nu s-a mai interesat de ei. A treia zi, după numărarea și identificarea cadavrelor, au fost mobilizați lipovenii de la Fântâna Albă, care erau săpători de meserie, și sub stricta supraveghere a grănicerilor au adunat morții și muribunzii, că erau între ei care mai trăiau, și i-au depus în două gropi comune, pregătite pe dealul Sucevenilor. Cadavrele și muribunzii trași de cai au fost aruncați în gropi, s-a turnat var peste ei și au fost îngropați. Nici până astăzi nu se știe exact câți români au fost îngropați pe dealul dintre Suceveni și Fântâna Albă. Tot timpul ocupației sovietice, această

zonă a fost interzisă, iar dealul respectiv a fost arat și plantat cu pădure tânără de molizi. A doua zi după 1 aprilie 1941, echipe de milițieni, NKVD-iștii și tot felul de activiști s-au repezit asupra satelor românești în căutarea fugarilor de la frontieră ce au reușit să scape profitând de umbrele nopții. Mulți dintre aceștia erau răniți și-și oblojeau acasă rănilile, cum puteau. Unde erau găsiți, erau arestați împreună cu cei din familie, care erau acuzați de tăinuire. Această vânătoare a durat câteva zile, fiind arestați foarte mulți oameni, chiar dacă erau numai bănuți că au luat într-un fel sau altul parte la demonstrația din 1 aprilie 1941.

Cei ce erau răniți, și erau mulți, desigur, nu puteau tăgădui că nu au luat parte la demonstrație. Ei erau imbarcați în mașini și trimiși sub escortă la Spitalul din Cernăuți, iar ceilalți au fost de asemenea predați NKVD-ului din Cernăuți, unde au fost băgați în beciuri, anchetați și bătuți în fiecare zi. Se urmărea să se depisteze cât mai mulți complici care erau încă în libertate.

Toată lumea de prin satele învecinate, care auzise câte ceva din cele întâmplate la 1 aprilie 1941, nu comenta absolut nimic nici în familii, nici între prieteni, de frică de a nu fi arestați ca și complici la cele întâmplate la Fântâna Albă. Populația era așa de înspăimântată, că refuza din capul locului orice referință sau discuție la cele întâmplate și oricine întreba ceva se răspundea cu „nu știm, nu am auzit nimic”. În lunile aprilie și mai s-a așternut o tăcere de mormânt asupra satelor românești din raioanele Hliboca și Storojineț.

Dar această perioadă de „liniște” s-a dovedit de foarte rău augur, pentru că în această perioadă, autoritățile, în special miliția și NKVD-ul, au dus o muncă foarte intensă de cercetare și analiză în satele din Bucovina și Basarabia, cu scopul de a depista pe toți aceia ce nu prezentau încredere sau au fost într-un fel sau altul amestecați în acțiunile și demonstrațiile de la Storojineț sau Hliboca. Aceste cercetări se făceau foarte discret pe la primării, în cercuri restrânse de activiști locali și raionali. Astfel, a început întocmirea listelor cu cei suspectați de neloialitate sau rezistență

la diversele măsuri și acțiuni întreprinse de autoritățile locale. Cu acest prilej, primarii și activiștii locali au trecut pe liste, ca fiind așa-numiți „dușmani ai orânduirii sovietice”, pe mulți oameni cu totul nevinovați, care nu s-au manifestat nicicum și nici nu au luat parte la demonstrațiile de la Hliboca și Storojineț. Era suficient ca într-o împrejurare oarecare să-l fi contrazis pe primar sau să nu fi dat curs dispoziției de a ieși cu carul sau căruța la corvoada care se organiza pentru a transporta diverse materiale sau mărfuri, de a lua parte la acțiuni de reparare a drumurilor și șoselelor etc. Deci și pentru astfel de motive au fost trecuți pe listele negre o seamă de oameni. Sau pur și simplu dacă era vorba de un gospodar mai așezat, care prin muncă și înțelepciune și-a pus bazele unei gospodării cât de cât prospere, era trecut pe lista neagră cu scopul vădit ca, după ce va fi ridicat, cei de la sovietul sătesc să se poată „înfrupta” din bunurile rămase.

De menționat că toate aceste „cercetări” s-au făcut în condiții de secret total, de către oameni verificați cu deosebită grijă.

Operațiunea de elaborare a listelor cu aceia ce urmau să fie deportați a fost încheiată în preajma datei de 1 iunie 1941, când au început să se concentreze mijloacele de transport, vagoane și camioane, în reședințele de raion și au început să apară o sumedenie de unități militare noi, purtând culorile și însemnele NKVD-ului. Toate acestea au avut loc cu câteva zile înainte de data de 13 iunie 1941, dată la care s-a declanșat cea mai mare operațiune de deportare, atât în nordul Bucovinei, în întreaga Basarabie, cât și în Ținutul Herța.

GOLGOTA BUCOVINEI¹³

*În memoria celor împușcați
și represați la Fântâna Albă*

Pe neașteptate, din partea dreaptă a luncii Sucevenilor, unde pasc în liniște vitele și oile satului, se aude un fluier jalnic. Este trista doină românească, iar melodia aceea tristă și tărăgănată urca odată cu noi tot mai sus și tot mai sus, până în slava cerului. Oare ce durere în suflet avea acel păstor român? Doina românească se aseamănă mult cu duma ucraineană. Când sufletul este atât de întristat că nu-și poate găsi alinare pe acest pământ, atunci ia naștere doina. Când nu mai ai putere și lacrimi ca să-ți plângi durerea, vine doina să continue plânsul...

Am fost secerat ca de o rafală de mitralieră, când am receptat informația corespondentului de la „Ucraininform”, Vladimir Peleca, din regiunea Cernăuți, cum că la 1 aprilie 1941 au fost omorâți lângă Fântâna Albă peste 200 de oameni, săteni din zonă, ce au încercat să treacă frontiera. Fiind vorba de meleagurile mele natale cu păduri și poteci bine-cunoscute în copilăria mea, când umblam după fragi, ciuperci, mure și zmeură... adică pădurea care ne-a hrănit, încălzit și ne-a adus de multe ori bucuria intrării în casă nouă. De această sfântă pădure se foloseau în comun sătenii din satele din jur, ca: Volcinețul Vechi, Camenca, Corcești și Petriceanca mea natală, sate cu majoritate ucraineană, și Bahrinești, Suceveni, Cupca, Prisăcăreni, Pătrăuții de Sus și Pătrăuții de Jos, sate românești, iar dincolo de pădure, mai către frontieră, apare Fântâna Albă, renumita capitală a tuturor lipovenilor.

Trecerea sub tăcere a faptelor tragice petrecute cu jumătate de secol înainte s-a datorat, desigur, politiciii oficiale a guvernanților

¹³ Ancheta ziaristului ucrainean Micola Rubaneț, publicată în revista „Liudyna i sviť” (Omul și lumea), Kiev, nr. 10, octombrie 1991.

noștri, dar a venit și ziua dreptății, după cum spune Taras Șevcenko: „munților le-a revenit graiul”. Împreună cu colegul meu de școală Rudic Nedabiciuc, continuă M. Rubaneț, am parcurs în goana motocicletei drumul pe care-l măsuram, copiii fiind, cu 50 de ani în urmă, de la Hliboca la Petriceanca, satul nostru, și pe urmă spre Suceveni, unde ne întâmpină biserica ortodoxă din centrul satului, cu o clopotniță înaltă la intrare, unde cu 50 de ani înainte s-au adunat oameni din toate satele vecine cu cereri de plecare în România, au îngenunchat și s-au rugat înainte de a porni pe drumul golgotei lor spre Fântâna Albă. Au ridicat cruci și prapori din biserică și au pornit în procesiune spre Hliboca, reședința raională, unde se găseau sediile unității de grăniceri și al NKVD-ului.

La Hliboca, neprimind niciun fel de încuviințare, oamenii s-au întors la Suceveni, unde au fost opriți de grăniceri și soldați ai Armatei Roșii și unde li s-au adresat unii responsabili de la raion, comandantul unității de grăniceri și chiar părintele Simion Ivaniuc din Suceveni, care a fost pus să le vorbească oamenilor și să-i îndemne să se întoarcă la casele lor. Dar aceste îndemnuri nu au avut succes, oamenii supunându-se aceluia ce îi îndemnau să urmeze drumul spre frontieră.

Și acumă mă frământă întrebările: Ce putere supraomenească i-a împins pe acești oameni sub gloanțe? Și de ce a trebuit să se întâmple toate acestea? Și de ce cei judecați și opresați în legătură cu acest caz sunt reabilitați abia acum, după 50 de ani?

Ziua de 28 iunie 1940 a fost ziua când acest ținut istoric a fost tăiat în două și au fost despărțiți părinți de copii, soții de bărbați și frați de surori... Într-adevăr, bucovinenii ce se găseau în Armata Română au fost eliberați și care au dorit s-au întors la casele lor.

Pe urmă, nemții și polonezii au avut dreptul de a părăsi Bucovina sovietică și de a se repatria în țările lor. În lunile februarie–martie s-a răspândit vestea că familiile române despărțite vor avea și ele dreptul de a se reuni... Această veste s-a răspândit ca fulgerul în satele de pe Valea Siretului Mic, producând o mare agitație.

În acea primăvară a anului 1941 au mai fost și alte evenimente:

- s-au măsurat pământurile, casele, gardurile, pădurile și luncele în vederea înființării colhozurilor;

- se zvonea că tinerii vor fi încorporați în Armata Roșie, pe mai mulți ani;

- echipe de activiști umblau pe la casele oamenilor ca să strângă dările pentru stat și celor care nu aveau, li se ridica și bruma de grăunțe din podurile caselor;

- se mai zvonea că cine nu va accepta de bunăvoie să intre în colhoz cu întregul său avut, va fi dus în Siberia – și altele asemenea zvonuri, ce aveau mare priză la acei oameni dezorientați și demoralizați.

Rezultă în mod clar că nu era altă scăpare decât de urmat calea nemților și a polonezilor, care cu strângere de inimă au părăsit frumoasele plaiuri ale Bucovinei în toamna ce a trecut.

Vestea că se vor deschide granițele spre România și cei ce vor dori să-și reunească familiile vor fi liberi s-o facă desigur că și-a făcut efectul ca și o ploaie după o lungă secetă.

Deci, în satele de pe Valea Siretului Mic a început o mare agitație, ca într-un stup în care albinele sunt sub presiunea căldurilor roirii. La vestea lansată de Kobeli Izidor de la Primăria din Pătrăuții de Jos, cum că au venit dispoziții telefonice în acest sens și că el însuși a citit în ziar despre așa ceva, oamenii au început să umble peste tot să-și facă rost de cereri de plecare ce trebuiau scrise în limba rusă. Asemenea cereri se făceau și în sat contra sumei de 5 ruble.

Iată ce rezultă din **actele de anchetă făcute de unitatea de grăniceri** ce avea în pază porțiunea de frontieră în zona localităților Volcineț, Corcești, Fântâna Albă, Crasna și Seletin.

„În ziua de 1.04.1941, orele 6.00 dimineața, în satele Pătrăuții de Jos și Pătrăuții de Sus s-a adunat o grupă de săteni de naționalitate română (circa 500 de oameni) cu icoane, steaguri (un steag tricolor și un steag alb), înarmați cu vergi de fier și topoare și s-au îndreptat spre Hliboca (Adâncata), afișând pe drum svastica fascistă și strigând diferite lozinci naționaliste.

Acestei grupe de oameni i s-au alăturat și alți locuitori din satele Corciuți (Corcești), Cupca, Carapciu, Dimca (Trestiana), încă circa 1.500 de oameni. În satul Suceveni s-au mai alăturat coloanei circa 100 de oameni. Grupa de oameni mergea la Hliboca pentru a cere permisiunea de a trece frontiera spre România. În drumul lor, oamenii din grupa de manifestați s-au oprit la primăria din satul Cupca, unde l-au sechestrat pe secretarul primăriei, care voia să comunice prin telefon cu autoritățile raionale din Hliboca despre cele ce se întâmplau acolo. Manifestanții nu l-au lăsat să vorbească la telefon, i-au luat cheile de la primărie, au alungat restul funcționarilor, au încuiat primăria și l-au silit pe secretar să meargă în fruntea coloanei de manifestați.

Tot cu acest prilej a fost agresat un învățător ucrainean și a fost luat ca prizonier un colhoznic ce se găsea întâmplător pe acolo. Dar organele puterii sovietice au izbutit până la urmă să liniștească acea situație încordată. [Nu se precizează în ce fel au acționat organele de stat în liniștirea acelei situații încordate]. În ce privește modul în care s-au desfășurat aceste evenimente se confirmă și de către oamenii ce au fost anchetați după 1 aprilie 1941”.

Dar să vedem ce s-a declarat la **ancheta** întreprinsă de organele grănicerilor și cele ale NKVD-ului – **care a început la data de 4 aprilie 1941**, deci după evenimentele de la 1 aprilie 1941.

1. *Clingher Toader* al lui Franț, din Pătrăuții de Jos.

Întrebare: Cine a făcut propagandă în satul vostru în vederea plecării în România?

Răspuns: Secretarul Kobeli Izidor ne spunea că s-a primit ordin la primărie că cei ce vor să plece în România pot face cereri în acest sens și urmează să le depună la autoritățile raionale; iar locuitorul satului nostru Crăsneanu Gheorghe umbla prin sat și îndruma oamenii să facă cereri de plecare și ne asigura că dacă vom merge organizat în coloană avem șansa să ni se aprobe plecarea. De asemenea, mai spunea că el cunoaște și alte dispoziții secrete, dar că nu le poate comunica decât la timpul potrivit.

2. *Pojoga Simion* al lui Teodor din Pătrăuții de Jos a declarat că a avut cunoștință că la Primăria satului Pătrăuții de Jos s-ar fi primit comunicarea telefonică că se pot depune cereri de plecare în România, lucru ce i-a spus și secretarul Primăriei, Kobeli Izidor, și care confirmă că astfel de cereri s-au făcut și la Primărie de către funcționara evreică Reif Gusta și de către funcționarul Druciuc Gheorghe, pentru care se încasau câte 5 ruble.

Pojoga Simion mai declară că Kobeli Izidor nu scria cererile în primărie, ca să nu fie văzut, dar umbla prin sat, îndruma oamenii la plecare și le scria cereri în limba rusă, serviciu pentru care primea 5–10 ruble.

Pe data de 28.03.1941, la primăria din Pătrăuții de Jos s-au adunat circa 400 de persoane în legătură cu plecarea în România. Adunarea a fost organizată de numitul Crăsneanu Gheorghe, care a adunat oamenii la Primărie cu gândul de a merge la Hliboca cu cererile de plecare în România și să ceară aprobare de la organizația NKVD și Comandamentul unității de grăniceri din Hliboca, dar abia atunci s-a aflat că în ziua respectivă era o sărbătoare oficială și birourile de la raion erau închise, deci vrând-nevrând deplasarea la Hliboca trebuia amânată.

Cu acest prilej, a avut loc o discuție aprinsă între oameni și numitul Gheorghe Crăsneanu, deoarece oamenii au venit pregătiți pentru plecare și acum chiar el le spunea că plecarea trebuiește amânată. Gheorghe Crăsneanu le-a explicat că el nu a avut cunoștință de această sărbătoare și în consecință plecarea trebuiește amânată pe data de 1 aprilie 1941. Așa că fiecare se va întoarce acasă și să mobilizeze și alți oameni pentru că numai dacă vor fi mulți și organizați vor avea șansa de a fi luați în seamă și, deci, și șansa de a reuși în intenția de a se repatria în România. El a mai declarat că se va deplasa și în alte sate vecine să vadă câți oameni sunt hotărâți să vină și să participe la această acțiune.

3. *Sidoreac Gheorghe* al lui Vasile, născut în 1925 din satul Petriceni, declară că avea 16 ani și păștea vitele pe toloacă.

La apariția coloanei de oameni, s-a apropiat să vadă despre ce este vorba, iar oamenii l-au îndemnat să vină cu ei, că ei pleacă în România. El spunea că a fost luat cu forța și băgat în coloana manifestanților și că el nici nu era pregătit să plece în România, că nu vorbise despre așa ceva cu familia. El declară reporterului că, după părerea lui, coloana ce a ajuns la Hliboca pe la ora 12.30 număra circa 2.500 de oameni. Mai spune că oamenii ce însoțeau coloana nu erau înarmați cu bâte și vergi de fier, așa cum se specifică în actele din arhiva NKVD-ului și aceea a grănicerilor și că în fruntea coloanei se găsea un grup de băieți mai tineri ce purtau prapori și cruci luate din biserică din Suceveni, precum și un steag în trei culori spre a semnala grănicerilor români că ei sunt români și doresc să fie primiți în România. Mai aveau demonstrații și un steag alb pentru a semnala că este vorba de o demonstrație pașnică. De asemenea, fiecare om și femeie aveau asupra lor năframe albe cu care să poată semnaliza de la distanță intențiile pașnice ale întregului grup de oameni.

De la Hliboca, coloana de oameni a ajuns la Suceveni (circa 4,5 km), de unde au luat-o prin pădurea comunei distanță de 8–9 km până au ajuns în poiana numită Varnița Camencei.

Pe tot parcursul drumului coloana de oameni era urmată de o unitate de grăniceri călări ce se menținea la o distanță de circa 1,5 km. Când a ajuns coloana de demonstrați în poiana Varnița, a fost întâmpinată de o unitate de grăniceri ce se găsea în tranșee proaspăt săpate, cu puștile mitraliere și armele îndreptate în direcția din care venea coloana. Tranșeele, care se văd și astăzi, au fost săpate pe cele trei laturi ale poienei, care are o formă aproximativ dreptunghiulară. Singura latură neafectată de tranșee este aceea dinspre pădure, de unde trebuia să apară demonstrația. Deci, coloana, intrând în poiană, s-a găsit înconjurată din trei părți de soldați așezați în tranșee, gata de tragere.

Aceasta se petrecea pe la orele 18.30–19.30, după apusul soarelui, când în pădure începea să se întunece. Sidoreac Gheorghe se găsea pe la mijlocul coloanei și, deci, nu știe dacă cei din față au

fost somați să se oprească sau nu. Știe că la un moment dat s-au auzit împușcături, că lumea, îngrozită, a început să țipe și să fugă înapoi spre pădure, dar din spate veneau soldați călări care, de asemenea, trăgeau cu pistoale mitralieră în oamenii care fugeau care încotro apucau.

S-a instalat între oameni o stare de groază și panică de nedescris. Mulți oameni s-au aruncat la pământ și au scos basmalele albe ca să arate că ei nu sunt înarmați și că au intenții pașnice.

„Și eu am scos basmaua ce o aveam la mine, dar am fost împușcat în mâna în care țineam basmaua. Atunci m-am sculat și am pornit în fugă spre pădure, ținându-mă de mâna rănită din care curgea mult sânge. În drumul meu, am fost somat de un ofițer care a apărut de după un copac cu pistolul în mână. Dar nu am stat să-i dau socoteală și am fugit mai departe cât am putut de repede. Ofițerul a tras după mine și m-a rănit a doua oară, lucru de care nu mi-am dat seama decât după ce am ajuns într-un loc mai ferit din pădure și am început să mă pansez cu fâșii rupte din cămașă. În pădure se auzeau împușcături, vaiete și țipete. Mulți din cei ce se găseau în poiana Varniței, deși nu erau răniți, nu plecau de acolo, rămânând lângă părinții sau frații împușcați sau răniți grav pe care nu puteau să-i părăsească; dar mai târziu au fost arestați și ridicati de trupele de grăniceri călări și duși la Hliboca. Împușcații și răniții au rămas în poiană fără ca cineva să se intereseze de ei, pentru că între timp s-a înnoptat de-a binelea.

Protejat de întunericul nopții, așa rănit cum eram am reușit să mă strecur pe niște văi și să ajung acasă, dar a doua zi am fost găsit de patrulele militare ce scotoceau toate satele din zonă și am fost arestat și trimis ca mulți alții la Cernăuți, unde cei răniți au fost depuși sub pază la Spital, iar cei sănătoși au fost predați NKVD-ului pentru cercetare, unde au fost hărțuiți și bătuți”.

La întrebarea ziaristului M. Rubaneț, „Ca unul ce am trecut în fugă printre cadavre și răniți, ce părere am: câți ar fi putut să fie 20, 30, 100?”, Sidoreac răspunde că trebuie să fi fost câteva sute, dar el, desigur, în situația dată, nu a stat să-i numere.

Sidoreac Gheorghe a fost supus la Cernăuți unor anchete grele și la interogatorii zilnice; nu mai vorbim de bătăi și amenințări cu moartea, dar fiind băiat tânăr (16 ani), susținând că este ucrainean și că a fost luat cu forța și băgat în rândul demonstranților, până la urmă i s-a dat drumul să vină acasă. De asemenea, dintre cei arestați și răniți a fost absolvită și Odensca Alexandra a lui Ștefan din satul Dimca (Trestiana), care de asemenea a declarat că se găsea la Hliboca în ziua respectivă pentru că venise să facă cumpărături și nu avea nicio intenție de a părăsi țara; și ei i s-a dat drumul acasă fiind ucraineancă.

4. *Grijincu Vasile* al lui Ioan din Pătrăuții de Jos declară la anchetă că unul dintre organizatori a fost și numitul Nistor Gheorghe, în vârstă de 27 de ani, originar din satul Bilca, și că la ieșirea din Suceveni ar fi strigat „Trăiască România” și „Trăiască Regele Mihai”.

„Eu nu am plecat cu coloana de demonstranți la frontieră, fiindcă am văzut multă armată ce venea spre Suceveni. Așa că, împreună cu vărul meu, Grijincu Ilie, am pornit de la Suceveni spre casă. Pe drum am fost opriți de o patrulă militară care a început să ne bată, ne-au întrebat de arme și am spus că nu avem așa ceva. Pentru că au găsit la mine cererea de plecare m-au arestat, iar lui Ilie i-au dat drumul, că nu au găsit nimic la el”.

5. *Schipor Vasile* al lui Teodor, din satul Pătrăuții de Jos, la întrebarea: „Cine i-a îndemnat pe săteni să plece în România?”, răspunde că secretarul de la Primărie, Kobeli Izidor, a afirmat că s-a primit telegramă la Primărie, că cine dorește să plece în România să depună cerere scrisă la raion. Și că acest Kobel Izidor a scris prin sat cereri la oameni. La întrebarea: „Cine a organizat coloana?”, declară că știe pe doi din cei patru care îndrumau coloana de demonstranți: unul era Plămadă Gheorghe, din Pătrăuții de Sus, și altul Zegrea Gheorghe, din satul Prisecăreni. Ei nu lăsau ca oamenii să se împrăștie din coloană și îi amenințau cu bastoane și vergi de

fier; mai mult, în momentul când coloana de demonstranți a părăsit Hliboca și se îndrepta spre frontieră, numitul Zegrea Gheorghe a scos din buzunar o panglică tricoloră și a pus-o peste umăr.

6. *Boiciuc Ion* al lui Victor din Pătrăuții de Jos declară la anchetă că principalii organizatori au fost Crăsneanu Gheorghe și Zegrea Gheorghe, care încurajau oamenii să nu le fie frică, pentru că armata nu are voie să tragă în grupuri organizate de oameni. Tot ei au mai spus că au informații precise că în perioada 1–10 aprilie, frontiera va fi deschisă pentru românii ce vor să plece în România.

7. *Odensca Alexandra* a lui Ștefan din satul Dimca (Trestiana), care de asemenea se găsea în coloana demonstranților, declară, ca și ceilalți ce au luat parte la acest eveniment, că în fruntea coloanei mergea un grup de tineri ce purtau prapori și cruci din biserici și că mai purtau două steaguri, unul alb și unul tricolor.

Odată ajunsă coloana în poiana Varnița Camencei, era aproape seară, s-au auzit împușcături ce au provocat panică printre oameni, dintre care mulți au căzut la pământ morți sau răniți. *Odensca* declară că și ea a fost rănită de un glonte și atunci toți cei ce erau mai în față s-au trântit la pământ. Ea de asemenea spune că nu are cunoștință că oamenii ar fi fost avertizați în prealabil. Fiecare a căutat să ridice năframa albă în semn că nu sunt înarmați și nu au intenții provocatoare, dar nimeni nu a luat în seamă strigătele lor. Atunci, mulți dintre cei ce erau la pământ au încercat să se ridice și să fugă în pădure, dar rafalele de puști mitraliere au început din nou, se auzeau țipete disperate peste tot.

În fuga ei spre pădure, ea a mai fost rănită și la picior. Așa a căzut și nu a putut să fugă mai departe. A fost ridicată mult mai târziu de către soldați și dusă la Hliboca.

8. *Cucuicioiu Vasile*, fost pădurar la cantonul silvic din apropierea locului cu pricina, declară că după 1 aprilie 1941 nu aveau dreptul să patruleze în zona poienei Varnița Camencei, fiind zonă interzisă,

dar după 1941, când Bucovina a fost ocupată de Armata Română, s-au găsit în pădure cadavre de oameni, femei și copii ce au murit în urma rănilor primite și probabil s-au târât cât au putut ca să se depărteze de zona periculoasă. Numitul mai declară că din auzite știe că au fost săpate trei gropi comune la marginea poienei de la Varnița, dar nu știe exact locul acestor gropi. După 1945, zona respectivă a fost plantată cu pădure deasă din molizi, care există și astăzi.

În urma cercetărilor făcute s-a stabilit un număr de 22 de oameni ce au fost acuzați că au instigat și organizat manifestația de la 1 aprilie 1941 și au fost condamnați potrivit concluziilor din dosarul penal nr. 12969/1941 a Tribunalului Militar, care a pronunțat următoarele sentințe:

1. *Grijincu Vasile* al lui Ioan – condamnat la moarte cu confiscarea averii. Soția lui cu 8 copii a fost deportată în Kazahstan. Grijincu Vasile a murit în lagărul de la Sverdlovsk la data de 4 iulie 1942, deci înainte de pronunțarea sentinței ce a avut loc pe data de 4 decembrie 1942¹⁴.

2. *Vasca Ilie* al lui Gheorghe – condamnat la 10 ani lagăr muncă silnică, a supraviețuit condamnării și s-a întors acasă în 1961.

3. *Grijincu Vasile* al lui Parasca – văr cu cel de la punctul 1, condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr.

4. *Pojoga Nicolae* al lui Gheorghe – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr.

¹⁴ Extras din procesul verbal nr. 85 M – privind Consfătuirea specială de pe lângă Comisariatul poporului pentru afacerile interne ale URSS – Moscova din 17 oct. 1942, care decide: „Grijincu Vasile Ivanovici pentru participare la o grupă antisovietică și încercare de a trăda patria: SĂ FIE IMPUȘCAT. IAR AVUTUL PERSONAL SĂ FIE CONFISCAT”. Cu un creion simplu în partea dreaptă de jos este notat: „A murit la 4 iulie 1942, în lagărul din Uralul de Nord”. După cum se vede, moartea din cauza foamei și a suferințelor îndurate a luat-o înaintea sentinței de execuție, iar la familie, această sentință a ajuns tocmai în anul 1946. Imediat casa a fost confiscată, iar soția, Grijincu Veronica, și cei 8 copii au fost deportați în Kazahstan. Tragedia acestei familii este povestită în cartea *Drum spre Golgota*, scrisă de Ilie Popescu, unul dintre cei 8 copii care au fost deportați cu mama lor în Kazahstan.

5. *Onifriciuc Vasile* al lui Ioan – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr de muncă.

6. *Dâca Ilie* al lui Anton – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr de muncă.

7. *Motrescu Nicolae* al lui Vasile – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr de muncă.

8. *Dâca Teodor* al lui Anton – condamnat la 10 ani de muncă silnică, a supraviețuit și s-a întors acasă în 1961.

9. *Pojoga Simion* al lui Teodor – condamnat la 10 ani de muncă silnică, a murit în lagăr de muncă înainte de pronunțarea sentinței.

10. *Boiciuc Ioan* al lui Victor – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit înainte de pronunțarea sentinței.

11. *Comarița Teodor* al lui Gheorghe – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit înainte de pronunțarea sentinței.

12. *Pojoga Gheorghe* al lui Ioan – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit înainte de pronunțarea sentinței.

13. *Cuciureanu Ilie* al lui Gheorghe – condamnat la 10 ani muncă silnică în lagăr de muncă, a murit înainte de pronunțarea sentinței.

14. *Popescu Gheorghe* al lui Andrei – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

15. *Coroamă Constantin* al lui Nichifor – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

16. *Popescu Ioan* al lui Vasile – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

17. *Dugan Orest* al lui Valerian – condamnat la 8 ani muncă silnică, s-a întors acasă în 1961.

18. *Schipor Petru* al lui Arcadie – condamnat la 8 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței,

19. *Pojoga Petru* al lui Constantin – condamnat la 10 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

20. *Zmoșu Vasile* al lui Zaharia – condamnat la 8 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

21. *Clingher Teodor* al lui Franț – condamnat la 8 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

22. *Crăsneanu Cosma* al lui *Pentelei* – condamnat la 8 ani muncă silnică, a murit în lagăr înainte de pronunțarea sentinței.

*

În primul an petrecut în lagărul de la Sverdlovsk au murit din cauza foamei, a frigului și a bolilor majoritatea celor condamnați în afară de: *Vasca Ilie* a lui *Gheorghe*, *Dâca Teodor* a lui *Anton* și *Dugan Orest* a lui *Valerian*, care s-au întors acasă. Dintre cei judecați, azi (octombrie 1991) mai trăiesc *Vasca Ilie*, ce stă la un fecior de-al lui undeva prin Rusia și *Dâca Teodor*, ce se găsește în satul său natal, *Pătrăuții de Jos*.

Iată cum descrie M. Rubaneț această întâlnire:

„Dâca Teodor are 86 ani și se mai mișcă prin grădină. Când l-am strigat *Moșule! Moșule!* ca să vină mai aproape, el ne-a măsurat atent cu ochii săi căprui. Când te uiți la el, e un schelet, piele și oase, subțire ca trestia, mic de statură de ziceai că e un mort în picioare.

Mi-am luat inima în dinți și am început discuția cu el, dar aveam senzația că vorbesc cu cineva din altă lume. La întrebarea mea: *Cum a reușit să supraviețuiască?*, mi-a mărturisit: *Datorită faptului că eram mic de statură și eram sănătos.*

– Fântâna Albă mi-a distrus viața. Acasă mi-a rămas soția și feciorul. Soția mi-a murit, iar cu feciorul m-am întâlnit în Kazahstan, unde a fost deportat și el. Casa mea de altădată se vede de aici, este cu câteva grădini mai încolo. Dar să știți că mie mi-a fost scurtat termenul de ședere în lagăr cu... 24 zile!?

– Ce era mai greu în lagăr?

– Cred că deznădejdea, lipsa de speranță, gândul că o să ne rămână oasele în gulagul acela nenorocit.

– De ce nu vă întoarceți la casa dumneavoastră?

– Dar cum să mă întorc?

– Chiar nu știți nimic despre reabilitări?

– Care reabilitări? Despre ce vorbiți?

– Mie mi s-a comunicat că toți aceia care au fost judecați în cazul de la Fântâna Albă au fost reabilitați.

– Prima dată când aud așa ceva”.

Luând legătura cu primarul satului, mi s-a încredințat că nu are niciun fel de informații despre reabilitări. La cercetarea mea la Procuratura din Cernăuți am găsit scrisoarea nr. 13/285 din 5 ianuarie 1990, prin care se comunica:

„Potrivit Hotărârii Sovietului Suprem al URSS din 13 ianuarie 1989 cu privire la represiunile staliniste din anii 1930–1940 și 1950, precum și represalii și învinuții de activități antirevoluționare, numitul Dâca Teodor a lui Anton, din Pătrăuții de Jos – raion Storojineț, este reabilitat, iar averea confiscată să-i fie restituită.

Procurorul Reg. Cernăuți:

Semnat/ss/Jurist V. M. Cuptov”

După cum se vede, această scrisoare trimisă de pe data de 5 ianuarie 1990, cu privire la reabilitarea deținuților din Pătrăuții de Jos, nu a ajuns la destinație nici în august 1991 – data interviului. Oare să fie greșeala unui cancelarist? Dar cred că este opera sistemului nostru birocratic.

*

Am în fața mea o mulțime de ziare în care se vehiculează tot felul de afirmații și zvonuri contradictorii. Unele spun că la Fântâna Albă au fost făcute 10 gropi comune în care s-au înmormântat peste 2.500 de morți, altele spun că au fost 7.000 morți, altele că au fost 15.000 etc. Cifrele oficiale nu recunosc decât 20 de morți. Unele ziare afirmă că sătenii respectivi erau neînarmați, altele că, din contră, aveau arme și că au răspuns cu foc când s-a tras în ei. Deci tot felul de fapte, tălmăciri și interpretări greșite ce nu corespund realității datorită abordării cu superficialitate a acelor întâmplări.

Am în fața mea actul de transmitere a armamentului capturat de pichetul al 16-lea de grăniceri și transmis Comandamentului:

– o armă cu țeavă retezată;

- 4 cartușe folosite;
- 60 cartușe nefolosite;
- 2 revolve din care unul defect;
- 1 baionetă.

Se menționează că acest armament s-a găsit la locul tragediei. Este clar că sătenii nu aveau niciun fel de armament, ci doar cei care au organizat această „acțiune” au adus cu ei aceste arme. În legătură cu „organizatorii” acestei tragedii, din cercetarea dosarelor de anchetă rezultă că aceștia au fost:

– *Kobeli Izidor*, secretarul Primăriei comuna Pătrăuții de Jos, care umbla prin sat și îndemna la plecare și scria cereri de plecare.

– *Crăsneanu Gheorghe*, care de asemenea umbla prin sate și a îndemnat oamenii la plecare și a însoțit tot timpul coloana de demonstranți.

– *Zegrea Gheorghe*, din satul Prisăcăreni, care organiza coloana și supraveghea ca să nu fugă nimeni din coloană, folosindu-se la nevoie de vergeaua de fier.

– *Plămadă Gheorghe*, din Pătrăuții de Sus, îndemna oamenii și supraveghea să nu iasă nimeni din coloană, folosindu-se de cârjă.

– *Nistor Gheorghe*, din satul Bilca, striga lozinci naționaliste și a arborat tricolorul.

Niciunul dintre aceștia nu a fost judecat sau deportat. De asemenea, se cunoaște faptul că unii dintre ei au continuat să trăiască în satele lor de origine. Dacă în dosarele de anchetă este pomenit Kobel Izidor, care nu a recunoscut nimic din acuzațiile ce i s-au adus, ceilalți nici nu figurează în dosarele de anchetă efectuate de NKVD. Mai mult, declarația lui Izidor Kobel nu este completă și se încheie cu fraza „interogarea întreruptă”. Dar cine a întrerupt ancheta respectivă și de ce nu s-a continuat interogatoriul mai departe? Se pune întrebarea: cine avea interesul ca cei cinci care au organizat și au condus o masă de oameni naivi și nevinovați la Fântâna Albă să nu fie trași la răspundere pentru faptele lor?

Se pune, de asemenea, întrebarea: cine era în spatele acestor provocatori?

*

Când pieptul îți este sfâșiat de durere, despărțire sau amărăciune, de dorul de casă sau de Patrie, atunci din adâncul sufletului se naște doina. Ea este în stare să redea nu numai trăirile unui sat, dar și a unui popor întreg. Acea melodie tristă ne-a însoțit în urcușul nostru odată cu foșnetul fagilor bătrâni, dându-ne impresia că plânge însuși codrul care, vorba poetului, este frate cu românul.

Oare ce sentiment de jale îl stăpâna pe acel român ce îngâna acea doină duioasă?

Poate era un bocet după cei omorâți fără vină în poiana de lângă Fântâna Albă sau o tristă aducere aminte despre miile de deportați români în Siberia sau stepele dușmănoase ale Kazahstanului?

*

Relatarea ziaristului ucrainean Micola Rubaneț, originar din Petriceanca, sat situat chiar în zona despre care vorbim, este bine documentată, întrucât ziaristul a avut posibilitatea să consulte dosarele și protocoalele încheiate de trupele de grăniceri și de agenții NKVD cu prilejul cercetărilor făcute la momentul respectiv și să stea de vorbă cu pușinii supraviețuitori ai acelor tragice evenimente.

Totuși rămâne un semn de întrebare: câte victime au fost înregistrate la Fântâna Albă?

La întrebarea aceasta nu se dă un răspuns exact. Ziaristul apreciază că ar fi fost vorba de circa 200 de morți. Este curios lucru că în ce privește masacrul de pe pășunea satului Suceveni, ce a avut loc în după-masa aceleiași zile, s-a stabilit cu precizie că din grupul respectiv, ce cuprindea circa 100–120 de persoane, au fost omorâte 24 persoane și au fost rănite 43, restul fiind arestați. Este clar că masacrul de la marginea satului Suceveni nu putea fi mușamalizat, fiindcă a avut loc la lumina zilei și a fost văzut de toți locuitorii satului respectiv, pe când masacrul din poiana de la Camenca putea fi „manipulat”. Martorii ce au supraviețuit nu

pot face o apreciere exactă, date fiind condițiile groaznice în care s-au petrecut lucrurile și, mai mult, pentru că se confirmă că o mare parte din cadavre au fost transportate și îngropate în altă parte. Deci, este imposibil ca la Fântâna Albă să nu se găsească decât cele 20 de cadavre recunoscute de autorități.

OARE ALE CUI PĂCATE A TREBUIT SĂ ISPĂȘIM NOI, OROPSIȚII DIN NORDUL BUCOVINEI?¹⁵

*Și dacă neamul plânge în nevoi,
Noi stăm de veghe sus neconținut
Și cerem izbăvire pentru voi,
Căci numai pentru asta ne-am jertfit.
De-aceea capul sus vi-l ridicăți,
Tu frate, soră, mamă și părinte,
Aveți mijlocitori pe fii și frați.
Nu! Noi nu suntem morți, luați aminte!*

ZORICA LAȚCU

M-am născut în satul Bilca, jud. Suceava, fiind cel mai mic din cei șapte copii (două fete și cinci băieți) ai lui Vasile și Maranda Crăsneanu, tot din Bilca. În iunie 1939 m-am căsătorit cu Minodora Grijincu din Pătrăuții de Jos, singura fiică a lui Toader și Casandra Grijincu, așa că am locuit împreună cu socrii mei. Data de 28 iunie 1940 m-a găsit concentrat la Batalionul II Infanterie din orașul Rădăuți. La cedarea nordului Bucovinei am fost desconcentrat și trimis la vatră, așa că în luna iulie am ajuns acasă la socrii mei în Pătrăuții de Jos. În iarna lui 1940–1941 s-a zvonit pe la noi că cei ce doresc să plece în România se pot înscrie

¹⁵ Mărturia lui Crăsneanu V. Gheorghe, născut la 19 iunie 1915, originar din satul Bilca, jud. Suceava, care trăiește în prezent în orașul Rădăuți. Mărturia a fost consemnată de Vasile Ilica la 10 iunie 1996.

la organele de miliție, fapt ce a provocat mare frământare printre locuitorii români din nordul Bucovinei.

Eu aveam deja doi copii, pe Ana de un an și 8 luni și pe Casandra de 3 luni. Eu doream să plec în România cu toată familia și cu socrii împreună, dar aceștia nu au fost de acord cu propunerea mea și au convins-o și pe soția mea, Minodora, să nu mă urmeze cu copiii în intenția mea de a mă repatria în România.

În urma unor repetate discuții pe care le-am avut cu soția mea, am hotărât că voi pleca numai eu, urmând ca după normalizarea relațiilor între România și URSS să aduc în țară și restul familiei. La data de 1 aprilie 1941 mi-am luat cele de trebuință (haine, schimburi și mâncare pe 2–3 zile) și am plecat la Hliboca cu cererea făcută în acest scop. La Hliboca am găsit adunată o mulțime de lume care venise în același scop. Cred că erau acolo 2.000–3.000 de oameni care cereau să li se dea dezlegare de plecare în România, așa cum s-a procedat cu germanii și cu polonezii cu câteva luni în urmă, dar nici organele NKVD și nici cele de grăniceri, ce aveau sediile în același loc, nu primeau niciun fel de cereri. Oamenii au început să strige și amenințau că ei vor pleca și așa, având în față steagurile și crucile luate din biserica din Suceveni. Atuncea a apărut un ofițer rus, care știa românește, dar după accent se cunoștea că era evreu și care a spus acelei mulțimi de oameni ce erau adunați acolo să-și vadă de treabă și să nu dea ascultare la tot felul de zvonuri ce circulă prin sate, zvonuri ce el le punea pe seama spionilor și a diversioniștilor români. Că România nu mai contează ca țară și că peste puțină vreme nu va mai exista deloc (!?).

Dar oamenii erau foarte porniți și au început să vocifereze și mai tare strigând tot felul de lozinci contra comuniștilor, fiind foarte hotărâți să-și ducă la îndeplinire intenția de a trece frontiera în România, considerând că rămânerea lor în URSS nu mai avea niciun sens în urma nefericitei experiențe de câteva luni acumulate sub administrație sovietică. În felul acesta, oamenii s-au așezat în coloana ce măsura aproape 2 km și au pornit-o înapoi

la Suceveni, de unde au luat-o prin pădure, distanță de 8–9 km, spre Fântâna Albă, ultima localitate de frontieră ce se găsea pe teritoriul URSS.

Pe înserate, coloana a ajuns în apropierea poienii Camenca-Petriceni, unde a fost întâmpinată cu foc de mitralieră de către echipele de grăniceri ce au săpat adăposturi pe cele trei laturi ale poienei, în care intrase coloana de demonstrații.

Primii care au căzut au fost cei din rândurile din față și cei ce duceau steagurile și crucile. Eu, care mă găseam pe la mijlocul coloanei, la auzul împușcăturilor și a țipetelor disperate a celor din față, m-am aruncat la pământ, fiind atins și eu de un glonte în umărul drept, care mi-a provocat o mare fierbințeală și am început să pierd mult sânge. S-a creat un adevărat vacarm de groază din cauza țipetelor deznădăjduite a celor răniți ce cădeau în toate părțile ca snopii aruncați la întâmplare pe lan.

În timpul acesta, treceau și se împiedicau de mine mulți dintre aceia care fugeau și își căutau un adăpost în desișul pădurii de grindina de gloanțe ce în salve repetate mușcau din trupurile acelor oameni speriați de moarte. Când salvele trase de grăniceri se mai întreprueau, eu mă ridicam și mai făceam câțiva pași și iar mă aruncam la pământ, așa cum am învățat la armată, înaintând în zig-zag spre pădure, care era singura salvare posibilă în acel moment din iadul deznădejdiei în care am intrat.

Odată ajuns în pădure, am căutat să evit grupurile de oameni care fugeau și constituiau ținte vizibile ale grănicerilor ruși, sărind peste cadavrele ce se găseau la tot pasul. Între timp, s-a înserat de-a binelea, iar eu am luat-o în sens opus față de direcția în care se îndreptau majoritatea grupurilor de fugari, ca să fiu cât mai singur, căci îmi dădeam seama că cei ce se țineau de grupuri erau mult mai vulnerabili și ușor de depistat de grupul de grăniceri călări, care ne-a urmărit de la distanță, pe tot parcursul drumului nostru.

În timpul acesta, sângele se prelingea din rana primită în umăr, a udat hainele de pe mine și a ajuns până în bocanci, care se

umpluseră de sânge. În fuga mea, am întâlnit un brad bătrân a cărui cetină deasă atârna până la pământ. Nu am stat pe gânduri și m-am urcat în bradul respectiv până aproape de vârf, ca să nu fiu observat de jos, și m-am legat de trunchiul bradului să nu cad cumva jos în cazul când mi-aș fi pierdut cunoștința.

Între timp, rana mi s-a închis, dar aveam dureri îngrozitoare. Am stat aproape leșinat în acel brad două zile și două nopți, până a mai încetat forfota grănicerilor din pădure, care veneau cu mașini și tractoare și încărcau cadavrele morților căzuți pe jos și le duceau în direcții numai de ei știute. A treia zi, lucrurile s-au mai liniștit și nu se mai auzea circulația soldaților și a mașinilor. Eu, fiind complet amortit, abia m-am putut coborî din bradul salvator care m-a ascuns privirilor celor ce treceau prin apropiere, a căror voci le auzeam destul de bine.

Timpul era frumos și odată coborât din brad m-am îndreptat prin pădure spre apusul soarelui, unde știam că se găsea satul Pătrăuții de Jos, unde trebuia să ajung.

După o drumeție de mai multe ore prin pădure am ajuns în preajma satului Cupca, ce se găsea la circa 3 km de Pătrăuții de Jos. Astfel, am ajuns la marginea satului unde locuia o soră de-a mea, care văzându-mă în ce hal eram, s-a speriat și m-a ascuns în șură și a fugit în sat până la socri spre a da de știre Minodorei, soția mea; dar prin sat umblau echipe de militari căutând fugarii de la Fântâna Albă. Casa socrilor era supravegheată de soldați, așa că soția mea a venit după mine abia noaptea târziu și m-a dus acasă și mi-a amenajat un adăpost în șură, unde a săpat o groapă în care a așternut paie și mi-a dat de așternut o pernă și o plapumă, a pus peste groapă un capac de scândură și a depozitat multe paie deasupra gropii și venea la mine să-mi panseze rana și cu de mâncare numai noaptea, căci după cum am mai spus, casa era supravegheată de grăniceri, ce se schimbau zi și noapte. După o convalescență de vreo trei săptămâni, soția mea a luat legătura cu un om din Crasna, sat ce se găsea în apropierea frontierei, care a trecut mai mulți fugari ce se duceau în România.

Am stat ascuns la acel om din Crasna mai multe zile, până într-o seară când a venit la mine și mi-a comunicat că au sosit călăuzele din România și că trebuie să plec imediat.

Eu nu voiam să plec, căci mă învoisem cu el că va veni și familia mea cu mine, dar îmi spunea că nu se poate acuma, că nu are cum să anunțe familia și mi-a promis solemn că aceasta din urmă va veni cu transportul următor.

În seara aceea am plecat un grup de persoane: două femei ce aveau soții în România, soția cu doi copii a uneia dintre călăuze, doi tineri și două fete, care de asemenea aveau familiile în România. Cele două călăuze erau înarmate cu pistoale mitralieră și grenade. Am luat-o în șir pe niște poteci prin pădure și la un moment dat am nimerit pe o potecă, lângă un copac, unde dormeau doi grăniceri, iar lângă ei era un câine-lup care a început să latre. Noi am luat-o la fugă înainte, iar călăuza din spate, care avea grenade și armă automată, a deschis focul împotriva grănicerilor. Eu nu mai puteam fugi din cauza bagajului (traista cu hainele și sumanul meu), așa că am aruncat traista ca să mă pot deplasa mai ușor.

După un timp de fugă continuă m-am reîntâlnit cu una dintre călăuze și cu unul dintre cei doi tineri; despre restul grupului nu am mai știut nimic. Am continuat să fugim pe o potecă, neștiind că era chiar o potecă de patrulare a grănicerilor. Se crăpa de ziuă când ne-am întâlnit nas în nas cu altă patrulă de grăniceri, care s-a adăpostit și a deschis focul împotriva noastră.

Călăuza care era cu noi a răspuns cu foc de armă automată, iar noi ne-am retras peste un deal împădurit ce se găsea în spațele nostru.

La un moment dat, m-a cuprins o amorțeală că nu mai puteam mișca picioarele, așa că am strigat la cei doi însoțitori că eu nu mai pot fugi și că rămân, fie ce-o fi. Cei doi au fugit mai departe, iar eu m-am târât lateral lângă un copac bătrân ce era culcat în iarbă și crescuseră tot felul de ierburi printre crengile lui.

Așa că m-am adăpostit printre crengile aceluia copac ca să-mi pot trage sufletul. Între timp s-a făcut ziuă și la un moment dat

aud voci dinspre poteca pe care venisem și observ că se apropie o patrulă de grăniceri formată din trei ofițeri ruși și nouă soldați cu trei câini, ce veneau din direcția în care au plecat cei doi însoțitori de care m-am despărțit. Eu am înghețat, deoarece mă găseam la circa 25–30 m de potecă și puteam fi ușor descoperit de câinii respectivi, dar probabil Dumnezeu nu a vrut să fie așa, că întreaga patrulă și-a urmat drumul fără să se abată de la potecă. Am stat trei zile și trei nopți în ascunzătoarea de ocazie și am urmărit modul de deplasare zilnică a patrulelor de grăniceri, observând că plecau în fiecare dimineață după ora 8 și se întorceau numai după-masă pe la ora 16.00. A treia zi, după trecerea de dimineață a patrulei, m-am încumetat să mă ridic și m-am rugat cu toată ardoarea lui Dumnezeu să mă ajute să ajung în România, căci eram flămând, nespălat și tremuram la gândul că în orice moment puteam fi descoperit de grănicerii ruși în a căror zonă de patrulare mă găseam.

Am luat-o prin pădure, escaladând dealuri și văi în direcția miazăzi unde bănuiam că trebuie să fie frontiera. După escaladarea foarte obositoare de peste trei ore am ajuns la un drum forestier care era circulat de căruțe, dar, desigur, nu știam în ce zonă mă găsesc și am trecut drumul respectiv și m-am așezat într-un tufiș, unde m-am adăpostit la o mică distanță de drumul respectiv în așteptarea că poate va apărea cineva care să mă poată lămuri unde mă găseam. Dar la puțin timp după așezarea mea în tufișul respectiv am auzit voci ce veneau din partea de sus a drumului, iar eu, care eram bucuros că în sfârșit apare cineva care să mă ajute să ies din starea de nesiguranță în care mă găseam, am început să deslușesc anumite frânturi de conversație în limba rusă ce a făcut să înghețe sângele în mine și după câteva clipe apar doi ofițeri însoțiți de un câine-lup. Eu mă găseam la foarte mică distanță de drum și dacă făceam cea mai mică mișcare eram cu siguranță pierdut. O mare frică a pus stăpânire pe mine când am văzut că acel câine adulmecă și se îndreaptă spre locul în care mă găseam.

În acel moment am fost sigur că aici se va termina nefericita mea aventură. Dar se pare că și de data aceasta Dumnezeu a avut

grijă de mine, căci s-a întâmplat o adevărată minune: câinele ce venea spre mine și mai trebuia să parcurgă 5–6 pași și în mod sigur că m-ar fi descoperit este rechemat la ordine de unul dintre ofițeri, la care câinele foarte ascultător se întoarce spre drum și își urmează stăpânii.

M-a cuprins o adevărată toropeală și o slăbiciune urmată de o sudoare abundentă ce se prelingea pe tot corpul, așa că mai multă vreme nu puteam face nicio mișcare.

După un timp oarecare, după ce mi-au trecut emoțiile ce au pus stăpânire pe mine, m-am ridicat și am pornit-o în continuare spre miazăzi, unde știam că voi putea regăsi Patria mea, România, singura care-mi putea asigura supraviețuirea și ieșirea din acest groaznic coșmar în care intrasem. Eram flămând, sleit de puteri și cu greu puteam împinge înainte picioarele ce tremurau de oboseală și de groaznicele emoții prin care trecusem. Am mai coborât o vale și am urcat un deal acoperit de o pădure deasă și, în sfârșit, am nimerit într-o poiană mare, neîmpădurită, din care pornea în dreapta un deal de asemenea neîmpădurit pe vârful căruia se găsea un observator, iar lângă observator vedeam mișcându-se niște soldați. Desigur, mi-am dat seama că era un observator grăniceresc, dar de la distanța unde mă găseam și starea de buimăceală în care mă găseam nu mi-am putut da seama ce fel de soldați sunt aceia. Nemâncat de trei zile și trei nopți, obosit și epuizat cum eram, mi-am zis că orice ar fi eu nu mai pot îndura de foame și de sete, așa că am ieșit la vedere și am început să urc dealul care mi se părea un adevărat munte și nici nu eram sigur că voi avea puterea să urc până la capăt. Mă stăpânea emoția și ideea că, de fapt, eu m-am rătăcit și că m-am învârtit prin pădure și am nimerit tot un pichet sovietic, așa că m-am așezat pe pământ să-mi trag sufletul și apoi fie ce-o fi.

Între timp, cei de sus m-au observat și îmi făceau semne și fluierau să mă urc sus, dar eu nu mă mai puteam mișca, așa că au coborât doi soldați să mă ia în primire. Abia când s-au apropiat mai mult de mine mi-am dat seama că sunt grăniceri români.

La vederea lor am început să plâng ca un copil din cauza emoției ce a pus stăpânire pe mine. Prima dată m-au întrebat dacă sunt înarmat, iar eu am dat din cap că nu sunt înarmat, dar de emoție nici nu puteam vorbi.

Când s-au apropiat de mine, văzând că îmi curg lacrimi pe obraz, m-au întrebat: „Dar de ce plângi, moșule?” Deși eu nu aveam decât 25 de ani, dar nespălat, nemâncat și nebărbierit de atâtea zile arătam ca un moș, așa că abia atunci am realizat în ce hal mă găseam. M-au întrebat de unde vin. Și le-am spus că din Rusia și că din 12 câți am pornit cu trei zile înainte, cred că sunt singurul supraviețuitor care a ajuns în România.

Cei doi grăniceri m-au luat de brațe și m-au condus la pichet, ce se găsea în apropierea observatorului; acolo mi-au dat o farfurie plină cu arpacaș ca să-mi astâmpăr foamea. Pe urmă, am fost condus la Vicovu de Sus, unde se găsea campania de grăniceri, iar de acolo am fost îndrumat la Burdujeni – Suceava, unde se găsea un lagăr de triere a celor ce veneau din nordul Bucovinei. Aici am stat șase săptămâni, până s-au definitivat cercetările și ancheta legată de identificarea persoanei mele. Domnul care m-a anchetat mi-a spus că nu a mai întâlnit un caz asemănător de dureros și complicat ca acela pe care l-am prezentat eu. La început, mi s-a spus că mă pot stabili în orice localitate din țară, dar să nu mai intru în zona de 30 km de frontiera cu URSS. Atunci, eu am zis că sunt originar din satul Bilca, ce se găsește la 3 km de frontiera cu URSS, și că acolo este familia și părinții mei și că numai acolo mă pot duce. Am mai stat câteva zile și am fost dus la o comisie militară în fața căreia a trebuit să-mi pledez cauza, adică de a mă întoarce la familia mea în satul de frontieră Bilca, jud. Suceava. După ce m-au ascultat cu atenție mi-au eliberat o adeverință prin care aveam dreptul să mă stabilesc în satul Bilca, satul în care se găsea familia mea și casa părintească, spunându-mi că ei sunt convingși că nu voi încerca să mai trec frontiera de nord a țării. La puțină vreme m-am mai întâlnit cu alți refugiați ce au reușit să treacă frontiera și care mi-au comunicat dureroasa veste că soția

mea, Minodora Grijincu din Pătrăuții de Jos, a fost condamnată la 20 de ani de lagăr în Siberia datorită faptului că în sumanul pe care l-am aruncat la trecerea frontierei s-a găsit o fotografie de la căsătoria noastră pe care era scris și numele meu, Crăsneanu Gheorghe, și data căsătoriei, lucru ce mi-a produs mult zbucium și muștrări de cuget, din cauză că o neglijență și o neatenție de a mea au putut să producă atâta necaz și suferință acelei ființe dragi care era soția mea, mamă a doi copii mici, care a trebuit să îndure chinurile și supliciul deportării în Siberia.

Sunt conștient că există drame mult mai dureroase decât acea care s-a abătut asupra familiei mele, dar acum, la atâția ani ce au trecut de la acele dramatice evenimente, stau și mă întreb ce vină am purtat noi, locuitorii români din nordul Bucovinei, și de ce istoria a trebuit să fie atât de nedreaptă cu noi? Oare ale cui păcate a trebuit să ispășim noi, oropsiții din nordul Bucovinei?

AM SUFERIT FOARTE MULT PE ACEST GROAZNIC DRUM¹⁶

Sunt fiica lui Toader și Maria Grijincu din satul Pătrăuții de Jos, raionul Storojineț, și m-am născut la 16 iulie 1919.

Aveam 19 ani în 1938 când m-am căsătorit cu Gheorghe Crăsneanu, originar din satul Bilca, județul Suceava. Soțul meu a fost concentrat în Armata Română în perioada 1938–1940 și a venit acasă în toamna anului 1940, după ce nordul Bucovinei a fost ocupat de trupele sovietice și a rămas cu noi până în primăvara anului 1941, când au început să circule zvonuri că se fac înscrieri de plecare în România. În perioada respectivă, soțul meu a început să insiste față de mine și părinții mei ca să plecăm cât mai repede în România.

¹⁶ Mărturia Minodorei Grijincu a lui Toader, fosta soție a lui Gheorghe Crăsneanu – mărturie consemnată de Vasile Ilica la 15 mai 1996.

Pe mine, care eram singura speranță a părinților mei, care erau în vârstă și nu voiau să-și părăsească casa și gospodăria, m-au convins că locul meu este lângă dâșii, cu atât mai mult că aveam o fetiță mică de doi ani și una de trei luni proaspăt născută.

Desigur, mi-a venit foarte greu să iau asemenea hotărâre, dar în situația în care mă găseam nu puteam da curs insistențelor soțului meu de a-l urma în hotărârea lui de a pleca în România.

Din această cauză, relațiile dintre noi au devenit încordate, iar soțul meu, Gheorghe Crăsneanu, a luat hotărârea ca să plece singur, în care scop a vândut o vacă și alte lucruri spre a-și aduna bani românești pentru plecare.

Cu câteva zile înainte de 1 aprilie 1941, soțul meu se întâlnea des cu vecinul nostru, Procopie Ilie, care l-a dus la unul, Kobel Isidor, care lucra la Primărie, ca să-i scrie cererea de plecare. După câte am auzit, mai mulți oameni au apelat la Kobel Isidor spre a le scrie cereri de plecare. Din momentul acela, soțul meu nu mi-a mai spus nimica despre ce intenționa să facă în continuare. În dimineața de 1 aprilie 1941, soțul meu, Gheorghe Crăsneanu, s-a sculat de dimineață, și-a luat bagajul cu schimburi, ce le pregătise de cu seară, și a plecat. Din momentul acela eu nu l-am mai văzut. Ulterior, am aflat că a fost rănit la Varnița și că a reușit să ajungă în satul Ciudei, unde a fost oblojit de către o familie pentru rana de la umăr, primită cu prilejul deplasării împreună cu coloana de manifestați ce au încercat să treacă frontiera pe la Fântâna Albă.

Tot din auzite am aflat ulterior că după ce i s-a închis rana din umăr s-a dus în Crasna, unde s-a unit cu un grup de fugari în vederea trecerii frontierei.

În cadrul acestui grup era o fată și doi tineri, iar unul dintre aceștia, din motive de gelozie, a renunțat să plece în România și a denunțat tot grupul la unitatea de grăniceri ce se găsea în Crasna, care a organizat o pândă pentru prinderea grupului respectiv.

Eu nu cunosc detalii în legătură cu trecerea frontierei a soțului meu, Gheorghe Crăsneanu.

Dar la câteva zile după aceste întâmplări au venit la noi acasă un grup de grăniceri sovietici care au făcut o percheziție peste tot și m-au dus la Ciudei, unde se găsea o unitate superioară de grăniceri de care depindeau plutoanele din satele de frontieră. Aici am fost anchetată și întrebată ce legătură am cu banditul Gheorghe Crăsneanu și mi s-a arătat o fotografie a noastră ce am făcut-o înainte de a ne căsători, fotografie pe care soțul meu a avut-o în sumanul pe care l-a abandonat la frontieră. Desigur, eu am recunoscut imediat că sunt soția lui, dar că nu am cunoștință unde se găsește și nici nu știu nimic despre el de la data de 1 aprilie 1941, când a plecat de acasă cu grupul de oameni care s-a îndreptat spre Fântâna Albă. Aici, la Ciudei, am fost judecată pe loc de un complet militar care m-a condamnat la 20 ani de închisoare¹⁷ ca soție de contrabandist, care a fost acuzat că a împușcat soldați grăniceri, dar nu știu despre câți soldați a fost vorba. Am fost dusă la închisoarea din Cernăuți, împreună cu fetița mea, Maria, care era de trei luni și pe care nu o puteam lăsa acasă. La data de 13 iunie 1941 am fost cu toții, cei din închisoare, îmbarcați noaptea în vagoane de animale și duși într-un mare lagăr din zona Krasnoiarsk.

Am suferit foarte mult pe acest groaznic drum ce a durat aproape trei săptămâni, fiind cu copil mic, pe care trebuia să-l alăptez, și mulți din cei ce se găseau în vagonul chinurii noastre s-au îmbolnăvit, iar unii au și murit, fiind scoși în diverse stații unde se oprea trenul.

Nu mai vorbesc de alarmele aeriene ce se dădeau ziua și noaptea, fiindcă între timp începuse războiul cu nemții. Căldura groaznică de afară făcea ca atmosfera din vagoane să fie extrem de greu de suportat.

În lagărul de la Krasnoiarsk am lucrat timp de 7 ani; tot aici mi-a murit fetița, Maria, când a împlinit vârsta de 1 an.

¹⁷ Trebuie remarcat faptul că unitățile de grăniceri sovietici aveau și dreptul de a judeca delictele legate de activitatea lor de pază a frontierei, măsură ce contravenea chiar constituției URSS.

În lagăr, am lucrat cu tragere de inimă și am fost foarte conștiincioasă, așa că am câștigat încrederea personalului și a supraveghetorilor de acolo, iar aceștia s-au purtat destul de bine cu mine, desigur, în măsura în care se putea admite acest lucru. Așa că după 7 ani am reușit să evadez din acel lagăr chiar cu concursul unor persoane din administrația lagărului și după multe peripeții am ajuns acasă la Pătrăuții de Jos, în toamna anului 1948.

Știam că am fost dată în urmărire ca evadată din lagăr, căci am fost căutată înainte de a ajunge acasă. Așa că imediat ce am sosit a trebuit să mă căsătoresc ca să-mi schimb numele. Astfel, m-am căsătorit cu Ungureanu Iosif al lui Traian din Pătrăuții de Jos, cu care am trăit în pace aproape doi ani și, între timp, am avut un copil, pe Casandruța, și parcă mă urmărea un destin nenorocit că am fost din nou arestată chiar când fetița mea împlinise trei luni. Nu știu ce s-a întâmplat, ori am fost denunțată de cineva sau așa a fost să fie, că am fost arestată și dusă la închisoarea din Cernăuți. În acea perioadă de după război se făceau dese cereri către Stalin din partea celor care erau închiși pe nedrept și existau comisii speciale care anchetau aceste cazuri și de multe ori se rezolvau favorabil. Așa că am făcut și eu cerere la Stalin și am arătat că eu nu am nicio vină în legătură cu faptele fostului meu soț după ce m-a părăsit. Și într-adevăr, a venit o comisie la închisoarea din Cernăuți, unde mă aflam, și m-a găsit că nu sunt vinovată și s-a dat dispoziție să fiu eliberată. Așa că, după ce am stat timp de 7 luni la închisoarea din Cernăuți, am fost eliberată și am sosit acasă în primăvara anului 1951, iar de atunci nu m-a mai căutat sau cercetat nimenea.

ÎN ACEA MULȚIME PĂȘEAU ÎNCET BĂTRÂNI CU PLETȚE ALBE¹⁸

La 1 aprilie 1941 ne-am alăturat și noi coloanei de oameni ce mergeau la Hliboca să depună cereri de plecare în România, că așa se zvonise, că cine vrea să meargă în România să depună o „zaiavă” (cerere) la miliția raională.

Coloana era mare, formată din oameni, femei, copii, mulți au venit pregătiți de călătorie cu traiste și desagi în spate. În față mergeau câțiva feciori voinici ducând cruci și prapuri luați din biserici.

Eu nu aveam decât 16 ani, dar eram hotărât să plec în România, așa că împreună cu unchiul Simeon, fratele tatii, ne-am alăturat și noi coloanei de oameni ca să mergem la Hliboca, reședința raională, unde se găsea sediul Miliției și a Securității (NKVD). Când am ajuns acolo și când cei de la NKVD au văzut atâta amar de lume, căci erau câteva mii, s-au cam speriat și au ieșit afară câțiva ofițeri ca să stea de vorbă cu oamenii și au început să-i lămurească să se întoarcă toți acasă că frontiera e sfântă și nu poate fi trecută oricum și că să nu ne luăm după zvonuri lansate de spioni veniți din România și de către dușmani și diversioniști care umblă prin sate.

Oamenii țineau una și bună că ei nu mai suportă samavolnicile autorităților, că ei nu mai au cu ce să plătească impozitele mari ce li s-au pus și nu vor avea niciodată atâtea grâne cât li s-a stabilit drept cotă obligatorie de predat la stat, de asemenea cote de carne, ouă, lapte etc. Pe urmă, tot felul de obligații de prestări de lucrări cu cai, cu boi la drumuri, la irigații etc. Căci așa ceva nu au mai pomenit și că nu au cu ce să-și mai hrănească familiile și copiii.

De aceea, ei lasă pământurile, gospodăriile, animalele și toate acareturile pentru soviete și să fie lăsați să plece cu familiile în

¹⁸ Mărturia lui Vasile Ciobanu, satul Camenca, raionul Hliboca, publicată în „Plai Românesc”, nr. 5, 30 mai 1991.

România, că acolo e altă țară și este libertate și se vor rostui cumva. Desigur, dialogul cu cei câțiva ofițeri nu a dus la niciun rezultat.

Între timp, a ieșit din clădire un ofițer superior, nu știu ce era, maior sau colonel, că eu nu prea mă pricepeam la gradele lor. Acesta a spus ofițerilor să termine discuția și să-și vadă de treabă. El a întrebat: „Voi pentru ce v-ați adunat aici?” Lumea a răspuns în cor: „Noi vrem să mergem la România, că aici nu mai putem trăi”. „Bine, a zis el, duceți-vă unde vreți. Ce, noi vă ținem cu forța?” Probabil el vorbise telefonic cu șefii mai mari, că altfel nu și-ar fi luat asemenea răspundere. Lumea a înțeles că are dezlăgare să plece și a izbucnit în urale, alții s-au așezat în genunchi și I-au mulțumit lui Dumnezeu. Ofițerii râdeau de noi, zicând probabil că suntem proști. Dar noi ne-am încolonat și am pornit spre Suceveni așa cum venisem la Hliboca.

În acea mulțime pășeau încet bătrâni cu plete albe și cu trăistuțe din țigaie roșie, oameni de vârstă mijlocie, fete cu cozi pe spate, femei cu copii în brațe și cu alții mai mărișori ce se țineau de mâna părinților, precum și foarte mulți tineri. Părăseau pământul, avearea cea mai de preț, gospodăriile, grajdurile cu animalele la care au îndesat nutreț mai mult în iesle ca să nu sufere de foame până s-o da veste că gospodarii nu se mai întorc.

La un moment dat ne-a cuprins o neliniște mare, că am văzut că suntem urmăriți la distanță de vreun kilometru de soldați călări.

În mintea mea de copilandru am zis că e mai bine să fiu cât mai în față, că așa voi fi printre primii care voi trece frontiera și parcă aici mă simțeam mai în siguranță, că aici se găseau flăcâii cu crucile și cu praporii, între care și vecinul nostru, Cozma Rotaru, ce abia se întoarse din armată. Mai era Gheorghe Opaț, poștașul nostru, și mai erau și alții mulți. Drumul nostru trecea printr-o pădure. Când am ieșit din pădure, am observat că la oarecare distanță era proaspăt săpată o tranșee în care trebuiau soldații grăniceri, care făceau ultimele pregătiri pentru a ne primi pe noi. Oamenii, foarte hotărâți, își continuau drumul mai departe. Un ofițer s-a ridicat deasupra tranșeei și a strigat să ne oprim, că

altfel va trage. Oamenii au început să strige că ei au dezlegare de la Miliția Raională ca să plece în România. De altfel, nici nu ne puteam opri, că ne împingeau cei din spate și strigau: „Dați-i drumul înainte, că doar n-o să tragă în noi, care suntem așa de mulți!” Grănicerii, dacă au văzut că nu se oprește coloana, au început să tragă în plin și am început să aud vaiete și țipete de groază în rândurile coloanei de oameni care au început să fugă care încotro. Lângă mine a căzut Cozma Rotaru și mai încolo Opaiț Gheorghe și mulți alții erau răniți și se zvârcoleau pe câmp. Eu am luat-o la fugă prin pădure, unde am văzut copaci împroșcați cu sânge, iar pe unii copaci se vedeau urmele mâinilor de sânge.

Toate acestea s-au întâmplat pe o pășune (toloacă) numită Varnița Camencei, care era presărată cu morți și răniți și erau între ei oameni și femei tefere care nu se puteau despărți de cei dragi ai lor. Din urmă veneau soldații călări care trăgeau cu automatele după cei ce fugeau. Mulți au fost prinși și duși în arestul din Hliboca.

Eu am ținut-o tot într-o goană spre casa bunicii, ocolind petele de zăpadă netopită încă și călcând prin băltoace de sărea noroiul în toate părțile. Am ajuns la bunica murdar din cap până în picioare și când ea îmi dădea hainele celea jos, noroiul după ele curgea șiroaie. Am îmbrăcat o cămașă de-a bunicului și m-am ascuns pe cuptor. Bunica știa tot ce se întâmplase și bănuia că fugarii vor fi căutați prin casele oamenilor. De aceea, se pregăti să întâmpine orice situație neprevăzută. Așa că mai târziu am ajuns acasă, unde mă aștepta tata cuprins de îngrijorare, căci el ajunsese mai devreme acasă. Controalele ce au urmat ne-au găsit pe toți acasă nevătămați, așa că am putut spune că de la noi nu a lipsit nimeni în perioada când a avut loc „plecarea” spre Fântâna Albă, scăpând astfel de unele „urmări nedorite”.

Zvonuri despre cele întâmplate la Varnița Camencei, unele mai groaznice decât altele, au băntuit prin satele bucovinene. Astfel, se spunea că nu au scăpat cu viață nici cei răniți ce au rămas pe acel câmp însângerat, deoarece au fost omorâți prin împușcare de către grăniceri.

Lipovenii de la Fântâna Albă, ce au fost aduși de grăniceri spre a săpa gropile comune pentru cei căzuți acolo, spun că în cele două gropi au fost aruncați mulți muribunzi care mai trăiau, iar mulți dintre aceia care au căzut prin pădure au fost trași cu caii și aruncați în gropile respective. Se mai spune că înainte ca morții și muribunzii să fie aruncați în gropile comune au fost cercetați și buzunăriți, căutându-se acte, documente, bani și obiecte de valoare.

A doua și a treia zi au fost arestați toți aceia care au reușit, chiar răniți fiind, să ajungă în timpul nopții acasă și au fost duși la Securitatea din Cernăuți, iar cei ce erau răniți au fost depuși sub stare de arest la Spitalul din Cernăuți.

La Securitate au început cercetările însoțite de chinuri și bătăi, dar între timp a început războiul și „eliberatorii” noștri au trebuit să se retragă, iar pe noi ne-au îmbarcat ca pe animale în vagoane de marfă cu destinație Siberia.

Acolo și-au lăsat oasele majoritatea dintre noi, iar cei puțini ce au supraviețuit s-au întors după 15–20 ani.

FUGIȚI, OAMENI BUNI, EU RĂMÂN AICI SĂ MOR PENTRU LIBERTATE!¹⁹

Nici n-am observat cum au trecut anii. Am străbătut un drum lung și greu, deseori presărat cu lacrimi amare. De multe ori traiul mi-a fost vizitat de dureri. Și acum, la marginea vieții, răsfoind cartea existenței mele, caut să-mi adun amintirile, pe cele mai multe găsindu-le triste. Unele din ele se mai pierd prin negura timpului. Sunt fapte asupra cărora se așterne tăcerea, însă evenimentele tragice, care mi-au rănit adânc sufletul, nu le pot uita niciodată.

¹⁹ Mărturia lui Gheorghe Mihailiuc, din satul Trestiana, raionul Hliboca, publicată în almanahul „Țara Fagilor”, vol. IV, 1995, și în „Dincolo de cuvintele rostite”, Editura obștească Vivacitas, Hliboca, 2004.

Îmi amintesc cu spaimă de anul 1940, de la care au început nenorocirile noastre, ale bucovinenilor. Așa-zișii frați mai mari, „eliberatori”, au înlocuit adevărul cu minciuna. Sub acel regim odios, spărgătorii de uși, toți cei crescuți într-un mediu în care credința, dreptatea, adevărul nu-și găseau loc au devenit fruntea societății. Noi, băștinașii acestui pământ, obișnuiți cu alt mod de viață, am fost cu desăvârșire marginalizați. Limba, istoria, învățământul, tradițiile, credința, în genere cultura națională, au avut mult de suferit.

Apăsătoare este viața sub un regim totalitar. O viață grea, umilitoare, când demnitatea omului este desconsiderată, de fapt, nici nu este viață, ci o moarte lentă. Această stare intolerabilă i-a făcut pe mulți oameni să cadă pe gânduri. Prin satele noastre creștea neliniștea. Trebuia găsită o soluție. Bărbații se adunau în grupuri mici, sfātuindu-se în șoaptă. Unii își trăiau zilele negre în ascunzători. A început urmărirea celor bănușiți, anchetările, arestările, deportările. Peste sate se abătuse teroarea bolșevică. Dacă nu făceai cârdășie cu noii stăpâni, erai pierdut. În acele condiții insuportabile, o parte din populația română a nordului Bucovinei a hotărât să fugă în Țară, ca să scape de prigoană. La 1 aprilie 1941, câteva mii de români, chemați de dorul libertății, și-au îndreptat pașii spre Fântâna Albă, sat așezat pe noua frontieră, populat, încă din timpul austriecilor, de lipoveni. Dar, pentru mulți, acest drum a fost fără întoarcere. Eram și eu, împreună cu fratele mai mare, printre ei. Am fost martor ocular și am văzut cum s-au desfășurat lucrurile. A fost un adevărat masacru, un genocid. Varnița, locul numit astfel la marginea pădurii dinspre Fântâna Albă, mi-a rămas în amintire ca un simbol al barbariei. În memorie s-au întipărit episoade de o rară cruzime, crâmpeie ce mă urmăresc cu înfiorare toată viața.

Uciugașii au așteptat cu degetul pe trăgaci, până când mulțimea a ieșit la lizieră. Era o acalmie prevestitoare de rele. Pașii greoi îi purtau pe oameni spre un sfârșit fatal. Tricolorul din fața coloanei flutura mândru, demonstrând dragostea de neam și de Țară

a românilor bucovineni. Deodată, liniștea a fost spartă în cioburi de groaznicul glas al armelor. Zgomotul morții s-a răspândit hăt departe peste codri. Cineva din mulțime a strigat: „La pământ!” Șuvoiul neîntrerupt de foc ne ținea culcați, cu respirația curmată. În acea stare de încremenire, un bărbat din primele rânduri a strigat din răspuțeri: „Înainte fraților, ei nu vor cuteza să ne omoare!” Dar chiar atunci a început măcelul. Era un adevărat iad de la pământ până la cer. În fața mea era un flăcău voinic, purtând tricolorul, care s-a prăbușit într-un lac de sânge. Aud și acum strigătele lui cu groaza morții pe buze: „Fugiți, oameni buni, eu rămân aici să mor pentru libertate!”

În învălmășeală m-am pierdut de fratele meu. Întregul câmp era o spaimă, oamenii cădeau ca frunzele de brumă. Până la pădure îmi rămaseră vreo 20 de pași, o întreagă veșnicie. La dreapta mea un bărbat uscățiv, care ne-a îmbărbătat tot drumul, se dădea de-a rostogolul până a ajuns la marginea pădurii. I-am urmat exemplul. L-am văzut o clipă cum s-a ridicat în picioare, căutând pe cineva cu privirile. Când am ajuns lângă el, bietul om se trudea să moară, căutându-și adăpost la rădăcina unui stejar. Se strângea grămadă ca un arici atacat de dușmani, repetând un nume drag: „Florița, Florița...”

Soldații trăgeau fără întrerupere, cu precădere în grupurile compacte. Aproape inconștient, am început să fug prin desiș. Moartea mă păștea la fiecare pas. Obosit peste măsură, rămâneam în urma celorlalți fugari, rătăceam, ajungeam din nou la locul de unde pornisem. Mă chinuiau foamea și setea. Deodată mi s-a făcut întuneric în fața ochilor și am căzut pe covorul de frunze moarte, simțind că mă lasă puterile. Dar frica de moarte m-a pus pe picioare și am început să alerg la întâmplare. Vântul mi-a adus un bocet abia șoptit. Am pornit după el. Într-un pâlcc de brazi, câteva femei se tânguiau deasupra unei mame care-și dădea ultima suflare. Muribunda strângea la pieptul sângerând un băiețel de vreo doi anișori. Parcă o văd și acum cu niște ochi mari și tulburi, în care licăreau lacrimile pierzaniei. Părul bogat

îi acoperea umerii. O șuviță de sânge curgea domol peste bundița împodobită cu blăniță de dihor. O femeie a smuls copilașul din brațele mamei care și-a dat sufletul. Apoi, toate au dispărut fără de urmă. Din nou m-am pomenit singur în mijlocul unei păduri necunoscute. Nu știam ce să fac, încotro s-o apuc. Noaptea, grăbită, se așeza peste copaci. Se auzeau încă împușcături sporadice, la care tresăream ca mușcat de șarpe. „Braconierii” ieșiseră din nou la vânătoarea de oameni. Așteptam sfârșitul. Mă tot întrebam pe unde putea fi fratele Culuță și ce le voi spune părinților dacă mi-a fi dat să scap de urmăritori.

Și, totuși, am avut noroc. Prin întuneric am zărit un om care cobora povârnișul ținându-se de copaci. Mi-a făcut semn să mă țin după dânsul. Ca prin minune, am ajuns în satul Petriceni (Camenca). Niște oameni cu suflete mari, ucraineni de naționalitate, ne-au hrănit și ne-au dat adăpost. Datorită lor am scăpat cu zile. Dar ucrainenii, ca și românii, visau să scape de asuprire, să fie oameni liberi. În sat, câinii lătrau a moarte. Într-o șură, unde am fost ascunși, am dat de mulți oameni care tremurau de frică. A fost o noapte plină de spaimă.

Cu riscul de a nimeri în ghearele soldaților, am ajuns acasă, la Trestiana (Dimca), a doua zi pe la chindie. Și până acum aud uneori șuieratul acelor gloanțe blestemate. Timpul trece mai mult în rău decât în bine, trec și amintirile, cum se duc fără întoarcere toate pe pământ. Se ruinează imperii și regimuri totalitare. Lumea a încetat să-L caute pe Dumnezeu. În rezultatul unei educații nefirești, societatea a devenit plină de nelegiuiri. Și acum trăim timpuri cu puțină speranță și multă disperare. Se propagă mai mult o politică a promisiunilor. Apar tot feluri de savanți – meșteri tradiționali în falsificarea istoriei. În dauna omului de rând se fac prea multe cheltuieli birocratice. Avem o țară bogată și mulți oameni săraci. Pentru a ieși din această situație e nevoie de renaștere morală, de înțelepciune, iubire și adevăr.

PARCĂ TOATĂ BUCOVINA SUBJUGATĂ IEȘISE LA DRUMUL PATIMILOR²⁰

– *V-au zvârlit în gropi comune
Ca să nu rămână urme.
Nimeni ochii nu v-a închis
Nimeni la cap nu v-a plâns.
Dar v-au plâns neîncetat.
Norii când s-au scuturat,
Și rouă când a picat.
Codrul doina v-a doinit,
Păsările v-au bocit.*

MAGDALINA MORAR

După „alegerile libere” din iarna anului 1941, bucovinenii s-au convins că sub ocupația sovietică nu mai era chip de trăit. Oamenii, dacă se întâlneau undeva pe drum, luând capăt de vorbă, nu se mai întrebau de sănătate, ci voiau să afle unul de la altul cine a mai fost arestat, cine a mai fost împușcat și pe cine îl mai păștea primejdia întemnițării. De frica bolșevicilor, unii oameni parcă își pierduseră graiul. Vorbeau prin semne și tăceau ca la priveghi, căci orice vorbă le putea fi vămuită, orice glumă putea fi, naiba știe cum, răstălmăcită. Agenții secreți recrutați din rândurile sărăcimii mișunau pretutindeni. Ei picau la clăci, la șezători, la poarta bisericii, oriunde s-ar fi adunat doi-trei gospodari, ca să poată trage cu urechea și să-și ticluiască apoi denunțările.

Frica de ruși domnea și în casa noastră. Moșul, Gheorghe Morar, născut în 1864, și moșica Ana, născută în 1869, umblau cu lacăt la gură, căci nu voiau ca la adânci bătrânețe să fie aruncați după gratii. Dar noaptea, înainte de culcare, după ce suflau lampa,

²⁰ Mărturia Magdalinei Morar, țărancă din satul Cupca, raionul Hliboca, publicată în Almanahul „Țara Fagilor”, vol. VII, 1998, și în Magdalina Morar, „Viața trece, amintirile rămân”, Storojineț, 2006.

bunicii, cât și mama mea, Maria, mă îndemneau ca să mă rog la Dumnezeu să se întoarcă româniei. Și mă rugam în fiecare seară, iar dimineața mă tot uitam înspre drumul mare, crezând că iată-iață înspre sat se vor slobozi coloane de bravi ostași români. Cu venirea românilor mă amăgeam în fiecare zi. La 1 aprilie 1941, am văzut, totuși, drumul ce trecea prin satul nostru inundat de oameni. Înspre Adâncată (Hliboca de azi) curgeau amândouă Pătrăuțurile, Igeștii, Crasna, Ciudeiul, Budinețul, Cireșul, Crăsnișoarele, cea Veche și cea Nouă, Bănila Moldovenească, Dăvidenii, precum și sate de mai departe, de sub creierii munților. Bătrâni cu plete albe păseau îngândurați, alături de bărbați tineri și feciori voinici și drepți ca brazii. Femeile, îmbrăcate în sumane sau în cojoace, aveau pe umeri câte o trăistuță cu merinde, iar de mâini își țineau copilașii sau nepoții. Unele femei își alăptau pruncii din mers. Din ogrăzi ieșeau grupuri de cupceni și se alăturau coloanei care se lungea, se îngroșa, de parcă toată Bucovina subjucată ieșise la drumul ce avea să devină al patimilor. Noi nu înțelegeam încă ce se întâmplase. Mama și bunica își făceau semnul crucii, iar moșul, cu coatele sprijinite pe grad, urmărea în tăcere coloana ce începea să dispară după o cotitură a drumului.

Dar vestea că românii din Bucovina nu mai voiau să trăiască sub stăpânire sovietică, că ei mergeau la Adâncata ca să li se aprobe cererile privind plecarea lor definitivă în România, a făcut ocolul satului. Și satul a început să fiarbă: unii nu se îndurau să-și lase avutul agonisit prin sudoarea frunților, alții se codeau, alții își pregăteau merinde de drumuri, iar alții îl căutau pe Lazăr Furnică, un tânăr cu câteva clase făcute la Liceul „Regele Ferdinand” din Storojineț, ca să le scrie grabnic cererile și să ajungă din urmă coloana ce se îndrepta spre Adâncata.

Spuneau unii din acei ce au fost la 1 aprilie 1941 la Adâncata că un șef mare, văzând atâta popor adunat în centrul raional, ar fi întrebat:

– Ce doriți, oameni buni? Și încotro v-ați pornit, de v-ați luat și merinde cu voi?

– Noi mergem în România, în țara noastră, la frații noștri, că aici nu-i chip de trăit, i-ar fi răspuns cineva din mulțime. Semnați-ne cererile, cum le-ați semnat germanilor și polonilor. Dacă nu ne dați drumul, noi trecem granița!

Acest șef din raion s-a urcat pe o masă și a început să-i amenințe:

– Duceți-vă acasă, vedeți-vă de treburi, c-om da ordin să fiți arestați.

Mulțimea s-a înfierbântat. Și oamenii strigau:

– Mincinoșilor, ziceați că ne-ați adus libertate, dar acum vedem noi cât costă „libertatea” voastră. Noi ne ducem la graniță. Arme nu avem și să nu vă luați în urma noastră!...

Revoltată, mulțimea a ieșit din Hliboca și, prin Petriceanca, s-a îndreptat spre Suceveni. Cei care au putut, au intrat în biserică, să ceară binecuvântarea preotului. Dar imediat au venit acolo grăniceri călări, care s-au dat deoparte și așteptau. A sosit generalul Eriomenko, care s-a urcat pe-o rădăcină și a strigat:

– Împrăstiați-vă pe la casele voastre și creșteți-vă copilașii, că n-o să ajungeți unde v-ați pornit!

Și preotul din Suceveni, Ivanciuc, tot i-a rugat să nu meargă la graniță, dar oamenii erau atât de îndârjiți, încât nici nu mai voiau să audă ce li se spunea. Le era dor de libertate, de neamul lor, de țara pe care sovieticii o ciuntiseră.

Cupcenii noștri, tineri și bătrâni, au pornit și ei cu norodul spre graniță. Oamenii mergeau pe drum, iar grănicerii călări prin șanțuri. Grănicerii nu intrau în vorbă cu oamenii, nu-i amenințau, atât doar că unul l-a lovit cu sabia peste mână pe un țăran din fruntea coloanei care ducea crucea luată din biserică din Suceveni.

Când miile de români de pe valea Siretului au ajuns la Varnița (așa se numea cornul pădurii dinspre Fântâna Albă) și când până la graniță mai erau doar 3–4 kilometri, grănicerii au tras câteva focuri în aer. Nimeni nu credea că o să fie împușcată atâta lume, de aceea coloana nu s-a oprit. Deodată, însă, au început să țcănească mitralierele. Cădeau românașii ca snopii de secară. Un frate de-al mamei, Andronic Morar, s-a izbit la pământ și glonteale i-a trecut

printr-o îndoitură a sumanului. De frică, a rătăcit vreo patru zile prin pădure. Marta Șorodoc, fată de 18 ani, avea un frate mai mare care își continua studiile în România. Avea biata cupceancă liceul neterminat și voia și dânsa să treacă granița, ca să-și poată termina învățătura în limba maternă. Avea păr lung și mătăsos și după ce au împușcat-o, grănicerii au tras-o de cozi și au aruncat-o într-o groapă comună, în care se mai zbăteau și oameni ce aveau să fie îngropați de vii. Arcadie al lui Toader Plevan din Cupca a fost rănit și transportat la spitalul din Hliboca, dar acolo nu i-a fost acordat niciun ajutor medical. A fost aruncat de viu într-o groapă din cimitirul evreiesc, pe față i-au pus sumanul, iar deasupra au dat lut. Un hlibocean care a fost silit să facă acest lucru avea să povestească mai târziu despre acest act de barbarism autorităților românești revenite. Împușcați și zvârliți într-o groapă comună au mai fost cupcenii Ion Gâza, Arcadie Palicârja, Ion Belmega. Ce frică și ce amar au îndurat părinții acestora! Greu i-au crescut, i-au ferit de primejdii și nici nu le-au putut închide ochii, nici n-au avut voie să-i înmormânteze.

După masacrul de la graniță, oamenii dormeau prin stoguri de fân de teamă să nu fie ridicați. Cei care n-au ajuns în satele lor, erau hăituiți prin păduri, împușcați și îngropați unde se nimerea. În satul Cupca au intrat niște soldați cu ochii mici, urâți și negri la suflet. Intrau în capeluțe și spărgeau icoanele cu baionetele. Cred că erau strănepoții tătarilor de altădată. De partea acestora s-au dat și cozile noastre de topor. Umblau de la casă la casă, se urcau prin poduri, scotoceau prin tot locul, ca să pună mâna pe cei care se ascundeau, ferindu-se de ochii autorităților. Pe cei pe care îi arestau, îi dezbrăcau și-i purtau prin sat ca pe niște vite.

Oamenii care mai ieșeau din păduri, intrau în curțile gospodariilor și cereau furci, hârlețe, ca să spună celor ce-i hăituiu că n-au fost la graniță, ci veneau de undeva de la lucru. Toată primăvara anului 1941 n-au conținut prin satele noastre împușcăturile. Jalea și groaza au umplut casele românilor, căci începuse nimicirea noastră ca neam, deznădăcinarea noastră de pe moșia strămoșească.

S-AU VĂZUT SILIȚI SĂ-ȘI PĂRĂSEASCĂ AVEREA ȘI SĂ TREACĂ ÎN PATRIA LOR ISTORICĂ²¹

Trecerea organizată a românilor bucovineni în România a început încă în toamna anului 1940, când bieții noștri oameni s-au convins că jugul ocupației bolșevice era de nesuportat. Numai într-o singură noapte, din satul Suceveni, de unde sunt de baștină, au plecat circa o sută de persoane. Tot în toamna anului 1940 am fost angajat cu ziua la săpatul cartofilor pe ogorul gospodarului Lazăr Amariei. Am muncit o zi, m-am dus acasă de m-am odihnit, însă dimineața, întorcându-mă la lucru, am găsit casa gospodarului pustie: împreună cu familia s-a furișat spre graniță și a avut norocul s-o treacă²². Tot în acea noapte au trecut clandestin în România fratele mai mare, Dumitru, consătenii mei, Sucevan Gheorghe, Amari Gheorghe, Frătăucean Toader și alții. Fiind pe atunci un băietănaș de 17 ani, nu mi-am pus în gând să părăsesc casa părintească, căci, la drept vorbind, nici nu aveam motive.

Trecuse iarna, avuseseră loc primele „alegeri libere”, dar țărani noștri deveneau tot mai îngrijorați. În loc să se pregătească de muncile câmpului, ei nu-și găseau astâmpăr din cauză că stăpânirea bolșevică începuse a se răfui, fără dovezi, cu persoanele ce ar fi avut, chipurile, o atitudine dușmănoasă față de puterea sovietică încă înainte de potop. Ba dispărea un om, ba era arestat și întemnițat altul, ba erau organizate descinderi pe la casele celor bănuți că ar fi făcut parte până la 1940 din partidele politice din România, ba ici-colo erau împușcați țărani care n-ar fi răspuns la somații ș.a.m.d. Situația ce s-a creat era de așa natură că

²¹ Mărturia lui Gheorghe Isopescu, originar din Suceveni, raionul Hliboca, publicată în Almanahul „Țara Fagilor”, vol. IX, 2000.

²² Referire la mărturia lui Amariei Lazăr (*supra*, p. 38), care descrie cum a fost forțată trecerea frontierei în 15 noiembrie 1940 de un grup de 105 persoane.

gospodarii români din satele de pe valea Siretului s-au văzut siliți să-și părăsească averea și casele și să treacă în patria lor istorică.

La 1 aprilie 1941, dimineața, trebăluiam ceva prin curtea casei părintești. Deodată, am auzit mai multe glasuri care strigau „Ura!”, dar nu mi-am dat seama ce se întâmpla. Am ieșit la poartă și cineva mi-a dat de știre că dinspre Cupca, pe șosea, înainta o coloană de oameni ce aveau de gând să treacă granița și să se statornicească în România. Am lăsat lucrul baltă și am alergat să văd dacă era adevărat ceea ce auzisem. Gospodăria noastră se afla cam la un kilometru de șosea, dar îndată m-am pomenit în coloană.

– Măi băietane, m-a îndemnat cineva, noi mergem la Hliboca, să cerem autorităților să ne deie voie să trecem în România. Vino și tu cu noi, că de rămâi aici, ți-or mânca bolșevicii tinerețele.

– Bade, i-am răspuns, n-am lăsat acasă vorbă că mă duc pe totdeauna și biata mamă s-o îngrijora.

– N-ai nicio grijă, o să afle ai tăi c-ai trecut în România și s-or bucura.

M-am lăsat înduplecat și, văzând în coloană atâția oameni de la noi, m-am alăturat cu bucurie lor. Coloana bărbaților, femeilor și copiilor creștea întruna și când cei din fruntea ei au ajuns în dreptul bisericii din Suceveni, ne-am oprit. Am primit binecuvântarea preotului, câțiva bărbați au ieșit din biserică cu cruci și prapuri și cu curajul înzecit și, cu gândul că vom izbândi, am pornit spre centrul raional Hliboca.

Când să trecem podul peste Siret, între Suceveni și Petriceanca, ne-am pomenit în față cu un pâlcc de soldați călări. Un ofițer rus ne-a ordonat să ne întoarcem pe la casele noastre și să ne vedem de treburi. Nimeni nu i-a dat ascultare, căci toți erau hotărâți să ajungă la Hliboca. Soldații ne-au îngredit drumul, unul a lovit cu sabia în crucea ce-o ducea suceveanul Ilie Șcrobaneț, dar acest om voinic și isteț a aplecat crucea și, trecând nepăsător printre militarii ruși, a pășit pe pod. Coloana s-a mișcat, iar soldații ne însoțeau în tăcere, mergând pe ambele părți ale drumului.

La Hliboca am fost ascuțați, dar cererile de repatriere nu ne-au fost semnate. Ni s-a spus să ne întoarcem acasă și să așteptăm decizia organelor superioare, care, după ce vor examina cererea noastră, ne vor da răspuns prin autoritățile locale. Noi o țineam mortăș că anume în acea zi ne vom duce în patria noastră, așa cum s-au dus în patria lor nemții din Bucovina. Unii oameni au căzut pe gânduri și de la Hliboca s-au pornit spre satele lor. Cei mai mulți, însă, au hotărât să pornească fără tăgadă spre frontieră, ca pe înserate să ajungă în România. Unii aveau cu ei merinde, aveau și haine de schimb, eu, însă, care în acea dimineață n-am luat nici rouă în gură, m-am supus voinței generale și am continuat drumul. Pasul nostru sporea, entuziasmul ce ne-a cuprins era mare și nici nu ne dădeam seama că din urma noastră, păstrând o oarecare distanță, veneau soldați călări.

Am ajuns din nou în Petriceanca, am trecut podul peste Siret la marginea Sucevenilor, apoi am cotit-o spre stânga, spre pădure, urmând drumeagul spre Fântâna Albă, sat lipovenesc, pe unde era trasată granița cu România. Când ne-am văzut pe malul drept al Siretelului, suceveanul Hariton Amari a făcut semn să ne oprim și a grăit:

– Oameni buni, de-om ieși direct la Fântâna Albă, ne putem nenoroci, căci anume acolo suntem așteptați de către grănicerii ce ne-or întinde capcana. S-o luăm pe alt drum, mai pe ocolite, să ieșim direct la graniță... Omul, fiind mai în vârstă și mai chibzuit, presimțea că ceva ni se putea întâmpla, dar nimeni nu i-a ascultat povața. Dacă am fi înaintat pe drumul propus de Hariton Amari, mulți ar fi reușit în acea zi să treacă frontiera și numărul victimelor ar fi fost cu mult mai mic.

De cum am ajuns în pădure, grănicerii au dat pinteni cailor, ne-au întrecut și s-au făcut nevăzuți. Noi credeam că ei s-au dus la pichet și, în general, nu bănuiam că ei ne vor întâmpina cu focuri de armă, deoarece marșul nostru era pașnic și dorința noastră era una – să trecem în România, țara de la care am fost smulși de către ocupanții sovietici.

Din pădure, pe locul numit Varnița, am ieșit pe înserate. Coloana s-a destrămat și participanții la marș s-au desfășurat în linie cu mai multe rânduri. Pas cu pas înaintam spre noua frontieră. Cei ce mergeau în față au zărit un tranșeu proaspăt săpat, dar nu s-au oprit. Un ofițer a ordonat mulțimii să stea pe loc, că, în caz contrar, asupra ei se va trage. Ofițerul a mai spus ceva, dar el vorbea rusește și nimeni nu-l înțelegea. Oamenii nu se lăsau intimidați. Unii strigau: „Niciun pas înapoi! Tot înainte!” Deodată a răsunat o împușcătură. A fost un foc prevenitor sau un semnal pentru începerea masacrului? Cei din față au încetinit pasul. Dar cei din urmă îi împingeau, strigând: „Nu vă lăsați intimidați! Înainte! N-o să tragă în oameni!” Și masa de oameni s-a pus iarăși în mișcare. Ce putea să li se întâmple, se întrebau cu toții, când ei au lăsat casele și avutul agonisit noului regim și plecau în România numai din cauză că nu se puteau deprinde cu orânduirea sovietică? Amarnic se înșelau! Au început să țacănească mitralierele. Se trăgea din plin, se ochea în oameni. Cei din față cădeau, cei din urmă se învâlmășeau, se poticneau de cadavrele celor secerăți de gloanțe. Scena era îngrozitoare – strigăte, răcnete, panică. Unii au luat-o la fugă îndărăt, spre pădure. Alții încercau să le acorde ajutor rudelor și prietenilor ce zăceau în sânge. Șuieratul gloanțelor nu contenea. Cădeau și acei care încercaseră să-i salveze pe răniți.

Eu m-am pomenit nu tocmai în primele rânduri. Când am auzit țipetele celor ce cădeau ca snopii de secară, m-am tupilat, apoi m-am lăsat pe brânci și m-am târât spre pădure. Gloanțele se loveau orbește de copaci, frângeau ramuri, curmau viețile unora dintre cei ce se retrăgeau, dar am avut norocul să nimeresc într-o gârlă adâncă unde mi-am tras sufletul și m-am întâlnit cu consătenii Sucevan Dumitru și Luțu Gheorghe. Pe malul opus al gârlei se întindea o pădure rară. Dar trebuia să trecem un drum ca să nimerim în ea. Dumitru s-a târât printre tufișuri și a observat un pâlc de soldați călări. Ne-a făcut semn să stăm pe loc. Am stat ascunși vreun ceas și jumătate. Când călărașii au dispărut, am trecut drumul și prin pădure am ajuns la hotarul Cupcei. Pe ocolite

am venit acasă târziu, pe la miezul nopții. Timp de trei zile n-am ieșit din curte, ca să nu fiu descoperit de agenți și recunoscut că am luat parte la evenimentele de la 1 aprilie. Nici nimănui n-am suflat o vorbă despre ceea ce am văzut la Varnița. Mă bucuram că am avut noroc și n-am fost nici rănit, nici prins, nici pedepsit pentru că am participat la marșul românilor de pe valea Siretului, porniți să treacă, în primul an de ocupație sovietică a nordului Bucovinei, în România. În curând, însă, am fost ridicat și deportat doar pentru aceea că aveam un frate în România.

Istorie și destine

NICOLAE ȘAPCĂ

LA VARNIȚA SEVA-I ÎN DOUĂ CU SÂNGE

Nimic n-a putut să șteargă urmele masacrului de pe câmpia de la Varnița, de lângă Fântâna Albă. Chiar dacă acest loc a fost special împădurit pentru a șterge urmele tragediei, seva lor e în două cu sânge.

Notițele au fost făcute cu câțiva ani în urmă. Cu părere de rău, azi Mihai Carp din Iordănești nu mai este printre noi. Martor ocular și participant la tragicele evenimente, s-a stins din viață la vârsta de aproape 90 de ani. Domnia sa povestea că la 1 aprilie 1941 peste 400 de oameni din satele Carapciu și Iordănești au plecat la Hliboca. Scopul lor era de a trece în România. După intrarea Armatei Roșii în ținut, și nemților, și polonezilor li s-a dat voie să plece în patria istorică. Pentru români, însă, au început represiiunile. Cele mai bune familii erau deportate. Cererile de plecare în România erau ignorate la Storojineț. Atunci, toți au plecat la Hliboca. Pe la 11 dimineața au ajuns la sediul KGB, care se afla în casele preoțești de lângă biserică. Au fost refuzați și aici.

„Noi, cei din Iordănești și Carapciu, îmi povestea interlocutorul, întorcându-ne acasă, pe la Prisăcăreni, în dreptul livezii boierului Radu, unde în prezent e o filială a școlii de mecanizare, ne-a ajuns o mașină mică. Au coborât trei inși, dintre care doi militari. Unul vorbea românește. Ne-a spus să ne vedem de treburi. Ne-a prevenit să nu ne ducem la Fântâna Albă, că toți acei ce vor pleca vor fi împușcați. Și ne-a arătat cu mâna spre grădina din deal, unde am văzut mulți soldați cu mitraliere. Cam pe la ora 4 după-masă am ajuns la fabrica de spirt din Carapciu. În curtea boierului Grigorcea, de asemenea, erau soldați înarmați. Ne-am împărșiat pe la case. În timpul acesta, dinspre Fântâna Albă se auzeau împușcături.

A doua zi dimineața m-am dus la primărie, unde eram de serviciu. Pe drum, am întâlnit foarte mulți bărbați, femei cu copii, care cu traiste, care cu valize. Ei mergeau spre Fântâna Albă. În sat circulau zvonuri că pe acolo se permite trecerea în România.

Pe la amiază am fugit acasă. Vecinii și mulți alții pleaseră spre Cupca, în cătunul Coșcovă, la marginea Iordăneștiului. Lângă casa lui Nicolae Costinean se adunaseră toți doritorii de a pleca în România. În timpul când ne aliniam în coloană ca să mergem la Suceveni, a venit Ilie Dușciac, care în ziua aceea a fost cu căruța în acest sat. Când se întorcea de acolo a văzut cum soldații trăgeau în oameni. Din Iordănești, acolo și-au găsit moartea Carp Gheorghe a lui Andrei, Opaț Dumitru a lui Mihai, Tovarnițchi Ilie a lui Toader.

– Ce s-a întâmplat mai departe?

– Eu am zis că dacă am avea o mitralieră, am putea trece în România. Atunci, un om a spus că are acasă și mitralieră, și cartușe, dar trebuie să meargă vreo trei să o aducă. Ne-am dus eu și încă doi bărbați. Peste o bucată de drum, omul a spus că nu are nimic acasă, dar a zis așa ca să ne scoată din coloană. Ne-a sfătuit să plecăm pe la case că ne vor împușca și pe noi. Am ajuns acasă când se lăsa întunericul. Dinspre Suceveni se auzeau împușcături. În aer zburau rachete care luminau totul în jur. Dintre cei adunați la Coșcovă unii au fugit spre casă, alții în pădure, mulți au murit.

A doua zi după aceste evenimente, prin sat umblau niște împușcați de la primărie și dacă cineva dintre bărbați nu era acasă, îl căutau și îl deportau...”

NU MAI AVEAM CHIP SĂ TRĂIM²³

La 1 aprilie 1941, în jurul orelor 10, un călăreț venind din comuna Ropcea a zis că oamenii se adună în vederea plecării în România, întrucât nu mai pot suporta viața plină de colhoz în care trăiesc. Apoi, alți oameni au spus că și din comunele Carapciu, Suceveni, Prisăcăreni și Cupca vor să plece. Atmosfera era încinsă și era în fierbere în tot satul. Eu personal am participat la formațiunea din comuna Carapciu în ziua de 1 aprilie 1941 și

²³ Mărturia lui Vasile Varvariuc din Iordănești.

din comuna Iordănești în cea de 2 aprilie. Indignarea oamenilor provenea din cauza constrângerilor, calvarului și brutalităților aplicate în modul de viață al regimului de atunci. Accentuez principalele greutăți, care au provocat durere și mânie: regimul cotelor de cereale cu mult prea mare față de recoltele culese, impozite prea mari, politica de hăituială între români și celelalte naționalități, constrângeri în executarea cultului religios ș.a.

În acea zi, am mers în comuna Carapciu la unchiul meu, Nicolae Corduban. De la mătușa am aflat că toți bărbații din sat sunt adunați la un gospodar de pe toloacă, mai aproape de Suceveni. Ajuns acolo, am pornit cu toții spre Suceveni să trecem în România prin punctul Fântâna Albă. Pe câmp, între Carapciu și Suceveni, ne-au ajuns din urmă niște unități de cavalerie. Din spate și din flancuri strigau ceva pe rusește, dar noi nu am putut să înțelegem și au început să tragă. Noi fugeam înainte spre graniță prin livezi, prin curțile oamenilor, pe câmp deschis. Mulți au căzut morți și răniți. Unchiul Nicolae cu limbă de moarte mi-a spus să mă întorc spre cei de la Iordănești și să le povestesc despre măcelul din Suceveni din centrul satului, lângă o depresiune numită Fântânele. Masacrul, însă, continua, căci oamenii au mers mai departe și au fost mitraliați într-o poiană. În zilele următoare am aflat că foarte puțini au scăpat... Cadavrul unchiului meu, Nicolae Corduban, a fost găsit într-o groapă comună în cimitirul evreiesc din Hliboca, la patru săptămâni după începerea războiului și retragerea trupelor sovietice.

Ajuns întreg la Iordănești, am povestit despre cele întâmplate. S-a hotărât ca trecerea să se facă în alt punct. A doua zi am pornit prin pădure până am ajuns la drumul ce ducea de la Igești spre frontieră. Și această cale ne-a fost închisă. Ne așteptau trupe, care au început să tragă când am ajuns în apropierea lor. Și aici a căzut un număr de 15–20 de inși. Lângă mine a murit Ion Halac, prieten din copilărie. Pe noi, toți ceilalți, ne-a salvat pădurea.

În toate comunele au venit după aceea delegați sovietici, care au cerut să ne liniștim și ne-au promis că nu se vor mai

face deportări. Delegații erau escortați de câte două camioane pline cu soldați și un general. Acel an groaznic și-a lăsat amprenta pe toată viața mea prin politica feroce și bestială. Nouă, localnicilor, nu ni se recunoștea nici dreptul la limbă, nici legile pământului, nici specificul național. Am simțit că nu mai avem nici dreptul să mai trăim...

SOȚUL MEU A FOST ÎMPUȘCAT...²⁴

Ziua de 1 aprilie 1941 n-o să o uit niciodată. Atunci a fost împușcat soțul meu, Dumitru. Era marțea. De dimineață s-a răspândit zvonul că toți pleacă spre Fântâna Albă. Spuneau că pe acolo se dă voie de a trece în România. Toți aveau să se adune la Suceveni. Pe la noi au venit Constantin Nicolaiciuc și Gheorghe Ianițchi, care împreună cu soțul s-au dus la Suceveni. Dumitru ședea pe prispa unei case și cânta din fluiet, când a văzut cum pe podul din Carapciu treceau ostași ruși, toți călare și, după cum s-a dovedit mai apoi, bine înarmați. Mama lui Gheorghe Ianițchi s-a dus la Suceveni și și-a luat fiul acasă. Eu n-am putut pleca. Aveam o fetiță de 3 luni și un băiețel de 5 anișori. La Suceveni, soldații și-au instalat mitralierele. Văzând una ca asta, oamenii au început să scoată din traiste merindele învelite în șervete albe și le arătau soldaților că n-au arme, ci de mâncare, fluturau cu prosoapele albe, în semn de pace. Soldații, însă, au deschis foc. Mulți au fost împușcați, alții s-au ascuns. A doua zi, ei împrumutau de la Suceveni furci, sape, hârlețe și se întorceau acasă. Când soldații îi întrebau de unde vin, ei răspundeau că de la lucru. Astfel se salvau. Dumitru, soțul meu, a simțit fierbințeala gloanțelor acolo, la Suceveni, dar a murit ceva mai târziu, în spital. Constantin Nicolaiciuc a fost arestat și împreună cu alții a fost dus în Siberia, unde a degerat lângă un copac.

²⁴ Mărturia Alexandrei Opaț.

Dureri netrecătoare

MARIA TOACĂ-ANDRIEȘ

SĂ NU CĂDEM ÎN PĂCATUL UITĂRII

*La Fântâna Albă se închină
lutului și umedei țărâni,
dulce și amara Bucovină
cu tot neamul nostru de români.*

GRIGORE BOSTAN,
LA FÂNTÂNA ALBĂ, 1992

Uitarea, chiar dacă nu-i cel mai mare, tot e un păcat, mai ales atunci când nu ține de firea unui individ aparte, ci se așterne peste o comunitate, un neam întreg. Spunea undeva în celebrele sale *Cugetări* marele român Nicolae Iorga că „uitarea îneacă păcatele, dar ele putrezesc în sufletul omului”. Ziua de 1 aprilie, înscrisă cu sânge în biblia suferințelor românilor din nordul Bucovinei, mi se pare cea mai indicată pentru a răscoli în sufletele noastre, ca să nu le lăsăm infectate de putregaiul uitării.

Mânați de frică sau de dor de țară?

Despre marșul temerar al românilor de pe Valea Siretului, porniți într-o pașnică coloană să treacă hotarul trasat de creionul tocit al lui Stalin, s-au spus și lucruri insinuante, s-au făcut nu puține aluzii spre a le înjosi demnitatea națională și a le adumbri nimbul de eroi ai neamului. Printre cele mai vehiculate sunt părerile că oamenii au fost mânați doar de frica noului regim, că s-au lăsat pradă unor provocatori, că mulți au fost scoși cu forța din case de câțiva naționaliști inveterați. Se prea poate ca în timpul interogatoriilor, sub groaznice torturi, victimele acelei nopți infernale, vâdate în pădure de haitele ucigașe, să fi „recunoscut” tot ce li s-a cerut. Dar mărturiile înregistrate de la supraviețuitorii pe care am avut prilejul să-i cunosc și să-i întâlnesc pe parcursul mai multor ani în locul masacrului de la Fântâna Albă și în alte părți îi desemnează într-o altă lumină. Dacă îi mânau numai sentimente de frică, cum s-ar explica faptul că mulți dintre cei ce-au reușit

printr-o mare minune să fugă de urmărirea călăilor n-au renunțat nici după sângeroasa răfuială la intenția de a trece frontiera?

Semnificativă în această privință este istoria lui **Ion Alerguș** din Cupca, povestită de el însuși câțiva ani la rând în timpul momentelor de reculegere la Crucea martirilor. La vârsta de 81 de ani, a venit pentru prima dată la locul unde acum 62 de ani îl aștepta moartea. A scăpat cu zile numai grație faptului că se afla în ultimele rânduri ale coloanei.

Ion Alerguș avea 19 ani când s-a alipit cu fratele său, Vasile, și un vecin la coloana de români îndreptată spre graniță. Părinții nu știau nimic de „aventura” feciorilor. Erau dornici de o viață liberă, nu s-au gândit nici pentru o clipă că acela poate să le fie ultimul drum. Când soldații au început să tragă în oameni și tinerii din față au căzut secerăți de gloanțe, cei trei cupceni au reușit să se furișeze neobservați printre brazi. Au dormit o noapte în câmp, într-o gireadă de paie, înțelegându-se să spună că au fost la piața la Storojineț, ca să-și cumpere pălării. Chiar a doua zi, prin satele de pe Valea Siretului începuseră prigonirile și ei erau căutați de slugoi puterii. Cum numai au intrat în Cupca, au fost prinși și închiși la primărie. Moș Alerguș povestește că a avut noroc de o femeie, Saveta, întâlnită acolo. I-a șoptit să le dea de veste părinților că feciorii sunt duși la târg după pălării. Luați la cercetări, părinții au stăruit asupra acestei versiuni și, deoarece mărturiile lor au coincis cu ale tinerilor, toți trei au scăpat cu zile.

Astfel s-a întâmplat miracolul ca Ion Alerguș să-și trăiască în pace veacul, aducând pe lume șase fete și trei feciori și bucurându-se astăzi de 21 de nepoți și 11 strănepoți. Fratele său Vasile, cu doi ani mai mic decât el, nu s-a liniștit până n-a trecut în România, îndeplinindu-și visul peste câteva luni, când începerea războiului a ridicat hotarul nedrept. Cei fricoși, care tremurau pentru pielea lor, nu și-ar fi pus viața la bătaie, lăsând toată agonia pentru o gură de libertate. Dar cine putea ști ce avea să se întâmple la 22 iunie și pe câți români aveau să-i treacă paharul amar al deportărilor?

Jertfă convertită în lumină

Un alt participant de vârsta lui, **Florea Panțâr** din Camenca, a avut mai puțin noroc. El mergea în rândul al treilea din frunte. Nu se temea de moarte, căci tinerii din față purtau prapuri și icoane:

„Când soldații ne-au ordonat să ne oprim, n-am crezut că vor trage în noi. Eram convins că icoanele și crucile ne vor salva de moarte. Dar ei au tras și un glonț mi-a trecut puțin mai sus de inimă. Am căzut după un mușuroi de furnici. Cei care au reușit să fugă s-au salvat, dar eu nu mă puteam mișca. M-au aruncat într-o grămadă cu morți și răniți. Pe la miezul nopții au venit niște lipoveni să îngroape morții. Era cu ei și un medic, care, găsindu-mă viu, m-a aruncat într-o căruță. Am fost dus la spital la Hliboca. Într-o lună mi-am venit în fire și am fost dus cu escortă la Cernăuți, la închisoare. Acolo, în fiecare noapte, mă interogau și mă băteau ca să spun cine i-a pornit pe oameni spre România. Eu am ținut întruna că nu știu nimic și că voi face tot ce ne învață tatăl nostru Stalin. După o lună de torturi, am fost eliberat. M-am pornit spre casă desculț, îmbrăcat în niște zdrențe. La Cuciur, o femeie bătrână m-a primit să înnoptez și mi-a dat ceva de încălțat”.

Dar acea mamă din Suceveni, răpusă de gloanțe în pădurea Varniței, cu o copilă de mână și alta de trei anișori în traistă, ce gânduri și ce doruri avea în suflet când a ieșit din casă? **Zinovia Frătăucean**, fetița salvată în traista mamei, a supraviețuit exilul siberian, fiind milostivă de Dumnezeu cu zile multe, ca să poată aprinde lumânări sub brazii creșcuți din inima mamei sale.

Mai mult decât altele îmi stăruie în memorie ochii înlăcrimați ai octogenarului **Gheorghe Holovati** din Dimca. De fapt, e un timișorean sadea, 60 de ani de viață trăindu-i pe meleagurile bănățene. Însă dorul de Trestiana sa natală îl face să se bucure și să îmbrățișeze ca pe un frate drept pe oricine întâlnit din Bucovina. Părinții săi, printre primii în sat s-au înscris pe lista celor dornici

de a se repatria în România. Plecarea legală a nemților în patria lor istorică le inspira și românilor înșelătoarea încredere într-o posibilă repatriere. Așa-numitul marș al nesupunerii la Hliboca, urmat de tragedia de la Fântâna Albă, a fost provocat, după părerea domnului Holovati, de târăgănarea permisiunii oficiale, mai precis de răspunsurile confuze ale autorităților. Fiind încă de vârstă școlară, Gheorghe s-a aflat în capul coloanei, urmându-i pe stegari alături de tatăl său. El poate să jure că printre ei nu erau oameni înarmați, unicele lor „arme” fiind flamuri tricolore, icoane, cruci și steaguri albe. Acei care le purtau au fost primele victime ale antihriștilor. Aproape fiecare avea câte o năframă albă, fluturând cu ea când soldații au deschis focul. Cu rugăciunea „Doamne, salvează-ne!” și experiența din Armata Română, tatăl și-a scos fiul din infernul rafalelor de mitralieră. Trecând Siretul, neobservați de călăreții ce mișunau pretutindeni, au ajuns acasă cu hainele găurite de gloanțe. Tot atunci au ținut drumul într-un sat vecin la o rudă, unde, chipurile, lucrau de trei zile la construcția unui grajd. Părinții lui n-au mai așteptat a doua venire a „eliberatorilor”, solicitând autorităților române ordinul de refugiere. Nu le-a fost dulce traiul nici în pribegia lungă, până s-au întâlnit și s-au adunat cu toții în jurul unei vetre comune la Timișoara.

Palma de pământ stropită cu sângele martirilor seamănă cu o gură de rai, unde nu mai răsună vaiete agonice, nu-i durere, nici întristare, ci o liniștitoare pace, verdeață, multă lumină și o boltă azurie deasupra împărăției de brazi.

Coloana de români care mergea nu mânată de frică și nu la moarte, ci cu Dumnezeu în suflet și visul de a trăi în fericire și libertate, își așteaptă demult înveșnicirea într-o columnă infinită către cer.

NOROCUL CELOR DIN URMĂ

Întâi a fost o liniște adâncă, de mormânt, prevestitoare de moarte. Dar oamenii erau prea întăriți în credința și dreptatea lor ca să asculte de neîndoioasa preîntâmpinare a ucigașilor ce-i așteptau cu degetul pe trăgaci. Iar când a urmat groaznică rafală a armelor era prea târziu să se salveze, mai ales pentru cei din față. Tinerii din primele rânduri au stat doar câteva clipe culcați la pământ, într-o stare de încremenire. Necrezând, până la declanșarea focului de mitraliere, că se va trage în lumea pașnică, ei îi încurajau pe cei din urmă să ridice sus icoanele. „Ei nu vor cuteza să ne omoare, înainte fraților!”, striga un tânăr din fruntea coloanei. Tot atunci s-a prăbușit, acoperit de tricolor, într-o baltă de sânge, ajungându-i puteri să-i spună copilului din urma sa: „Fugi, ascunde-te în pădure, eu rămân să mor aici pentru libertate...”

Copilul din spatele primului răpus era regretatul profesor de limba română din Dimca, **Gheorghe Mihailiuc**, care la vârsta ce-o avea atunci nici nu-și prea dădea seama unde și pentru ce se pornise. Se luase din urma fratelui mai mare, pe care îl pierduse în învălmășeala infernală de la pământ până la cer. Până la pădurea salvatoare erau doar vreo 20 de pași – lungi cât o veșnicie, cel mai groaznic drum din viața sa. Ultima dată când l-am întâlnit la locul unde putea să-și găsească și el mormântul mi-a arătat drumul său de câțiva pași ce i-a salvat viața, povestindu-mi și despre niște ucraineni cumsecade din Camenca, care i-au adăpostit pe mai mulți fugari, cu riscul de a fi ei înșiși arestați.

Trist și nedrept că acest mult pătimitor român, precum și alți semeni de-ai lui cu destinul traumatizat n-au ajuns să-și vadă împlinită cea mai sacră dorință – monumentalizarea memoriei celor care au fost cu un pas, cu un prapor sau cu o icoană înaintea lor și n-au avut norocul să se salveze.

Astăzi, cu sufletul mai împăcat, vin la crucile și monumentul din pădurea Varniței rudele și consătenii lor. Elena Maior din Cupca, bunăoară, mi-a povestit despre soacra ei, **Domnica**, decedată de vreo opt ani:

„A fost aici, printre morți, scăpând numai datorită întâmplării de a se fi aflat în urma coloanei. S-a târât pe genunchi prin pădure... Când s-a văzut acasă, picioarele îi erau o carne vie. A stat mult timp ascunsă, având norocul să scape și de arest. Ea ne spunea că, într-adevăr, grănicerii au strigat la oameni să se întoarcă acasă, că n-au voie să treacă în România. Dar niciodată n-a crezut că «rușii» aveau să-i ierte și să-i lase în pace dacă se supuneau de la bun început ordinelor”.

Frații Domițian și Valerian Cucuruz, tot din Cupca, erau preocupați de căutarea unui fotograf să le fixeze toate momentele, ca mai apoi să transmită secvențele lui Iancu, fratele lor mai mare din România. Erau cam abătuți că nu-i și Iancu alături de ei:

„Nu mai poate veni la Cupca, deși se simte normal la vârsta sa de 86 de ani. Prima dată când a fost în vizită, după refugiul din 1944, ne-a rugat să-l aducem aici. Ne-a arătat tranșeea de unde s-a tras cu mitralierele. Atunci, aici, încă nu erau brazii aceștia falnici, locul fiind gol ca pe palmă. De aceea a și fost măcelărită atâta lume. Iancu învăța la Liceul din Storojineț și i-a spus tatei că pleacă cu alți liceeni. Eu aveam șapte ani, învățam deja la școala din sat, cea din centru. Taman când am ieșit de la lecții, coloana, care venea dinspre Pătrăuți, a intrat în satul nostru. M-am ridicat pe treptele de la magazin și am văzut mulțimea de oameni cu prapuri și icoane. Nu știam că și Iancu e printre ei. El și-a strâns documentele și și-a luat rămas-bun numai de la mama. Când au început împușcăturile, fratele, fiind mai în urmă, a reușit să fugă. Dar a fost prins la Suceveni. Niște oameni bătrâni, care îl cunoșteau pe tata, s-au rugat la soldați să-l lase în pace, că-i doar un copil răătăcit. Așa a scăpat Iancu de arest, iar în '44 s-a refugiat cu Liceul din Storojineț. În România și-a continuat studiile, a făcut o frumoasă carieră, fiind inginer principal în Comitetul de planificare pe secția apelor. Dacă rămânea acasă, cine știe prin câte mai trecea, cât amar mai îndura”.

PĂMÂNTUL NOSTRU PRIN MARTIRI RESPIRĂ

*Că nu e loc sub soare, în cer și pe pământ,
Ca la Fântâna Albă, atât de trist și sfânt,
Unde-au purces păgânii Hristoși să răstignească,
Făcând aici pe munte „Golgota Românească”.*

EMIL IANUȘ

Am avut bucuria s-o reîntâlnesc pe buna mea cunoscută de la Vatra Dornei, **Tatiana Guga**, însoțită, ca întotdeauna când pornește la baștina ei din nordul Bucovinei, de fiul Constantin. În sfârșit, la cei 87 de ani ai ei, a ajutat-o Dumnezeu să ajungă și aici. Vine în fiecare toamnă la Cernăuți la sărbătoarea limbii române. Fiul ei mi-a mărturisit că vara trecută au încercat să ajungă la acest loc, dar au rătăcit, oprindu-se la catedrala de la Fântâna Albă. Doamna Guga s-a întărit prin rugăciune, stăruind mult să se închine la locul unde tatăl ei, preotul Constantin Vlad din Iordănești, a ținut slujbe de pomenire în anii 1942 și 1943. Aici a fost cea de-a doua naștere a consătenilor ei, **Ion Carp** și **Grigore Zegrea**, care au reușit să se târâie printre morți, iar mai târziu să treacă hotarul în România, stând și acolo un timp ascunși de teamă să nu fie suspectați de spionaj.

De la cea mai vârstnică doamnă, i-am căutat pe cei mai tineri, întreținând următorul dialog cu Denis Frătăucean, elev în clasa a șasea la Liceul „Mihai Eminescu” din Carapciu:

- Știi ce s-a întâmplat aici?
- Da, au fost împușcați români...
- De ce au fost împușcați?
- Pentru că au vrut să treacă în patria lor...
- Dar tu ai fost în România, ai văzut această patrie?
- N-am fost niciodată, îmi pare rău că n-am putut merge în excursia de astă-toamnă pe la mănăstiri, pentru că n-am avut pașaport.

Alături erau verișoarele băiatului, Cristina și Iulia, eleve în clasa a zecea. Nici ele (tot din cauza vizelor și documentelor) n-au văzut

încă patria pentru care au murit cu 70 de ani în urmă și consăteni de-ai lor. Cu toate acestea, o poartă în inimă și vis, Carapciul fiind prezent la mitingul de doliu cu cei mai mulți tineri și steaguri tricolore. Directorul liceului, Eugen Tovarnițchi, și-a exprimat regretul că manifestarea n-a început mai târziu, după lecții, ca să poată veni mai mulți copii și profesori. Iar profesorul de geografie Ion Tovarnițchi a găsit o soluție, predându-le câtorva elevi cea mai emoționantă lecție din practica sa. Cu un grup de băieți, el a străbătut pe jos drumul de la Carapciu la Fântâna Albă, purtându-i pe urmele consătenilor cu dor de țară și libertate. Câțiva au fost împușcați la 1 aprilie 1941 între Carapciu și Suceveni, căci în acea zi a mai existat o coloană de români pornită spre frontieră. Paisprezece dintre aceștia, printre care și bunelul său, Nicolae, au fost arestați și escortați la Severouralsk. Urmau să fie judecați, însă în septembrie 1942 dosarele lor au fost suspendate, din cauză că niciunul din condamnați n-a supraviețuit până la ziua judecării. Mama lui Ion, născută la câteva luni după măcelul de la Fântâna Albă, n-a avut fericirea să-și vadă tatăl, transmițându-i fiului nealinata ei durere.

Poate se vor întâlni la Judecata de apoi, unica în care mai putem spera că ni se va face dreptate.

NICI SĂ COBORI NU E UȘOR

Anul trecut, printre lumea adunată la slujba de pomenire a martirilor, am întâlnit o ucraineană din Volcineț, care s-a nimerit să fie martoră întâmplătoare a acelei crime rămase nepedepsite și necondamnate în istorie. Bătrâna de peste 80 de ani mi-a mărturisit că a văzut cu ochii ei cum soldații trăgeau în coloana ce înainta pașnic spre graniță, cu cântece și icoane în mână. Se întorcea de la o rudă și, ca să scurteze drumul, a luat-o prin pădure. Înainte de începerea măcelului, preîntâmpinată de grăniceri, a reușit să se ascundă în căsuța pădurarului. Copil fiind, îi era străin sentimentul

fricii. A doua zi, și-a cerut voie de la părinți să meargă la bunica din satul vecin și, încălcând interdicția lor de a trece prin pădure, a revenit la locul unde cu o zi înainte a tras spaima de moarte. A găsit movile proaspete de țărână, prea mari ca să-și dea seama că sunt morminte.

Uneori am impresia că ne-am născut acolo, pe Golgota, spre care au fost mânați cu crucea răstignirii în spate acei martiri-eroi, și că nicidecum nu suntem în stare (sau poate nici nu depunem eforturi) să coborâm de pe muntele sacrificării în natala-fireasca albie a neamului, terorizat odinioară de un regim aruncat astăzi la groapa de gunoi a istoriei. Libertatea pentru care au murit românii la Lunca, Fântâna Albă sau alte locuri din apropierea graniței înroșite de sângele lor ne este ca o grea povară, ea cerându-ne prea mult curaj și o imposibilă voință pentru a o păstra nu numai în amintire.

Dumnezeu parcă ne-a dat tot ce ne trebuie ca să fim vrednici de memoria lor – pământ bogat, spirit deștept, inimă curată, judecată dreaptă, răbdare destoinică... Dar ne-a dat și un trecut cu multă suferință, cum, de altfel, orice popor îl are în anele sale. În acest context, gândul mă poartă la armeni, ceceni, evrei și alte etnii de pe întreg pământul, care au găsit puteri să coboare de pe Golgota, să-și îndrepte spinarea, vindecându-și rana stigmatului de popor traumatizat de tirani. Noi încă ne reținem într-un spațiu al martirajului, poate și din cauză că n-am reușit, asemenea altor popoare, să cerem condamnarea morală ori măcar recunoașterea crimelor săvârșite contra românilor din ținuturile „eliberate” de regimul totalitar sovietic.

CONDAMNAT LA 70 DE ANI DE ÎNSTRĂINARE

*Atâtea sunt de spus dar nu sunt spuse
Și taine mari rămân nedezlegate,
Iar gândul se frământă și se zbate
Pe căi adesea numai presupuse.*

DUMITRU ONIGA

Oficial, nicio instanță judecătorească nu i-a aplicat această grea și mai rar întâlnită pedeapsă. Formal, am putea spune că el singur, benevol, și-a osândit sufletul la nemiloasa sentință. Însă, ascultându-i răstălmăcirea destinului în bătaia vântului și rafelele, când ale ploii, când ale zăpezii, dezlănțuite în duminica de 1 aprilie la marginea pădurii de la Fântâna Albă, o parte din durerea lui, rămasă să mocnească în inima mea, îmi dezvăluie adevăratele motive ale înstrăinării sale. Stătea ca un semincer (adică precum un arbore bătrân, lăsat de sămânță într-o pădure tăiată), rătăcit printre brazii mai tineri. Printre oamenii adunați acolo, **Petru Huțanu** era și cel mai în vârstă, și unicul care nu doar cunoaște din auzite tragedia românilor de la Fântâna Albă, ci a fost la un pas de moarte în duminica de 1 aprilie 1941. Mai bine zis, a fost cu câțiva pași mai în urmă de moarte, în acea zi viața datorând-o unei întâmplătoare întârzieri în casa rudelor din Suceveni, iar mai departe, în anii ce au urmat – despărțirii definitive de satul său natal Cupca. Decizia nevoită, dar nu dorită, de a porni pe drumuri fără întoarcere spre locurile natale i-a fost impusă de virajele istoriei, atât de neașteptate de românii din nordul Bucovinei.

Dacă nu se reținea la unchiul Dionisie...

Era imposibil să nu-l observ pe acest bărbat înalt și cu ținuta-i dreaptă, în pofida ridurilor ce-i trădau puțin vârsta. Dar m-am apropiat de el la chemarea lui Gheorghe Bicer, un gospodar din Ceahor, născut la Cupca, pe care îl cunosc de multă vreme ca pe un inimos român și nelipsit corist la toate evoluările colectivului popular „Dragoș Vodă”.

„L-am adus aici pe un colonel din România, consătean de-al meu. Anul trecut, pentru prima dată, după o despărțire de 70 de ani, a fost acasă, la Cupca. Acum, l-am invitat special în aceste zile, ca să poată veni cu noi și să se închine la aceste cruci”, mi-a deschis parantezele domnul Bicer, fără a-și ascunde mulțumirea și cu un sentiment de mândrie. Or, el se ținea de venerabilul domn așa cum umblă un părinte pe lângă copilul scos prima dată în lume, cu un aer protector, dându-le tuturor de înțeles că el este acel care l-a descoperit și l-a readus pe urmele sângerânde ale tinereții.

După cum aveam să aflu câteva minute mai târziu, rolul lui „Gheorghiuță” (așa îl numește colonelul Petru Huțanu), a fost hotărâtor în întârziata sa reîntâlnire cu baștina. Era greu de presupus în vocea blândă a colonelului profesia sa de-o viață: n-am simțit nici urmă de ton poruncitor, cum e și firesc pentru militarii ce-au slujit ani îndelungați în armată. Dimpotrivă, n-are nicio deprindere de soldătoi în comportare, obișnuiește să se adreseze într-o formulă dezmiertătoare atât femeilor, cât și bărbaților. Mie, bunăoară, mi-a fost deosebit de plăcut să aud cum mă numește absolut sincer – „domniță”. Manierele cavalești nu păreau o prefăcătorie, alături de buna educație spunându-și cuvântul și cei 87 de ani ai săi, vârsta când orice femeie i se înfățișează ca o „domniță”, ai-doma fiicei sale, iar bărbații ceva mai tineri se aseamănă propriului fiu. După un scurt schimb de vorbe, a fost suficient să sesizez că diminutivele în rostirea domnului colonel sună respectuos și bucură orice ureche.

Față de Gheorghe Bicer, însă, se vedea de departe că manifestă o afecțiune părintească. Avea și pentru ce, căci numai la insistența lui s-a hotărât să repete încă o dată, după scurgerea a șapte decenii, acești duruți pași spre Fântâna Albă. Ieșind la un loc deschis, prin luminișul de brădet mai tânăr, mi-a arătat spre un deal din zare:

„Acolo am stat ascunși până la căderea întunericului cu tata, șopti bătrânul ca un răspuns la ecourile funebre ale împușcăturilor ce-i răsună și astăzi în memorie. Tatăl meu, Ion Huțanu, a luptat

în Primul Război Mondial, a căzut în prizonierat la ruși și, deoarece se descurca în limba rusă, a făcut parte din delegația de români care s-a adresat autorităților din Hliboca cu cererea să li se permită trecerea în România. La raion li s-a recomandat să meargă acasă și să aștepte răspunsul. În drum, lucrurile au luat altă întorsătură, cred că nu se știe nici până astăzi cu precizie ce i-a îndemnat pe oameni să-și grăbească trecerea, fără a aștepta decizia autorităților. Eu îl așteptam pe tata la unchiul Dionisie din Suceveni, de unde a pornit coloana de români spre frontieră. Mama știa de planurile noastre. La sfatul familiei hotărâsem că mai întâi vom pleca eu cu tata (fratele mai mare se afla deja în România), iar apoi vom cere întregirea familiei. Doamne, ce naivi eram, ce iluzii ne făceam! După ce a bătut atâta drum pe jos, tata era obosit și flămând. Unchiul ne-a dat ceva de mâncare, din care cauză am întârziat, nimerind undeva la coada coloanei. Așa am avut norocul să scăpăm cu viață. Când primii din coloană au urcat sus și soldații au început să tragă, noi eram hăt în urmă, abia urcam dealul Siretului. Câteva cartușe ne-au șuiert pe la ureche, împușcăturile se auzeau tot mai puternic. Tata m-a tras la pământ, mi-a spus să nu mă mișc... Am stat un timp ascunși după dealul cela, apoi, când s-a mai liniștit, ne-am furișat spre Siret. Până-n noapte am stat ascunși între răchite. Pe întuneric ne-am întors acasă...”

Aceasta a fost prima mare cumpănă pentru tată și fiu, din care i-a salvat doar simpla întâmplare că erau flămânzi și unchiul Dionisie i-a reținut la masă. A doua salvare le-a venit din partea primarului satului. Familia Huțanu trăia chiar sub pădure, în cătunul Arjevăț, unde erau numai 10 familii. După năvălirea sovieticilor au rămas și mai puțini, căci trei nemți plecaseră în Germania. Petru Huțanu nu era privit cu ochi buni de noua putere nu numai din cauza celor 15 fâlci de pământ și două de pădure. Era suspectat că s-a aflat printre lumea pornită să treacă în România. Cu o zi înainte de groaznica noapte a deportărilor, la 12 iunie, a fost chemat la primărie. Fiul nu-și dă seama de ce nu

l-a oprit. Trecuseră câteva luni de la măcelul de la Fântâna Albă și, probabil, credeau că li s-a iertat acel păcat. A dat Dumnezeu ca în drum, taică-său să se întâlnească cu primarul. La întrebarea pentru ce-i chemat, acela l-a sfătuit să se întoarcă repede acasă și să se ascundă cu familia în pădure. Au lăsat grajdul plin de vite și toate grijile gospodăriei în seama unei vecine bătrâne. Se arătau câte unul pe acasă să-și ia ceva de-ale gurii. Și-au făcut o colibă din crengi, stând ascunși până la începerea războiului. Așa, din mila și omenia primarului, familia Huțanu a scăpat de deportare.

Aceste două semne, trimise de Dumnezeu, le-au fost de ajuns ca să nu-și mai pună soarta la încercare. Mai ales că au mai primit un semn, trimis din cer, care i-a determinat pe soții Ion și Zamfira Huțanu să ia calea pribegiei în România, în martie 1944, până la a doua intrare a sovieticilor, când linia frontului se apropia amenințător de Cernăuți. Acum, fiului supraviețuitor nu-i este frică să povestească despre acea întâmplare, care a băgat spaima în părinții săi, arzând în urma lor toate punctile spre casă:

„Când frontul ajunsese pe Nistru, rușii au lansat niște parașutiști. Și a trebuit să-i poarte vântul tocmai în pădurea de la Cupca, aproape de gospodăria noastră... Era într-o seară de sâmbătă. Mama a fost prima care i-a văzut, dintr-o întâmplare. Duminică dimineața a dat drumul la vite. Și cum trăiam mai izolați de lume, s-a mirat văzând ceva alb pe un copac. L-a chemat și pe tata să vadă ce-i acolo. Mai pe scurt, s-au adunat și alți vecini. Desigur, nu i-au ascuns pe oaspeții nepoftiți, căci încă nu uitaseră de «fericirea» adusă de ei în 1940. Doi din cei patru teroriști erau în viață, vorbeau perfect românește. Mai târziu, toți vecinii noștri care, chipurile, au participat la prinderea parașutiștilor au fost arestați și au murit în pușcărie”.

Ion și Zamfira Huțanu au plecat la timp, prinzând ultimul tren, cum se zice, însă nu s-au debarasat de frica că ar putea fi arestați de cum vor pune piciorul pe pământul ocupat de imperiul sovietic. Acest simț i l-au transmis și fiului Petru, înfrânându-i dorința de a se întoarce măcar cu gândul la casa de sub pădure. „Dorința

de a trăi le-a fost mai puternică decât dorul”, mi-a răspuns domnul colonel la nedumerirea mea că părinții săi au putut să reziste unei încercări atât de crunte. Probabil, numai oamenii care n-au fost puși nicicând în situația de a alege între dor și viață își pun asemenea întrebări.

DOAR UN SINGUR CIREȘ A RĂMAS

*Aici am plâns în chinuri și durere,
Stropind cu lacrimi sfintele morminte,
De-atâta jale n-am avut cuvinte
Pentru cumplita țării sfâșiere.*

DUMITRU ONIGA

Salvarea de represaliile la care au fost supuși alți consăteni și retragerea rușilor odată cu începerea războiului nu le-a întărit credința că-și vor putea trăi liniștit veacul la vatra străbună. Soții Huțanu nu-și mai făceau iluzii, împăcându-se cu gândul că, mai degrabă ori mai târziu, vor trebui să pornească-n pribegie. Hrăneau bine caii, își pregăteau căruța de drum lung și necunoscut. Plecarea lui Petru a fost mai simplă, el evacuându-se împreună cu mai mulți colegi de la Liceul din Rădăuți, unde își finaliza studiile. Era un licean cam tomnatic, adică înaintat în vârstă, din cauza întreruperii în două rânduri a învățaturii. Prima corijență i-a fost cauzată de îmbolnăvirea de hepatită, iar a doua i-a fost impusă de gardul de sârmă ghimpată ridicat între români. Și-a terminat studiile secundare abia în 1947, la Liceul „Brătianu” din Ploiești. Cu alți cincisprezece colegi, ca și el fără casă și fără masă, a ales cariera militară, susținând examenele la o școală de ofițeri de cavalerie. De fapt, la acel moment cel mai puțin se gândea la cariera viitoare, alegerea pentru armată fiindu-i dictată de nevoile materiale. Nu ascunde că, în acele timpuri dificile de după război, școala militară îi era unica salvare, acolo fiind asigurat cu hrană,

îmbrăcăminte, acoperiș deasupra capului... S-a gândit că asta-i tot ce-i trebuie unui refugiat pentru supraviețuire, iar „mai încolo s-a vedea”. Înzestrat cu voința de a persevera, a trecut prin multe școli – Institutul de Studii Militare Superioare, după care, din simpla curiozitate, a urmat Facultatea de Istorie și Geografie. Regretă că n-a făcut și matematica, convins că un militar bun trebuie să cunoască la perfecție trei obiecte – matematica, istoria și geografia.

„Am fost foarte tenace; din cei cincisprezece colegi ai mei niciunul n-a realizat ceva deosebit. M-am căsătorit cam târzior, în 1951, când m-am decis să rămân în armată. Doar trebuia să-mi aleg perechea potrivit vieții mele de nomad. Nu aveam în spate pe nimeni care să mă ajute, să-mi favorizeze avansarea. Singur m-am făcut pe mine. Din 1949 și până în 1953 am înaintat în gradul de locotenent-colonel”, povestește domnul Huțanu, nuanțat de sfiiciune pentru nevoia de a se lăuda pe sine.

În situația sa de refugiat, numai prin mare muncă și străduință putea să-și facă un rost în viață. Mai ales, la început, când familia era dispersată în trei colțuri de țară și nu știa nimic de soarta părinților. A dat întâmplător de ei, într-o comună din județul Argeș. Cel mai interesant este faptul că dorea și el să se stabilească în acea localitate, însă un șef de post i-a spus să rămână la Pitești, deoarece acolo sunt mulți refugiați, care mor de boli și lipsa hranei. În câteva cuvinte, minunea întâlnirii lor s-a întâmplat prea simplu și frumos, ca să pară credibilă celor ce-i ascultă evocările:

„Am fost trimis de la școală cu nu mai țin minte ce treburi la Curtea de Argeș. Pe peronul gării văd un bărbat, îmbrăcat țărănește, ca prin părțile noastre. Îl întreb dacă nu e refugiat ca și mine. «Refugiat, dar tu de unde și al cui ești?» îmi răspunde. Sunt din Cupca, al lui Nicuță al lui Petrea Păvăloaie, îi spun, așa cum se obișnuia la noi acasă. Doamne, ce mi-a fost dat să aud: «Tu știi unde-i tată-tău? Vezi strada din spatele gării, te duci până la comuna Gavana, lângă calea ferată – acolo îi vei găsi pe părinții tăi». Era pe înserate. După doi-trei pași, începeam să alerg, îmi trăgeam răsufarea și iar alergam. Ajungând la barieră, am întrebat iarăși

pe oamenii întâlniți în cale dacă nu cunosc o familie de refugiați. Mi-au arătat la o curte. Am intrat, m-am apropiat de casă și m-am uitat prin geam. Nu-mi venea să cred că nu visez – tata și mama stăteau la masă, mâncau ceva. Așa ne-am întâlnit după șase luni de despărțire...”

Caii și căruța cu care au ajuns până la Curtea de Argeș le-au fost rechiziționate în armată, astfel despărțindu-se de tot ce le amintea de casă. Dar nici nu aveau timp și puteri să trăiască cu regretele, tăria de caracter ajutându-l pe capul familiei să se acomodeze ușor la noile împrejurări. Părinții lui Petru și-au găsit repede de lucru la o filatură, evacuată din Iași. Directorul, care era tot din partea Moldovei, avea o atitudine grijulie față de refugiații din Bucovina.

„Mama, ca și mine, a avansat în «carieră», glumește domnul colonel. A fost mai întâi femeie de serviciu, apoi bucătăreasă la cantina întreprinderii, ajungând în câțiva ani bucătăreasă-șefă. Veneau pe acolo în inspecție șefi de la județeană de partid. Se vede că le-au plăcut bucatele și ordinea din cantină, propunându-i mamei să lucreze bucătăreasă la Comitetul Județean de partid. Culmea sorții: de comuniști a fugit, și de alți comuniști a dat! Dar era un loc bun și noi nu răbdam foame. Dimineața o luau cu mașina la serviciu, noaptea, pe la ora 12, o duceau înapoi. Așa a lucrat trei ani, apoi s-a retras din această activitate”.

Spre deosebire de părinți, ținuți în captivitatea fricii pentru „păcatele” față de puterea sovietică, drumul lui Petru spre Cupca era baricadat de alte opreliști. Ca ofițer activ în armată, după o asemenea vizită ar fi fost nevoit să scrie zeci de declarații: unde a fost, cu cine s-a întâlnit, ce a vorbit... La sigur, orice pas i-ar fi fost urmărit și pe teritoriul sovietic. După anii '90, însă, nu mai avea la cine veni. Când a încercat, conform legislației din România, să primească de la fondul de proprietate recompensa cuvenită pentru averea rămasă pe teritoriul ocupat din nordul Bucovinei, i s-a spus că are nevoie de documente de arhivă din Cernăuți. Ca să poată veni, în acea perioadă îi trebuia o invitație de la cineva din părțile noastre. Atunci și-a dat seama că nu cunoaște pe nimeni căruia să-i

adreseze rugămintea, regretând poate pentru prima dată că dorința de a trăi în liniște i-a înăbușit dorul, ce-i mocnea adânc în suflet.

A mai fost odată un caz care i-a răvășit vechile răni. Chemat la o înmormântare a unei rude dintr-o localitate apropiată de frontieră, s-a întâlnit pe drum cu verișori din Cupca, trecând pe alături fără să se recunoască. Ei mergeau la șeful de post să se înregistreze, iar el – spre casa răposatului, unde a fost întâmpinat cu întrebarea: „Te-ai întâlnit cu ai noștri?”

Recapitulându-și îndelungata-i viață, lui Petru Huțanu i se pare că întâmplările au jucat rolul hotărâtor în tot ce păstrează mai scump în amintire, în majoritatea cazurilor aducându-i surprize dintre cele mai plăcute. Sau, mai curând, undeva Sus i-au fost rezervate situațiile fericite, Dumnezeu purtându-i pașii spre împlinirile la care nici nu îndrăznea să viseze. Așa a fost și întâlnirea cu Gheorghe Bicer, omul care nu s-a lăsat până nu l-a convins să vină la el în ospetie, purtându-l ca un frate pe urmele tinereții. S-au cunoscut la Bistrița. Sosit acolo cu corul „Dragoș Vodă” la o sărbătoare folclorică, Gheorghe a pornit de unul singur să cutreiere orașul, intrând, mai mult din curiozitate decât să cumpere ceva, prin magazine. „Nu cumva sunteți din Cernăuți?”, l-a întrebat un domn în vârstă, în timp ce intrase în vorbă cu o vânzătoare. Domnul Huțanu spune că l-a cunoscut după vorbă. Demult nu trăise asemenea emoții și nu fusese atât de sincer cu un om străin. I-a povestit că și el e din Cernăuți, că s-a născut la Cupca, iar când Gheorghe începu să-l descoase unde a trăit la Cupca, interesându-se și de alte amănunte, bistrițeanul deveni suspect, răstindu-se la el: „Ce mă iscodești, nu cumva ești «kăgăbist?»” „Nu-s «kăgăbist», eu tot m-am născut la Cupca, sunt băiatul Ravecăi a lui Mâțac, care avea casă sub dâmb”, l-a liniștit cernăuțeanul. „Nu cumva bunicul tău vindea ulei?”, l-a mai verificat bărbatul neîncrezător. Acest dialog a avut loc în anul 1990.

Au trebuit să treacă mai bine de două decenii până când Gheorghe Bicer a reușit, totuși, să-și vadă consăteanul înstrăinat în casa sa din Ceahor și să-l aducă la neamurile din Cupca.

L-a așteptat în vama ucraineană cu un colac mare și sare, pe un prosop brodat de mama sa, așa cum se întâmpină importante delegații de stat sau persoane foarte dragi și dorite. Bărbatul, care a plecat adolescent de 16 ani și s-a întors cu 86 de toamne în cârcă, nu avea glas din cauza emoțiilor și a lacrimilor. Ieșind din vamă, a îngenuncheat și a sărutat pământul. Nici urmă de severitatea militărească, nepăsându-i că unui ofițer nu-i stau bine lacrimile. S-a oprit, ca și în această primăvară, la Ceahor la Gheorghe, vizita în satul natal provocându-i regretul că n-a regăsit nimic din ce-a lăsat cu 70 de ani în urmă. Din neamurile mai apropiate a întâlnit o verișoară de la sora tatălui său, a făcut cunoștință cu nepoți de la veri și alte rude. Pentru el, „totul s-a schimbat la Cupca”, iar pe unde a fost casa părintească acum freamătă pădurea. Unicul „cunoscut”, ce i-a ieșit în cale sau poate chiar l-a așteptat, a fost un cireș. „Un singur cireș a rămas din livada noastră și din tot cătunul de zece familii”, a suspinat bătrânul.

Ca militar, a trăit pe unde l-a purtat datoria, după pensionare găsindu-și liniștea la Bistrița, în gospodăria moștenită de soția sa. Are și un apartament la Iași, unde se oprește când i se face dor de fiică-sa – cadru universitar. Dar întâlnirea cu cireșul de la Cupca i-a reînviat, acum, sub geana apusului, încrederea că cea mai frumoasă casă i-a rămas aici, sub glia natală. Fiecare zi de naștere este pentru el un nou triumf, o nouă învingere în lupta pentru viața de care putea să nu aibă parte, dacă nu-l ocroteau brazii din pădurea Varniței.

CU UN PAS MAI ÎN URMĂ DE MOARTE. AMINTIRI DINTR-UN AN TRĂIT SUB OCUPAȚIA SOVIETICĂ

Printre mulțimea adunată să comemoreze tragicul eveniment, **Petru Huțanu** era unicul supraviețuitor, unicul om căruia ziua de 1 aprilie nu-i aduce doar momente de reculegere pentru martirii români din nordul Bucovinei, ci este ca a doua sa naștere. Cineva a

plătit tributul de jertfă în locul lui, de Sus fiindu-i rezervată o viață lungă și frumoasă. Longevitatea i-a fost dăruită de Dumnezeu, iar fericirea și-a zidit-o singur, prin muncă, sânguința de a învăța și dureroasa renunțare la locurile scumpe de acasă. Cariera de militar i-a fost pesemne predestinată (s-a născut la 22 iunie), precum consideră ca un dar al sortii și întâlnirea cu cupceanul Gheorghe Bicer, care l-a ajutat, după o despărțire de 70 de ani, să treacă frontiera, să ajungă la baștină și să pășească pe urmele morții ce l-a cruțat în frageda-i tinerețe – de la Suceveni până la Fântâna Albă.

După ce a făcut aieva acel drum, colonelul Petru Huțanu a început să-și aștearnă trăirile pe hârtie. Deși se apropie de-al 89-lea an, memoria îi este trează, gândurile i se frământă și se zbat să dea glas atâtor dureri ținute în tăcere. Îi răsar în suflet peisaje și chipuri de oameni din Cupca sa natală, încearcă să-și explice sie însuși decizia de a porni pe drumuri fără întoarcere. Supraviețuitorul tragediei de la Fântâna Albă își începe consemnările de la virajele istoriei, atât de neașteptate de românii din nordul Bucovinei. Ca om deprins cu viața și disciplina militară, el ne apare la începutul relatărilor sale cam rece, cam nepărtinitor. Și lucrurile descrise ne sunt bine cunoscute. Însă, octogenarul Petru Huțanu a scris mai mult pentru conaționali săi din România. Doar pentru mulți de dincolo de frontieră martirajul românesc din nordul Bucovinei, în special masacrul de la Fântâna Albă, nu-i nici cât o mică pagină din istoria suferințelor neamului românesc:

„Ca supraviețuitor al actului criminal de la 1 aprilie 1941, săvârșit de ocupanții sovietici în nordul Bucovinei, încerc să prezint evenimentul începând cu activitățile care au precedat această acțiune sângeroasă, pentru a putea înțelege cum s-a ajuns la barbaria împușcării unei părți a populației de pe aceste meleaguri în pădurea de lângă Fântâna Albă. Așa cum se cunoaște, această provincie românească are un trecut deosebit. Aflată mulți ani sub stăpânirea austro-ungară, după Primul Război Mondial a revenit la sânul Patriei-mame. Administrația română, dar și cea

austro-ungară au acordat un gen de protecție provinciei. În primul rând, Austro-Ungaria le-a lăsat oamenilor libertatea de a se conduce după obiceiul locului, pentru a avea la marginea imperiului o populație care să nu-i fie ostilă.

E un fapt cunoscut că în această parte a țării au trăit (și trăiesc) oameni harnici, buni gospodari... Populația este primitoare, ospitalieră, caută să ofere tot ce are mai bun străinului care îi intră în curte. Și mai are calitatea de a-și păstra mândria și demnitatea. Bucovineanul este foarte credincios, lucru care îl face să fie cinstit, corect și cu dreptate în relațiile cu oamenii. El îți oferă totul, dar nu-i place să-i calci mândria și demnitatea, nu te lasă să te amesteci în gospodăria lui sau să pretinzi la bunurile sale. Bucovinenii își păstrează nealterate portul și tradițiile strămoșești de care sunt legați pe viață.

Astfel, reținem faptul că populația mai în vârstă, când a nimerit sub ocupația sovietică, avea experiența de a trăi sub stăpânire străină, însă sub o stăpânire care a tratat-o civilizată. Toate aceste virtuți și credința oamenilor locului au fost pângărite din primul an al stăpânirii noului ocupant, care s-a dovedit a fi o națiune barbară, cu apucături primitive. Așa cum cunoaștem, evenimentele care se derulau în Europa în anul 1939 au determinat conducerea statului român să deplaseze forțe armate în partea de nord și est a țării și să treacă la executarea unor lucrări de apărare pe anumite poziții. Punctez acest lucru pentru că are legătură cu ocuparea de către sovietici a nordului Bucovinei. Nordul Bucovinei a fost ocupat de către sovietici în două etape, fiecare din ele având caracteristici foarte deosebite, ce au marcat viața populației.

Prima parte, ocupată până la râul Siret și Prut, are în componența sa localități deosebit de importante (Cernăuți, Storojineț, Hotin). Actul de ocupație s-a făcut într-un fel de învâlmășeală, produsă datorită faptului că, în virtutea celor două note ultimative din 26 și 27 iunie 1940 ale guvernului sovietic, trupele sovietice de la granița cu România, nerespectând convenția, în după-amiaza zilei de 27 iunie au trecut frontiera. Și atunci, pe

o parte a șoselelor se retrăgeau forțele românești, iar pe cealaltă înaintau trupele rusești. Odată cu armata română se refugiau și autoritățile din administrația publică locală, la care s-a adăugat o parte a populației. Practic, nimeni nu-și dădea seama ce se petrece în acea parte a provinciei. Ocupantul sovietic s-a oprit pe râul Siret, iar armata și populația în retragere au trecut prin localitățile neocupate încă, relatând despre grozăviile săvârșite de năvălitori. Frica pune stăpânire pe oameni, dar s-a zvonit că „eliberatorii” vor rămâne pe râul Siret, ceea ce a dus la o oarecare liniște, la vest de Siret populația văzându-și de treburile ei. Cam așa se poate concretiza sumar prima etapă.

Cea de-a doua etapă a ocupației nordului Bucovinei, între râul Siret și actuala frontieră, are altă caracteristică. În termen de două-trei zile armata română s-a retras. De asemenea, plecase și administrația locală – primari, preoți, cadre didactice. Doar la jandarmerie rămăsese un cadru care menținea ordinea și a predat noii administrații obligațiile, după care a plecat. Forțele sovietice au închis frontiera, populația a fost oprită să se refugieze. După aceea repatrierea s-a făcut cu mari riscuri, mulți fiind prinși și judecați sau împușcați la frontieră. Odată teritoriul ocupat, sovieticii au început întărirea administrativă, numind primarii lor și forțe de ordine. Pentru aceste funcții s-au găsit imediat colaboraționiști dintre cei mai josnici oameni care cunoșteau limba rusă. Văzându-se în fruntea conducerii comunelor, aceștia își executau funcțiile cu mare zel și adăugau cu de la sine putere unele represalii asupra populației în rândul căreia se iscau mari nemulțumiri. Au urmat și impuneri de ordin economic, când țărani au fost obligați să dea cote din toate produsele agricole cultivate în gospodăriile lor. Aceste cote exagerat de mari nu puteau fi onorate de bieții români, ceea ce a îndârjit nemulțumirea și rezistența populației ocupate. Îmi reamintesc că părinții mei au fost nevoiți să dea o vacă ca să se achite cu dările la carne. Pentru a-i intimida pe oamenii nesupuși din comuna mea natală Cupca, s-a recurs la deportarea familiilor mai înstărite. Primii au căzut

victime doi foști primari – unul din perioada puterii Partidului Liberal (cu numele de familie Bolocan), iar al doilea, Mihalache Bicer – din timpul când la conducere s-au aflat țărăniștii. N-a scăpat niciunul din cei mai vrednici și mai bogați gospodari din comună – Lazăr Tărăță. În lista neagră a nimerit și cantorul bisericesc Frătăuceanu. Aceste familii au fost învinuite de organizarea activităților de nesupunere față de puterea sovietică. Astfel se băga teama în oameni, obligându-i la supunere.

Cu aceste activități se suprapune plecarea nemților în Germania. Atunci mulți locuitori din zonă au încercat să se ali-pească de prietenii nemți. Însă acelor familii de români li s-a refuzat să li se dea drumul, ele devenind suspecte, vizate pentru deportare. Familii întregi au fost deportate în Siberia numai din cauză că aveau neamuri care s-au refugiat odată cu plecarea administrației locale. Voi aduce drept exemplu familia Țugui din cătunul Bohorodiște, din care au murit toți de foame în Siberia.

Odată cu plecarea nemților, au rămas localități întregi cu gospodării și case pustii, în care au fost aduse familii din partea de răsărit a teritoriului ocupat de sovietici. Unii își părăseau satele natale și se stabileau cu traiul în localitățile părăsite de nemți în speranța că li se va pierde urma și vor scăpa de deportări, alții doreau să fie mai aproape de graniță, nutrind nădejdea că vor reuși să evadeze în România. Astfel se măreau rândurile celor care se pregăteau de refugiu în România.

Calea cea mai scurtă

Plecarea nemților trezește populației ocupate gândul la o nouă cale. Și în mijlocul românilor din nordul Bucovinei s-a ivit ideea de a înainta cereri prin care să solicite plecarea în țara lor, așa cum au făcut-o nemții, apreciindu-se că aceasta ar fi calea legală și justă, nepericuloasă, normală. Astfel, abandonându-se temporar fuga în mod fraudulos peste graniță, s-a trecut la întocmirea unor cereri pentru a li se aproba plecarea în România. Acestea se depuneau la primărie, de unde erau trimise la raion. Conducerea raionului

(Adâncata) trimitea răspunsuri ocolite, sfătuindu-i pe petiționari să aștepte, că li se va rezolva cererea. Însă acest lucru nu s-a întâmplat, după suficient timp de așteptare, ducând la multiplicarea nemulțumirii locuitorilor din zonă. Se impunea să se întreprindă ceva care să le rezolve solicitarea. S-a socotit că ar fi bine să se facă o mobilizare a populației din zonă, care în grup mare să meargă la raion și să ceară plecarea în România. Apare faza de pregătire a acestui eveniment. Oamenii, întâlnindu-se la biserică, încep a se sfătui cum trebuie să procedeze, când să fie momentul... Apoi se trece la faza de investigare, când anumiți cetățeni încep să umble prin localități, agitându-i pe oameni să se ridice cu toții, să meargă la raion pentru a cere plecarea în România.

Îmi amintesc că prin comuna noastră au apărut niște cerșetori cu barbă mare, păr stufos, cu o ținută ponosită, purtând pe spate o desagă legată în vârful unei bote. După ce îi omenea gospodarul sau intra în discuție, începeau să se plângă că au ajuns în asemenea situație din cauza rușilor, care le-au luat toată agoniseala și îi îndemna pe gazde la revoltă. Mai aduceau vorba și despre armata sovietică, pentru că în pădurea din cătunul nostru, în primăvara anului 1941, a venit și s-a instalat o unitate militară sovietică, dotată pentru transport cu căruțe și cai, începând să construiască o cazemată – la hotarul dintre comuna Cupca și comuna Pătrăuți. De aici se poate trage concluzia că așa-numiții cerșetori urmăreau două scopuri – mobilizarea populației la răscoală și culegerea de informații despre activitatea militară a ocupantului în zonă. Asemenea „cerșetori” au continuat să cutreiere satele din nordul Bucovinei și după evenimentul tragic de la Fântâna Albă, chiar până la începerea războiului.

După ce majoritatea populației și-a dat asentimentul pentru o asemenea acțiune, avându-se în vedere că era și un timp frumos, s-a fixat data de 1 aprilie pentru începerea ei. Dimineața s-au tras clopotele la biserică, dându-se un semnal cunoscut de toată populația. Oamenii s-au adunat în centrul comunei și, sosind și locuitori din celelalte localități de pe Valea Siretului, au

plecat la raion. Pe parcurs, s-au adunat și sătenii din localitățile pe unde trecea convoiul, la raion ajungând și locuitori de pe valea râului Siretul Mare. Practic, au fost familii întregi, părinți și copii nemulțumiți de noua stăpânire. Ajunși în centrul raional, o delegație a mulțimii a încercat să ia legătura cu conducerea, însă a fost refuzată. Mulțimea striga în cor să i se dea dreptul să plece în România. S-a cântat imnul de stat și alte cântece patriotice, însoțite de strigătele: „Să ni se dea dreptul de a pleca în România”. În cele din urmă, târziu, conducerea raionului a stat de vorbă cu oamenii, cerându-le să se întoarcă în liniște acasă, că li se va rezolva cerința, dar nu pe loc, ci pe parcurs. Dar oamenii nu s-au dat bătuți și au cerut ca cerința lor să fie rezolvată chiar atunci.

Unii își reamintesc că după ce s-a terminat discuția cu cei de la raion, câțiva reprezentanți ai localităților, printre care s-a aflat și tatăl meu, au ținut un sfat, după care tot convoiul a început mișcarea, îndreptându-se către satul Suceveni. Din mijlocul satului se desprindea un drum care ducea către frontieră, la Fântâna Albă. Era calea cea mai scurtă pentru a ajunge în România. Ajuns în dreptul bisericii din Suceveni, convoiul s-a oprit. Oamenii au intrat în biserică și au scos cruci, prapore... Cei care le purtau s-au încolonat în capul cortegiului, cu toții pornind spre Fântâna Albă. Când convoiul se afla în drum spre frontieră, o unitate de cavalerie, cam un pluton de soldați, l-au ajuns din urmă. Un șir pe dreapta și altul pe stânga coloanei ne-au întrecut și s-au dus către graniță. Eu și cu tata am rămas puțin la un unchi în Suceveni, unde am mâncat ceva, după care ne-am încadrat din nou în coloană, aflându-ne în partea din urmă. Când era să ajungem și noi pe platoul de la Fântâna Albă (nu ajunsesem încă la casa brigadierului), am auzit o primă rafală de armă automată, cartușele piuind deasupra noastră. Imediat s-a făcut liniște (până atunci oamenii cântau cântece patriotice). Dar liniștea a durat numai un moment, căci armele automate au început să tragă puternic în mulțime, gloanțele ajungând până la noi, cei din urmă. Oamenii din fața noastră erau deja culcați la pământ, au început să strige că sunt împușcați, să

ceară ajutor. Loviți de rafala de gloanțe, cei din primele rânduri își strigau soții sau soțiile, copiii își chemau părinții, mamele își strângeau în brațe copiii. Armele automate, însă, trăgeau continuu și mulțimea se lipea de pământ, de parcă țărâna avea s-o apere.

Căutându-se unii pe alții, oamenii au început să fugă către pădure, iar soldații și grănicerii îi urmăreau trăgând în ei, ca la vânătoare. Văzând ce se întâmplă cu nenorociții din capul coloanei, de unde se auzeau strigăte disperate, apăruseră mormane de morți, iar alții se zbăteau în gură de moarte, eu, cu tatăl meu și alții din urma convoiului ne-am întors și am fugit spre Siretul Mic. După ce ne-am furișat puțin pe malul râului, ne-am ascuns într-o gaură din peretele malului, unde se găseau niște răchite mari, scorburoase, aplecate către albia râului. Din ascunzătoare noastră auzeam cum se trăgea cu mitralierele, vedeam șoseaua principală, auzeam tropotele cailor soldaților ce alergau după oamenii nevinovați, care de la biserica din Suceveni nici n-au ajuns la Fântâna Albă, ci s-au pornit spre casele lor.

Acolo, în ascunzătoare, am stat până s-a înnoptat. Ne feream ca nu cumva să fim descoperiți și să fim și noi lichidați. Noaptea am ieșit din ascunziș și tata ne-a dat de grijă că trebuie să fim cu ochii în patru, să nu ne întâlnim cu nimeni în deplasarea noastră către comuna Cupca. Mai cu seamă, trebuia să ne ferim de călăreții care galopau pe șosea. Am traversat râul pe digul ce bloca apa ce ducea la moara din comuna noastră. După aceea am intrat pe un pârâu care trecea prin livada gospodăriei noastre. Cu mare atenție am trecut pe sub podul de cale ferată și ne-am oprit la trecerea pe sub podul de la șosea. După o cercetare atentă și pândă serioasă, am trecut și pe sub acest pod, ajungând, în sfârșit, în livada de la gospodăria noastră. Cei de acasă erau speriați de tot ce au auzit că s-a întâmplat cu oamenii din coloana pornită spre Fântâna Albă. S-au bucurat nespuse de mult când ne-au văzut, căci se temeau să nu fi rămas printre cei împușcați.

În felul acesta, copil fiind, am trăit tragedia și barbaria evenimentului de la Fântâna Albă, unde în primele rânduri mi-au

rămas împuşcați veri și diferite alte rude. Printre ei, în frunte, am fost și noi, dar numai până în satul Suceveni, unde ne-am oprit pentru câteva minute. Doar câteva clipe ne-au salvat de la acea groapă comună, unde mulți au fost îngropați de vii. Puteam și noi să fi rămas în pădure, împuşcați de zeloșii apărători ai hotarelor pământului ocupați de hoarde inumane. Gândul nostru (al meu și al tatei) a fost că, după ce vom trece în România, vom cere venirea mamei și a fratelui la noi, adică ne vom întregi familia și vom scăpa de deportarea în Siberia. După acest măcel, a urmat o perioadă de identificare a celor care au participat la eveniment, începând apoi deportarea populației în Siberia. Despre ce a urmat cu familia noastră voi scrie în partea a doua a amintirilor mele, dar aici vreau să rețin faptul că au suferit și unii oameni care nu s-au pornit în acea zi spre frontieră, n-au fost nici la Suceveni. De la Adâncata, ei și-au continuat drumul de înapoiere acasă. Cu toate acestea, n-au scăpat de necaz: o parte au fost prinși pe șosea și arestați, alții, care au încercat să fugă pe câmp, au fost împuşcați”.

COL. (R.) PETRU HUȚANU,
BISTRIȚA-NĂSĂUD, ROMÂNIA

VENIȚI, ROMÂNI, LA FÂNTÂNA ALBĂ DUPĂ CURAJ ȘI LIBERTATE!

*Pentru sângele neamului tău curs prin șanțuri,
pentru cântecul tău țintuit în pripoane,
pentru lacrima soarelui tău pus în lanțuri,
ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane!*

RADU GYR

Este o vorbă bună de învățătură, care ne avertizează că „Dumnezeu îți face casă, iar dracul îți trimite musafiri”. Musafirii trimiși de la Kremlin în 1940 pe pământul nostru n-au venit cu „Tatăl nostru”, așa cum sunt învățați dintotdeauna să rostească

românii înainte de drum sau începerea unei lucrări, ci cu gând de a jefui, de a ucide și distruge. Puterea sovietică se instalase pe teritoriul ocupat cu un plan diabolic, orientat la masacrarea românilor, primele jertfe căzând oamenii credincioși, apoi gospodarii de frunte, intelectualitatea, floarea tineretului...

Înainte de vărsarea de sânge de la Fântâna Albă au fost uciși români la Carapciu, în februarie 1941 la Tereblecea, iar la 10 aprilie același an la Cuciurul Mare. Săptămâni la rând soldații vânau oameni pașnici prin păduri, câmpuri, în drum, trăgând în ei fără judecată.

Fericiți cei ce flămânzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura! (Matei 5, 6)

Flămânzi și însetați de libertate, românii din satele de pe Valea Siretului s-au unit, la 1 aprilie 1941, într-o coloană a infinitului cu gândul să-și găsească un trai liniștit dincolo de hotarul trasat prin trupul și sufletul lor de ocupații sovietici. S-au pornit cu ferma încredere de a-și găsi apărarea în albia maternă a Țării, dar și-au găsit fericirea în ceruri și veșnica pomenire pe pământ. Nu cunosc alt loc în Bucovina noastră de unde am putea lua mai multă tărie sufletească, mai mult dor de libertate, o mai curată dragoste de neam, o mai frumoasă mândrie românească. Zadarnic ne tânguim uneori că astăzi nu mai avem modele de urmat. Aici, în pădurea Varniței, unde zac în anonimat osemintele românilor din Suceveni, Carapciu, Cupca, Pătrăuți, Dimca, Bahrinești și din alte sate, ne este Ierusalimul unde ar trebui să venim după un dram de credință și o adiere de libertate.

Printre lumea adunată l-am observat de departe pe **Petru Huțanu**. Nu s-a schimbat, arată exact ca acum doi ani, când pentru prima dată, după șapte decenii, a venit la locul unde avea să-și găsească moartea. Cunoaște nu doar din auzite tragedia românilor de la Fântâna Albă, căci a fost alături de ei în ziua de 1 aprilie 1941. Mai bine zis, a fost cu câțiva pași mai în urmă de moarte, în acea zi viața datorând-o unei întâmplătoare întârzieri în casa rudelor

din Suceveni, iar mai departe, în anii ce au urmat – despărțirii definitive de satul său natal, Cupca. Decizia nevoită de a porni pe drumuri fără întoarcere spre locurile natale i-a fost impusă de virajele istoriei, atât de neașteptate, de nefavorabile românilor din nordul Bucovinei. A făcut carieră militară în România, își trăiește senin senectutea la Bistrița-Năsăud, așternându-și memoriile într-un simplu caiet școlăresc. „Am două lucruri bune – capul și picioarele, care mă ajută la vârsta mea de 91 de ani să nu stau în casă”, mi-a mărturisit venerabilul domn.

Depășind sindromul groazei trăite în frageda-i tinerețe, când a reușit să se întoarcă teafăr din pădurea Varniței până în satul natal Cupca, el simte chemarea acestui loc, aude din străfundul pământului gemetele consătenilor săi căzuți aici: „Undeva nu departe, prin desișul de brădet, a căzut Simion Bicer, el mergea înainte cu crucea în mână. Credea că soldații nu vor trage în el, că nu vor îndrăzni să lovească în cruce. Neamurile s-au temut să vină să-l caute printre morți”.

O istorie asemănătoare poartă în inimă și Avram Belici, născut în Vicovu de Jos și stabilit la Cupca prin căsătoria cu Domnica Șorodoc. Cadavrul schilodit, pe jumătate mâncat de lupi al cuninatei sale, Marta Șorodoc, a fost aruncat într-o groapă comună, din care se vedea părul ei lung. De frică să nu fie deportate, rudele n-au venit s-o recunoască printre cei morți, dar părul ei revărsat de sub țărână le-a rămas pentru totdeauna ca un reproș pe conștiință.

E mai ușor să ne purtăm crucea suferințelor din trecut și să rezistăm incertitudinii de astăzi, când simțim sprijinul moral al Țării spre care se porneau românii plătind tribut de sânge în primii ani de ocupație sovietică.

În 2011, la împlinirea a 70 de ani de la masacrul de la Fântâna Albă, Parlamentul României a adoptat Legea care instituie 1 aprilie ca *Zi națională de cinstire a memoriei românilor – vic-time ale masacrelor de la Fântâna Albă și alte zone, ale deportărilor, foametei, diverselor represiuni organizate de regimul totalitar*

sovietic în ținutul Herța, nordul Bucovinei și întreaga Basarabie. La Timișoara, o stradă a fost numită în cinstea Martirilor de la Fântâna Albă.

La locul unde vine în fiecare an să-și deplângă suferințele copilăriei, Ilie Popescu, fiul „dușmanului poporului”, l-a evocat pe tatăl său, condamnat la moarte pentru „păcatul” de a se fi aflat printre „rebelii” porniți cu steaguri albe spre o lume mai bună. Pomenind martirii de la Fântâna Albă, să nu uităm că ei ne-au răscumpărat prin sânge tot ce avem sfânt sub soare și jertfa lor ne obligă să ținem sus fruntea, români!

UN ARBORE DEZRĂDĂCINAT

Știam prea bine că vara trecută a împlinit 92 de ani. Dar văzându-l la fel de vioi și drept la statură, ca atunci când l-am întâlnit prima dată printre brazii și crucile din pădurea Varniței, l-am întrebat ce vârstă are. „În iunie voi împlini 93”, mi-a răspuns cu neprefăcută mulțumire. Urmărindu-mi atent reacția, mi-a cerut insistent părerea: „Ce, e mult?...” „Nu, nu e mult!”, m-am grăbit să-l liniștesc nu doar eu, ci și lumea din jurul nostru care ne-a auzit schimbul de vorbe.

Eram bucuroasă de a-l întâlni din nou pe acest bărbat, **Petru Huțanu**, născut la Cupca și refugiat cu familia în România, după ce a scăpat cu viață din măcelul din 1 aprilie 1941 de la Fântâna Albă. A fost ales de soartă să trăiască și să povestească despre calvarul prin care au trecut eroii neamului secerăți de mitralierele grănicerilor sovietici. Or, după cum ne spun slujitorii Bisericii noastre Ortodoxe, toți cei care au vărsat sânge și au murit pentru libertate sunt martiri și eroi, și așa cum libertatea poartă chipul lui Dumnezeu, așa și omul liber Îl poartă pe Dumnezeu în sine.

La slujba de pomenire, oficiată în această primăvară la locul acelei groaznice crime contra unor oameni nevinovați, preacuviosul stareț al Mănăstirii Putna, Arhimandritul Melchisedec, a

sugerat ideea că, după scurgerea a 75 de ani de la tragedia românească de la Fântâna Albă, victimele, păstrate în memoria urmașilor ca eroi, vor ceva mai mult de la noi – poate o biserică... Prima datorie a noastră ar fi ca pe monumentul ridicat în memoria lor să se scrie că acolo au fost împușcați români – oameni în floarea vârstei, tineri cu credință în Dumnezeu și dragoste de România. Acesta este adevărul mărturisit de supraviețuitori, care astăzi nu mai sunt printre cei vii. E o minune că la manifestarea comemorativă din această primăvară a fost Petru Huțanu – unicul supraviețuitor din acea coloană a morții, care are puteri să facă un drum lung din România, cu trecere prin vamă. Dacă i s-ar fi dat cuvântul, și-ar fi rememorat trăirile care de 75 de ani îi chinuiesc memoria și timp îndelungat, chiar și după Revoluția din România, l-au ținut într-o permanentă frică.

De fapt, el nici n-a insistat să ajungă la microfon. Stăteau la rând persoane de rang înalt din raion și regiune, mult mai importante... Cine să asculte de-un bătrân cu ochii în lacrimi? Mai ales că abia mai poate vorbi de emoțiile ce-l cuprind la locul de unde începe a doua sa viață. „De câte ori ajung aici, mă înăbușă plânsul. Și azi, când am coborât din mașină, întâi am plâns, apoi m-am închinat la aceste cruci. Dacă ajungeam atunci până în acest loc, aici rămâneam. Am avut noroc că eram cu tata dincolo de casa pădurarului când au început să tragă din mitraliere”, mărturisește bărbatul care s-ar părea că nu-i o fire sentimentală. Doar ani îndelungați a slujit în Forțele Armate ale României, ducând un trai aspru de cazarmă și ajungând până la gradul de colonel. Avea de gând ca anul acesta să vină la Fântâna Albă îmbrăcat în uniformă sa militară. În această privință a cerut și părerea bunului său prieten Gheorghe Bicer, care l-a adus prima dată la baștina părăsită în 1944. Gheorghită, cum îl numește domnul Petru pe prietenul său din Ceahor, l-a încurajat să vină echipat în uniformă de colonel al Armatei Române, dar până la urmă a renunțat la această dorință, sfătuit de un superior de la Cercul Militar din Iași, unde stă la evidență ca ofițer în retragere. „Am lăsat hainele într-un șifonier

la fiica mea din Iași, dar la anul o să le îmbrac numaidecât”, spune domnul colonel cu încrederea că o să ne întâlnim cu mai multă bucurie și că la noi lumea nu va mai suferi din cauza războiului din Donbas.

Cineva i-a găsit un scăunel, poftindu-l să se așeze mai aproape, să audă mai bine. Cu picioarele n-are necazuri, îl poartă sprinten pe unde-i pofteste inima. Cu auzul e mai prost, aceasta fiind singura cauză ce-l poartă pe la medici. Ultima dată fusese cu o săptămână în urmă ca să-și regleze aparatul auditiv. Ca și data trecută, domnul Petru se grăbea să plece a doua zi acasă. Încă nu hotărâse în care parte – la Iași, unde-l aștepta fiica, ori la Bistrița-Năsăud, unde are o moștenire, grădină și patru hectare de teren arabil. Drept că nu-l mai țin puterile să muncească singur în câmp, dar măcar să țină sub control lucrările...

„Cine vă lasă să plecați? Nu scăpați cu una cu două, până nu veniți și pe la noi”, îl luă din scurt o femeie din Cupca – Terezia Timiș, finuța fratelui lui Petru Huțanu. Ea îmi povesti pe scurt: „Doamne, ce veste tristă am aflat: a murit nănașul Aurel, fratele cu un an și jumătate mai mic al domnului Petru. El m-a botezat în 1943, iar peste un an a plecat în România”. Deși nu l-a văzut niciodată pe consăteanul care i-a fost naș de botez, Terezia părea, într-adevăr, îndurerată de cele aflate. Nici n-ar fi știut, dacă nu venea în acest an la Fântâna Albă, unde n-are rude omorâte, dar, spune ea, toți românii suntem un neam și ne doare pentru fiecare.

Gheorghe Bicer avea planuri mari pentru acea zi: să-și poarte prietenul, supraviețuitor al masacrului de la Fântâna Albă, pe drumurile copilăriei – pe la cazemata rusească (la vreo 200 de metri de drumul central), unde copilul Petru Huțanu ar fi făcut spionaj în favoarea românilor. „Între Cupca și Pătrăuți soldații ruși au săpat o cazemată, obligându-i pe oameni să aducă materiale de construcție, iar ei lucrau înăuntru. Tot acolo era o pădurice. Mergeam cu copiii să căutăm cuiburi de păsări, ascultam ce vorbesc «rușii», printre care era o santinelă din Basarabia, care cunoștea limba noastră. Apoi îi spuneam tatei ce am auzit,

neștiind că sunt «spion», iar el transmitea mai departe. De aceea am plecat cât mai departe, ca nici să nu se audă de noi”, dezvăluie domnul colonel secretele ținute în mare taină odinioară.

În acea zi, îndemnat de o rudă îndepărtată din Cupca, Arcadie Opaîț, a cărui soacră i-a fost verișoară dreaptă, avea să treacă și prin cătunul Arjaveț, unde, din toată averea părintească și mândra livadă, i-au rămas doar amintirile. Nimic nu le zădărnicea planurile – drumurile erau zvântate, moșul se ținea bine pe picioare... Atât doar că-l aștepta locul gol. N-a mai rămas nici singurul cireș, găsit acum câțiva ani, când a revenit după o despărțire de șapte decenii la baștină. De departe, alți pomi își scuturau floarea peste tristețile unui arbore deznădăcinat.

LA ÎMPĂRTĂȘANIE CU SUBLIMUL JERTFEI ROMÂNILOR MASACRAȚI ÎN PĂDUREA VARNIȚEI

*Ne ceartă-n vis Părinții!... Ies din gropi
și-n carnea vieții noastre trudnic ară...
seamănă grâu... cosesc și leagă snopi,
pe-ntinderile câte le-au fost țară...
să ne-adunăm cu toții – fii, Părinți,
În legea Adevărului Înaltă,
întru Credință... oameni printre sfinți...
să stăm cu toți ai noștri laolaltă.*

GEORGE L. NIMIGEANU

Aproape în fiecare an, 1 aprilie, ziua cea mai neagră din istoria românilor din Bucovina, cade în Postul Mare. Și mergem, ca la împărtășanie să ne mărturisim păcatele și durerile, la sfinții noștri din pădurea Varniței. Rană lângă rană, dor lângă dor, durere lângă durere, ne strângem într-o lacrimă, într-un Tricolor, într-o rugăciune, într-un cântec de glorie, pecetluit de jale și tristețe. Călcăm pe oasele lor, ale sfinților canonizați de veșnica noastră pomenire,

câștigată prin temerarul act de curaj și dragoste de patrie. Noi, urmașii unui neam martirizat, purtăm crucea nealinelor dureri pe Golgota românească din ținutul Cernăuțiului nu numai la 1 aprilie. Ne sângerează în inimi și măcelul de la Lunca, dovadă că românii care au pornit să treacă frontiera pe la Varnița n-au fost doar victime ale unor provocări, cum caută să-i prezinte cei care vor să diminueze curajul și eroismul manifestat de neamul nostru în primul an de ocupație sovietică.

Pentru toți martirii bat clopotele Învierii

Oamenii, deciși să treacă cu orice preț hotarul la 1 aprilie 1941, nu puteau să nu știe de tragedia din noaptea de 7 februarie, care a inundat în sânge românesc Lunca Prutului. Doar nu erau atât de naivi, de întunecați la minte gospodarii români de pe Valea Siretului, să se lase amăgiți de niște cozi de topor. Orice s-ar spune și s-ar scrie în presa ucraineană din Cernăuți, pentru noi adevărul e unul: românii nu i-au întâmpinat cu flori, pâine și sare pe „eliberatorii” de la Kremlin. Pentru nesupunere, pentru că n-au îndrăgit străinii, ținând minte blestemul lui Eminescu („Cine-au îndrăgit străinii,/ Mânca-i-ar inima câinii”), neamul nostru a fost împușcat la Lunca și Fântâna Albă, victimizat prin Siberia, Kazahstan și Onega...

De foarte multă vreme ploile și viscoalele au șters urmele de sânge nevinovat vărsat în pădurea Varniței, vânturile au mânat departe gemetele agonice ale muribunzilor. Au putrezit sau au fost intenționat distruse troița și crucile puse pe mormintele anonime de buni creștini la un an după tragedie, în 1942, când preoții reveniți din refugiul impus de ciuma bolșevică au oficiat slujbe de pomenire la locul masacrului de la Fântâna Albă. În timpurile ce le trăim acum, când multora nu le pasă nici de limba maternă, e greu să ne imaginăm că sunt posibile sacrificii pe potriva celor de care au dat dovadă românii noștri despărțiți de Țară.

Totuși, memoria rămâne o rană deschisă, îndreptându-ne pe drumul de sânge spre pădurea Varniței, unde rugăciunile preoților

pentru odihna martirilor sunt intensificate de austeritatea postului, de tristețea pentru chinurile îndurate de Hristos pe drumul spre Golgota, această cutremurătoare coincidență întărindu-ne în credința că neamului românesc i-a fost predestinat să se mântuiască prin supremă jertfire, iar moartea trebuie primită nu ca un sfârșit, ci ca o înălțare spre viața cea veșnică. Doar mai degrabă ori mai târziu, pentru toți martirii bat clopotele învierii. Nu a treia zi, ci peste ani, când din măduva trupurilor mutilate cresc flori, se înalță spre cer brazi semeți, aidoma chipurilor flăcăilor secerăți de gloanțele călăilor.

Atunci s-a tras nu numai în oameni, ci și în Dumnezeu

De câteva decenii se încearcă să se reînvie fărămă cu fărămă adevărul despre tragedia din ziua de 1 aprilie 1941, atunci când s-a tras din mitraliere nu numai în oameni, ci și în Dumnezeu. Or, primele gloanțe i-au secerat pe cei ce purtau prapore, cruci și icoane.

De câțiva ani, martirii români de pe Valea Siretului sunt comemorați și la Mănăstirea Putna, iar în ziua de 1 aprilie starețul sfintei ctitorii voievodale, unde odihnește Marele Ștefan al Moldovei, adună soborul de preoți într-o unică rugăciune la locul masacrului de la Fântâna Albă.

E o sfântă datorie să le facem meritata dreptate celor crucificați pentru că nu și-au trădat credința și obârșia românească. Poate cineva să riposteze: „Ce le mai trebuie morților dreptate?!” Într-adevăr, nu cei îngropați de vii în pădurea Varniței, ci noi, urmașii lor, avem nevoie de dreptate.

„E dulce și frumos să mori pentru Patrie”, scria cu peste două mii de ani în urmă poetul latin Horațiu. Și astăzi, după atâta amar de timp, când ne strângem la crucile din pădurea Varniței, aceste cuvinte răsună la fel de solemn, fiind cum nu se poate mai potrivite pentru a da gravitate emoțională evenimentelor de comemorare a sfinților noștri torturați, omorâți, răstigniți pentru dragostea lor românească.

Ne apropiem de Duminica Floriilor și de sfânta sărbătoare a Învierii. Când vom intra în case cu lumină din focul haric de la Ierusalim și vom gusta din pasca sfințită, să nu uităm să șoptim „Hristos a înviat” și pentru cei care au murit la câțiva pași de hotar, pe pământul răpit al Țării. Prin martiraj, drumul cel mai scurt spre mântuire, ei și-au câștigat viața veșnică, lăsându-le urmașilor datoria de a le împlini sacra dorință. Ies morții noștri din morminte să are paragina nepăsării din sufletele multor renegați, să semene și să crească grâu curat din care să coacem prescura pentru viitor.

ȘI PE TINERI TRECUTUL ÎI DOARE

Nu o dată, la manifestările organizate de societățile noastre românești (cu excepția festivalurilor la care participă colective artistice de copii), am auzit obiecții privind prezența în număr foarte mic sau lipsa totală a tineretului. „*Unde-i tineretul, de ce atât de puțini tineri sunt printre noi?*”, se întreabă patetic unii patrioți prezenți la evenimentele de respirație națională. Observații de acest tip au răsunat de multe ori la conferințele și mitingurile de doliu, inițiate de cele două societăți „Golgota”. Deși s-ar părea că o societate, care se preocupă în exclusivitate de rănilor trecutului și de reabilitarea martirilor neamului, nu este atractivă pentru generația în creștere de astăzi, conducerea ei a reușit, totuși, să trezească interesul tinerilor, asumându-și în mare parte obligația morală a profesorilor școlari de a le cultiva copiilor cunoștințe despre tragediile prin care a trecut neamul nostru.

Bunăoară, anul trecut, de sărbătoarea Înălțării Domnului, care la români este și Ziua Eroilor, la momentul de reculegere de la memorialul ostașilor și martirilor români din fostul cimitir militar din Cernăuți, ridicat în perimetrul cimitirului evreiesc sub patronatul Societății „Golgota” a românilor din Ucraina, au fost prezenți mai mulți copii decât adulți. În lipsa unui preot, locul unde odihnesc osemintele a 695 de ostași români căzuți în cel

de-al Doilea Război Mondial, iar mai târziu au fost aruncați și 400 de martiri asasinați în primul an al dictaturii staliniste în ținut, a fost sfințit cu lacrimile din cântările sincere ale grupului de copii de la Centrul Bucovinean de Artă pentru conservarea și promovarea culturii tradiționale românești.

Observăm că unde se cinstește graiul, acolo și memoria este trează. La Carapciu copiii primesc cele mai emoționante lecții de istorie la altarele de jertfă ale neamului. În fiecare primăvară, la 1 aprilie, îl întâlnesc pe profesorul de geografie Ion Tovarnițchi de la Liceul „Mihai Eminescu” înconjurat de copii (elevii săi) la comemorarea martirilor români, masacrați în pădurea Varniței. Însuflețiți de profesor, acești copii cunosc cu adevăratelea ce înseamnă un pelerinaj. Ei străbat pe jos drumul pătimirilor, purtând tricoul pe urmele bunicilor porniți cu decenii în urmă spre mântuire. Copiii ies din case până la răsăritul soarelui, cu sticlucă de apă și de-ale gurii în rucsacuri. Pe parcursul celor circa 25 de kilometri ascultă povestirile profesorului despre consătenii împușcați la 1 aprilie 1941, între Carapciu și Suceveni, acest masacru declanșându-se până ca ei să ajungă aproape de frontieră, la Fântâna Albă. Din coloana pornită din Carapciu, 14 oameni neatinși de gloanțele ucigașe au fost arestați și exilați în Siberia, la Severouralsk. Printre aceștia s-a aflat și bunelul profesorului lor, Ion Tovarnițchi, a cărui mamă, născută la câteva luni după măcelul de la Fântâna Albă, nu și-a văzut nicidecum tatăl. Durerea copilăriei ei orfane de tată a fost transmisă fiului, care reînvie în fiecare primăvară, prin acest pelerinaj, memoria bunelului său și a altor consăteni martirizați. Anul acesta, pentru prima dată l-a luat în grupul pelerinilor și pe fiul său, Gheorghită, considerând că băiatul, deja elev în clasa întâi, este destul de mare ca să parcurgă pe jos acest drum.

Românii din Carapciu, și cei sosiți cu mașinile, și cei care au străbătut pe jos acest drum al Golgotei, se ținneau împreună. Deși purta ochelari negri, am văzut lacrimile învățătoarei Elena Calancea, al cărei tată a fost exilat cu familia în Kazahstan. Nu-și poate reține plânsul când vine aici. Nu departe de ea stăteau tinere

mămici cu copilași încă prea mici ca să înțeleagă de ce plâng cei mari. Câteva liceene din clasa a VIII-a fluturau un mândru tricolor, ridicându-l cât mai sus, de părea că atinge cerul...

M-am apropiat de un bărbat ce ținea sus un tricolor, interesându-mă pe cine reprezintă, cine l-a îndemnat să vină aici cu steagul.

„Mă reprezintă pe mine, Vasile Cozaciuc din Carapciu, și am venit cu tricolorul pentru că sunt român și pentru că vreau să le arăt românilor că nu trebuie să ne fie frică, pentru că noi, asemenea ungurilor din Transcarpatia, trebuie să ne mândrim cu limba și simbolurile noastre naționale”, mi-a răspuns bărbatul înconjurat și de alți consăteni.

Or, cei din Carapciu își transmit din generație în generație durerile din primăvara lui 1941, când și la ei s-a format o coloană pornită spre frontieră. Printre ei se afla și Ion Semeniuc, unicul care a scăpat cu zile. Din urma sa se ținea fiul său Ilie, dar avea numai 13 ani atunci și n-a fost luat de cei mari. Grupul de oameni a fost înconjurat din toate părțile de soldați înarmați. Cei care au încercat să facă un pas au fost împușcați pe loc. Ceilalți au fost luați la interogatoriu la Hliboca, supuși torturilor. Mărturiile românilor ajungeau la anchetator printr-un traducător, care numai de partea lor nu era.

„Tata cunoștea puțin ucraineana și a spus că a fost reținut în tâmplător când mergea la magazin după pâine. Lui i-au dat drumul acasă, dar dintre cei cu traducător n-a scăpat niciunul”, mi-a dezvăluit Ilie Semeniuc, recitându-mi strofe din folclorul auzit în copilăria sa de la oameni necăjiți:

„S-a distrus și avuția
Și-a rămas numai rușinea,
Din așa țară bogată
A rămas gură căscată”.

În timpul vieții părintelui său nici nu-și putea imagina că vor veni timpuri când morții căzuți pe acest pământ vor fi pomeniți cu onoruri, că urmașii lor se vor aduna cu tricolorul la locul lor de pierzanie.

Golgota neamului românesc

FELICIA NICHITA-TOMA

DUPĂ RĂPIREA BUCOVINEI A ÎNCEPUT SÂNGEROASA DRAMĂ A ROMÂNILOR

Câteva zile au „umblat” pământul și iarba cu oamenii îngropați de vii

Torturi cristice și râuri de lacrimi amare au vărsat românii noștri înstrăinați de Țară, îndepărtați de casă, familie și baștină. La puțini, la foarte puțini dintre cei surghiuniți de iscoadele bolșevice, duși în neagră străinătate pe drumurile calvarului și morții, unde pământul durerii geme și unde „plâng” morminte străine, le-a zâmbit norocul să-și revadă străbuna glie, să sărute prispa casei părintești. Cu durerea sfâșietoare a rănilor mereu sângerânde în piept, pricinuite de fiarele comuniste în primii ani de ocupație a ținutului bucovinean, a ajuns la cei 80 de ani și **Vasile Sucevan** al lui Constantin din Suceveni, raionul Hliboca, localitate din care peste 40 de familii au fost deportate în Siberia, Vorkuta, Donbas, stepele kazahe, au fost duși la muncă silnică în lagărele bolșevice de pe țărmurile lacului Onega. În pofida faptului că de la acele evenimente tragice din 1941 – când tatăl său a fost împușcat mișelește în poiana Varniței din pădurea Camencei de lângă Fântâna Albă, iar mama, el și fratele Grigore au fost deportați în stepele pustii și sterpe ale Kazahstanului – s-au perindat peste 70 de ani, nici umbra grea a uitării, nici trecerea vertiginoasă a timpului n-au atins cu aripa lor și n-au putut smulge din sufletu-i rănit acea durere amară ce-i sfâșie inima.

Drama familiei sale distruse de „eliberatori” – tatăl, Constantin Sucevan, masacrat la Varnița; mama, Livia, decedată de foame în stepele kazahe, osemintele chinuite ale căreia au rămas să zacă în gropile comune în pustiurile fără de sfârșit, și unicul frate dispărut fără urme în blestemata străinătate, la Aktiubinsk, Kazahstan, locul de neagră pomină și tristă amintire unde le-a fost surghiunul – l-a însoțit în toți acești ani și îi stăruie în memorie ca o rană mereu sângerândă ce-i răvășește durerile, îi stoarce lacrimi cu

sânge, ținându-i inima ca într-un cleștar. Și cu toate că au trecut ani, Vasile Sucevan nu are timp pentru uitare și nepăsare. Ca tristețile amintiri să nu moară odată cu el, le povestește mereu fiicei Viorica, ginerelui Arcadie Vasiliuc, nepoților Gheorghe și Vasile despre acele zile negre din amărăta lui copilărie și adolescență, petrecute în calvarul stalinist.

Vasile Sucevan avea doar 8 ani când au năvălit sovieticii pe acest picior de plai străbun. Duși până la disperare și neputând suporta umiliința și birurile la care erau supuși, românii din acest colț înstrăinat de Țară au dorit să plece în România. S-au adunat la Suceveni mai din toată Valea Siretului, din satele Pătrăuții de Sus, Pătrăuții de Jos, Crasna, Cupca, bucuroși de zvonul că rușii le permit tuturor doritorilor de a pleca în România, apoi au luat-o spre Adâncata, unde era sediul NKVD-ului și Comandamentul grănicerilor. Aici li s-au alăturat cei veniți din Petriceni, Dimca, Trestiana, Carapciu, Corcești, Iordănești, Ropcea, Mihuceni etc. Ajunsă la Comandamentul grănicerilor și văzând că nu le sunt primite cererile de plecare, mulțimea – tineri și tinere, părinți și bunei, femei cu copii mici în brațe – a hotărât să-și croiască, cu orice preț, singură calea spre libertate, să treacă frontiera.

Cu ochii scăldați în lacrimi și sufletul străpuns de durere își amintește Vasile Sucevan de îndoliata zi de 1 aprilie 1941:

„Tata Constantin a ieșit în acea zi de Paști în sat, la magazin. În vatra comunei a întâlnit grupurile de demonstranți ce se întorceau de la Adâncata. Consătenii adunați i-au propus să meargă cu ei. Au ridicat trei cruci din biserica din Suceveni; una o purta tata, cu încă doi români, care pășeau în fruntea coloanei de aproape 3.000 de persoane și s-au îndreptat spre frontieră, spunând rugăciuni și cântând cântece religioase și patriotice românești: *Deșteaptă-te, române, Pe-al nostru steag e scris unire*, și scandând *Trăiască Regele Mihai și mareșalul Antonescu!* Nu i-a putut opri din drumul morții nici preotul Simion Ivanciuc, care a fost obligat de activiștii comuniști și ofițeri să se adreseze mulțimii. Încercările parohului de a-i convinge pe manifestanți să se împrăștie pe la casele lor,

că altfel îi paște un mare pericol, au fost zadarnice. Hotărârea românilor de a pleca era atât de puternică, încât nu i-a putut opri nimeni și nimic din cale, nici furtunile iadului, dezlănțuite de „eliberatori”, ce tot mai fioroase se adunau peste căpătâiul speranțelor lor luminoase de a trăi liberi, neasupriți, în țara lor iubită. La trecerea Siretului au fost întâmpinați de vreo 12 soldați călări și un ofițer, care le-a ordonat să se întoarcă și care i-au însoțit pe parcursul drumului până la Fântâna Albă. Spre seară, când au ajuns la Varnița, numită și Poiana Lipovenilor, situată între comunele Camenca și Petriceni, și au apărut pe vârful dealului, soldații sovietici au deschis foc, mitralierele secerându-i fără milă pe cei dornici de libertate și dreptate, primii căzând cei din față. Tata, cum era cu crucea în mână în fruntea demonstranților, a fost secerat de gloanțe printre primii. Ceilalți din spate, care mai erau în viață, s-au culcat la pământ, apoi văzând că mitralierele grănicerilor au amuțit, s-au ridicat să meargă mai departe, însă au fost cosiți de gloanțele armelor, care au început din nou să făcănească. Sângele curgea șuvoaie, încât a umplut întreaga poiană de la Varnița, iar răcnetele celor ce scăpaseră cu viață din acel sângeros măcel, gemetele înăbușite ale muribunzilor se auzeau până hăt, departe. Iadul cel mai înfiorător clocotea în poiana jalei”.

Cei care erau mai în urma coloanei au reușit să se târâie în pădurea din apropiere, însă și aici i-au ajuns ghearele diavolului. Soldații ruși călări i-au urmărit și i-au împușcat, încât peste tot în pădure au rămas să zacă trupurile masacrate ale românilor. Foarte puțini s-au salvat cu viață din oribilul masacru din valea plângerii de la Fântâna Albă, unde a căzut floarea tinerimii de pe Valea Siretului, unde au fost omorâți fără vină copiii mici, maturi și bătrâni, doar pentru dorința de a trăi alături de cei dragi, în Țara lor de dor.

„Era la căderea nopții și cei câțiva care au reușit să scape din acel măcel sângeros s-au ascuns în pădure, însă apoi au fost prinși, deportați și întemnițați. A doua zi, au venit lipoveni cu hârlețe și grăniceri cu patul armelor, lovindu-i în cap pe cei care

încă erau vii, dar răniți și nu puteau fugi. Călăii bolșevici n-au lăsat pe nimeni să se apropie de locul masacrului, au săpat gropi în poiană și i-au aruncat pe toți grămadă – și pe cei morți, și pe cei vii. Apoi, cu un tractor cu lopată au dat lut peste ei. Din aceste gropi s-au auzit mult timp gemete și vaiete înăbușite. Vreo câteva zile a „umblat” pământul și iarba cu oamenii îngropați de vii. Acolo, la marginea pădurii însângerate, a rămas să zacă pe vecie și tata. Ca să șteargă urma odioasei crime, bolșevicii au arat poiana și au plantat brazi, pădurea crescând pe osemintele martirilor români masacrați”.

Tristele amintiri ard ca făclii vii în sufletul lui, provocându-i dureri insuportabile

Marea tragedie a românilor din nordul Bucovinei a început odată cu răpirea ținutului, cu masacrele de la Lunca din 6–7 februarie și din poiana Varnița de la Fântâna Albă de la 1 aprilie 1941. Nici cel mai mare dușman al uitării – timpul – n-a putut stinge din pieptul pârjolit al lui Vasile Sucevan al lui Constantin din Sucevenii Hlibocii focul mistuitor al durerii. Îl cuprind și acum fiori de gheață și îl podidesc lacrimile, când își amintește despre calvarul prin care a trecut familia sa după „eliberarea” de către iscoadele bolșevice a ținutului nostru bucovinean.

Tatăl său a căzut printre primii în măcelul de la Fântâna Albă. Nu se cunoaște nici numărul exact al morților din cele două gropi comune din poiana de la Varnița, de la marginea pădurii de pe dealul Sucevenilor și Fântâna Albă, secerăți de mitralierele grănicerilor sovietici. Se știe doar că oastea de brazi a crescut pe osemintele însângerate și chinuite în agoniile morții ale românilor, uciși mișelește în masacrul de la 1 aprilie 1941 în trista Vale a Plângerii. Însă aici drumul morții pentru familia lui Vasile Sucevan, precum și al altor câteva mii de români de pe Valea Siretului și întregul ținut bucovinean, nu s-a sfârșit, ci a continuat, fiind escortați în neagră străinătate, ca să li se șteargă urma de pe acest pământ străbun. Avea doar 8 ani când nordul Bucovinei a

fost cotoplit de iscoadele staliniste. Destinul i-a hărăzit o viață lungă ca, ajuns la adânci bătrânețe, să le povestească tinerilor despre teroarea și crimele „eliberatorilor”, ca această pagină neagră din istoria românilor nord-bucovineni să nu fie uitată, când, peste ani, cei care au suportat pe propria lor piele jugul comunist nu vor mai fi în viață.

„Unii mai spun că acțiunea de protest a fost organizată de naționaliștii români. Care naționaliști? Oamenii simpli au lăsat sapa și plugul, căci nu puteau suporta batjocura «eliberatorilor», dorind să trăiască liberi și fericiți în Patria lor. I-au chemat nu naționaliștii, ci dragostea față de Neam și Țară, de Libertate. Chiar a doua zi după masacrul de la 1 aprilie 1941 de la Fântâna Albă au început arestările românilor, răniți în poiana Varniței, care, ascunși de întunericul nopții, au reușit să fugă, salvându-și viața. Însă îi așteptau închisorile și torturile. Chiar și acei care nu participaseră la manifestare, dar erau bănuți, erau arestați și acuzați de complot. Vânătoarea de oameni a durat câteva săptămâni. Erau prinși, băgați în temnițe, crunt bătuți, schingiuiți ca să fie depistați toți complicii. Toată lumea era atât de înspăimântată, încât, de frică, nimeni nu pomenea de teribilul măcel. Vorbeau doar în șoaptă membrii familiei între ei. În lunile ce au urmat s-a așternut o tăcere de moarte peste satele de pe Valea Siretului. Aflam, uneori, în mare taină, că mulți au fost arestați și ne așteptam de azi pe mâne să vină și după noi”.

Calvarul stalinist i-a lăsat lui Vasile Sucevan urme adânci, necicatrizate în suflet. Încă se mai trezește noaptea ud learcă, înspăimântat de realele vise, trecându-l sudori reci de gheață pe frunte. Plânge ca un copil, căci tristele amintiri ard ca făclii vii în sufletul lui, provocându-i dureri insuportabile. Dureroasele mărturii ale supraviețuitorului marii deportări din noaptea de 12/13 iunie 1941 continuă cu aceeași durere sfâșietore, cu lacrimi și suspine. Au fost incluși în lista neagră, alcătuită în taină timp de două luni de către activiști ai regimului totalitar, ajutați de cozile de topor din sat, care le-au năpăstuit multor oameni soarta.

„Au venit satrapii bolșevici și după noi, într-un miez de noapte, în care au fost deportate peste 40 de familii din Suceveni. Au bătut cu putere la fereastră și i-au ordonat mamei să deschidă. Aveam pe atunci 8 ani, iar fratele Grigore – doar 4. Parcă o văd și acum pe mama cum îmi spune speriată, cu sufletul la gură:

– Măi Vasilică, mi se pare că ne iau rușii.

Au năvălit apoi trei activiști, îmbrăcați în negru, i-au spus mamei să aprindă lampa, căci curent electric pe atunci nu era, întrebând-o cum o cheamă și pe noi la fel. Au scos o listă și i-au ordonat să ne îmbrace și să mergem cu ei. Mama, sărmana, plângea și tremura, iar eu cu fratele Grigore, care s-a prins cu amândouă mâinile de ea, răcneam în gura mare. Era cu bolșevicii ruși și un om din sat, care le traducea și care i-a spus mamei:

– Grăbește-te, nu mai zăbovi, ia băieții și hai!

Mama n-a dovedit să ia nimic cu noi, căci ne-au scos forțat din casă. Ne-a luat de mânuțe și duși am fost în neagra străinătate, de unde scumpa și iubita noastră măicuță nu s-a mai întors... Și nici fratele Grigore...”

Ne-au dus acolo la moarte, ca să nu mai fie neamul românesc

Amintirile îi răvășesc vechile răni și pe Vasile Sucevan din nou îl îneacă lacrimile. Acel chin infernal prin care a trecut, pe care l-a simțit până la măduva oaselor cu 72 de ani în urmă, n-a murit odată cu părinții, ci îl mai ține ca într-un clește într-o sfâșietoare și chinuitoare durere cât va trăi pe acest pământ. Îl las să-și verse puțin amarul, să-și răcorească sufletul, apoi își continuă calea mai departe pe drumul memoriei crucificării neamului românesc.

„Ne-au dus la primărie, unde ni s-a spus că suntem considerați «dușmani ai poporului» și când am ajuns acolo am nimerit într-un adevărat iad – țipetele, răcnetele și bocetele bătrânilor, copiilor și tinerilor se auzeau de departe. Ne-au urcat în camioane și ne-au dus la Pătrăuți, la gară, apoi la Cernăuți, unde ne-au încărcat în vagoane pentru vite, soldații ruși zăvorând ușile cu zăvoare de fier. Au închis obloanele și ne-au ținut acolo până a răsărit și

apoi a apus soarele. Trenul cu cei deportați a pornit abia a doua zi în zori. Nu se oprea decât la 2–3 zile și atunci controlau să nu fi fugit vreunul, ne aruncau o căldare de crupe fierte și una de uncrop pentru toți amărății din vagon și zăvorau din nou ușile. Nici nu ne dădeau voie să coborâm cu treaba cea mare. Era la mijlocul vagonului o groapă și făceam treaba acolo, iar femeile astupau cu niște țoale. Astfel, eșalonul morții ne-a dus trei săptămâni până am ajuns într-un câmp unde, cât cuprindeai cu ochii, nu vedeai nici pom, nici casă, ci doar pustiu. Aici, în stepele sterpe ale Kazahstanului, era o mulțime de soldați. N-au întârziat să sosească nici căruțe și camioane din sovhozurile din partea locului, pregătite din timp pentru transportarea deportaților. Kazahii ne-au mânat ca pe niște oi în căruțe. De la prânz am mers toată noaptea și spre dimineață am ajuns la o fermă, unde erau patru grajduri pentru vite, câteva bordeie și o baracă lungă. Apoi a venit mai marele sovhozului și ne-a spus:

– Aici veți trăi, veți lucra și veți muri.

Vreo patru luni am trăit într-un grajd puturos și friguros, fără așternut și aproape goi, unde ne mâncau păduchii, căci umblau pe noi ca furnicile în moșuroi. Nu cunoșteam nici rusa și nici limba supraveghetorilor noștri. Cei care lucrau primeau câte 300 de grame de cereale pe zi, iar cei bătrâni și bolnavi, copiii – doar 150 de grame. Însă pâine coaptă n-am văzut în cei 7 ani de surghiun în raionul Novorosiisk, regiunea Aktiubinsk, ci doar boabe de grâu, orz, ovăz și foame...”

Drumul spinos al calvarului și morții i-a distrus copilăria, tinerețea și i-a otrăvit existența. Și cu toate că era încă mic, avea doar 8 ani, Vasile Sucevan trebuia și el să lucreze, căci altfel erau sortiți morții din cauza foametei. Deci, muncea alături de cei maturi – păștea vitele sovhozului.

„Spre iarnă ne-au băgat într-o baracă, unde ne înghesuim 25 de oameni. Dormeam jos, pe fân. Astfel am petrecut 7 ani de chin și calvar în pustiriile kazahe. În următoarea iarnă, de frig și foame s-au umflat și și-au dat duhul 45 de deportați. N-am putut-o salva

din ghearele morții nici pe îndurerata noastră măicuță, care a murit de foame în chinuri îngrozitoare, lăsându-ne orfani pe mine și pe fratele Grigore. Apoi, copilașii cei micuți, care nu puteau încă munci, părinții cărora au decedat, au fost adunați și duși, probabil, la vreo casă de copii ori poate omorâți, căci n-a mai dat nimeni de capătul lor. Astfel am rămas și fără unica mângâiere – frățiorul Grigore, pe care nu l-am mai văzut. N-a putut afla nimeni despre soarta lor. Când am fugit din exil acasă, m-am adresat unui învățător, care cunoștea bine rusa și el mi-a scris vreo trei scrisori în Moscova, două în Alma-Ata, însă de fiecare dată am primit unul și același răspuns: un băiat cu o asemenea familie n-a existat vreodată nici la casa de copii din Aktiubinsk, nici la altele.

Aici erau deportați oameni de diferite naționalități. Când se umflau și mureau, îi scoteau în coridor și îi țineau acolo câte patru zile, căci erau vântoase și geruri mari și nu-i puteau duce să-i îngroape. Când se liniștea vremea, veneau kazahii cu sănii și îi aruncau pe decedați în ele, care îmbrăcat, care în pielea goală, și îi duceau în câmp, cam la o depărtare de 2 km de baraca noastră, și-i lăsau acolo până se desprimăvăra. Acei 45 de chinuiți morți au stat astfel pe câmp până în luna mai. Când a dat căldura, decedaților le-a crăpat pielea de umflată și roșie ce era. Au mers apoi kazahii cu tractorul și au făcut o groapă mare, aruncând trupurile neînsuflețite grămadă, unul peste altul, dând lut peste ei, osemintele lor rămânând să zacă în stepile pustii kazahe.

Înduram foame, nevoi, nu aveam cu ce ne îmbrăca, încălța, acoperi. Primăvara prindeam șobolani de câmp împreună cu vecinul Ion Amari al lui Carton, care era de-o vârstă cu mine și care rămăsese singurel în neagra străinătate, căci mama i-a decedat de foame, iar fratele său mai mic dispăruse fără urme când au fost luați toți copiii mici. Astfel, ca să nu murim de foame, luam o căldare cu apă și o vărsam în gaura animalului, care imediat ieșea la suprafață. Îl prindeam și îl pârjoleam, apoi, înfometăți, înfulecam acea carne grețosă ca să supraviețuim, căci eram fără părinți și nu avea cine ne purta de grijă. Iarna, când, o dată în

lună, ne dădeau cele 300 de grame de cereale pe zi, le împărțeam, mâncam doar câte o lingură ca să nu murim de foame. Ne dureau dinții în gură, căci le mestecam crude, apoi uneori le râșneam, turnam mai multă apă și le fierbeam, iar când se terminau și nu aveam ce mânca, mergeam cu Nicuță în grajdul de vaci, când plecau kazahalele acasă, omoram câte 10–12 vrăbii, le pârleam cu fân, apoi le fierbeam și le mâncam [plânge, lacrimile îi curg șiroaie pe obraz, înecându-i cuvintele – *n.a.*]. Purtam cu noi întotdeauna un ceanaș și ce găseam fierbeam în el, căci nu aveam nici mamă, nici tată, dar ne șoptea un glas de sus că trebuie, cu orice preț, să supraviețuim calvarului bolșevic. Umblam prin acel pustiu și păzeam când uliul zbura din cuib, luam ouăle sau dacă avea pui îi fierbeam și-i mâncam [din nou nu-și poate stăpâni lacrimile, care îl îneacă – *n.a.*]. Ce-am văzut cu ochii, totul am mâncat. Înțelegeam că ne-au dus acolo la moarte, ca să nu mai fie neamul românesc. Ne luptam cum puteam cu foamea, numai să rămânem în viață, căci eram fără părinți, goi și infometăți și pe nimeni nu-l interesa dacă ești flămând sau sătul, bolnav sau sănătos. Dacă mureai, te aruncau într-o groapă. Umblam și cerșeam și kazahelor li se făcea milă de noi, văzându-ne atât de necăjiți, fiindcă aveau și ele feciori luați la război, și ne dădeau de mâncare. Astfel, 7 ani, cât am supraviețuit în ghearele negrei străinătăți, n-am văzut nicio bucătică de pâine. Vara coseam în stepele Kazahstanului. O dată în zi ne aduceau crupe fierte de orz, ovăz sau secară și atât”.

Cu crucea-n spate

Grea și amară a fost deportarea, dar nu mai puțin anevoios a fost și drumul întoarcerii la casa părintească din urgia străinătății. Puțini, foarte puțini dintre cei năpăstuiți au avut fericirea și norocul să revină la baștină. Mulți au căzut în negrul pustiu fără lumânare la căpătâi și fără cruce. Și cu toate că groaza intrase în sufletele oamenilor și nimeni nu mai pomenea în glas de urgia ce se abătu asupra românilor înstrăinați, la urechea lui Vasile Sucevan a ajuns zvonul că vreo câțiva deportați au fugit acasă. Or,

dorința de libertate, dorul de casă, de glie era atât de mare, încât le răpi liniștea și somnul, dar îi însufleți, le dădu puteri și cutezanța de a părăsi surghiunul și de a se întoarce la baștină.

„Nu aveam nici 16 ani când umblam cu Nicuță la cosit în câmp, unde munceau și oameni mai vârstnici. Și i-am auzit vorbind că unii de prin părțile noastre, care au fost deportați, au fugit și s-au întors acasă. Astfel, împreună cu Ion și câțiva tineri din satul nostru – Veniamin Amari, Domnica Amari și Maria Amari – ne-am luat inima în dinți și am hotărât, cu orice preț, să fugim și să ne întoarcem în satul natal. Ne-am înțeles să lăsăm mai devreme cositul ca să ne pregătim de evadare. În timpul nopții, am ieșit încetișor pe fereastră din baracă, ne-am dus la gară și ne-am ascuns lângă calea ferată în așteptarea trenului. Protejați de umbra nopții, am urcat apoi în primul tren – un marfar – și duși am fost...”

Era toamna, prin noiembrie, frig, dormeam deasupra pe vagoane, iar ziua ne ascundeam printre butuci. Vreo săptămână am venit cu un eșalon de soldați. Noi dormeam pe vagoane, iar ce mâncau ei, ne dădeau și nouă. Eram aproape goi, cum fugisem, căci nici nu aveam ce lua din surghiun cu noi, doar crucea-n spate, pe care a trebuit s-o ducem până la capăt, chiar și după ce ne-am văzut în pragul casei părintești. Văzându-ne într-un asemenea hal, soldaților li s-a făcut milă de noi și ne-au dat niște haine ostășești. Astfel, de pe tren pe tren am ajuns acasă”.

Când s-a văzut acasă, de bucurie, a sărutat pragul casei părintești, însă fericirea chiar și așa n-a găsit-o, fiindcă în satul natal „gospodăreau” călăii bolșevici cu slugoii lor. A găsit casa pustie, căci li se furaseră toate bunurile în timp ce se aflau în surghiun.

„Secretarul primăriei, un ucrainean din Camenca, Vasile Karliciuk, acela care a întocmit listele deportaților împreună cu primarul, un comunist din Adâncata, voia să mă ducă înapoi în Kazahstan, strigând din toți plămânii că locul nostru nu e aici, ci în Rusia. Am fugit și de data aceasta, mă ascundeam și dormeam în pădure, pe copaci”.

Când s-au mai limpezit apele și Vasile Sucevan, împreună cu unchiul său, Simion Mihalovici, făceau de serviciu la primărie, seara, Karliciuk a spus:

– Mata, bade Vasile, n-ai să mergi în seara aceasta acasă, ci ai să dormi cu băiatul aici.

Secretarul și-a pus arma pe masă, apoi s-a culcat pe niște scaune, iar bieții oameni – jos. Cam pe la miezul nopții a sunat telefonul. Vasile nu închise niciun ochi, fiindcă avea frică să nu fie dus înapoi în Kazahstan. A auzit cum le-a răspuns celor de dincolo de fir în rusă: „Veniți, că totul am pregătit”. N-au trecut nici 10 minute și a apărut o mașină, apoi trei activiști au intrat în primărie. Sărmanul tânăr stătea cu sufletul la gură, mai mult mort de frică, decât viu. A văzut cum Karliciuk a scos din dulap o listă și le-a înmănat-o celor sosiți, spunându-le că le-a pregătit 7 băieți. Secretarul a uitat că Vasile Sucevan a fost deportat și cunoaște rusa și a mai adăugat că, în caz că nu vor putea aduna câți trebuie, îl vor lua și pe acest tânăr. Unul din străinii veniți s-a interesat câți ani are și auzind că doar 16, i-a spus secretarului că băiatul e încă foarte tânăr, la care Karliciuk a răspuns: „Nu-i nimic. E numai bun”. A lăsat un slugoi din sat să-l străjuiască pentru a nu fugi și a plecat la arcănitul tinerilor, dar s-a întors doar cu unul singur, cu o falcă-n cer și alta pe pământ că n-a reușit să-și ducă la bun sfârșit planurile mârșave. Le-a legat apoi ambilor tineri mâinile la spate și i-a pus culcați într-o căruță, prevenindu-i să nu ridice capul că-i împușcă pe loc.

„Ne-a dus la Adâncata, într-o odaie, unde erau vreo 40 de băietani. Amărât din cale afară, cum eram, căci simțeam că-mi pun la gât din nou jugul străinătății, de noi s-a apropiat un tânăr voinic și a întrebat dacă cunoaștem rusa. Când a auzit că știu rusește m-a întrebat de unde. Plângând, i-am povestit cum tata a fost împușcat la graniță, iar mama a decedat de foame în Kazahstan, unde am fost deportați. Am observat atunci și în ochii lui lacrimi și mi-a spus:

– Nu plânge, am să te salvez.

Am aflat că acest flăcău frumos și voinic era din Cuciur și l-au arcănit când a mers la o fată, la Iordănești. Am auzit apoi cum unul a sunat și a întreat în rusă dacă au pregătit vagoanele și că o să vină 8 căruțe să ne ducă la gară. I-am spus tânărului din Cuciur ce-am auzit, iar el m-a sfătuit:

– Tu să stai lângă mine în căruță, iar eu când îi voi lovi, să fugi.

În curând au sosit și căruțele, ne-au urcat în ele, două santienele mergeau pe jos, alături, iar două – în căruță. Cum numai au pornit din loc, tânărul cel voinic i-a lovit puternic pe cei doi din căruță, care pe loc au pierdut cunoștința, iar eu, folosindu-mă de moment, la sfatul salvatorului, am fugit”.

Astfel, Vasile Sucevan a scăpat din nou de surghiun, amăgind soarta care încerca să-l tot năpăstuiască. Dar zile bune chiar și așa n-a avut, mai ales în primii ani. Vreo doi ani a dormit prin căpițe de fân, căci veneau noaptea să-l arcănească din nou. S-a căsătorit cu soția-i Domnica la vârsta fragedă de doar 18 ani. Au muncit din greu, căci n-a avut cine să-i ajute, să le ușureze cât de cât viața anevoioasă. 45 de ani a lucrat la fabrica de cărămidă din localitate. A sperat că după reabilitare îi vor fi compensate bunurile furate de sovietici, când au fost deportați, însă n-a obținut nicio parachioară. Ajuns la venerabila-i vârstă de 80 de ani, și prin vis îl urmăresc încă nevoile și calvarul adus de „eliberatorii” ruși în îndepărtata, îndurerata și înlăcrimata sa copilărie. De peste 70 de ani trăiește cu durerea și neuitarea în suflet și de atunci ochii nu i s-au mai uscat de lacrimi.

CU SUFLETUL ÎNLĂCRIMAT

*În pădurea deasă nu se văd morminte,
Căci pădurea toată s-a făcut mormânt.*

Acele momente înfiorătoare ale urmărilor din negrele nopți din februarie de la Lunca și 1 aprilie de la Fântâna Albă din 1941 – unde

au fost omorâți sute de români fără nicio vină, mulți dintre cei răniți, rămași în viață, au fost încarcerati, interogați, murind în chinuri cristice, iar rudele acestora, deportate – le-a resimțit aproape fiecare familie de români din Bucovina cedată și înstrăinată.

Trădători de neam și țară

Marta Șorodoc, sora soției lui Avram Bălici din Cupca, originar din Vicovu de Sus, avea doar 17 ani, când a fost secerată de mitralierele grănicerilor sovietici în poiana de la Varnița, de lângă Fântâna Albă, făcând parte din grupul pașnic de români, care doreau doar să treacă și să trăiască în pace și libertate în Țara lor de origine.

„După ce a fost împușcată de călăii bolșevici, părinților le-a fost frică să vină s-o ia acasă. Iar a doua zi a fost aruncată într-o groapă comună, peste care lipovenii au dat lut. Sora soției era foarte frumoasă, avea păr bogat. După ce groapa a fost astupată cu pământ, părul împletit într-o coadă groasă i-a rămas afară. Groaza pătrunse până la măduva oaselor în oameni, încât s-au temut mult timp să se apropie de acel loc blestemat. Dar cu atâta nu s-a terminat calvarul românilor băștinași. Părinții tinerei, Floarea și Gheorghe, au fost întemnițați împreună cu fiica Domnica, care avea 8 anișori, torturați, schingiuiți și înfometati. De scârbă și amar, mama Floarea nu mânca deloc, iar fărâmele ce li se dădeau, i le da fiicei; astfel, a murit de foame”.

Cu sufletul înlăcrimat, domnul Avram își amintește tristele și dureroasele momente tragice prin care a trecut soția sa Domnica, care nu mai este de-acum în viață.

A doua zi după masacrul de la Fântâna Albă, tatăl Savetei Costeniuc s-a dus la pădurarul Cucuevici și a văzut în poiana de la Varnița o femeie moartă, ucisă de grănicerii sovietici, iar copilul-i micuț sugea piept.

„Vânat” și dus la muncă silnică în Ural la vârsta de doar 17 ani, **Ionică Semeniuc** din Hrușăuții Volocii a gustat din plin din „raiul bolșevic”:

„Fratele cel mai mare, Dumitru, a fost ofițer în Armata Română și a fost rănit la Cotul Donului. Când s-au refugiat trupele române, s-a stabilit cu traiul în România. Iar «eliberatorii», cu ajutorul «stribocilor» locali, s-au răzbunat, luându-mă forțat la munci silnice în Siberia. Credeți că rușii au știut pe cine să se răzbune? Mai degrabă cozile noastre de topor ne-au năpăstuit, cum o fac și astăzi unii, pe care frații noștri din România și nu numai îi consideră mari patrioți, dar ei sunt patrihoți, trădători de Țară, vânzători de Neam, cu două sau chiar și mai multe fețe, slujesc la mai mulți stăpâni”.

Câteva zile a „umblat” pământul cu cei încă vii

Puțini, foarte puțini mai sunt în viață dintre martorii ororii comuniste. Aproape că n-a existat în istorica Bucovina familie care să nu fi avut de suferit în consecința rușinosului pact Ribbentrop-Molotov, când nordul Bucovinei a fost anexat la imperiul sovietic. **Ion Ungureanu** din orașul Storojineț, originar din Cupca, avea în 1941 peste 11 ani, dar nu-și găsește liniște și alinare sufletească, nu poate uita nici după 74 de ani „fericirea” adusă de „eliberatori”, sângeroasa și neagra noapte de 1 aprilie 1941, când în poiana Varniței de lângă Fântâna Albă a fost cosită, de către ciurma comunistă, floarea tinerimii de pe Valea Siretului:

„La 1 aprilie 1942 am mers la biserică în sat și preotul ne-a spus: «Astăzi facem prohodul la Fântâna Albă. Cine dorește poate să meargă». Era foarte multă lume în biserică. Am mers și eu cu vreo 15 oameni, pe jos, desculț. Aveam pe atunci 12 ani și țin bine minte. Când am ajuns în poiana Varniței, m-am speriat – erau aici două gropi mari, late de 2 metri și lungi de 4 metri, în care au fost aruncați o mulțime de oameni măcelăriți. Un bărbat din Ropcea mi-a povestit cum au fost împușcați. După ce au ridicat prapuri și cruci din biserică din Suceveni, aproape 5.000 de oameni s-au îndreptat spre frontieră. Un om din Camenca, călare pe cal, le-a spus: «Oameni buni, eu vă arăt drumul ca să nu înconjurați».

Apoi a mers înaintea mulțimii până la marginea pădurii, unde era o toloacă, iar pe deal se afla un post de grăniceri. Omul le-a spus s-o ia în dreapta pe toloacă. Atunci mitralierele au început să țacănească și din dreapta, și din stânga, cosindu-i pe oameni. Puțini au reușit să treacă granița, alții să se retragă, majoritatea au rămas să zacă în poiana Varniței. Bărbatul din Ropcea, care atunci era un băiețandru, împreună cu un prieten, au reușit să se ascundă sub o grămadă de lemne, stând acolo toată noaptea, căci grănicerii călări îi urmăreau pe fugari. Pe la ora 4 dimineața, grănicerii cu baionetele, iar lipovenii cu hârlețele, i-au omorât pe cei răniți. Au făcut gropi și i-au aruncat în ele, dând foc la prapuri și la cruci. Câteva zile a «umblat» pământul cu cei încă vii”.

ÎN POIANA VARNIȚEI A SÂNGERAT PĂMÂNTUL ȘI A PLÂNS CERUL

Venim în fiecare an la Varnița, lângă Fântâna Albă, în acest loc sfințit prin sângele martirilor români, care, iubindu-și Graiul, Țara mai presus de orice, s-au sacrificat pentru Neam și libertate, dorind să scape de jugul unui regim totalitar asupritor, să trăiască liberi alături de frați, de care au fost separați printr-o frontieră trasată peste noapte printr-un gard de sârmă ghimpată, instalat pe viu în inima și sufletele lor. Venim aici, la altarul de jertfă al neamului, de unde sorbim libertatea visată. De aici ne cresc, parcă mai viguroase, aripile dorului de Țara noastră, a părinților și străbunilor; mai puternică, mai însuflețită și mai curată se înalță în inimile noastre iubirea de Grai, de Străbuni. De la ei învățăm ce înseamnă mândrie de neam, cutezanță, sacrificiu în numele idealurilor naționale. De aici, unde sub crucile rătăcite prin pădure zac osemintele martirilor români secerăți de mitralierele grănicerilor sovietici doar pentru singura vină că au dorit să trăiască liberi în Patria lor, ar trebui să înceapă lecția de istorie în toate școlile din ținut. Aici, la Fântâna Albă, unde și-a găsit tragicul sfârșit în

anonimat floarea tineretului din satele de pe Valea Siretului, pădurea crescând din osemintele românilor îngropați de vii, ar trebui să venim nu doar la 1 aprilie după un strop de tărie sufletească, de demnitate, de patriotism.

Nu se știe nici până azi numărul exact al românilor masacrați în poiana Varniței; majoritatea dintre ei chiar și așa zac în anonimat, nici nu suntem siguri să se afle vreodată. Ceea ce e în puțința și de datoria noastră e să venim, să ne închinăm și să-i pomenim.

Deși pentru senzații se exagerează numărul celor omorâți la Varnița pentru Neam și Țară, jertfa și curajul românilor înrobiți din Bucovina cedată și înstrăinată trăiesc și vibrează în rănilor încă deschise ale urmașilor. Adevărul e că nu au fost aici masacrați mii, ci sute. Mii de români aveau să fie nimiciți mai târziu prin deportări în Siberii de gheață, în stepele pustii ale Kazahstanului, în lagărele morții, în închisori și gulaguri staliniste.

În fiecare an, la locul tragediei, în Cimitirul Neamului Românesc din Poiana Varniței, unde poți vedea cruci rătăcite printre brazii crescuți pe osemintele martirilor uciși fără milă de ruși, iar prin foșnetul frunzelor auzi parcă gemetele celor omorâți fără vină, aprinde o lumânare la Altarul de Jertfă al Neamului Domnica Panțâr, într-o veșnică pomenire a bunelului Gheorghe Lazurca din Camenca, cu această rană sângerândă în suflete trăind de 76 de ani întreaga familie – copii, nepoți și strănepoți. Cu ochii și inima înrouate de durerea sfâșietoare, Domnica Panțâr din Camenca mi-a mărturisit printre lacrimi:

„Bunelul **Gheorghe Lazurca** s-a aflat printre cei din fruntea coloanei, pornind spre libertate împreună cu românii din Camenca, Prisăcăreni, Suceveni, luând cruci și prapuri din bisericile din Camenca și Suceveni. Au fost coșiți de mitralierele rușilor printre primii. Cei care erau la coadă, printre care și tata, Vasile, au reușit să fugă. S-a ascuns în pădure, sub o grămadă de lemne. Însă, oricum, n-au scăpat de ghearele călailor, fiind apoi deportați în Siberia. Bunica Veronica a fost ridicată cu cei 6 copii și dusă în

neagră străinătate, unde, din cauza gerului și a foamei, și-a îngropat doi fii. Durerea a fost mare, la fel și chinurile martirilor osândiți la moarte. Bunicii și celor patru copii rămași în viață, printre care și tata, le-a zâmbit norocul să se întoarcă acasă, dar a intrat în ei o frică de moarte, încât nici nu aminteau de oribilele crime. Or, cel puțin, vorbeau de ele doar în șoaptă, cu membrii familiei, de spaimă să nu fie din nou deportați”.

La 1 aprilie 1941, în Poiana de la Varnița a sângerat pământul și a plâns cerul cu lacrimile Mântuitorului, mitralierele grănicerilor ruși secerând viețile oamenilor fără apărare; cei care au încercat să fugă în pădurea din apropiere au fost ajunși din urmă și sfârtecați de săbiile călăilor bolșevici. Slugoi noului regim barbar au adus lipoveni din localitate, care au săpat câteva gropi comune, aruncându-i în ele. Pe cei răniți, în sufletul cărora încă pulsa viața, după mărturiile supraviețuitorilor, lipovenii îi omorau cu hârlețele, iar grănicerii îi împungeau cu baionetele. Câteva zile a „umblat” iarba și pământul, s-au auzit strigătele de disperare ale tinerilor, bătrânilor și copiilor îngropați de vii. Marea tragedie a românilor înrobiți a început cu masacrele din ianuarie–februarie de la Lunca și 1 aprilie 1941 de la Fântâna Albă, continuând cu deportările, interogările, împușcările, puterea sovietică răfuindu-se crunt cu ei, ca „dușmani ai poporului”.

În Poiana Plângerii de lângă Fântâna Albă azi freamătă brazii, pădurea crescută pe osemintele eroilor, înfloresc lacrimioarele, crescute din rănilor urmașilor celor masacrați.

NE CHEAMĂ ȘI PE NOI LA PRAZNIC, CÂND ROMÂNIA VA FI MARE...

*Nu plânge, Maică Românie,
Că am să mor neîmpărtaşit!
Un glonț pornit spre pieptul tău,
Cu pieptul meu eu l-am oprit...*

*Nu plânge, Maică Românie!
E rândul nostru să luptăm
Și din pământul ce ne arde
Nicio fărâmbă să nu dăm!*

*Nu plânge, Maică Românie!
Pentru dreptate noi pierim;
Copiii noștri, peste veacuri,
Onoare ne vor da, o știm!*

*Nu plânge, Maică Românie!
Adună tot ce-i bun sub soare;
Ne cheamă și pe noi la praznic,
Când România va fi Mare!*

VERSURI GĂSITE ÎN RANIȚA UNUI SOLDAT
MORT ÎN TOAMNA ANULUI 1918, PE MUNTELE SORICA,
DIN CARPAȚII DE CURBURĂ

A plâns și a sângerat Maica Românie, frații și părinții, separați printr-un gard de sârmă ghimpată, înfiptă în inima României, în inima fiecărui român înstrăinat de Patrie. Mai lăcrimează și azi memoria durerii după eroii care și-au sacrificat viața, tinerețea, pe altarul de jertfă al Maicii Românie. 28 iunie 1940 a fost și a rămas o zi neagră, de doliu, în istoria Patriei noastre – acum 75 de ani, Maica Românie a fost trunchiată, văduvită de Ținutul

Herța, nordul Bucovinei, Basarabia, care au fost rupte de la sânul Țării-mamă și anexate la URSS prin rușinosul și perfidul pact Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939. Ultimatumul, primit de Statul Român la 26 iunie 1940, prevedea retragerea în doar patru zile a armatei și a administrației civile românești, însă el n-a fost respectat, tancurile ruse la 29 iunie ajungând de-acum la Herța. Chiar din primele zile de ocupație, pentru a distruge unitatea teritoriilor răpite de la Maica România, nordul Bucovinei și Ținutul Herța au intrat în componența Ucrainei, iar centrul și nordul Basarabiei au format așa-numita Republică Sovietică Moldovenească. În perioada 1941–1944, teritoriile anexate de Rusia au revenit iarăși la Țara-mamă, în consecința ofensivei trupelor române și germane, ca, la 23 august 1944, URSS să le ocupe din nou, fără lupte. A început deznaționalizarea etnicilor români – s-a vizat trasarea unor granițe pe teritoriile ocupate, s-a interzis alfabetul latin, cetățenia română, a început schimbarea toponimelor și denumirilor geografice, jefuirea, măcelurile de la Lunca, Fântâna Albă, represiunile și deportările în masă a românilor băștinași, „vânarea” bărbaților la munci silnice în lagărele morții de pe țărmurile lacurilor Onega, Ladoga, luarea cu forța la FZO, la muncă în minele din Donbas, Ural, dispariția unor sate întregi – Frunza, Prisaca – unde a fost trasată frontiera, instalată sârma ghimpată, Țănteni – populația fiind strămutată în regiunile sudice ale Ucrainei, în Crimeea, Herson, Zaporijja. Un destin dramatic a avut și satul Proboțești, de lângă Herța, care a fost dezmembrat de gardul de sârmă ghimpată, instalat de noua putere. În 1940, satul Proboțești avea 2.416 locuitori, iar în 1947 – doar 780 persoane. Astfel, ocupații sovietici au recurs la purificări etnice în teritoriile răpite, aici fiind aduse persoane de altă etnie, îndeosebi ruși.

Să nu uităm că 28 iunie 1940 este o zi neagră în istoria României Mari, când am fost „eliberați” de Maica noastră România și înrobiți de un popor barbar și viclean. Memoria trebuie păstrată cu sfințenie și transmisă noilor generații ca ceva sfânt. Nu trebuie

să uităm ororile din trecut pentru a nu risca să devenim martorii unor astfel de evenimente tragice. Or, ziua de 28 iunie are o semnificație dublă – este un prilej de a ne aminti morții, dar și de cei vii, de conaționali noștri, care își înstrăinează copiii de Rădăcini, de Neam, de Limbă. E aceeași durere a noastră, soră cu moartea, pe care ne-au adus-o tot veneticii ce se laudă că „în Bucovina noastră” (adică a lor) românii au posibilitate să-și fondeze o societate, să deschidă un centru cultural. Evident, după cum scria pe inelul lui Solomon, „și asta va trece...”

*Nu plânge, Maică Românie...
Ne cheamă și pe noi la praznic,
Când România va fi Mare.*

Cartea durerii

PETRU GRIOR
(coordonator)

În anul 2011, Centrul de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți a primit de la domnul Ioan Popoiu, domiciliat în orașul Siret, actualul județ Suceava al României, o scrisoare, în care se menționa: „Rog să investigați și să-mi confirmați dacă unchiul meu, Racu Toader, a decedat în anul 1940, în târgul Herța, și în ce împrejurări. Mama mea, Saveta, sora lui bădița Toader, mi-a povestit că Racu Toader este fiul lui Gheorghe și al Zoitei, născut în Ibănești, plasa Herța, județul Dorohoi, Regatul României. Anul nașterii: 1891–1893. În anul 1940 îndeplinea funcția de guard fiscal în plasa Herța sau de administrator în piața târgului Herța. Era căsătorit, locuia în satul Fundu Herței, avea o gospodărie frumoasă, deținea peste șapte hectare de teren agricol, un hectar și jumătate de pădure. N-a avut copii. După ocuparea Herței de rușii sovietici și stabilirea actualei granițe, a trecut noul hotar din Fundu Herței în Herța pentru a-și ridica niște cojoace, date la cusut la un cojocar evreu din Herța. Se presupune că acel cojocar l-a denunțat la grănicerii ruși, care l-au arestat și, fără judecată, l-au omorât prin împușcare, împreună cu avocatul Popescu. Despre împușcarea unchiului Toader mi-a povestit un refugiat din Herța, pe nume Căruceru Nicolae, decedat în România acum 25 de ani. Se presupune că unchiul Toader a fost considerat spion român și împușcat fără judecată. Doresc să-mi confirmați dacă cele ce am relatat despre unchiul meu, Racu Toader, sunt reale și dacă se găsește vreo dovadă la Herța. Vă trimit și o fotografie cu dispărutul. Cu respect, 12 iunie 2011”.

În urma cercetărilor întreprinse de către membrii Centrului, s-a constatat că românul Racu Toader al lui Gheorghe s-a născut în anul 1893, în localitatea Ibănești, fostul județ Dorohoi, azi județul Botoșani al României. A fost arestat de grănicerii sovietici în ziua de 8 iulie 1940. Pe data de 3 iunie 1941, Consfătuirea Specială de pe lângă Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne al URSS îl condamnă la cinci ani de privare a libertății „pentru trecerea ilegală a frontierei”. Reabilitat de către Judecătoria Regională Cernăuți la 15 august 1990.

Popescu Gheorghe al lui Ion, menționat în indicata scrisoare a domnului Popoiu, s-a născut în 1884, în localitatea Pomârla, fostul județ Dorohoi, azi județul Botoșani al României. În perioada interbelică se stabilește cu traiul în orașelul Herța, încadrat la finele lunii iunie 1940 în componența Uniunii Sovietice. Conform deciziei „triumghiului operativ” al Direcției Regionale Cernăuți a Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului al URSS din 10 iunie 1941, a fost deportat în Siberia, fiind inclus în categoria „elementelor social-primejdioase”. A murit în regiunea Tiumen din Federația Rusă în aprilie 1942.

Amintita scrisoare a cristalizat versiunea că victime ale terorii staliniste au devenit nu numai locuitorii de diferite naționalități din actuala regiune Cernăuți, încadrată la finele cireșarului istoric în componența imperiului sovietic, ci și numeroși cetățeni, născuți în trecut pe teritoriul actual al României. Continuându-se cercetările, au fost descoperite numele a 50 de martiri ai neamului, condamnați în perioada de dominație a regimului totalitar și întemnițați în lagărele comuniste din Uniunea Sovietică. Centrul de Cercetări Istorice și Culturale a hotărât să scoată din anonimat aceste nume, dându-le publicității. Ele au fost incluse în **prima parte** a *Cărții Durerii*, care a văzut lumina tiparului în toamna anului 2012, la Editura DrukArt din Cernăuți. Cele 72 de pagini ale lucrării date cuprind informații referitoare la destinele tragice ale vinovaților fără de vină, schingiuiți și nimiciți de mașina infernală de represalii a primului stat socialist din lume.

În numărul martirilor au intrat 31 de români, 14 evrei, trei ruși și doi ucraineni. Sub securea dezmățului bolșevic au căzut 36 de bărbați și 14 femei. 33 de persoane au fost condamnate de către organele pseudojudiciare sovietice la munci silnice, primind de la trei până la zece ani de privare a libertății. Osândiții apucă drumul pierzaniei, fiind închiși în lagărele morții din Vorkuta, Sverdlovsk și Novosibirsk din Federația Rusă, unde cerberii staliști își băteau joc de ei în modul cel mai sălbatic. Mihai Dăscălescu, fost docent al Universității de Stat din Cernăuți, unul dintre puținii

supraviețuitori ai Gulagului sovietic, va mărturisi următoarele: „Pe teritoriul lagărului condamnații purtau numere pe spate, la pantaloni, pe fuste, pe căciuli și pe mâneci. Reprezentanții administrațiilor se adresau către deținuți strigând numărul, fără a-i interesa că după acest număr se află un om cu durerile sale, cu lumea lui lăuntrică. Spre locul de muncă și înapoi osândiții erau duși în rânduri câte cinci, ținându-se unul pe altul de braț. În timpul mișcării se interzicea categoric să privească cineva în părți sau în sus. Capetele trebuiau ținute în jos, privind numai sub picioare. Pentru cea mai mică încălcare a acestei rânduieli, era pedepsit întregul șir. Oamenii primeau ordin să se culce cu fața la pământ, de cele mai multe ori în glod, băltoace, zăpadă, iar soldații din escortă îi stâlceau în bătai. Deținuții care întârziu la apelul de dimineață sau refuzau să iasă la lucru, indiferent din ce pricină, erau înhămați la o căruță cu două roți, încărcată cu pietre, și mânați pe teritoriul lagărului până ce cădeau sleiți de puteri. După această procedură erau udați cu apă, maltratați și băgați la carceră”.

17 martiri au fost incluși de către „triumphiurile operative” ale tiraniei staliniste în categoria „elementelor social-primejdiioase” și deportați în Siberii fără de sfârșit. Rașela Leibovici, inclusă în această categorie, în scrisoarea adresată organelor sovietice de resort în aprilie 1989, scria: „În noaptea de 12 spre 13 iunie 1941, în jurul orei trei, eu m-am trezit din somn, fiindcă în ușa casei noastre au bătut cu putere. Părăsind dormitorul, am întâlnit trei bărbați, dintre care doi erau îmbrăcați în uniforme militare, iar unul – în haine civile. Tustrei vorbeau rusește. După ce ne-au făcut cunoștință cu niște hârtii, conținutul cărora nu l-am înțeles, ni s-a ordonat să ieșim în curte cât mai repede. Mama a luat un coșuleț, unde a pus o pâine și ceva zahăr. În stradă ne aștepta o căruță în care am urcat, îndreptându-ne spre gara feroviară din Noua Suliță. Ajungând la destinație, am fost încărcăți într-un vagon pentru vite, unde se aflau peste 40 de oameni. Am numărat circa 50 de vagoane, ticsite cu lume, așteptând să pornească spre

locuri necunoscute. După săptămâni în șir, suferind de foame și sete, am ajuns în orașul Tobolsk. Tatăl a fost dus în altă parte, murind la 1943”. Rașela a avut fericirea să scape cu zile din infernul bolșevic. Timp îndelungat o urmăreau visele despre Siberia, pornite din inima iernii, care veneau în nopțile de iunie ca o rană veșnic deschisă în inima ei. Aceste vise erau încrustate cu un sigiliu de sânge în destinul trecutului. Vedeă în somn taigaua cu gerurile ei cumplite, unde urlau sălbatic lupii flămânzi, fețele călăilor comuniști, sârma ghimpată a nesfârșitelor lagăre staliniste, în cadrul cărora urmașii lui Lenin transformau tristul și veșnic înghețatul pământ al Siberiei în mormântul comun al milioanele de martiri ai diverselor neamuri.

În numărul martirilor au intrat 28 de țărani, 14 negustori, patru funcționari, doi elevi, un farmacist și un muncitor. 29 de osândiți aveau studii primare, 13 – studii medii incomplete, doi – studii medii, unul, Mihai Dăscălescu a absolvit Universitatea din Cernăuți, iar cinci persecutați nu știau carte. Lista celor condamnați este compusă din 23 de persoane care au trecut ilegal frontiera, șase oameni au încercat s-o treacă în mod ilegal, doi osândiți nimeresc în rândurile „elementelor social-primejdi-oase”, un persecutat a fost în perioada interbelică membru al unui „partid contrarevoluționar din România”, iar Mihai Dăscălescu, fiind acuzat de către zbirii regimului totalitar de „activitate anti-sovietică”, primește 10 ani de pușcărie. În categoria deportaților sunt introduse „elementele social-primejdi-oase”, rudele lor și rudele „trădătorilor patriei socialiste”. Florica Vărzăreanu, născută în localitatea Curtea de Argeș, nimereste în lagărul morții din Sverdlovsk, Federația Rusă, pentru faptul că a încălcat regulile de conduită în transportul obștesc și comportarea ei a fost clasificată de către organele de represalii ale dictaturii staliniste ca un act de dușmănie față de puterea sovietică.

Conform datelor care au intrat în posesia Centrului de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți, în lagărele staliniste din fosta Uniune Sovietică au murit:

BĂLBA ION al lui Petru, născut în 1924, în localitatea Corlăteni, român.

BUHĂIANU ȘTEFAN al lui Toader, născut în 1906, în localitatea Grămești, român.

CRÎȚAN NICOLAE al lui Ilie, născut în 1886, în localitatea Straja, român.

HARABAJU LUPU al lui Abram, născut în 1891, în orașul Darabani, evreu.

MARAMOVICI LEIA a lui Fauliv, născută în 1893, în localitatea Mitoc, evreică.

POPESCU GHEORGHE al lui Ion, născut în 1884, în localitatea Pomârla, român.

ROMANIUC HARETA a lui Ludvig, născută în 1890, în municipiul Dorohoi, româncă.

ROSIN MALKA a lui Haim, născută în 1874, în municipiul Dorohoi, evreică.

VĂRZĂREANU FLORICA a lui Nicolae, născută în 1921, în orașul Curtea de Argeș, româncă.

S-au stins din viață în neagra străinătate, departe de glia străbună, fără lumânare la căpătâi. Cine a plâns moartea lor? Cine i-a petrecut pe ultimul lor drum? Unde se găesc mormintele orfane ale celorlalți martiri, incluși în prima parte a *Cărții Durerii*, nu sunt informații. Poate Patria-mamă știe de destinele fiilor și fiicelor sale?...

În **partea a doua** a *Cărții Durerii* sunt incluse numele a 87 de martiri, născuți pe teritoriul actual al României. În numărul martirilor au intrat 65 de români, opt evrei, cinci ruși, cinci ucraineni, doi nemți, o poloneză și o austriacă. Sub securea dezmățului bolșevic au căzut 64 de bărbați și 23 de femei. 65 de persoane au fost condamnate de către organele pseudojudiciare sovietice la munci silnice, primind de la trei până la 25 de ani de privare a libertății. Osândiții au fost întemnițați în lagărele morții din Vorkuta, Sverdlovsk, Novosibirsk, Celeabinsk și Penza

din Federația Rusă. 22 de oameni au fost incluși de către „triunghiurile operative” ale tiraniei staliniste în categoria „elementelor social-periculoase” și deportați în Siberii fără de sfârșit.

În numărul martirilor au intrat 51 de agricultori, patru funcționari, doi învățători, trei negustori, un fotograf, un medic. 39 de osândiți aveau studii primare, 24 – studii medii incomplete, trei – studii superioare, doi – studii medii, iar zece persecutați nu știau carte. Lista celor condamnați este compusă din 26 de persoane care au trecut ilegal frontiera, 13 oameni au încercat s-o treacă în mod ilegal, nouă osândiți nimeresc în rândurile „elementelor social-periculoase”, cinci martiri au fost membri ai unor „partide contrarevoluționare din România” în perioada interbelică, patru persoane vor fi acuzate de către zbirii regimului totalitar de „activitate de spionaj”, doi români au primit câte 25 de ani de pușcărie „pentru colaboraționism cu Organizația Naționaliștilor Ucraineni”, două persoane sunt condamnate „pentru trădarea patriei sovietice”, un martir a fost pedepsit „pentru agitație antisovietică”, altul – „pentru nedenunțare”, al treilea – „pentru activitate subversivă”, al patrulea – „pentru lupta-i activă împotriva mișcării revoluționare”. În categoria deportaților sunt introduse „elementele social-periculoase”, rudele lor și rudele „trădătorilor patriei socialiste”.

Din statistica indicată, se poate menționa că majoritatea osândiților o constituie condamnății pentru trecerea ilegală a frontierei sovieto-române. Care-s motivele ce stau la baza acestor acțiuni? Motivele au fost diferite. Bunăoară, Ion Ionesi din Vicovu de Sus, Filimon Petrov din Sokoliuți și Radu Preda din Mușenița, rătăcindu-se în pădure, au trecut fără să știe frontiera, nimerind pe teritoriul încadrat în componența Uniunii Sovietice. Simion Cruț, Ilie Dănilă și Nicolae Schipor, tustrei din Vicovu de Sus, Ilie Galan și Ion Sfichi, ambii din Gălănești, Vasile Marociko din Măgura au dat în primăvara anului 1940 mândrele lor mioare la stâna din localitatea Șipotele Sucevei, care mai târziu va fi inclusă în imperiul sovietic. În vara aceluiași an, țăranii pornesc la drum cu scopul de a-și aduce oile acasă. Nimeresc în mâinile grănicerilor staliniști.

Ivan Evteev și Vladimir Vasilov din Climăuți, Nicolae Rusu din Bilca au trecut frontiera fiindcă au dorit să strângă roada de pe loturile de pământ ale părinților lor.

Conform datelor care au intrat în posesia Centrului de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți, în lagărele staliniste din fosta Uniune Sovietică au murit:

ANDRONACHI ION al lui Toader, născut în 1897, în localitatea Horodnic, județul Suceava, român.

ANTIMIE GHEORGHE al lui Pavel, născut în 1900, în localitatea Frătăuții Vechi, județul Suceava, român.

ANTONIUC IURIE al lui Vasile, născut în 1899, în localitatea Frătăuții Vechi, județul Suceava, român.

ARANOVICI IOSIF al lui Iankel, născut în 1885, în municipiul Rădăuți, județul Suceava, evreu.

BANDESCU NICOLAE al lui Gavrilă, născut în 1904, în municipiul Rădăuți, județul Suceava, român.

BILICI DUMITRU al lui Vasile, născut în 1883, în orașul Vicovu de Sus, județul Suceava, român.

BUHĂIANU ȘTEFAN al lui Toader, născut în 1906, în localitatea Grămești, județul Suceava, român

BUJDEI TRIFON al lui Samoilă, născut în 1885, în localitatea Vicovu de Jos, județul Suceava, român.

CÂRCIU ILIE al lui Tănase, născut în 1898, în orașul Vicovu de Sus, județul Suceava, român.

CHELBA GHEORGHE al lui Mihai, născut în 1893, în orașul Vicovu de Sus, județul Suceava, român.

CHERSTEAN SERGIU al lui Vasile, născut în 1884, în localitatea Vicovu de Jos, județul Suceava, român.

CRÎȚAN NICOLAE al lui Ilie, născut în 1886, în localitatea Straja, județul Suceava, român.

LEHTIK MOIȘA al lui Elkun, născut în 1909, în orașul Dorohoi, județul Botoșani, evreu.

MAZUROVICI ALEXA al lui Onufrie, născut în 1903, în localitatea Clit, județul Suceava, ucrainean.

MOLOCI ELENA a lui Ștefan, născută în 1876, în orașul Siret, județul Suceava, româncă.

NIDERGOFER ȘAIA al lui Moisei, născut în 1887, în localitatea Iaslovăț, județul Suceava, evreu.

OZARCHEVICI NICOLAE al lui Gheorghe, născut în 1874, în localitatea Bădeuți, județul Suceava, român.

PRUTEAN GAVRILĂ al lui Petru, născut în 1886, în localitatea Volovăț, județul Suceava, român.

SERETEAN PETRU al lui Dumitru, născut în 1914, în municipiul Rădăuți, județul Suceava, român.

SNEJIK IOHAN al lui Mateias, născut în 1882, în orașul Solca, județul Suceava, neamț.

Românul Oprea Mihai al lui Gheorghe, născut în 1890, în municipiul București, pe data de 8 octombrie 1940, a fost condamnat de către Judecătoria Regională Cernăuți la moarte. Sentința va fi executată de zbirii regimului sovietic totalitar în ziua de 12 februarie 1941.

În ziua de 23 mai 2013, Centrul de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți a primit o scrisoare din municipiul Rădăuți, județul Suceava al României, în care se menționa: „Vă trimit, așa cum V-am spus, adresa de la Cernăuți în privința bunicului și unchiului meu, dispăruți fără urmă în 1941. Au fost ridicați de la locuința lor de pe strada Andrei Mureșanu din Cernăuți, li s-a confiscat toată averea, iar familia n-a mai știut în toți acești ani nimic despre ei. Nu știu dacă un asemenea fapt poate primi o reparație morală, dar n-am vrea să se piardă în uitare sacrificiul lor, ca și al altor români din acele tragice momente istorice. Cu frățească prețuire, președinta Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Carmen Andronachi”.

Împreună cu amintita scrisoare, doamna Carmen Andronachi a pus la dispoziția Centrului răspunsul primit din partea Procuraturii regiunii Cernăuți, în care se menționează faptul că: „NENATI IOAN al lui Nicolae, născut în 1871, în localitatea Oprișeni din actualul raion Hliboca, locuitor al orașului Cernăuți, a fost arestat în ziua de

23 iunie 1941 de către reprezentanții Direcției Regionale Cernăuți a Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului. Pe data de 28 iunie același an, este pus sub acuzare în baza articolelor 20 și 54–8 din Codul Penal al URSS. La finele lunii iunie, va fi scos din închisoarea cernăuțeană și transferat în interiorul Ucrainei, unde dispare fără urmă. La 6 martie 1964, în baza articolului 6, punctul 2, din Codul de Procedură Penală al URSS, dosarul lui a fost închis. Reabilitat conform Legii Ucrainei *Despre reabilitarea victimelor represaliilor politice în Ucraina* din 17 aprilie 1991”.

NENATI CORNELIU al lui Ioan, născut în 1919, în orașul Cernăuți, a fost arestat în ziua de 23 iunie 1941 de către reprezentanții Direcției Regionale Cernăuți a Comisariatului Poporului pentru Securitatea Statului. Pe data de 28 iunie același an, este pus sub acuzare în baza articolului 54–8 din Codul Penal al URSS. La finele lunii iunie, va fi scos din închisoarea cernăuțeană și transferat în interiorul Ucrainei, unde dispare fără urmă. La 6 martie 1964, în baza articolului 6, punctul 3, din Codul de Procedură Penală al URSS, dosarul lui a fost închis. Reabilitat conform Legii Ucrainei *Despre reabilitarea victimelor represaliilor politice în Ucraina* din 17 aprilie 1991.

În **partea a treia** a *Cărții Durerii* sunt incluse numele a 286 de martiri, născuți în fostele județe Cernăuți, Dorohoi, Hotin, Rădăuți și Storojineț ale României; în orașele București, Cernăuți, Viena, Vinița; în Franța și Rusia. În numărul martirilor au intrat 260 de români, 16 evrei, 6 ucraineni, doi nemți, un francez și un rus. Sub securea dezmațului bolșevic au căzut 250 de bărbați și 36 de femei. Persoanele condamnate de către organele pseudojudiciare sovietice la munci silnice au primit de la trei până la 25 de ani de privare a libertății. Osândiții au fost întemnițați în lagărele morții din Vorkuta, Sverdlovsk, Novosibirsk, Tomsk, Norilsk, Krasnoiarsk, Irkutsk, Karaganda, Republica Komi.

În numărul martirilor se găsesc 229 de țărani, 12 muncitori, 11 funcționari, 11 negustori, trei moșieri, doi contabili, doi croitori,

doi fierari, doi ofițeri, doi profesori școlari, un agent fiscal, un brutar, un bucătar, un diacon, un farmacist, un gardian public, un muzician și un pădurar. 191 de osândiți aveau studii primare, 24 – studii medii incomplete, 13 – studii medii, cinci – studii superioare, 52 de persecutați nu știau carte. În rândul osândiților a intrat și un elev de liceu.

Lista celor condamnați este compusă din 94 de persoane care au trecut ilegal frontiera, 27 de oameni au încercat s-o treacă în mod ilegal, 20 de osândiți nimeresc în rândurile „elementelor social-periculoase”, 9 martiri au fost membri ai unor „partide contrarevoluționare din România” în perioada interbelică, 11 persoane vor fi învinuite de către zbirii regimului totalitar de „activitate de spionaj”, 46 de persoane sunt condamnate „pentru trădarea patriei sovietice”, doi oameni vor fi acuzați de „colaboraționism cu ocupanții români”, 20 de martiri au fost pedepsiți „pentru agitație antisovietică”, 35 – „pentru activitate subversivă”, patru – „pentru lupta activă împotriva mișcării revoluționare”, trei – „pentru nedenunțare”, patru – „pentru complicitate la trecerea ilegală a frontierei”, trei – pentru faptul că „erau rude cu trădătorii patriei socialiste”, doi – „pentru activitate ostilă”, doi – pentru faptul că în perioada interbelică au fost „agenți ai securității și jandarmeriei române”. Un martir a nimerit în fioroasele cazemate bolșevice „pentru activitate teroristă”, altul – pentru faptul că a devenit „prizonier de război”, al treilea – „pentru abuz de încredere”, al patrulea – pentru faptul că în perioada interbelică a deținut postul de primar al unei comune din fostul Ținut Herța.

Din statistica indicată se poate menționa că majoritatea osândiților o constituie condamnății pentru trecerea ilegală a frontierei sovieto-române, „pentru trădarea patriei socialiste”, „pentru activitate subversivă”, „pentru agitație antisovietică”, pentru încercarea de a trece frontiera sovieto-română în mod ilegal. Care-s motivele ce stau la baza acestor acțiuni? Motivele au fost următoarele. În anul 1939 și în prima jumătate a anului 1940, unii locuitori ai Ținutului Herța și nordului Bucovinei sunt încadrați

în rândurile Armatei Române. După 28 iunie 1940, fiind lăsați la vatră sau primind concediu de scurtă durată, ei porneau spre localitățile din care au fost chemați sub drapel și unde îi așteptau părinții, frații, surorile, soțiile și copiii lor. Nimereau în mâinile grănicerilor staliști și erau condamnați la diferite termene de închisoare pentru trecerea ilegală a frontierei sovietice. Alții, în timpul amplasării frontierei sovieto-române, se aflau la muncă în interiorul României. Dorind să revină la casele lor, care se găseau pe teritoriile ocupate de unitățile sovietice, erau reținuți de grănicerii comuniști și întemnițați în lagărele morții din fostul imperiu bolșevic. A treia categorie de osândiți „pentru trecerea ilegală a frontierei” o constituiau țăranii ale căror loturi de pământ au intrat în Uniunea Sovietică. Ei treceau hotarul, instalat de mâna veneticului, pentru a culege roada de pe ogoarele însămânțate în primăvară și, fiind arestați, se trezeau în feroasele cazemate comuniste.

Dorind să scape de odiosul regim stalinist instaurat pe meleagurile voievodale, românii din Ținutul Herța, nordul Bucovinei și nordul Basarabiei fugeau peste frontiera care a despărțit frate de frate, soră de soră, părinți de copii. Treceau în Patria-mamă, în Țara luminii și libertății. Spre finele anului 1940 și începutul lui 1941, această trecere capătă un caracter de masă. Bunăoară, în noaptea de 13 spre 14 octombrie 1940, în România au trecut 17 tineri din satele herțene. Peste patru zile, în toiul nopții de 18 spre 19 octombrie, lângă hotarul instalat de venetici și-au făcut apariția încă 14 tineri, în componența cărora se aflau șase fete. În seara zilei de 17 noiembrie același an, un grup de locuitori din regiunea Cernăuți, constituind peste 80 de oameni, s-a îndreptat către frontiera sovieto-română, pe care au trecut-o lângă localitatea Proboțești din raionul Herța. Ajungând pe teritoriul României, au desfășurat Tricolorul, apucând drumul în direcția Dorohoiului.

Trebuie menționat că în dimineața zilei de 8 februarie 1941, spre frontiera sovieto-română s-a îndreptat un grup de locuitori din satele actualului raion Hliboca, numărând peste 40 de

oameni. Lângă localitatea Tereblecea, pământeni noștri vor fi întâmpinați de grănicerii staliști, care au deschis foc asupra coloanei pașnice a românilor.

În urma cercetărilor întreprinse de membrii Centrului de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți, au fost identificați 11 martiri, condamnați la moarte de către organele de represalii ale dictaturii staliniste. Numele lor sunt incluse în partea a treia a *Cărții Durerii*:

BALAN DUMITRU al lui Nicolae, născut în 1912, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

BOICIUC ION al lui Mihai, născut în 1910, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

BUJENIȚA FLOREA al lui Simion, născut în 1907, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

BUJENIȚA ION al lui Toader, născut în 1912, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

COBELIA MIHAI al lui Nicolae, născut în 1905, în localitatea Mihoreni, fostul județ Dorohoi, român.

GURELIUC ȘTEFAN al lui Gavrilă, născut în 1915, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

MEDVIGHI GHEORGHE al lui Ion, născut în 1910, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

MORARU VASILE al lui Ion, născut în 1918, în localitatea Ceahor din Bucovina, român.

MORĂREAN VASILE al lui Gheorghe, născut în 1913, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

OPREA MIHAI al lui Gheorghe, născut în 1890, în municipiul București, român.

TODEREAN ION al lui Constantin, născut în 1908, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

Dintre cei 286 de osândiți aflați în partea a treia a *Cărții Durerii*, conform datelor care au intrat în posesia Centrului de Cercetări Istorice și Culturale din Cernăuți, în lagărele staliniste din fosta Uniune Sovietică au murit 65 de martiri:

ANDRONIC NICOLAE al lui Toader, născut în 1888, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

APREUTESEI DUMITRU al lui Nicolae, născut în 1892, în localitatea Becești, fostul județ Dorohoi, român.

ARUȘTEI ALEXANDRU al lui Toader, născut în 1925, în localitatea Târnauca, fostul județ Dorohoi, român.

BALAN NICOLAE al lui Dumitru, născut în 1892, în localitatea Tărășăuți din Basarabia, român.

BALTARU VASILE al lui Vasile, născut în 1889, în localitatea Țânteni, fostul județ Dorohoi, român.

BERCIUC ANTINIȚA a lui Gheorghe, născută în 1890, în localitatea Lunca, fostul județ Dorohoi, româncă.

BIHON ILIE al lui Gheorghe, născut în 1883, în localitatea Târnauca, fostul județ Dorohoi, român.

BILEA GHEORGHE al lui Vasile, născut în 1905, în localitatea Pasat, fostul județ Dorohoi, român.

BUJENIȚA DOMNICA a lui Ilie, născută în 1891, în localitatea Mahala din Bucovina, româncă.

BUJENIȚA NICOLAE al lui Ion, născut în 1918, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

BUJENIȚA VASILE al lui Simion, născut în 1920, în localitatea Mahala, fostul județ Cernăuți, român.

BURCOVSCHI CONSTANTIN al lui Ion, născut în 1919, în localitatea Mahala, fostul județ Cernăuți, român.

CANTOREANU HARALAMBIE al lui Grigore, născut în 1910, în localitatea Hreățca, fostul județ Dorohoi, român.

CERCUN HARALAMBIE al lui Ananie, născut în 1922, în localitatea Lunca, fostul județ Dorohoi, român.

CIOCOBOC ALEXANDRU al lui Nicolae, născut în 1907, în localitatea Godinești, fostul județ Dorohoi, român.

CIOCOBOC MIHAI al lui Ion, născut în 1895, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

CIOCOBOC PETRU al lui Ion, născut în 1901, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

CIUBOTARU ION al lui Ananie, născut în 1889, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

CIUBOTARU VASILE al lui Ion, născut în 1893, în localitatea Lunca, fostul județ Dorohoi, român.

COBELIA ELENA a lui Mihai, născută în 1934, în localitatea Mihoreni, fostul județ Dorohoi, româncă.

CUȚAC LUCHERIA a lui Alexandru, născută în 1925, în localitatea Lucovița-Slobozia, fostul județ Dorohoi, româncă.

DASCĂLU GHEORGHE al lui Toader, născut în 1903, în localitatea Mihoreni, fostul județ Dorohoi, român.

FERDEI ȘTEFAN al lui Ilie, născut în 1919, în localitatea Pasat, fostul județ Dorohoi, român.

GAFIȚA VASILE al lui Gheorghe, născut în 1897, în localitatea Mamornița, fostul județ Dorohoi, român.

GAFU CONSTANTIN al lui Nicolae, născut în 1891, în localitatea Molnița, fostul județ Dorohoi, român.

GHERMAN GRIGORE al lui Ion, născut în 1879, în localitatea Pasat, român.

GORDA VASILE al lui Toader, născut în 1920, în localitatea Voloca, fostul județ Cernăuți, român.

GOREȚCHI ION al lui Dumitru, născut în 1908, în localitatea Lucovița din Bucovina, ucrainean.

HARABAJU LUPU al lui Abram, născut în 1891, în orașul Darabani, fostul județ Dorohoi, evreu.

HORENCIUC ILIE al lui Gheorghe, născut în 1910, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

HORENCIUC NISTOR al lui Gheorghe, născut în 1919, în localitatea Ostrița, fostul județ Cernăuți, român.

HOSIUC ANA a lui Anton, născută în 1889, în localitatea Mahala din Bucovina, româncă.

HRIȚCU IORDACHE al lui Nicolae, născut în 1896, în localitatea Lucovița-Slobozia, fostul județ Dorohoi, român.

HUȚANAȘU MIHAI al lui Iordache, născut în 1897, în localitatea Pilipăuți, fostul județ Dorohoi, român.

IACUB NICOLAE al lui Mihai, născut în 1918, în localitatea Hreățca, fostul județ Dorohoi, român.

IONEȚ ZAHARIE al lui Simion, născut în 1913, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

IUTIȘ ȘTEFAN al lui Dumitru, născut în 1922, în localitatea Ostrița, fostul județ Cernăuți, român.

KRAFT MIHAI al lui Zeilik, născut în 1905, în localitatea Hliboca din Bucovina, evreu.

LAZĂR MIHAI al lui Nicolae, născut în 1919, în localitatea Hreățca, fostul județ Dorohoi, român.

LEIBOVICI MORIȚ al lui Haim, născut în 1885, în orașelul Herța, fostul județ Dorohoi, evreu.

LORENȚ ALEXANDRU al lui Ludvig, născut în 1895, în localitatea Țureni din Bucovina, neamț.

LUNIC ALEXANDRU al lui Ion, născut în 1895, în localitatea Marșenița din Basarabia, român.

MALUȘ ANANIE al lui Mihai, născut în 1911, în localitatea Godinești, fostul județ Dorohoi, român.

MIHAI ION al lui Ion, născut în 1920, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

MIHAI ȘTEFAN al lui Toader, născut în 1903, în localitatea Văleni, fostul județ Dorohoi, român.

MOSCALU GHEORGHE al lui Nicolae, născut în 1918, în localitatea Țânteni, fostul județ Dorohoi, român.

OLARU TOADER al lui Ion, născut în 1920, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

OSTAFE GHEORGHE al lui Ion, născut în 1909, în localitatea Godinești, fostul județ Dorohoi, român.

PĂDURARU TRAIAN al lui Nicolae, născut în 1924, în localitatea Mihoreni, fostul județ Dorohoi, român.

PUȘCAȘU NICOLAE al lui Constantin, născut în 1891, în localitatea Fundoaia, fostul județ Dorohoi, român.

RAILEANU GHEORGHE al lui Toader, născut în 1911, în localitatea Lucovița-Slobozia, fostul județ Dorohoi, român.

RAȚĂ IACOB al lui Simion, născut în 1898, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

RUSU ION al lui Toader, născut în 1881, în localitatea Mihoreni, fostul județ Dorohoi, român.

RUSU PINTILEI al lui Ion, născut în 1896, în localitatea Fundoiaia, fostul județ Dorohoi, român.

SARENCU CONSTANTIN al lui Alexandru, născut în 1905, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

SAVA ILIE al lui Ilie, născut în 1875, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

SCRÂNCIU CONSTANTIN al lui Alexandru, născut în 1905, în localitatea Horbova, fostul județ Dorohoi, român.

ȘODRÂNGĂ PETRU al lui Vasile, născut în 1893, în localitatea Mogoșești, fostul județ Dorohoi, român.

TARNICERU ELENA a lui Ion, născută în 1903, în localitatea Hreățca, fostul județ Dorohoi, româncă.

TARNICERU GHEORGHE al lui Ieremia, născut în 1901, în localitatea Hreățca, fostul județ Dorohoi, român.

TULUPCA CONSTANTIN al lui Simion, născut în 1889, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

USANOV ALEXANDRU al lui Nichita, născut în 1893, în Rusia, rus.

USANOV VASILE al lui Alexandru, născut în 1919, în localitatea Culiceni, fostul județ Dorohoi, român.

VATARU SIMCU al lui Ițcu, născut în 1898, în orașelul Herța, fostul județ Dorohoi, evreu.

ZAHARCIUC DUMITRU al lui Procopie, născut în 1923, în localitatea Voloca, fostul județ Cernăuți, român.

Conform informațiilor păstrate în documentele de arhivă, dintre cei 286 de martiri, incluși în partea a treia a *Cărții Durerii*, au avut fericirea să se întoarcă la baștină doar cinci supraviețuitori.

Partea a patra a *Cărții Durerii* este consacrată memoriei victimelor masacrelor sângeroase de la Lunca din iarna anului 1941.

În 2016 s-au împlinit șapte decenii și jumătate de la evenimentele tragice din istoria neamului nostru. Ce s-a întâmplat în regiunea Cernăuți, în acele vremuri staliniste, de grea urgie?

La 7 august 1940, Prezidiul Sovietului Suprem al URSS adoptă *Decretul despre crearea regiunii Cernăuți în cadrul Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene*. În componența regiunii sunt incluse nordul Bucovinei, constituit din fostele județe Cernăuți, Storojineț și parțial Rădăuți, nordul Basarabiei (fostul județ Hotin) și Ținutul Herța, care a intrat până la venirea „eliberatorilor” în fostul județ Dorohoi al României.

Dictatura stalinistă instaurează pe meleagurile mioritice un regim de jaf și teroare. Astfel, la 15 august 1940, apare Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS despre naționalizarea pământului pe teritoriul nordului Bucovinei, conform căruia începând cu data de 28 iunie 1940, tot pământul ținutului și bogățiile subsolului devin proprietatea statului sovietic.

În aceeași zi, este emis *Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS despre naționalizarea băncilor, întreprinderilor industriale, organizațiilor de consum, transportului feroviar și fluvial, poștei și telegrafului*. În mâinile statului trec tipografiile, spitalele, farmaciile, instituțiile de învățământ, casele locuitorilor care s-au refugiat în România.

În ținut este introdus sistemul sovietic de impozite. Gospodăriile băștinașilor erau supuse impozitului agricol, impozitului pe animale, impozitului pe atelaje, impozitului pe clădiri.

Chiar din primele zile ale dictaturii staliniste, au început repressaliile politice și economice. Organele Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne (NKVD) al URSS desfășoară o amplă activitate în direcția stabilirii „elementelor social-periculoase”. A pornit o totală urmărire. O bănuială, o pâră mincinoasă a agenților era de ajuns ca oameni nevinovați să fie arestați, aruncați în fioroasele cazemate bolșevice, supuși diverselor metode de tortură și condamnați pentru crime pe care nu le-au săvârșit.

Victime ale politicii sângeroase, promovate pe acest picior de plai, au devenit țărani înstăriți, foștii primari ai comunelor din ținut, familiile care aveau rude înrolate în rândurile Armatei Române.

În noaptea de 27 spre 28 ianuarie 1941, peste 150 de locuitori din ținut, conduși de către profesorul școlar Vasile Morarean din Ostrița, au hotărât să treacă clandestin în România, pentru a se salva de teroarea roșie, bolșevică, instaurată pe meleagurile carpatine. Lângă localitatea Lunca din raionul Herța, oamenii sunt întâmpinați de gloanțele grănicerilor sovietici. Zăpada pu-havă și moale va fi stropită cu sângele celor mai buni fii și fiice ale Bucovinei. Drept mărturie servește documentul descoperit în fondurile Arhivei Direcției Ministerului Afacerilor Interne al Ucrainei din regiunea Cernăuți, care ne comunică faptul că în ziua de 29 ianuarie 1941, comisia, alcătuită din locotenentul Lubinenko, comandantul pichetului de grăniceri nr. 25, felcerul militar Subotin și sublocotenentul Stronenko, a întocmit un act privind moartea unor persoane care au „încercat să violeze frontiera de stat”. Au fost împușcați martirii:

ANTONOVICI VERONICA (VIORICA), născută în 1924.

BURLĂ ION, născut în 1906.

FLOREA EUGENIA, născută în 1913.

FLOREA NISTOR, născut în 1909.

FLOREA TOADER, născut în 1892.

IAREMEI VASILE, născut în 1924.

MOSARIUC ANDREI al lui Ion, născut în 1900.

MOSARIUC ANDREI, născut în 1916.

RODICI ION, născut în 1896.

TEUREAN OSA[...] al lui Ion, născut în 1909.

VORONCA GHEORGHE al lui Simion, născut în 1920.

Ei au închis ochii pentru totdeauna în dimineața zilei de 28 ianuarie 1941, la ora 6 și 15 minute, murind cu dorul de Patrie în inimi. Trupurile lor tinere și neînsuflețite au rămas în zăpadă până la căderea amurgului, coborând în groapa comună a iernii, săpată în pământul istoric și plin de durere al Ținutului Herța, la ora 19.

Conform informațiilor păstrate în documentele Arhivei de Stat a Regiunii Cernăuți, tot la Lunca au murit:

ANTONOVICI DUMITRU, născut în 1909.

CUTE TOADER, născut în 1895.

DOROȘ TOADER, născut în 1915.

În urma cercetărilor întreprinse de către membrii Centrului de Cercetări Istorice și Culturale, s-a constatat că românul Gheorghe Voronca, secerat de gloanțele grănicerilor staliști la Lunca, s-a născut în Horecea Urbană, o suburbie a orașului Cernăuți. Părinții săi, Simion și Eugenia Voronca, împreună cu copiii: Florea, Eleonora, Grigore, Ștefania, conform deciziei Consfătuirii Speciale de pe lângă Comisarul Poporului pentru Afaceri Interne al URSS din 26 aprilie 1941, vor fi deportați în Siberia, fiind învinuiți de faptul că „erau rude cu trădătorul patriei”. În Horecea Urbană au venit pe lume și martirii Veronica (Viorica) Antonovici și Nistor Florea. Lui Toader Doroș, care a încercat să treacă clandestin frontiera în România și a murit la Lunca, i-a rămas soția, Eugenia, cu doi copii. Lui Toader Cute, care a căzut la Lunca, i-a rămas soția, Domnica, și copiii: Ioan și Aurelia.

În mâinile călăilor comuniști nimeresc 50 de persoane, dintre care 47 de bărbați și trei femei. În numărul celor arestați intrau 48 de români și doi ucraineni. 44 de oameni aveau studii primare, unul, Vasile Morarean, posedea studii medii, iar cinci martiri nu știau carte. Lista arestaților era compusă din 38 de țărani, 11 muncitori și un profesor școlar. Încep interogatoriile. Timp de două luni întemnițării sunt supuși diverselor metode de tortură. În zilele de 28–31 martie 1941, Tribunalul Militar al Armatei a 12-a a Districtului Militar Special Kiev, în ședința de judecată ținută în localul închisorii cernăuțene, declară sentința în privința participanților la evenimentul sângeros din luna ianuarie. Doisprezece martiri sunt condamnați la moarte:

BOICIUC ION al lui Mihai, născut în 1910, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

BUJENIȚA FLOREA al lui Simion, născut în 1907, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

CUDLA ION al lui Andrei, născut în 1907, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

EREMEI TOADER al lui Simion, născut în 1910, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

GURELIUC ȘTEFAN al lui Gavrilă, născut în 1915, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

GUZMA PETRU al lui Nicolae, născut în 1922, în orașul Cernăuți, ucrainean.

MEDVIGHI GHEORGHE al lui Ion, născut în 1910, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

MORAREAN VASILE al lui Gheorghe, născut în 1913, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

MORARU VASILE al lui Ion, născut în 1918, în localitatea Ceahor din Bucovina, român.

TIHON VASILE al lui Maftei, născut în 1911, în orașul Cernăuți, român.

TODEREAN ION al lui Constantin, născut în 1908, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

VORONCA ILIE al lui Ion, născut în 1911, în orașul Cernăuți, român.

Alții, 38 de „foști membri ai organizațiilor contrarevoluționare din România”, au primit câte zece ani de pușcărie. Martirii neamului nostru devin „trădători ai patriei socialiste”, fiindcă la 8 martie 1941, Prezidiul Sovietului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste a adoptat Decretul conform căruia toți locuitorii care s-au aflat până la 28 iunie 1940 pe teritoriul actualei regiuni Cernăuți au fost declarați cetățeni sovietici. Condamnații vor fi închiși în lagărele staliniste de muncă corecțională, unde au murit:

BEZERGHEANU GRIGORE al lui Mihai, născut în 1897, în orașul Drobeta-Turnu Severin, român.

CHIFICEAC NICOLAE al lui Dumitru, născut în 1900, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

CRĂIUȚĂ GHEORGHE al lui Zaharie, născut în 1898, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

DOROȘ IACOB al lui Vasile, născut în 1906, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

GORDA VASILE al lui Toader, născut în 1920, în localitatea Voloca, fostul județ Cernăuți, român.

HORENCIUC ILIE al lui Gheorghe, născut în 1910, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

HORENCIUC NISTOR al lui Gheorghe, născut în 1919, în localitatea Ostrița, fostul județ Cernăuți, român.

HOTINCEANU RADU al lui Constantin, născut în 1922, în orașul Cernăuți, român.

IONEȚ ZAHARIE al lui Simion, născut în 1913, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

MOMOLEA DUMITRU al lui Condrat, născut în 1900, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

MOMOLEA ION al lui Vasile, născut în 1910, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

PAVLOVICI NICOLAE al lui Flor, născut în 1914, în orașul Cernăuți, ucrainean.

POLIȘCIUC NICOLAE al lui Nichita, născut în 1900, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

RAȚĂ IACOB al lui Simion, născut în 1898, în localitatea Ostrița din Bucovina, român.

SANDULEAC ION al lui Ilie, născut în 1903, în localitatea Mahala din Bucovina, român.

SARAFINCEAN ȘTEFAN al lui Gheorghe, născut în 1924, în localitatea Plaiul Cosminului (Molodia), fostul județ Cernăuți, român.

TCACIUC ILIE al lui Toader, născut în 1924, în orașul Cernăuți, român.

ZAHARCIUC DUMITRU al lui Procopie, născut în 1923, în localitatea Voloca, fostul județ Cernăuți, român.

Ecoul măcelului de la Lunca din ianuarie 1941 s-a răspândit repede în ținut. Cei rămași acasă au aflat despre marea tragedie de la țărani din localitățile herțene, mobilizați pentru a săpa gropi, în care au fost aruncați morții. Ce proporții trebuia să atingă

teroarea dezlănțuită de regimul totalitar comunist ca după 10 zile, în toiul nopții de 7 spre 8 februarie, către frontiera sovieto-română să se îndrepte al doilea grup de oameni, îndrumați de Vasile Moldovan, secretarul Consiliului Sătesc Mahala, numărând peste 400 de persoane? Înseamnă că locuitorii meleagurilor voievodale au băut paharul suferințelor până la fund și povara era atât de grea, încât răbdarea devenea insuportabilă. Persecuțiile nu mai aveau sfârșit. Dorul de libertate era atât de mare, încât nu-l putea opri nici moartea. Fulgii cădeau ca niște stele, luminând calea pământurilor, mânați de realitatea crudă a evenimentelor petrecute în ținutul mioritic în primul an de dictatură bolșevică.

„Țăcănit de mitraliere, explozii de grenade, lătrat de câini, gemetele celor răniți și... petele de sânge care se transformau în bălți pe zăpada dintre gardurile de sârmă ghimpată ce aduseseră înstrăinarea și tragedia”. Noaptea s-a transformat într-un infern. Au murit sute de destine. A fost distrusă conștiința generațiilor viitoare.

În acea noapte infernală de februarie 1941, lângă satul Lunca, va fi secerat de gloanțele grănicerilor sovietici și tânărul român Hostiuc Florea al lui Ilie, fiul mezin al Anei Hostiuc, născut în 1922, în localitatea Mahala, fostul județ Cernăuți al României.

Cei căzuți sunt aruncați în patru gropi comune, rămânând să-și doarmă somnul veșnic în Lunca Prutului și Valea Plângerii, unde se nasc legendele și cântă doinele, unde plâng izvoarele și se întâlnesc anotimpurile, unde se adună dorurile și se eternizează clipele. Aici visează părinții și freamătă glia strămoșească. În anul 1942, când în ținutul mioritic activau organele administrative românești, au fost întreprinse acțiuni de deshumare a martirilor. Sunt scoase rămășițele pământești ale osândiților numai dintr-o groapă comună, fiindcă celelalte trei erau înămolite. Osemintele celor deshumați vor fi aduse în satul Mahala din actualul raion Noua Suliță și înmormântați creștinește în localitățile unde s-au născut și de unde au trecut în nemurire.

În ziua de 8 februarie 1941, vor fi arestate 42 de persoane de origine română și un ucrainean. În mâinile grănicerilor sovietici

nimeresc 42 de bărbați și o femeie. În numărul întemnițaților au intrat 41 de țărani, un muncitor și un funcționar. 35 de oameni aveau studii primare, doi – studii medii, patru – studii medii incomplete, iar doi martiri nu știau carte. În cazematele bolșevice au fost închiși 42 de osândiți, născuți în localitatea Mahala, actualul raion Noua Suliță, și un martir, Gheorghe Găină, care a văzut lumina zilei în orașul Cernăuți.

Pe data de 14 aprilie 1941, Tribunalul Militar al Armatei a 12-a a Districtului Militar Special Kiev declară sentința în privința participanților la evenimentul sângeros din luna februarie. Sunt condamnați la moarte mähălenii:

BALAN DUMITRU al lui Nicolae, născut în 1912, român.

BUJENIȚA ION al lui Toader, născut în 1912, român.

COSTAN DUMITRU al lui Ion, născut în 1907, român.

DOROȘ VASILE al lui Ion, născut în 1897, român.

IREMIE VASILE al lui Mihai, născut în 1923, român.

MAGDALIN MARTIN al lui Constantin, născut în 1914, român.

MAIORSCHI MIHAI al lui Onufrie, născut în 1900, român.

MOLDOVAN VASILE al lui Ion, născut în 1913, ucrainean.

NANDRIȘ DUMITRU al lui Ilie, născut în 1920, român.

PETRIUC TOADER al lui Ion, născut în 1899, român.

PURICI NICOLAE al lui Constantin, născut în 1897, român.

Tot la moarte a fost condamnat și cernăuțeanul GĂINĂ GHEORGHE al lui Ion, născut în 1920, român.

E posibil că osemintele lor se află în Cimitirul Vechi din orașul Cernăuți, unde își dorm somnul veșnic cei 400 de martiri ai neamului, executați de către organele sovietice de represalii în iunie 1941.

Alții vor primi câte zece ani de detenție, fiind întemnițați în lagărele staliniste de muncă corecțională din fosta Uniune Sovietică, unde au murit:

BUJENIȚA VASILE al lui Simion, născut în 1920, român.

BURCOVSCHI CONSTANTIN al lui Ion, născut în 1919, român.

CERNĂUȚAN VASILE al lui Ion, născut în 1924, român.

COVA NICOLAE al lui Condrat, născut în 1909, român.

DASCALIUC ȘTEFAN al lui Florea, născut în 1901, român.
 GRIGORCIUC VICTOR al lui Ștefan, născut în 1921, român.
 LENCOSTE GHEORGHE al lui Alexandru, născut în 1920, român.
 MAGDALIN ILIE al lui Constantin, născut în 1904, român.
 MOSORIUCĂ CONSTANTIN al lui Ion, născut în 1920, român.
 VASILINIUC ION al lui Ilie, născut în 1922, român.
 ZAPOTINSCHI ION al lui Dumitru, născut în 1920, român.

După masacrele sângeroase de la Lunca din lunile ianuarie–februarie 1941, intrate în istoria plină de durere a actualei regiuni Cernăuți ca unele din crimele odioase din prelungul șir de fărădelegi săvârșite de puterea sovietică împotriva băștinașilor, au început deportările în masă ale rudelor „trădătorilor patriei socialiste”.

În partea a patra a *Cărții Durerii* sunt incluse numele a 346 de martiri. În numărul lor au intrat 343 de români și trei ucraineni. Sub securea dezmățului bolșevic au căzut 188 de bărbați și 158 de femei.

În numărul martirilor se găsesc 200 de țărani, 13 muncitori, doi funcționari, un profesor școlar. 124 de oameni aveau studii primare, 29 – studii medii incomplete, patru – studii medii, 32 de persecutați nu știau carte. În rândul osândiților au intrat 116 copii până la vârsta de 16 ani și 33 de bătrâni.

Lista celor arestați de către dictatura stalinistă este compusă din 23 de persoane care au „trădat patria sovietică”. 24 de oameni au fost condamnați la moarte, iar 69 de osândiți vor primi câte 10 ani de pușcărie, fiind întemnițați în lagărele comuniste de muncă corecțională, unde au rămas să-și doarmă somnul veșnic 29 de vinovați fără vină.

În paginile cărții este inclus GRIGORE BEZERGHEANU, care a venit pe lume în municipiul Drobeta-Turnu Severin din sudul României. În perioada interbelică se stabilește cu traiul în Ținutul codrilor de fagi. Însăpăimântat de teroarea roșie, instaurată pe meleagurile ștefane, pornește, împreună cu bucovinenii și cu dorul de libertate în suflet, spre Lunca. Arestat de călăii staliști în ziua de 28 ianuarie 1941, în timpul sângerosului măcel, va fi întemnițat în lagărul bolșevic de muncă corecțională din regiunea

Sverdlovsk, Federația Rusă, unde a murit în chinuri cristice pe data de 16 ianuarie 1942.

253 de oameni au fost incluși de către Consfăturile Speciale și „triumghiurile operative” ale tiraniei staliniste în categoria „rude-
lor trădătorilor patriei” și deportați în Siberii fără de sfârșit, unde au închis ochii pentru totdeauna. Dintre ei:

ANTONESCU ANA a lui Sandu, născută în 1883, în localitatea Mahala, româncă.

ANTONESCU VASILE al lui Ion, născut în 1888, în localitatea Mahala, român.

CRĂIUȚĂ VERONICA a lui Călin, născută în 1891, în localitatea Mahala, româncă.

CUDLA EMILIA a lui Dumitru, născută în 1883, în localitatea Mahala, româncă.

DOLHAN GHERASIM al lui Samoilă, născut în 1872, în localitatea Mahala, român.

EREMEI ȘTEFAN al lui Mihai, născut în 1926, în localitatea Mahala, român.

GRIGORCIUC GHEORGHE al lui Toader, născut în 1883, în localitatea Mahala, român.

GRIGORCIUC ȘTEFAN al lui Ion, născut în 1895, în localitatea Mahala, român.

HOSTIUC ANA a lui Anton, născută în 1889, în localitatea Mahala, româncă.

IRIMIA MARIA a lui Ilie, născută în 1913, în localitatea Mahala, româncă.

MAGDALIN CONSTANTIN al lui Ion, născut în 1879, în localitatea Mahala, român.

MOSORIUCĂ EUFROZIA a lui Petru, născută în 1896, în localitatea Mahala, româncă.

NANDRIȘ ANA a lui Ilie, născută în 1905, în localitatea Mahala, româncă.

NANDRIȘ EUDOCHIA a lui Ion, născută în 1883, în localitatea Mahala, româncă.

NANDRIȘ EUFROZINA a lui Ilie, născută în 1914, în localitatea Mahala, româncă.

NANDRIȘ RAHIRA a lui Gheorghe, născută în 1921, în localitatea Mahala, româncă.

SANDULEAC ANA a lui Gheorghe, născută în 1907, în localitatea Mahala, româncă.

SANDULEAC MARIA a lui Ion, născută în 1878, în localitatea Mahala, româncă.

SARAIMAN ION al lui Ion, născut în 1899, în localitatea Mahala, român.

SPĂNU MIHAI al lui Dumitru, născut în 1864, în localitatea Mahala, român.

SPĂNU NICOLAE al lui Ilie, născut în 1877, în localitatea Mahala, român.

TODEREAN MATEI al lui Sava, născut în 1881, în localitatea Ostrița, român.

ZAPOTINSCHI DUMITRU al lui Petru, născut în 1880, în localitatea Mahala, român.

Veșnica lor pomenire!

Astfel, dintre acești 346 de osândiți, trecuți în partea a patra a *Cărții Durerii*, conform datelor care au intrat în posesia Centrului de Cercetări Istorice și Culturale, în lagărele staliniste și în locurile de exilare din fosta Uniune Sovietică au murit 52 de martiri. Până astăzi plâng în neagra străinătate mormintele lor orfane.

În partea a cincea a *Cărții Durerii* sunt incluse numele a 183 de martiri. În numărul lor au intrat 182 de români și un polonez. Sub securea dezmățului bolșevic au căzut 121 de bărbați și 62 de femei. În numărul martirilor se găsesc 107 agricultori. 24 de oameni aveau studii primare, 14 – studii medii incomplete, 8 – studii medii, unul – studii superioare, 9 persecutați nu știau carte. În rândul osândiților au intrat 44 de copii până la vârsta de 16 ani.

Lista celor arestați de către dictatura stalinistă este compusă din 44 de persoane care au „trădat patria sovietică”. Un martir este condamnat la moarte, iar 43 de osândiți vor primi până la zece ani de pușcărie, fiind întemnițați în lagărele comuniste de muncă corecțională, unde au rămas să-și doarmă somnul veșnic 28 de vinovați fără vină.

În paginile cărții este inclus NICOLAE PLĂMADĂ, care a venit pe lume în orașul Vicovu de Sus, fostul județ Rădăuți al României. În perioada interbelică se stabilește cu traiul în localitatea Pătrăuții de Jos, fostul județ Storojineț, încadrată la finele lunii iunie 1940 în componența Uniunii Sovietice. Însăpăimântat de teroarea roșie, instaurată pe meleagurile ștefane, pornește, împreună cu frații săi de sânge din nordul Bucovinei și cu dorul de libertate în suflet, spre Varnița (Fântâna Albă), dorind să treacă în Patria-mamă și să scape de fiorosul regim stalinist. Arestat de călăii sovietici, va fi condamnat la opt ani de detenție „pentru încercarea de a-și trăda patria”, fiind întemnițat într-un lagăr bolșevic de muncă corecțională din regiunea Sverdlovsk, Federația Rusă, unde a murit în chinuri cristice pe data de 11 iunie 1943. Aducem numele martirului acasă.

113 oameni au fost incluși de către Consfăturile Speciale și „tri-unghiurile operative” ale tiraniei staliniste în categoria „rudelor trădătorilor patriei” și deportați în Siberii fără de sfârșit, unde au închis ochii pentru totdeauna. Dintre ei:

BURLĂ ANA a lui Gheorghe, născută în 1886, în localitatea Suceveni, româncă.

BURLĂ ARCADIE al lui Vasile, născut în 1918, în localitatea Suceveni, român.

BURLĂ MARGALINA a lui Vasile, născută în 1922, în localitatea Suceveni, româncă.

BURLĂ ȘTEFAN al lui Vasile, născut în 1920, în localitatea Suceveni, român.

FRĂTĂUCEAN GHEORGHE al lui Dumitru, născut în 1881, în localitatea Suceveni, român.

FRĂTĂUCEAN SAVETA a lui Ilie, născută în 1883, în localitatea Suceveni, româncă.

GRANICIUC VASILE al lui Gheorghe, născut în 1885, în localitatea Suceveni, român.

IRIMESCU ELENA a lui Casian, născută în 1890, în localitatea Carapciu, româncă.

IRIMESCU GHEORGHE al lui Grigore, născut în 1889, în localitatea Carapciu, român.

ISOPESCU ALEXANDRA a lui Arhip, născută în 1881, în localitatea Suceveni, româncă.

ISOPESCU DOMNICA a lui Gheorghe, născută în 1910, în localitatea Suceveni, româncă.

MADVII VALENTINA a lui Vasile, născută în 1940, în localitatea Suceveni, româncă.

NEDELUCU SAMSON al lui Ion, născut în 1891, în localitatea Suceveni, român.

OPAIȚ CASANDRA a lui Simion, născută în 1926, în localitatea Cupca, româncă.

OPAIȚ ECATERINA a lui Grigore, născută în 1890, în localitatea Carapciu, româncă.

OPAIȚ GHEORGHE al lui Onufrie, născut în 1889, în localitatea Carapciu, român.

OPAIȚ ION al lui Onufrie, născut în 1887, în localitatea Carapciu, român.

PETRIUC LARION al lui Nicolae, născut în 1887, în localitatea Carapciu, român.

PUIU DUMITRU al lui Ion, născut în 1909, în localitatea Suceveni, român.

PUIU ELENA a lui Gheorghe, născută în 1886, în localitatea Suceveni, româncă.

PUIU VICTOR al lui Ion, născut în 1927, în localitatea Suceveni, român.

SCHIPOR ARCADIE al lui Ilie, născut în 1881, în localitatea Pătrăuții de Jos, român.

SCHIPOR CASANDRA a lui Gavrilă, născută în 1889, în localitatea Pătrăuții de Jos, româncă.

SCHIPOR FLOAREA a lui Arcadie, născută în 1940, în localitatea Pătrăuții de Jos, româncă.

SCHIPOR GHEORGHE al lui Arcadie, născut în 1933, în localitatea Pătrăuții de Jos, român.

SCHIPOR TRAIAN al lui Arcadie, născut în 1937, în localitatea Pătrăuții de Jos, român.

SUCEVAN GHEORGHE al lui Petru, născut în 1904, în localitatea Suceveni, român.

SUCEVAN ILIE al lui Gheorghe, născut în 1936, în localitatea Suceveni, român.

SUCEVAN PETRU al lui Gheorghe, născut în 1927, în localitatea Suceveni, român.

SUCEVAN SILVIA a lui Gheorghe, născută în 1935, în localitatea Suceveni, româncă.

ȘTIRBU ANA a lui Ștefan, născută în 1900, în localitatea Carapciu, româncă.

ȘTIRBU EMILIAN al lui Gherasim, născut în 1890, în localitatea Carapciu, român.

ȘTIRBU VIORICA a lui Emilian, născută în 1936, în localitatea Carapciu, româncă.

TIMIȘ ELENA a lui Ion, născută în 1940, în localitatea Cupca, româncă.

TIMIȘ MARGALINA a lui Ion, născută în 1912, în localitatea Cupca, româncă.

TIMIȘ PETRU al lui Ion, născut în 1938, în localitatea Cupca, român.

TOMIUC VIORICA a lui Dumitru, născută în 1940, în localitatea Pătrăuții de Sus, româncă.

TOVARNIȚCHI REVECA a lui Ilie, născută în 1869, în localitatea Carapciu, româncă.

Veșnica lor pomenire!

Astfel, dintre acești 183 de osândiți trecuți în recenta carte, conform datelor care au intrat în posesia Centrului de Cercetări Istorice și Culturale, în lagărele staliniste și în locurile de exilare din fosta Uniune Sovietică au murit 66 de martiri. Până astăzi plâng în neagra străinătate mormintele lor orfane.

PETRU GRIOR, MIRCEA DUZINEANU, BOGDAN GRIOR,
GHEORGHE HORODINĂ, NICOLAE IORDACHI,
CONSTANTIN MOROȘANU, NICOLAE NICOLOVICI,
ȘTEFAN ROTARU, ELENA STADNIC, MARIA ZABOLOŢKI

MULT RÂVNITA LIBERTATE SE AFLA ÎN „ȚARA DIN ZARE”

Cu sufletele pline de credință și cu chipul Mântuitorului pe crucile sfinte, mulțimea a pornit la drum

În dimineața zilei de 1 aprilie 1941, peste 1500 de locuitori din satele Pătrăuții de Sus, Cupca, Pătrăuții de Jos și Suceveni, în rândul cărora se aflau bărbați, femei și copii, s-au adunat în curtea bisericii din Suceveni, cu scopul să pornească spre centrul raional Hliboca, pentru a înainta organelor locale ale puterii bolșevice cererile lor. Din lăcașul sfânt al satului sunt scoase trei cruci, la care vor fi atârinate ștergare albe, demonstrând prin aceasta că viitoarea procesiune poartă un caracter pașnic. Apoi, cu toții au îngenuncheat în curtea bisericii și, susținuți de sunetele pline de jale ale clopotelor de aramă, au adresat o fierbinte rugăciune către Domnul, pentru ca El să-i aibă sub ocrotirea Sa.

Cu sufletele pline de credință și cu chipul Mântuitorului pe crucile sfinte, mulțimea a pornit la drum. La hotarul satului Suceveni, lângă podul de peste apa Siretului, convoiul de oameni a fost întâmpinat de către treisprezece grăniceri sovietici, conduși de un ofițer comunist, care, scoțând săbiile din teacă, s-au răstit la oameni, poruncindu-le să se întoarcă la casele lor. Pentru a-i intimida pe români, un soldat a lovit cu sabia crucea din capul

coloanei. Sabia s-a rupt în două. Oamenii, văzând în aceasta un semn susținător al Domnului, înlăturându-i pe grăniceri, și-au continuat mersul spre centrul raional.

Către Hliboca s-au îndreptat și alte grupuri de băștinași din satele de pe Valea Siretului, mânați de idealurile naționale, pătrunși de năzuința de libertate și sentimentul frăției de neam.

Un soare gingaș de primăvară învăluia glia străbună și pământul se trezea din amorțeala unei ierni grele și îndelungate. Brândușele firave și dornice de viață, venite parcă din împărăția poveștilor, domneau pe crestele dealurilor, împânzind întreaga întindere moldavă. Razele soarelui încălzeau inimile țăranilor care doreau să trăiască liberi, nu sub jug asupritor. În fruntea coloanelor care intrau în Hliboca pășeau Ion Musteață, Tudor Semeniuc, Ion Bojescu, Nazarie Iliuț, Gherasim Gușulea, Petru Dușceac, Florea Grosu, Ion Grosu, Grigore Bojescu, Constantin Holunga, Constantin Bojescu, Nicolae Galac. Numărul românilor adunați în piața centrală a raionului a crescut până la cinci mii de oameni.

Mult râvnita libertate se afla în „țara din zare”

În această străveche așezare bucovineană – unde se afla sediul Secției raionale Hliboca al Comisariatului Poporului pentru Afaceri Interne al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste – mulțimea, purtând prapurii și crucile cu chipul Mântuitorului pe ele, scoase din lăcașurile sfinte, intona Imnul României, scandând „Trăiască Regele Mihai!”, „Trăiască mareșalul dezrobitor!” Vocea oamenilor ajungea până la pădurea din Dumbrava Roșie, „de unde spiritul marelui Ștefan îi privea cu dragoste și îi încuraja”.

Reprezentanții organelor represive din raion – acești copoi ai regimului totalitar, cu sufletele pline de ură și dușmănie, aduși din toate colțurile fostului imperiu sovietic pentru promovarea unei politici de deznaționalizare și rusificare a populației băștinașe – au refuzat să primească cererile românilor. Dar românii, care de-a lungul mileniilor au înfruntat cu bărbăție și eroism toate

vitregiile vecinilor, păstrându-și și afirmându-și ființa națională, n-au renunțat.

Supărați și indignați de această fărădelege, urmașii legendarului Decebal, mândri și dornici de libertate, asemenea strămoșilor lor, au început să scandeze că nu mai doresc să trăiască în „raiu” bolșevic, unde birurile pe care trebuie să le plătească țărani sunt imposibil de suportat și unde teroarea era ridicată la rangul de principiu.

Părăsind Hliboca, românii s-au îndreptat către Suceveni, planificând ca, din centrul acestei localități, să pornească cu toții spre frontiera sovieto-română, sperând în înduplecarea ocupanților.

Însă, în vatra satului Suceveni au apărut câțiva ofițeri și soldați sovietici, care au început a parlamenta cu lumea adunată, sfătuindu-i pe țărani să se întoarcă la casele lor. Totodată, sovieticii doreau să câștige timp pentru mobilizarea forțelor necesare, capabile să oprească mulțimea. Românii, hotărâți să ducă la bun sfârșit pornirea lor, n-au ascultat de vorbele staliniștilor, apucând calea spre mult râvnita libertate, care se afla în „țara din zare” – după cum va spune în 2008, în timpul manifestărilor comemorative de la Fântâna Albă, profesorul și poetul Romeo Săndulescu, fostul Consul General al României la Cernăuți.

În Poiana Varniței a lăcrimat Mântuitorul, răstignit pe cruce

La un colț al pădurii din Suceveni, convoiul românilor a fost somat de un grup de soldați sovietici care, pentru a intimida mulțimea, au tras o salvă în aer. Acest avertisment n-a exercitat nicio influență asupra oamenilor. Ei și-au continuat drumul spre frontieră. Pe teritoriul satului Fântâna Albă din raionul Hliboca, lângă cantonul Varnița – la o depărtare de doi kilometri de hotarul instalat de mâna veneticului la finele cireșarului 1940 –, coloana de oameni pașnici, constituită din bărbați, femei și copii, a fost oprită de grănicerii staliniști, proptiți la marginea codrului secular. La semnalul comandantului responsabil de efectuarea acestei operații, au pornit să țacănească din trei părți mitralierele

bolșevicilor, secerând rândurile conașionalilor. Rafalele focului ucigător al mitralierelor se contopea cu vaietele muribunzilor, cu vocile pline de durere ale răniților, cu bocetele femeilor și strigătele sfâșietoare ale copiilor, cu răcnetele infernale ale satrapilor staliști și cu sângele martirilor, care curgea din belșug, acoperind glia strămoșească.

În acea zi, în Poiana Varniței, a lăcrimat Mântuitorul, răstignit pe cruce. Mureau cu dorul de Țară în inimi, fiii și fiicele neamului. Au căzut, cu sufletul neîmpăcat, în floarea vârstei, românii:

BELMEGA IOAN al lui Teodor, născut în 1910, în localitatea Cupca.

BICER GHEORGHE al lui Ilie, născut în localitatea Cupca.

BOSTAN DRAGOȘ, născut în 1923, în localitatea Suceveni.

BOTARIU COZMA al lui Vasile, născut în localitatea Petriceni.

CORDUBAN NICOLAE al lui Dumitru, născut în localitatea Carapciu.

DABACA TEODOR al lui Gheorghe, născut în localitatea Carapciu.

DUȘCEAC IOAN al lui Teodor, născut în localitatea Cupca.

HALAC IOAN al lui Dumitru, născut în localitatea Iordănești.

LAZURCA GHEORGHE al lui Teodor, născut în 1889, în localitatea Petriceni.

LICIMAN SIMION, născut în localitatea Pătrăuții de Jos.

MIHAILOVICI ILIE al lui Vasile, născut în 1921, în localitatea Suceveni.

OPIAIȚ COZMA al lui Ilie, născut în localitatea Carapciu.

OPIAIȚ GHEORGHE al lui Nistor, născut în localitatea Carapciu.

PLEVAN ARCADIE al lui Teodor, născut în 1914, în localitatea Cupca.

POPESCU PETRU al lui Ioan, născut în localitatea Pătrăuții de Jos.

SAVU PAVEL al lui Ioan, născut în localitatea Pătrăuții de Jos.

SIDOREAC VASILE al lui Alexa, născut în 1923, în localitatea Suceveni.

SUCEVAN CONSTANTIN al lui Vasile, născut în 1903, în localitatea Suceveni.

TOVARNIȚCHI GHEORGHE al lui Dumitru, născut în localitatea Carapciu.

TOVARNIȚCHI ILIE al lui Zaharie, născut în localitatea Carapciu.

TOVARNIȚCHI TRAIAN al lui Gheorghe, născut în localitatea Carapciu.

TOVARNIȚCHI VASILE al lui Pavel, născut în localitatea Carapciu.

ȚUGUI MIHAI al lui Vasile, născut în 1912, în localitatea Cupca;

URSULEAN VARVARA a lui Nichita, născută în localitatea Pătrăuții de Sus.

În ziua de 1 aprilie 1941 au sângerat cerul și pământul, s-a îngrozit Valea Siretului

Indicată listă a românilor căzuți la 1 aprilie 1941 la Fântâna Albă a fost alcătuită de către Prefectura plasei Storojineț și înaintată, în ziua de 1 februarie 1943, Guvernământului Provinciei Bucovina. Concomitent se aducea la cunoștința organelor administrative de la Cernăuți faptul că, până la acea dată, n-au fost întreprinse acțiuni de deshumare a martirilor.

Conform documentelor păstrate în fondurile Arhivei de Stat a regiunii Cernăuți, tot la Fântâna Albă au murit: LUPĂȘTEANU TITANIA, născută în 1901, și ROTARIU COZMA al lui Vasile, născut în 1914.

În ziua de 1 aprilie 1941 au sângerat cerul și pământul. S-a îngrozit Valea Siretului. Unii, care au reușit să scape de gloanțele grănicerilor bolșevici, „refugiindu-se în pădurea din apropiere, au fost ajunși din urmă de cavaleria sovietică și măcelăriți cu sabia”. Martirii sunt aruncați în gropi comune. Ei își dorm somnul veșnic la poale de codru verde. Fagii seculari le freamătă la creștet.

Acei care s-au salvat din ghearele morții vor fi hăituiți, prinși și întemnițați de cerberii regimului totalitar. După interogatoriile bestiale, puterea sovietică s-a răfuit crunt cu „trădătorii patriei socialiste”. Ei au împărtășit destinul martirilor de la Lunca.

Postfață

Probabil pentru a șterge cu totul amintirea despre acest eveniment, la 1 aprilie 1962, pe toloacă au fost sădiți copaci. Molizii tineri au crescut foarte repede. Între ei au apărut ciuperci. Într-o zi, eu și bunicul meu am venit aici și am intrat în desiș în apropiere de „cruci”. Acolo am dat peste o sumedenie de ciuperci. Erau albe, curate, iar pălăriile lor aveau o nuanță roșiu-închisă. Am început să le culeg de zor, dar bunicul mi-a spus: „Să mergem de aici! Ciupercile acestea cresc pe sânge de om: câte ciuperci sunt aici, atâția oameni sunt uciși aici. Acestea nu sunt ciuperci, ci sufletele lor ieșite să se încălzească la soare”.

Bunicul nu mi-a spus ce s-a întâmplat aici, dar eu am auzit cum oamenii vorbeau în șoaptă între ei despre această întâmplare groaznică.

DIN MĂRTURIILE ÎNREGISTRATE DE
PETRO CHIRSTIUC ÎN CARTEA GHIOCEI ÎNSÂNGERAȚI

Mult timp, tragicul eveniment de la 1 aprilie 1941 a fost trecut sub o profundă tăcere. Și-l aminteam, cu neprefăcută groază, doar cei care au supraviețuit masacrului și deportărilor, rudele

lor și consătenii – martori înfricoșați de cele văzute și auzite, cutremurați și astăzi de zgomotul mitralierelor, de strigătele sfâșietoare ale răniților, care încă le mai vuiiau în urechi când se apropiau de pădurea crescută din seva însângerată a celor uciși. Când bate vântul, în foșnetul copacilor deslușești parcă șoaptele celor ce ne amintesc de trista lor poveste. Nimeni nu îndrăznește să mărturisească cele trăite și nici să-i întrebe pe cei apropiați, ca să nu le tulbure amintirile. Căutau în tăcere mormintele celor dragi, risipite prin poiană sau prin cine știe ce poteci din pădure sau margine de sat. Teama era mare, mai ales pentru copiii lor, cărora le doreau o soartă mai bună. Nimic însă nu s-a uitat. De abia în anul 1990, după dezghețul gorbaciovist, când a început să activeze cu mai mult curaj Societatea pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, un grup de intelectuali, toți originari din localitățile în care s-au petrecut masacrele și deportările, strămutările în cele patru zări ale necuprinsului imperiu sovietic, evenimentele despre care nici părinții, nici bunicii nu îndrăzneau să vorbească, despre care numai se șoptea, au început să-și pună întrebări legate de soarta de după război a românilor.

În manualele de istorie, în ziare, la emisiunile de la radio și de la televiziune se prezenta perioada de „ocupație românească” și eliberarea de către „glorioasa Armată Sovietică”. În centrul Cernăuțiului a apărut chiar monumentul „soldatului eliberator”. Eram, deci, „ocupanți” în propriile noastre locuri natale. Românii nu mai aveau dreptul la istorie.

Eram prima generație născută în preajma războiului sau în primii ani de după război și am început de a cuteza să cunoaștem și să înțelegem ce înseamnă și cum se scrie adevărata istorie. De abia în anii '90 ai secolului XX am început să ne bucurăm de libertatea de a vorbi, de a scrie și de a cerceta arhivele, acestea fiind și ele puține. Atunci am început să adunăm cu multă grijă mărturiile supraviețuitorilor.

În ianuarie 1991, când se împlineau 50 de ani de la tragicul eveniment de la Fântâna Albă, la ședința comitetului director al

Societății s-a hotărât să ne adresăm Arhivelor de Stat Cernăuți cu rugămintea de a ne permite să cercetăm documentele referitoare la masacrul de la Fântâna Albă. Responsabil fusese ales Petru Grior, care era adjunct al șefului Arhivei Regionale de Stat Cernăuți și ar fi putut înlesni accesul la materialele de arhivă. Comitetul Regional de Partid a intrat în alertă, mai ales atunci când s-a hotărât ca la 1 aprilie – ziua în care au fost uciși oameni pașnici, care nu-și doreau nimic altceva decât să plece în țara lor liberă, în România – să se comemoreze victimele masacrului de la Fântâna Albă. Inițial nu ni s-a admis să cercetăm arhivele; doar mult mai târziu ni s-a permis, la insistența noastră, și doar unora dintre cei desemnați. Întrebări erau multe: cine a organizat marșul spre frontieră, câte persoane au participat, câți au fost uciși, unde și de cine au fost îngropați, care a fost soarta celor care au reușit să supraviețuiască masacrului etc. În arhive, dar și în publicațiile vremii, nu s-a găsit mare lucru. Cercetările însă au continuat.

După lungi tratative, Comitetul Regional de Partid a acceptat ca în data de 1 aprilie 1991 să comemorăm victimele de la Fântâna Albă. Am fost însă preveniți că va fi o acțiune periculoasă care îi va revolta pe ucrainenii și lipovenii din satele învecinate, care ne-ar putea ataca și că noi vom fi responsabili de posibilele urmări. Ni se spunea chiar cu multă grijă, că drumul de primăvară prin pădure era încă reavăn și nu vom putea trece până la locul cu pricina. Au început pregătirile. Cu o zi înainte a fost fondată Societatea „Golgotă”, președinte fiind Petru Grior, șef-adjunct la Arhivele Regionale din Cernăuți.

Petro Chirstiuc mărturisește în cartea sa, *Ghiocei însângerați*: „În martie 1941, prin satele de frontieră din raioanele Hliboca și Storojineț umblau niște necunoscuți care agitau populația să plece în România. Chipurile la 1 aprilie granița va fi deschisă și toți doritorii vor putea să o treacă fără piedici. Dar totul a avut un sfârșit dramatic, sângeros.

Am vrut să aflu care a fost reacția autorităților la acel eveniment. A fost oglindit el cumva în ziarul de atunci, „Bucovina Sovietică”?

La Arhiva Regională de Stat ziarele de la 1 până la 20 aprilie lipseau din colecție. Am fost sfătuit să mă adresez la Biblioteca Regională, dar și acolo s-au păstrat ziare numai din anul 1945. M-am dus la Biblioteca Universității, în secția de publicații rare, și am găsit acolo edițiile „Bucovinei Sovietice” pe care le căutam. Însă, spre uimirea mea, n-am găsit în ele nicio informație cu privire la acest eveniment.

Peste un timp oarecare mi s-a permis să iau cunoștință cu un dosar penal de la Direcția SSU în regiunea Cernăuți. Documentele de arhivă oglindeau doar sumar acest eveniment. Ultima mea speranță era de a-i găsi pe participanții încă în viață la tragicul eveniment de la 1 aprilie 1941. Căutările au fost îndelungi și grele.”

Petro Chirstiuc este originar din Camenca, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți, născut într-o familie de țărani. După absolvirea Școlii Tehnice Silvice din Storojineț a fost trimis la lucru la Institutul de Proiectare Kazghirproiect din Aktiubinsc (Kazahstan). Era o practică frecventă de a-i trimite pe tinerii specialiști cât mai departe de baștină. Mulți s-au înstrăinat, realizându-se astfel strămutarea treptată a populației. Petro Chirstiuc revine la baștină, unde a ocupat mai multe posturi. Din 2008 este șeful secției de politică social-economică a ziarului raional „Novii deni” (variantea în limba română – „Monitorul de Hliboca”), colaborează activ, încă din anul 2003, cu mai multe ziare regionale de limbă ucraineană: „Bukovina”, „Bukovinske vice”, „Vecerni Cernivți”, „Molodii bucovîneț”. Nu cunoaște limba română, este ucrainean, dar zguduit de tragicele evenimente din 1941, la Fântâna Albă, Lunca și alte sate bucovinene, scrie volumul *Freamătă brazii deasupra crucilor* (în limba ucraineană), iar în 2011 apare ediția a doua, bilingvă, ucraineano-română, sub titlul *Ghiocei însângerați*, în care sunt evocate evenimentele tragice de la frontiera româno-ucraineană din anul 1940 și de la 1 aprilie 1941 de la Varnița, în apropiere de Fântâna Albă din raionul Hliboca, regiunea Cernăuți.

Mărturiile cuprinse în volumul bilingv româno-ucrainean sunt cutremurătoare. Ele reconstituie o pagină sângeroasă din istoria românilor bucovineni.

VIZITA REGELUI MIHAI ÎN NORDUL BUCOVINEI

În data de 30 mai 1999, Majestatea Sa, Regele Mihai I, a fost invitat de către locuitorii comunei Bahrinești să participe la sfințirea noului lăcaș sfânt al acestei vechi așezări românești, atestată documentar din perioada lui Ștefan cel Mare.

Prin semnificația sa, a fost o zi istorică pentru comunitatea românească din actuala regiune Cernăuți. Pe scurtul traseu de la vama Siret/Porubnoe către punctul de destinație, a consemnat Eugen Patraș, regele a fost întâmpinat cu deosebită căldură sufletească, mai ales că mulți dintre cei care l-au salutată au trăit sub coroana română. Lumea din satul Oprișeni a venit direct de la slujba din biserică pentru a-i spune „Bun venit!”, întâmpinându-l cu flori și lacrimi de bucurie.

Pentru românii din Bahrinești, precum și pentru mulțimea care s-a adunat în acea duminică înălțătoare, vizita Majestății Sale a mai însemnat ceva – Regele nu ne-a dat uitării. Este în tradiția Regalității române să-și onoreze întregul neam, indiferent de așezarea geografică a acestuia. Istoria de după 1944 a comunității noastre de pe meleagurile arborosene n-a cunoscut o mai mare bucurie de pe urma vizitei vreunei personalități din Țară.

Un covor de flori, flancat de elevii școlii din Bahrinești, i-a condus pe Majestatea Sa Regele Mihai I, Regina Ana și Prințul Radu Duda către biserică cu hramul Sfânta Treime din localitate. La intrarea în biserică a fost întâmpinat cu pâine și sare de către preotul Constantin Ciobotar și de Dumitru Tofan, președintele comitetului bisericesc, fost deportat în stepele Kazahstanului. Slujba de sfințire a fost ținută de un sobor de preoți, la care au participat, din partea Mitropoliei, Adrian Acostachioaie, preotul paroh al Catedralei cernăuțene și Gheorghe Sobiata, preot slujitor la catedrală.

O parte din slujbă s-a ținut în fața bisericii, la tribună fiind invitată și Familia Regală. Fiecare minut din acea zi parcă era desprins dintr-o poveste în care puțină lume credea că se va întâmpla

vreodată. Corul „Dragoș Vodă” a întregit bucuria întâlnirii cu Regele, „venirea căruia a fost așteptată timp de 55 de ani” cu melodii patriotice.

După ani, vom consemna niște fapte mai puțin cunoscute. În timpul slujbei din fața bisericii, un demnitar al autorităților locale s-a apropiat de domnul Eugen Patraș, unul dintre organizatorii vizitei din partea comunei, și a solicitat să i se transmită Majestății Sale să renunțe la vizitarea Varniței, locul unde românii au fost masacrați la 1 aprilie 1941. S-a transmis că cererea este a reprezentantului SBU (Serviciile Ucrainene de Securitate), prezent la acel eveniment, motivându-se că această vizită ar fi riscantă pentru Majestatea Sa, iar autoritățile ucrainene responsabile nu-i vor putea asigura securitatea personală. Menționăm că vizita, implicit traseul, a fost aprobată la nivelul instituțiilor de resort ale României și Ucrainei. I s-a răspuns demnitarului ca acest mesaj să fie transmis Regelui personal de către reprezentantul SBU, pentru a nu cădea în vreo capcană și a evita interpretările nedorite. A urmat refuzul și o altă cerință de a-i transmite Majestății același mesaj. Drept urmare, i s-a transmis aghiotantului Majestății Sale acest mesaj, intermediat prin reprezentantul autorităților. Este posibil ca acest avertisment să-l fi făcut pe înaltul oaspete, Regele Mihai I, să renunțe la discursul de după slujba de sfințire (discurs pe care îl avea pregătit).

Cu toate acestea, Majestatea Sa a decis să plece la Varnița, pentru a-și omagia foștii cetățeni și martiri ai neamului prin depunerea unei coroane de flori. În drum spre Varnița a avut loc o altă surpriză: în locul în care drumul se bifurcă spre Fântâna Albă și Volcineții Vechi, întreaga coloană de mașini era așteptată de un milițian care insistent, chiar ultimativ, o direcționa către vamă. Încercările de a afla cine a dat indicația de a interzice plecarea la Varnița n-au avut sorti de izbândă. Nimeni n-a anunțat organizatorii vizitei în prealabil de vreo modificare a programului, de vreo amenințare la adresa Regelui. Era o proastă regizare a unor instituții de a diminua cumva din importanța evenimentului.

În aceste condiții, s-a trecut peste voința milițianului și coloana și-a continuat drumul.

La Varnița, un sobor de preoți a oficiat slujba de pomenire a martirilor bucovineni – victime ale noului regim de ocupație. Coroana de flori depusă de Familia Regală a fost un pios omagiu adus tuturor suferințelor și lacrimilor românilor din această parte înstrăinată de Țară. Minutul de reculegere a fost parcă un legământ de neuitare din partea urmașilor și un jurământ pentru păstrarea ființei naționale. Cântecul aceluiași cor „Dragoș Vodă” al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” au întregit atmosfera înălțătoare a momentului. Nici vorbă de vreo amenințare la adresa Familiei Regale. Nici azi nu cunoaștem cine, concret, și mai ales cauzele pentru care s-a încercat modificarea programului. Cel mai probabil reminiscențele trecutului totalitar își mai spun cuvântul...

Mai presus de toate, vizita Familiei Regale în nordul Bucovinei, în primăvara anului 1999, rămâne una istorică.

ALEXANDRINA CERNOV,
MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE

Autori

ION DOMINTE¹ s-a născut în Câmpulung-Moldovenesc pe 24 august 1889; aici a urmat studiile primare, iar liceul l-a făcut la Suceava, unde i-a avut ca profesori pe Simion Florea Marian și Victor Morariu.

În perioada 1911–1914 a urmat cursurile Facultății de Litere și Filozofie a Universității din Cernăuți, pe care le întrerupe la declanșarea Primului Război Mondial și trece clandestin în România, unde este numit ca învățător în sudul Dobrogei. După intrarea României în război și evacuarea forțată a Dobrogei este transferat la o școală primară de lângă Bârlad.

După terminarea războiului și revenirea Bucovinei la Patria-mamă, Ion Dominte revine în 1919 la Cernăuți și își continuă studiile la Facultatea de Litere, pe care o absolvă în 1922 și este numit profesor de limba română la Liceul Ion Creangă din Bălți. Aici nu stă decât un an și se reîntoarce la Cernăuți, unde ocupă catedra de limba română la Liceul nr. 2 și este în același timp redactor responsabil la ziarele „Glasul Bucovinei” și „Bucovina”. Mai colaborează la „Bucovina literară”, „Calendarul Poporului”, iar în perioada 1927–1928 este redactor al periodicului „Cuvântul țărănimii”.

Este membru al Societății Academice „Dacia” și, de asemenea, membru activ și unul dintre liderii Partidului Democrat al Unirii al lui Ion Nistor.

Anul 1940 îl găsește la Cernăuți și nu reușește să se refugieze la timp, așa că imediat după intrarea trupelor sovietice este arestat și trimis

¹ Datele privind schița biografică a lui Ion Dominte ne-au fost puse la dispoziție de domnul Mircea Lutic – poet, scriitor și redactor la ziarul „Zorile Bucovinei” din Cernăuți.

într-un lagăr de muncă din Kamenet-Podolsk (Ucraina). Arestarea lui timpurie denotă faptul că el reprezenta o personalitate cunoscută pe tărâm literar, publicistic și politic, calitate ce constituia un motiv serios din partea autorităților sovietice de a-l anihila chiar din primele zile de ocupație. După 22 iunie 1941, lagărul în care se găsea a fost bombardat de mai multe ori de aviația germană. La unul din aceste bombardamente, I. Dominte, împreună cu alți confrăți de suferință, reușesc să scape din lagăr și, după mai multe peripeții, să ajungă în liniile germane, după care revine la Cernăuți, unde continuă să activeze ca profesor la Liceul de Stat nr. 2 și ca redactor responsabil al ziarului „Bucovina”, ziar în care publică o serie întreagă de materiale cu privire la anul de ocupație sovietică 1940–1941. În martie 1944, la a doua ocupație sovietică, se refugiază în țară, împreună cu Liceul nr. 2 din Cernăuți, în județul Hunedoara, unde lucrează până în 1946 când se pensionează și revine în orașul său natal, Câmpulung-Moldovenesc, unde se stinge la data de 10 aprilie 1948.

Ziaristul Ion Dominte a publicat o serie întreagă de articole cu privire la suferințele îndurate de românii din nordul Bucovinei și cei din Basarabia în anul de ocupație sovietică 1940–1941.

În lunile mai–iulie 1942, el a făcut o amplă anchetă la Suceveni și alte sate învecinate în legătură cu evenimentele ce au avut loc în această zonă la data de 1 aprilie 1941 și după aceea. Ancheta s-a făcut cu prilejul parastasului de un an de la tragicul eveniment, parastas ce s-a săvârșit la biserica din Suceveni. Rezultatele acestei anchete au fost publicate în ziarul „Bucovina” în lunile mai–iulie 1942. La acea dată, evenimentele la care se referă ancheta erau proaspete, iar mulți dintre cei ce au luat parte la aceste evenimente erau încă în viață și de aceea considerăm că cele semnalate de Ion Dominte sunt mult mai aproape de realitate.

VASILE ILICA, născut la 11 noiembrie 1924 în satul Broscăuții Noi, raionul Storojineț, s-a refugiat în România după 1944. A publicat mai multe lucrări în care a evocat întâmplări reale despre soarta românilor bucovineni în perioadele 1940–1941 și 1944–1950. Prima sa lucrare documentară, *Fântâna Albă – o mărturie de sânge*, este dedicată masacrului de la 1 aprilie 1941, autorul fiind originar din apropierea zonei la care se referă. Mai târziu, V. Ilica și-a extins cercetările în toate cele patru raioane românești din nordul Bucovinei: Herța, Hliboca, Noua Sulița și Storojineț. Autorul a consemnat acțiunile dure, de o cruzime bestială asupra populației românești din nordul Bucovinei care, în mod cert, nu pot fi considerate un accident. În aprilie 2012 i s-a impus interdicție de a intra în Ucraina. A decedat la 20 octombrie 2015, în Oradea.

Fragmentele incluse în acest volum sunt extrase din cartea sa *Martiri și mărturii din nordul Bucovinei (Fântâna Albă-Suceveni-Lunca-Crasna-Igești)*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 2003.

NICOLAE ȘAPCĂ s-a născut la 25 martie 1968 în comuna Iordănești, raionul Hliboca, regiunea Cernăuți. A absolvit Facultatea de Filologie (specialitatea Limba și literatura română) a Universității de Stat din Cernăuți (1992). În 1989 este angajat la ziarul raional de la Hliboca, în funcția de traducător din limba ucraineană în română. În 1991 devine corespondent al acestei publicații, iar în 1992 este numit în funcția de redactor al emisiunilor în limba română a postului de radio Hliboca. Din 1995 lucrează în paralel la ziarul parlamentar de limbă română „Concordia” în funcția de corespondent pentru regiunea Cernăuți. În 1998 devine redactor-șef al ziarului bilingv ucraineano-român „Novii deni” („Timp nou”), ediția românească fiind rebotezată în anul 2000 în „Monitorul de Hliboca”. Această funcție o deține și în prezent. Mai este fondator și director al ziarului bilingv „Lumea satului” („Svit sela”).

Din 1992 este și membru al Uniunii Naționale a Jurnaliștilor din Ucraina, membru al Societății culturale „Arboroasa”. Din 2010 este vicepreședinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți. Din 1998 până în 2002 este deputat în Consiliul regional Cernăuți, din 2002 până în prezent – deputat în consiliul raional Hliboca.

Volumul de față include fragmente din *Iordănești: istorie și destine*, Hliboca, 1997.

MARIA TOACĂ-ANDRIEȘ – publicistă, născută la 3 decembrie 1955 în Lehuceni-Boian, regiunea Cernăuți, Ucraina. Absolventă a Facultății de Jurnalism a Universității din Chișinău, Republica Moldova. Din 1978 și până în prezent lucrează la ziarul românilor din Ucraina „Zorile Bucovinei” (Cernăuți). Este membră a Uniunii Ziariștilor din Ucraina și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. Publică în presa de limbă română din Ucraina („Zorile Bucovinei”, „Concordia”, „Plai Românesc”, „Arcașul”, revistele „Glasul Bucovinei” și „Mesager bucovinean”, almanahul „Țara Fagilor”), România (cotidianul „Crai nou”, revistele „Scriptum”, „Spații Culturale”, revista gândirii aretate „Memoria”) și Republica Moldova. A prefațat o serie de cărți de autori români („Urme, lacrimi, sânge, morminte”; „Iubiri – sonete”, autor Dumitru Oniga; volumul de poezii pentru copii „Pe prispă cu greierii”, autor Gheorghe Vicol), este autoarea multor recenzii

la aparițiile editoriale ale românilor bucovineni, scrie pe diverse teme: cultură, renaștere spirituală, martirajul nord-bucovinenilor. Este președinta filialei redacției „Zorile Bucovinei” a Societății pentru Cultura Românească „Mihai Eminescu” și secretara Societății Jurnaliștilor Români Independenți din regiunea Cernăuți. Este laureată a Premiului Eminescu „Teiul de Aur”, pentru publicistică, ediția a XIII-a, iunie 2014, acordat de Editura Gee, Botoșani.

Semnează, împreună cu scriitoarea suceveană Doina Cernica, volumul de publicistică „Dulce de Suceava, amar de Cernăuți”, distins cu premiul UZP din România (secțiunea Cartea de presă, 2014) și Marele Premiu BUCOVINA al Societății Scriitorilor Bucovineni (2014). Este autoarea culegerii „Martiri din infernul foametei” (2018), a redactat monografia „Ropcea, vatră strămoșească” (2018), fiind și consilier editorial al ediției. În 2016, la aniversarea a 75-a a ziarului „Zorile Bucovinei” a fost distinsă cu Diploma de excelență a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România „pentru viața închinată scrisului și destinului românesc în nordul Bucovinei și pentru talentul condeiului său”.

Cartea de față include fragmente din articolele publicate în 2003–2018 în „Zorile Bucovinei”.

FELICIA NICHITA-TOMA s-a născut în satul Hrușăuți (Plaiul lui Vodă), comuna Voloca pe Derelui. A absolvit școala din localitate, apoi Catedra de Filologie Română și Clasică a Facultății de Litere a Universității Naționale din Cernăuți, în prezent activează ca secretar responsabil la ziarul românilor din Ucraina, „Zorile Bucovinei”. O rană deschisă a familiei sale rămâne soarta dramatică a bunelului după tată, Nicolae Nichita, dus la munci silnice, decedat de foame în lagărul morții de pe țărmul lacului Onega.

„M-am identificat cu un pelerin pe drumul sufletului românesc”, mărturisește ziarista. Își trăiește idealul, luptând cu cuvântul pentru păstrarea și perpetuarea limbii, tradițiilor, portului popular, valorilor identitare ce ne definesc ca neam, având un singur deziderat: „Pe noi, românii, ne poate salva doar iubirea față de Grai și Neam, dacă în oaza sufletului nostru sălășluiesc sacrele idealuri ale înaintașilor, pentru care ei s-au sacrificat”.

Aptă de sacrificii de dragul profesiei transformate în destin, Felicia Nichita-Toma rămâne și în continuare fermă și consecventă idealurilor pe care le promovează în paginile ziarului „Zorile Bucovinei”, almanahului „Țara Fagilor”, cotidianului „Crai Nou” din Suceava, datoriei de a apăra valorile neamului, limba și identitatea națională, dreptul la istorie, dreptul etnicilor români de a dăinui pe acest pământ străbun, alte libertăți ce ni se cuvin ca etnie autohtonă.

PETRU GRIOR s-a născut la 18 iunie 1949 în satul Molnița, raionul Herța, azi Ucraina. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Cernăuți, în 1979, și Institutul Istórico-Arhivistic din Moscova, în 1982. A lucrat ca profesor de limba română la Școala de opt ani din satul Bouțu Mare, raionul Teceu, regiunea Transcarpatică (1975–1976); a fost director-adjunct al Arhivei de Stat a regiunii Cernăuți (1978–2009).

Activitate obștească: președinte al Societății „Golgota” a românilor din regiunea Cernăuți – victime ale represaliilor politice (1991–2010); deputat în Consiliul Orășenesc Cernăuți (2006–2010); director al Centrului de Cercetări Istortice și Culturale din Cernăuți din 2011, membru al Uniunii Naționale a Jurnaliștilor din Ucraina din 2010.

Printre cărțile editate menționăm: „Candela memoriei”, Cernăuți, 2010; „Locul gloriei eterne”, Cernăuți, 2010; „Lacrima trecutului”, Cernăuți, 2011; „Martirii satului Mahala”, Cernăuți, 2011; „Mărturii referitoare la Eminescu”, Cernăuți, 2012; „Cartea durerii. Martirii României”, vol. I–VI, Cernăuți, 2012–2016.

Reproducem în acest volum fragmente din *Cartea durerii. Martirii României*, vol. V, Ed. DrukArt, Cernăuți, 2016 (coordonator Petru Grior). În introducere sunt expuse principalele direcții ale cercetărilor Centrului de Cercetări Istortice și Culturale, inclusiv listele victimelor masacrelor și represaliilor din diferite localități ale nordului Bucovinei, informație utilă și pentru o eventuală viitoare cercetare.

Cuprins

<i>Argument / Arhimandrit Melchisedec Velnic</i>	3
<i>Introducere / Acad. Alexandrina Cernov</i>	7
<i>Un zvon străbate Bucovina / Ion Dominte</i>	13
Noi vrem Patria noastră românească și	
Biserica noastră strămoșească	14
Aici nici să ne rugăm nu putem	21
Preotul din Suceveni	24
Cele întâmplare în poiana Varnița au avut și antecedente	36
Un zvon străbate Bucovina	41
<i>Martiri și mărturii din nordul Bucovinei / Vasile Ilica</i>	43
Demonstrația de la Storojineț	44
Marea tragedie de lângă Fântâna Albă	50
Golgota Bucovinei	56
Oare ale cui păcate a trebuit să ispășim noi,	
oropșiții din nordul Bucovinei?	71
Am suferit foarte mult pe acest groaznic drum	79
În acea mulțime pășeau încet bătrâni cu plete albe	83
Fugiți, oameni buni, eu rămân aici să mor pentru libertate!	86
Parcă toată Bucovina subjugată ieșise la drumul patimilor	90
S-au văzut siliți să-și părăsească averea și să treacă	
în patria lor istorică	94

<i>Istorie și destine / Nicolae Șapcă</i>	99
La Varnița seva-i în două cu sânge	100
Nu mai aveam chip să trăim	101
Soțul meu a fost împușcat...	103
<i>Dureri netrecătoare / Maria Toacă-Andrieș</i>	104
Să nu cădem în păcatul uitării	105
Norocul celor din urmă	109
Pământul nostru prin martiri respiră	111
Nici să cobori nu e ușor	112
Condamnat la 70 de ani de înstrăinare	114
Doar un singur cireș a rămas	118
Cu un pas mai în urmă de moarte. Amintiri	
dintr-un an trăit sub ocupația sovietică	122
Veniți, români, la Fântâna Albă după curaj și libertate!	130
Un arbore dezrădăcinat	133
La împărțășanie cu sublimul jertfei românilor	
masacrați în pădurea Varniței	136
Și pe tineri trecutul îi doare	139
<i>Golgota neamului românesc / Felicia Nichita-Toma</i>	142
După răpirea Bucovinei a început sângeroasa	
dramă a românilor	143
Cu sufletul înlăcrimat	154
În poiana Varniței a sângerat pământul și a plâns cerul	157
Ne cheamă și pe noi la praznic, când România va fi mare...	160
<i>Cartea durerii / Petru Grior (coordonator)</i>	163
Mult râvnita libertate se afla în „țara din zare”	193
<i>Postfață / Acad. Alexandrina Cernov</i>	199
<i>Autori</i>	206